

อดทน

เพื่อ

สังคม

ด้วย อังคาร

เล่มที่ ๑

แพทย์ประเวศ วะสี

จุฬาลงกรณ์

ศ. ศวรักษ์

อุดมคติเพื่อสังคม

สนับสนุนการจัดทำ E-Book โดย โครงการ Open School Thailand

อุดมคติ

ตีพิมพ์ครั้งแรก ๒๗ มีนาคม ๒๕๑๗

หลักการ สิทธิ เสรีภาพ หลังปฏิวัติ ตุลา' ๒๕๑๖

ตีพิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน ๒๕๑๘

พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนจะหาได้ได้อย่างไร

ตีพิมพ์ครั้งแรก ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๙

พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน

ตีพิมพ์ครั้งแรก กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔

พุทธศาสนิกกับสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน

ตีพิมพ์ครั้งแรก ๙ เมษายน ๒๕๒๒

รวมเล่มครั้งแรก ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓

จำนวน ๓๐๐๐ เล่ม

ชัยชาญ มาตรศิลป์ : ออกแบบปก

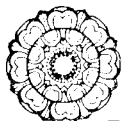
บริษัท สีกนิษฐสยาม จำกัด (แผนกขายส่ง)

๓๐๓/๗ ซอยสันติภาพ ถนนนเรศ กรุงเทพฯ ๕

โทร. ๒๓๔-๖๔๓๕

อุดมคติเพื่อสังคม
รวมปาฐกถาโกลนกี้มทอง

๒๕๑๕-๒๕๒๒

Thammasat

มูลนิธิโกลนกี้มทอง

๓๐๓/๗ ซอยสันติภาพ ถนนนเรศ กรุงเทพฯ ๖ ๕

โทร. ๒๓๔-๖๔๓๕

มูลนิธิโกลด์คัมทอง

กระทรวงศึกษาธิการออกใบอนุญาตให้เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๑๔
เลขทอนุญาตที่ ต. ๑๔๔/๒๕๑๔

กระทรวงมหาดไทย ออกใบอนุญาตให้เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๖
เลขทะเบียนลำดับที่ ๗๖๓

คณะกรรมการ

๑. นายอุดม เข็นฤดี	ประธาน
๒. นายป๋วย อึ๊งภากรณ์	รองประธาน
๓. ม.ร.ว. พัฒนาไชย ไชยันต์	เหรัญญิก
๔. นายเฉลิม ทองศรีวงศ์	ทปรัักษากฎหมาย
๕. นายสกลกษณ์ ศีวรักษ์	ผู้จัดการ
๖. นายพิภพ ธงไชย	ผู้ช่วยผู้จัดการ
๗. นายกรุณา กุศลธัย	
๘. นายบดินทร ออนด์	
๙. นายบุญเลิศ เจริญทอง	
๑๐. นายแพทย์ประเวศ วะสี	
๑๑. นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์	
๑๒. นายแพทย์สันต์ หัตถรัตน์	
๑๓. นายอุทัย ดุลยเกษม	
๑๔. นายไพฑูรย์ สีนลารัตน์	เลขานุการ
๑๕. นายสรรพสิทธิ์ กุมพประพันธ์	ผู้ช่วยเลขานุการ

คำปรารภ

นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้เริ่มประดิษฐ์ปาฐกถาโมเดลที่ทอง
ประจักษ์ชนเมอตัน พ.ศ. ๒๕๑๗ เนื่องในวันคล้ายวันตายแห่ง
เจ้าของนามมณีนี บ ๒๕๑๘ นายเสนห์ จามริก รับแสดงต่อ
มา แล้วนายแพทย์ประเวศ วะสี รับปาฐกถาให้ในปี ๒๕๑๘
โดยที่ปลายปีนั้น เกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองขึ้นอย่างเลวร้าย
จึงต้องทรงบารมพระครุสาครสังวรกิจ ซึ่งรับแสดงให้ด้วยความ
เมตตาปรานี บัดนี้ไปไม่อาจจัดให้มีปาฐกถาทางวิชาการได้เช่น
เคย แม้กรรมการและเจ้าหน้าที่บางคนของมณีนีก็ต้องกระจัด
กระจายพลัดพรายไปอยู่ต่างประเทศชั่วคราว ครั้นเหตุการณ์
ทุเลาลงแล้ว ข้าพเจ้ากลับเข้ามาทำหน้าที่ในประเทศอีก จึงรับ
แสดงปาฐกถาเองแบบกลาย

ปาฐกถาทุกเรื่อง ได้รับการตีพิมพ์เป็นเอกสารของมณีนี
เว้นแต่ของพระครุสาครสังวรกิจซึ่งเขานักทำขงวานักเขียน
และในสถานการณ์เช่นนั้น ไม่ได้จัดสำเนาปาฐกถาของท่าน
ไว้ แม้กระนั้นก็ได้มีเอกสารชื่อ พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน
ออกมาเป็นทราดถึงโอกาสดังกล่าว จดสารทุกเล่มในการ
ปาฐกถา (เว้นเล่มล่าสุดของข้าพเจ้า ซึ่งยกเลิกโดยเด็ด
แล้ว) ล้วนจำหน่ายหมดลงแล้ว

เนื่องในโอกาสที่พระราชวรมันรับอาราธนาแสดงปาฐกถา
โมเดลที่ทองประจักษ์ ทศยามสมาคม จึงเห็นควรให้รวม
ปาฐกถาที่แล้วๆ มาทั้ง ๕ รายนั้นเข้าเป็นเล่มไว้สำหรับจำหน่าย
จ่ายแจกเสียที ก่อน ไว้คัดสำเนาถอดข้อความจากองค์ปาฐ
กถาแล้ว ค่อยจัดพิมพ์เป็นเล่มต่างหากออกไปในโอกาสหลัง

โดยที่พระครุสาครสังวรกิจไม่อาจเรียบเรียงปาฐกถาให้
ได้อีก และเรื่อง พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน ของท่านก็
จำหน่ายหมดลงแล้ว โดยที่ขงเป็นทเรศรื่องต้องการอยู่ จึง

ได้ตัดตอนที่สำคัญจากเล่มนั้นมาลงไว้ในเล่มนี้ด้วย ส่วน
ปาฐกถาของข้าพเจ้าที่ตีพิมพ์เป็นเล่มนั้น (พุทธศาสนิกกับสถาน
การณบ้านเมืองในปัจจุบัน) แม้ยังมีจำหน่ายอยู่บ้าง แต่นั่นเป็น
ข้อความที่ข้าพเจ้าเรียบเรียงเป็นเรื่องราวอย่างค่อนข้างจะยืด
ยาวเพื่อให้ได้ความสมบูรณ์ หากท้ไปแสดงจริงโดยมขปาฐะ
นั้นสั้น เถยรวมพิมพ์ฝากไว้ตามหนังสืออื่น ๆ อยู่บ้าง จึงได้
นำตัวปาฐกถาจริงมารวมไว้ในเล่มนี้ด้วย

ปาฐกและเจ้าของบทความทุกท่าน ยินดีมอบลิขสิทธิ์ให้
มูลนิธิฯ จัดพิมพ์ จึงขอขอบคณท่านนั้น ๆ ไว้ท่นเป็นอย่างสูง
ที่ต้งขอปาฐกถาของตนว่า *อุดมคติเพื่อสังคม* ก็เพื่อให้เรียกกัน
ง่าย ๆ และเนอความตามปาฐกถาทั้งหมดคนนี้จะประมวลเข้าใน
เรื่องดังกล่าว ทงยังต้องตามวัตถุประสงค์ในตราสารของมูลนิธิ
อีกด้วย หวังว่าผู้อ่านคงจะเห็นว่าเป็นประโยชน์ สมตาม
เจตนจำนงของผู้พูด ผู้เขียน และ ผู้จัดพิมพ์ ถ้าเป็นเช่น
นั้น ขอท่านจงรวมกับเรา ด้วยการต้งกลยาลงจิต อภิสถลบุญ
อันเกิดจากกศลเจตนาณั้น แด่นายโกมล คีมทอง ผู้จากเราไป
แต่เมอวันท ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ นั้น จงทุกประการ เพราะ
เขาผู้นเองทเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดปาฐกถาของตน และให้เกิด
กิจกรรมอื่น ๆ อีกมากเลายทมีลธิอันต้งขนตามนามของเขา
ได้กระทำสืบเนอมา จากกศลกรรมทเขาได้ก่อชนไว้แต่เมอยัง
มีชีวิตอยู่แล้วอีกด้วย ถ้าพวกเราทยังลงมชีวิตอยู่ จะอภิสถ
ตาม *อุดมคติเพื่อสังคม* เขยงเขา หากเขาารู้ได้โดยญาณวิถิใด
เขาคงจะรู้สึกได้ว่าการตายของเขา เป็นการ “เสียชีพอย่าเสีย
สัน ชอ์กองเกียรติงาม” โดยแท้

กรรมการผู้จัดการมูลนิธิโกมลคีมทอง
๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓

สารบัญ

อุดมคติ	๑
ป่วย อังภาภรณ์	
พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนจะกู้ชาติได้อย่างไร	๓๗
ประเวศ วะสี	
หลักการ สิทธิ เสรีภาพ	๑๔๗
หลังการปฏิวัติ ตุลาคม ๒๕๑๖	
เสน่ห์ จามริก	
การปฏิรูปวิชาชาวบ้านที่ยกกระบัตร์	๑๘๑
พระครูสาครสังวรกิจ	
พุทธศาสนิกชนกับสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน	๒๐๓
ศ. ศิวรักษ์	

อุดมคติ
+ ปวช ๕๕ ๕๖
องภากรณ

คำปรารภ

วัตถุประสงค์ข้อแรกของมูลนิธิโกลกิมทอง คือการกระตุ้นเตือน ส่งเสริม รักษา และช่วยเหลือให้บุคคลสำคัญในความเสียสละเพื่อสังคม ให้ความรู้ มุ่งมคคค มีความกล้าหาญ และมีความเป็นผู้นำในทางถูกต้อง ด้วยเหตุฉะนั้น เมื่อคณะกรรมการดำรงให้มปฐกคคโกลกิมทองประจำชนบทแรก จึงเลือกเรื่อง *อุดมคติ* เป็นประเดิม และกบทคคค ทรวงประธานกรรมการของมูลนิธิ รับพูดให้ในวันที่ ๑๕

กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗ รายละเอียดเกี่ยวกับการบรรยายในวันนั้น นายรังสรรค์ ธาระพรพันธ์ ซึ่งเป็นผู้จัดการดำเนิน ร่วมกับสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ได้กล่าวนำไว้แล้วในวันทมปฐกคคค ดังที่ได้นำมาตีพิมพ์ไว้พร้อมกันด้วยแล้ว

ปาฐกคคค นอกจากผู้อ่านจะได้ทราบทัศนคติของท่านผู้บรรยายในเรื่องอุดมคติแล้ว คำถามคำตอบข้างท้ายยังช่วยให้ได้ทราบเรื่องอื่นๆ กว้างออกไปด้วย และในคำบรรยายนั่นเอง ผู้อ่านย่อมมีโอกาสรู้จักโกลกคคคทอง มากขึ้นด้วย เป็นที่น่าเสียใจ ว่าเขาตายจากเราไปเพียงสามปี แต่คนก็เริ่มลืมเขาค้นมากขึ้นแล้ว ทงๆ ทการตายของเขาครวนนั้น เป็นบทเรียนให้เราได้เป็นอย่างดี ถามการศึกษาจากอดีตบ้าง บางทจจะรู้ได้ว่า หมู่บ้านเหนือคลอง ที่เขาเข้าไป แล้วถูกฆ่า

ตายนั้น มีอะไรคล้ายกันและต่างกันอย่างไรบ้าง กับ
บ้านนาทราย ที่กำลังเป็นข่าวอยู่ในบัดนี้

ถ้าเหตุทั้งท่ายไว้นั้น ช่วยให้เขาชวนเกิดความสนใจ
ที่จะไขหาความรู้ ก็เป็นอันว่าข้าพเจ้าทำหน้าที่ตามตรา
สารสมควรแล้ว แต่ถ้การพูดไว้เช่นนั้น ไม่มีความหมาย
อะไรสำหรับใคร ก็เห็นจะเป็นอันหวังได้ยาก ที่จะปลูก
ฝังอุดมคติและคุณธรรมขึ้นได้ทั่วประเทศนั้น

ที่สุดนี้ ขอขอบคุณปาฐก ทศรุดามอบต้นฉบับมา
ให้มูลนิธิจัดพิมพ์เผยแพร่ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่
ของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ที่มั่งใจ
คัดลอกถอดเทปและจัดพิมพ์ต้นฉบับใหม่ กับขอขอบ
คุณคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่
เอื้อเฟื้อให้ใช้สถานที่ในการแสดงปาฐกถา.

ส. ศิวรักษ์

กรรมการผู้จัดการ มูลนิธิโกมลคีมทอง
อุปนายก สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗

คำกล่าวนำ

ของ นายรังสรรค์ ณะพรพันธุ์

กรรมการมูลนิธิโกมลคีมทอง

และรองผู้อำนวยการบริหาร

สมาคมสังคมนักข่าวแห่งประเทศไทย

ท่านปาฐกและท่านผู้ฟังทั้งหลาย

รายการปาฐกถาในวันนี้ มีชื่อว่า ปาฐกถาโกมลคีมทอง ซึ่งเป็นรายการใหม่
ที่มูลนิธิโกมลคีมทอง ดำริให้จัดขึ้นอย่างน้อยปีละครั้ง เดิมกำหนดจะจัด
ขึ้นในวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ สกน อันตรงกับวันทนายโกมล คีมทอง ถึง
แก่กรรมครบ ๓ ขวบพอดี แต่เนื่องจากทรงประธานกรรมการมูลนิธิ
ซึ่งก็คือปาฐกในวันนี้ มีเหตุขัดข้อง อันเนื่องด้วยกำหนดการอื่น จึงเลื่อน
มาเป็นวันนี้ ประจวบกับทางสมาคมสังคมนักข่าวแห่งประเทศไทย ดำริจัด
รายการปาฐกถา—อภิปรายประจำเดือน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ของ
เมืองไทย โดยกำหนดให้นายกสมาคมฯ ซึ่งก็คือปาฐกในวันนี้ เป็นผู้เริ่ม
ประเดิมรายการ ด้วยเหตุดังนี้ รายการปาฐกถาโกมล คีมทอง ในวันนี้
จึงจัดร่วมกัน ระหว่างมูลนิธิโกมลคีมทอง กับสมาคมสังคมนักข่าวแห่ง
ประเทศไทย

มูลนิธิโกมลคีมทองซึ่งตั้งขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ทนายโกมล คีมทอง
นั้น มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการเผยแผ่ความคิดทางด้านอุดมคติ และกระตุ้น
ให้คนหนุ่มสาวมีความเอื้ออาทรต่อสังคม กิจกรรมของมูลนิธิฯ นอกเหนือ
จากการจัดนิทรรศการ การจัดสัมมนา และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

แขนงต่าง ๆ แล้ว ทางมูลนิธิฯ ยังได้ตีพิมพ์จัดสาร อันว่าด้วยเรื่องตนเอง ด้วยอุดมคติและคุณธรรม ซึ่งบัดนี้ออกวางจำหน่ายแล้ว ๒ เรื่อง คือ

๑. นโยบายอเมริกันในเอเชียอาคเนย์ ซึ่งนายรัสเซล จอห์นสัน เป็นผู้แต่ง และนายสฤกษ์ ธีวรักษ์ เป็นผู้แปล

๒. เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ ซึ่งนาย อ. เอฟ. ชูเมกเกอร์ เป็นผู้แต่ง และนายรังสรรค์ ทัศนะพรพันธ์ เป็นผู้แปล

จดสารทั้งสองเรื่องนี้ มีจำหน่ายข้างหอประชุมมาแล้ว และหากท่านทั้งหลายจะมีจิตศรัทธาบริจาคเงินแก่มูลนิธิฯ มูลนิธิโกมลคีมทองก็จะรู้สึกยินดีเป็นล้นพ้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย สมาคมฯ ได้จัดการสัมมนาพร้อมกับโครงการตำราสังคมศาสตร์ ในเดือนมกราคม สกน. เรื่อง 'สืบเสาะลึกลับอนาคตของเมืองไทย' บทความที่เสนอต่อที่ประชุมการสัมมนาครั้งนี้ จะรวบรวมตีพิมพ์เป็น วารสารธรรมศาสตร์ ฉบับพิเศษในเดือนมีนาคมที่จะถึงนี้ สมาชิกของสมาคมฯ มีอภิสิทธิ์ในการขอเป็นพิเศษ เพราะฉะนั้น จึงใคร่ชวนให้ท่านทั้งหลายสมัครเป็นสมาชิก โดยนักศึกษาเสียค่าบำรุงในอัตราต่ำกว่าปกติ สมาชิกของสมาคมฯ นอกจากจะได้รับนิตยสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ เป็นประจำทุกเดือนแล้ว ยังมีสิทธิ์ขอหนังสือจากร้านหนังสือบางร้านในราคาพิเศษ กับจะได้รับบันทึกราชการปาฐกถาและการอภิปรายที่น่าสนใจอีกด้วย สำหรับการปาฐกถาวันนี้นับเป็นรายการ Social Issue รายการแรกของสมาคมฯ รายการต่อไป ตามที่กำหนดไว้ดังนี้

๑. วันอังคารที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ปาฐกถาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในอนาคต โดยนายพันศักดิ์ วิญญรัตน์ ณ หอประชุมเด็กมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เริ่มตั้งแต่เวลา ๑๖.๓๐ น.

๒. วันอังคารที่ ๑๕ มีนาคม ปาฐกถาเรื่อง การขยายตัวของนครหลวง โดยนายวิญญู วิจิตรวาทการ

๓. วันจันทร์ที่ ๑ เมษายน ปาฐกเรื่อง ปัญหาข้าวและพรี่เมี่ยมข้าว
โดยนายอัมมาร์ สยามวาลา

๔. ปลายเดือนมิถุนายน ปาฐกเรื่อง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ
ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น โดยนายฉรงคัษย์ อัครเสณ

นอกจากนี้แล้ว ในวันที่ ๒๓-๒๔ กุมภาพันธ์ สมาม ๆ ได้ร่วม
กับโครงการดำรา ๆ และสหภาพเพื่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จัด
สนนาเรื่อง ปัญหาการค้าข้าว ณ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

บัดนี้ ได้โอกาสอันควร กระผมใคร่ขอเชิญปาฐก เริ่มรายการ
ปาฐกตาโอมลคัมทอง.

อุดมคติ

โกมล คีมทอง ถึงแก่กรรมเมื่อ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ เกือบครบสามปีในวันนี้ พวกเราจึงมาชุมนุมกันเพื่อระลึกถึงผู้ล่วงลับ สมาคมสังคมนาศาสตร์แห่งประเทศไทยร่วมกับมูลนิธิโกมลคีมทอง โดยญาติมิตรเพื่อนฝูงของคุณโกมล ได้จัดให้มีการบรรยายขึ้นในวันนี้ด้วยความรัก ความอาลัย ความเคารพนับถือน้ำใจของคุณโกมล ทำไมพวกเราจึงรักน้ำใจของคุณโกมล คำตอบก็คือ เพราะคุณโกมลมีอุดมคติ

ในฐานะที่ผมเองไม่เคยวิสาสะกับโกมล คีมทอง ถ้าจะเคยพบกันพูดกันก็คงจะน้อยเต็มทีจนจำไม่ได้ ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับเชิญให้มาบรรยายในโอกาสครั้งนี้ เพราะเท่าที่ได้อ่าน

ได้ฟังเรื่องราว เกี่ยวกับคุณโกมล ก็รู้สึกประทับใจว่า โกมล
กิมทอง (ตามคำของพระศรีวิสุทธิโมลี) เป็นผู้ที่ “ดำเนิน
ชีวิตตามธรรมะ และมุ่งอุทิศต่อธรรม บุคคลผู้ดำเนินชีวิตด้วย
จิตใจที่เจริญแก่กล้าถึงขั้นเป็นผู้พร้อมจะตายเช่นนั้น ย่อมตระหนัก
ชัดว่าความตายเป็นคตกรรมตาของชีวิต เมื่อไม่ตายอย่างนี้ก็
ไม่ว่าจะตายอย่างไร ดังนั้น เมื่อทำการใดที่ได้พิจารณาว่าถูกต้อง
แล้ว ก็ดำเนินไปให้ถึงที่สุดโดยมั่นคง โดยยืนยันเป็นผู้
อุทิศชีวิตเพื่อธรรมได้....เป็นผู้กล้าหาญที่ยอมอุทิศชีวิตเพื่อบูชา
อุดมคติอันเป็นธรรม” (พระธรรมเทศนาอโฆษชีวิตกา ใน
หนังสืองานสังสการศพนายโกมล กิมทอง)^๒

ลักษณะของอุดมคติ

สิ่งใดเล่าคือ อุดมคติ ที่คนอย่างคุณโกมลมี และยึดมันอยู่จน
สามารถชวนให้พวกเราทั้งหลายเกิดความนิยม

คนเป็นอันมากทุกวันนี้ เปรียบได้เสมือนว่าที่ขาดลอย ไม่
ว่าลมจะพัดพาไปทิศทางใด ก็ลอยไปตามลม พอหมดแรงลมก็
ตกสู่พื้น บางคนเปรียบเสมือนเรือที่ปราศจากหางเสือ มีกำลัง
อยู่ในตัวของตัวเอง เดินไปได้เสมอ แล้วแต่คลื่นลมจะพาไป

๑. ประยุทธ์ ปยุตโต บัณฑิตดำรงสมณศักดิ์ที่พระราชธรรมนี

๒. จดหมายและข้อเขียนของคุณโกมล กิมทอง ๑ มิถุนายน ๒๕๑๔

เป็นเรือที่จะไม่ขวางลำเมื่อนำเขี้ยว คนชนิดนี้มีชีวิตอยู่ตามบุญ
ตามกรรม มีช่องทางใดที่ง่าย ที่จะเอาตัวรอด ที่จะได้ประโยชน์
ส่วนตัว ก็เสาะแสวงช่องทางนั้น ไม่ได้ใส่ใจแสวงวิถีทางอันนำ
ไปสู่สิ่งประเสริฐซึ่งเป็นความหมายแห่งอุคมคติ

ถ้าการวิเคราะห์ข้างต้นเป็นการวิเคราะห์ที่ถูกต้อง ก็พอจะ
จับความได้ว่า อุคมคตินั้น คือหลักการที่เราทั้งหลายอาจจะมี
อยู่ในใจและยึดมั่นอยู่ ถือเป็นข้อปฏิบัติและแนวทางของความ
ประพฤติของเรา เช่นที่คุณโกมล คิมทอง เคยเขียนไว้ว่า
“อุคมคตินั้นเคยคิดว่ามี คือ จะเป็นครูที่ดี และจุดหมายคือใช้
ชีวิตเป็นครู เมื่อเช่นนั้นจะทำให้ถึงอุคมคติ” (สุจิตร์งาน
เพลิงชมพู ๒๕๑๑ เรื่อง ความว่างเปล่า หนังสืองานศพ
หน้า ๓๑๔)

คนที่ยึดมั่นในหลักการย่อมมีได้ทั้งสัมมาทิฐิ และมัจฉา
ทิฐิ ชิตเลอร์และมหาตมะคานธีเป็นคนถือคติเท่าเทียมกัน ยึด
มั่นหลักการเหนียวแน่นคล้ายคลึงกัน แต่เหตุไฉนเราจึงเคารพ
อภิวัตทำนมหาตมะ แต่สยดสยองต่อหลักการของชิตเลอร์ เหตุ
ไฉนเราจึงบูชาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเยซูคริสต์ และ
พระมหาค หรือศาสนาอื่น ๆ ทงหลาย เราสรรเสริญโสกราตีสที่
ยอมตายเพื่อความสัตย์จริง เราประณามเทวทัตและจุลาสุว่าเป็น

มนุษย์ไร้สัจจะและเป็นผู้ทรยศ เรานิยมชมชอบจินตกวี จิตรกร และนักดนตรีที่ใส่แห้ว ทนทุกขเวทนา ครองชีวิตอยู่ด้วยความยากไร้ เพราะกวีนิพนธ์หรือจิตรกรรม หรือดุริยนิพนธ์ของท่าน ไม่ได้รับความยกย่องนับถือในชีวิตของท่าน แต่กลายเป็นผลงานอมตะในที่สุด เพราะความงามความไพเราะของบทประพันธ์ ภาพเขียน และบทเพลงนั้น ถาวรยั่งยืนยิ่งไปกว่าความนิยมชั่วแล่นชั่วสมัย ส่วนคำประพันธ์ ภาพเขียน และบทเพลง ที่นำทรัพย์สินเงินทองให้แก่ก่อกำแพงส่วนมากนั้น ไม่เหลือตกมาถึงคนชั่วอายุต่อไป นั่นมิใช่เพราะความแตกต่างระหว่างความงาม ความไพเราะ กับความนิยมชั่วสมัยหรือ ด้วยเหตุฉะนั้น อุดมคติ หรือวิถีนำไปสู่สิ่งประเสริฐนั้นต้องมีลักษณะสำคัญคือ ต้องตั้งอยู่บนฐานแห่งธรรมะ และในตัวอย่างต่าง ๆ ที่ผมได้ยกขึ้นมาเล่ามานั้น อุดมคติต้องตั้งอยู่บนฐานอันแน่นแฟ้น แห่งความจริง ความงาม และความดี

สิ่งใดเล่าเป็นความดี ข้อนี้นิยามไปก็รังแต่จะต้องบกพร่อง ด้วยถ้อยคำที่จะใช้ แต่เราทุกคนมีสติสัมปชัญญะ หรือ มโนธรรมที่จะเตือนเร่ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี จะแตกต่างกันบ้างก็แต่ในเรื่องปลีกย่อย แต่พอจะจับเป็นยุติได้ ความดีที่วานได้ แก่ความดีสำหรับส่วนรวมของสังคม มิใช่ความดีแต่เฉพาะตัว

‘ธรรมะเป็นสิ่งที่ำจุนโลก’ ไม่ใช่ ‘ธรรมะเป็นสิ่งที่ำจุนปัจเจกชน’
แม้ว่าจะมีผลอยู่บ้างในด้านที่ ‘ธรรมะย่อมคุ้มครองรักษาผู้ประ
พฤติธรรม’ การทำประโยชน์แก่คนหมู่มาย่อมจัดเป็นความดี
แน่ สมดังพุทธพจน์ ซึ่งพระศรีวิสุทธิโมลีได้อัญเชิญมาสคฺติโกมล
คัมภีร์ของ ไว่ถังนี้

“อตุตฺหิตํ ปฺรหิตํ อุกฺขหิตํ สพฺพโลกหิตเมว
จินตฺตมฺมานิ จินตฺเตติ เอวํ โข ภิกฺขุ ปณฺหติโต
มฺหาปณฺโณ โหติ

เมื่อจะคิดก่อกิจการที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน เกื้อกูลแก่ผู้อื่น
เกื้อกูลแก่ชาวโลกทั้งหมดยุ่เดียว อย่างนี้แล ภิกษุ จึงจะชื่อว่า
เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก” (พระธรรมเทศนาอโมฆีวีกา)

ผู้ที่มีอุทิศตนและยึดมั่นอยู่ในอุทิศตนนั้น ย่อมเป็นผู้ที่หมั่น
พิจารณาตนเอง สอบสวนตนเองอยู่เสมอ มิได้มีความประมาท
เพราะมายาความลุ่มหลงในโลกและสังคมนั้น มีอยู่หนาแน่นทั่ว
ไป ถ้าปล่อยตัวสักพริบตาเดียว ก็อาจจะพลัดตกไปในห้วงแห่ง
กิเลสตัณหา และความโลภได้โดยง่าย คุณโกมลได้เขียนถึง คุณ
อุทัย คุลยเกษม ตอนหนึ่งว่า “อนาคตสไตซ์ของผมนจะมาวัด
กันด้วยมาตรฐานแบบสังคมนั้น ๆ อย่างนี้ไม่ได้แน่ เพราะสิ่งที่
เราเห็นคือ เห็นควรว่ามีคุณค่า มิใช่สิ่งที่สังคมเขายอมรับกันอยู่

การมียศมีตำแหน่งเป็นชนชั้นเอก ชั้นพิเศษ หรือเป็นอธิปัติน^๕นั้น
 ไม่ใช่ความภาคภูมิใจอะไรในชีวิต แต่การที่ได้ทำอะไรไว้ให้แก่
 สังคมบ้าง อย่างที่เราเห็นว่าดีว่าควร นั้นต่างหากคือสิ่งที่ควร
 แก่การภาคภูมิใจ และทางของอนาคตที่สดใสคือการลดความ
 หลงผิด ความมัวเมาในกิเลสเหล่านั้นออกให้มากที่สุด เห็นอะไร
 ในสภาพที่เป็นจริงตามนั้น นั่นแหละคือทางที่สดใสของชีวิต จะ
 ว่าผมมาอยู่ที่นี้แล้ว ได้ทางของอนาคตที่สดใสขึ้นก็ไม่มีผิดอะไรนัก
 เพราะสภาพของที่นี่ทำให้ได้ความคิด ความยังคิดขึ้นมามาก มี
 โอกาส มีเวลาที่จะมาไตร่ตรองและใคร่ครวญมากขึ้น ไม่เหมือน
 เมื่ออยู่กรุงเทพ ฯ เราเป็นตัวของเราเองกันน้อยเหลือเกิน หมก
 มุ่นกับเรื่องนั้นเรื่องนี่ และส่วนมากก็ไร้คุณค่า ต้องขอปรับตัว
 ให้เข้ากับสิ่งนั้นสิ่งนี้อยู่ตลอดเวลา วังซก ๆ “ไม่มีเวลาหยุดหย่อน”
 (จดหมาย ๑๖ มิถุนายน ๒๕๑๓ หนังสืองานศพหน้า ๑๘๖)
 แม้เมื่ออยู่กรุงเทพ ฯ คุณโกมลก็มีได้ประมาท ในสัจนิพนธ์เพลิง
 ชมพู พ.ศ. ๒๕๑๒ เรื่องข้าพเจ้ากลัว ได้เขียนไว้ดังนี้ “ข้าพเจ้า
 กำลังเกรงอยู่ว่า เมื่อถึงขั้นหนึ่งไปแล้ว ข้าพเจ้าจะต้องเปลี่ยน
 แปลง จริงอยู่การเปลี่ยนแปลงเป็นปกติธรรมดาของโลก แต่
 เปลี่ยนความคิด เปลี่ยนจุดหมายแห่งชีวิต จากความเร่ร่อนสวย
 สด และเต็มไปด้วยความคิดและความปรารถนาดี มาสู่ความ

อยากได้ ใครเด่น ความต้องการมีหน้ามีตา ทั้งคิด พุด และ
กระทำ ออกมาเพื่อหาเกียรติยศ ชื่อเสียง แก่ตัวเอง คึ้นรน
ไปมาแต่เท่านั้น ข้าพเจ้ามองไม่เห็นเลยว่าตัวเองได้เจริญขึ้น แต่
ตรงกันข้าม คุณจะนำสมเพชและชวนเวทนามากกว่า ข้าพเจ้ากลัว
เหลือเกินว่าจะเป็นอย่างนี้ เป็นอย่างทีหลายท่านอันเป็นที่เคารพ
ของข้าพเจ้ากำลังหมกหมุ่นอยู่อย่างอุตลุดและไม่คิดแก่ชีวิต” อีก
ตอนหนึ่ง “ข้าพเจ้าขออธิษฐานให้ได้กลับมาอ่านข้อเขียนนี้อีก
เมื่อ ๒๐ ปีไปแล้ว และขอให้การอ่านครั้งนั้น ได้เกิดความรู้สึก
ดังเช่นที่มึความรู้สึกในขณะนั้นเกิด” (หนังสืองานศพ หน้า ๓๑๘
และ ๓๒๑) อนิจจา โทมัส คิมทอง ไม่ได้มีโอกาสดัง ๒๐ ปี
ที่จะกลับมาอ่านความหมายแห่งอุดมคติของตน

ลักษณะของอุดมคติอีกประการหนึ่งคือ อุดมคติเป็นเรื่อง
เฉพาะตัว ความเชื่อมั่นเป็นเรื่องที่แต่ละคนจะต้องคิดเอาเอง
จากคำสั่งสอนของพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ และคำสอนทนายเสวนา
ระหว่างเพื่อนฝูง คำเหล่านี้แต่ละคนเก็บมาร้อยกรอง ผสมผสาน
ขึ้น เมื่อใจของคนย่อมแตกต่างกันไป ก็ไม่น่าแปลกประหลาด
อะไร ที่อุดมคติของคนที่เราชมว่าดีด้วยกันนั้น อาจจะแตกต่างกัน
กันออกไป บางครั้งคนกลุ่มหนึ่งอาจจะมีหลักการเฉพาะเรื่อง
ตรงกัน เช่น มีความคิดทางด้านการปกครองตรงกัน เมื่อมีใจ

ตรงกันเช่นนั้น ก็จัดได้ว่ามีอุดมคติสอดคล้องกันเฉพาะเรื่อง แต่เมื่อมีนักปราชญ์บางท่านถกอภิปรายกันในเรื่อง 'อุดมคติของชาติ' หรือ 'อุดมการณ์ของชาติไทย' ความที่ผมเชื่อว่า อุดมคติเป็นของส่วนตัว และความที่ผมเคยเห็นมาในอดีตและปัจจุบันว่า ได้มีผู้พยายามใช้ลัทธิเผด็จการ ไม่ว่าจะทางซ้ายหรือทางขวา บังคับให้คนในชาติคิดและปฏิบัติเหมือน ๆ กันอย่างเดียวกันเป็นเอกฉันท์ ย่อมชวนให้ผมรู้สึกเสียวสยองในอันตรายแห่งการกำหนดให้ชาติไทยมีอุดมการณ์ขึ้นเป็นอย่างเดียวกันหมด เป็นเรื่องที่เป็นจริงไปไม่ได้ และเป็นเรื่องที่สมมติขึ้นเพื่อทำลายล้างอุดมคติของปัจเจกชน จึงเป็นเรื่องอันตราย

สรุปความได้ว่า อุดมคติดีมีลักษณะดังนี้

๑. เป็นหลักการที่เรายึดมั่นประจำใจและนำไปปฏิบัติ
๒. เป็นหลักการที่ต้องตั้งมั่นอยู่บนรากฐานแห่งธรรมะ เพื่อเกื้อกูลมหาชน
๓. เป็นหลักการที่จะต้องคอยทบทวนอมให้แข็งแรงอยู่เสมอด้วยความไม่ประมาท
๔. เป็นหลักการที่อยู่ในใจของแต่ละคน และอุดมคติของแต่ละคน อาจจะแตกต่างกันได้

กำเนิดของอุดมคติและอุปสรรคต่อความเจริญของอุดมคติ

อุดมคติเป็นเรื่องของความคิดอันเกิดจากสมองอันประเสริฐของมนุษย์ และความคิดของมนุษย์นั้น ธรรมชาติสร้างมาให้ผิด

แตกต่างกัน ตามสภาพที่ 'นานาชาติ' แต่สังคมต่างๆ ตั้งแต่สมัยโบราณ วิวัฒนามาจนถึงสมัยปัจจุบันนี้ ไม่ว่าจะเป็นสังคมประเภทใด ย่อมเป็นสังคมที่เกรงกลัวต่ออันตรายทั้งภายในและภายนอกสังคมนั้น มนุษย์ในสมัยหินที่อยู่กันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ย่อมเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายจากสัตว์และมนุษย์กลุ่มอื่น ในสังคมปัจจุบันที่เรียกกันว่า 'เจริญ' แล้ว ก็ยังต้องเป็นห่วงถึงความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็น ไม่ว่าจะเป็นสังคมสมัยใด ที่จะหาวิธีป้องกันภัย และเสริมสร้างความสามัคคีผูกมัดกันให้กระชับ วิธีเหล่านี้มีออกมาหลายรูปแบบ ที่เราเห็นกันบ่อย ๆ ในสังคมไทยคือจารีตประเพณี หรือจะเรียกให้สละสลวยยิ่งขึ้นก็เรียกว่า ขนบธรรมเนียมอันดีงาม ซึ่งบางทีก็ไม่ได้เห็นว่ามีดีงามอย่างไร

จารีตประเพณีนั้นเป็นเครื่องคุ้มกันความปลอดภัยของสังคมก็จริง แต่อีกนัยหนึ่ง จารีตประเพณีนั้นเองเป็นโซ่ตรวนผูกตรึงบุคคลแต่ละคนในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติเหมือน ๆ กับคนอื่นด้านหนึ่งเป็นการประกันภัย แต่อีกด้านหนึ่งเป็นอาวุธบั่นทอนเสรีภาพส่วนบุคคล ข้อที่ร้ายก็คือ สภาพของสังคมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงแปรผันอยู่ตลอดเวลา แต่ขนบธรรมเนียมมักจะไม่เปลี่ยน ในกรณีเช่นนี้ลักษณะบีบคั้นของขนบธรรมเนียมย่อมรุนแรง

แรงขึ้น และลักษณะการประกัณภัยบางครั้งแทบจะไม่เหลืออยู่เลย ยิ่งถ้าสมาชิกส่วนมากของสังคมประพฤตินิยมเอียงไปในทางอธรรมมากขึ้น ในกรณีนี้ผู้หนึ่งผู้ใดใช้ความคิดจะปรับตนเองให้เข้าสู่ทางธรรม หรือปรับปรุงสังคมให้หันไปในวิถีแห่งธรรม ผู้หนึ่งมักถูกสังคมดูหมิ่นเหยียดหยันว่าเป็นคนนอกกริต เดียร์ดี (ซึ่งในภาษาไทยปัจจุบัน แปลว่า คอมมิวนิสต์)

เสรีภาพเป็นเนื้อดิน อากาศ และปุ๋ย ที่จะทำให้พฤษชาติแห่งความคิดเจริญเติบโตใหญ่ขึ้นได้ และเมื่อความคิดนำไปสู่อุดมคติ อุดมคติจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อบุคคลในสังคมสามารถใช้ความคิดอย่างเสรี ปราศจากพันธนาการของจารีตประเพณี หรืออภินัยหนึ่ง เราต้องสนับสนุนให้มนุษย์แต่ละคนใช้ความคิดอย่างมีเสรีภาพชนิดที่ไม่ต้องพึ่งหวาดหวั่นว่าจะเป็นความคิดนอกหล่นออกทาง นั้นแหละจึงจะเป็นการสนับสนุนอุดมคติให้ถือกำเนิดได้ แม่น้ำลำห้วยยังเปลี่ยนแนวเดินได้ สมอมนุษย์อันประเสริฐจะแหวกแนวบ้างมิได้หรือ ในเมื่อไม่เป็นพิษไม่เป็นภัยต่อสังคม ยกตัวอย่างเช่น ถ้าหนุ่มสาวสมัยนี้จะคิดแต่งงานกันโดยไม่ต้องวิ่งไปหาฤกษ์ยามจากพระ ที่ไม่น่าจะเรียกว่าเป็นพุทธสาวก ก็มักจะถูกกล่าวหาว่าละทิ้งขนบธรรมเนียม ประเพณีไทยอันดีงาม ทำไมเขาจะทำได้ พระพุทธองค์ท่านยังทรงยืนยันว่า

“นภขตุต์ ปฐิมา เนนตํ อตุโธ พาลํ อุปจุจตา
อตุโก อตุอสุส นภขตุต์ ก็ การิสุสนติ ตารกา

คนโง่มีวหาฤกษ์ยามอยู่ ผลประโยชน์ของเขาเสียไป ก็เมื่อผล
ประโยชน์เป็นฤกษ์ดีอยู่ในตัวแล้ว ดวงดาวทั้งหลายจักทำอะไร
ได้”

ในสังคมไทย ถ้าใครตาไม่บอดด้วยอวิชชา ก็คงจะมองเห็น
ได้ชัดว่า คู่บ่าวสาวที่แต่งงานต้องตามขนบธรรมเนียมไทย โดย
มีงานมงคลในฤกษ์ยามที่พิเศษนั้น มีอยู่มากคู่ที่แตกแยกกัน อยู่
ร่วมกันด้วยความทุกข์ และปราศจากความเจริญทั้งทางกายและใจ

ในเรื่อง ‘เดินตามสังคมสุนัขกัด’ โกมล คีมทอง ได้
เขียนไว้ว่า “ข้าพเจ้าเคยรู้สึกขัดเคืองเสมอมา เมื่อถูกต่อว่า ว่า
ทำอะไรไม่รู้จกตุและตามสังคม คำต่อว่านั้นฟังในความหมาย
เป็นประหนึ่งว่าข้าพเจ้านอกวิธ เป็นคนร้น และหัวแข็ง และ
ที่ไม่ค่อยชอบกันนัก ก็มักอุปโลกให้ข้าพเจ้าเป็นพวกทำเด่น ทำ
แปลก อะไรเทือกนั้นไป.....อดมาคิดไม่ได้ว่า ที่ถูกที่ควรนั้น
คืออะไร การกระทำโดยสักแต่ว่าตามเขาไปนั้นให้อานิสงส์เพียง
พอแล้วหรือ และการร้นเชืออยู่แต่ตนเองคิดนั้นให้ผลคืออะไร”
(จารุสัมพันธ์ ฉบับปีการศึกษา ๒๕๑๒ ในหนังสืองานศพ
หน้า ๓๓๒-๓๓๓) ในอีกแห่งหนึ่ง “ใจหนึ่งผมอยากให้คน

ไทย สังคมไทย ดำรงความเป็นไทยอยู่อย่างนี้ ใครเขาจะเปลี่ยนแปลงกันอย่างไรก็ช่างเขา แต่มาคิดถึงในบางลักษณะ บางแง่ของเราก็เหลือรับได้ที่เดียว” (ผู้น้อยค่อยกับประนมกร หนังสืองานศพหน้า ๓๔๕)

เสรีภาพสร้างความเจริญให้แก่ความคิดของมนุษย์ ได้ฉันทิ
การใช้เสรีภาพในการคิดย่อมช่วยให้เกิดอุดมคติในสมาชิกแห่ง
สังคมนั้นๆ และอุดมคติของสมาชิกต่าง ๆ ในสังคมซึ่งจะมี
ความแตกต่างกันไปหลาย ๆ กระแสนั้น ย่อมจะทำให้สังคมนั้น
เจริญมั่งคั่งดีกว่า ‘อุดมการณ์’ อันหนึ่งอันเดียวของสังคม

เราท่านมักจะได้ยินเสมอว่า ‘อุดมคติกินไม่ได้’ กันปาก
นัก อยากจะตอบเสียเหลือเกินว่า ใครเล่าจะบ้าพอที่จะกินอุดมคติ
หรือมีจะนั้นก็มิผู้กล่าวว่า “ไอ้ที่คุณคิดจะทำนั้นมันเป็นอุดมคติ
แต่ปฏิบัติไม่ได้” ต้องตอบว่า สิ่งที่ดีนั้นปฏิบัติยากไม่ใช่ปฏิบัติ
ไม่ได้ ต้องพยายามปฏิบัติให้ได้ สิ่งที่ดีนั้นจะปฏิบัติให้ง่ายสัก
ปานใดก็ดีขึ้นไม่ได้ ถ้าเผชิญเราสนใจในการเมือง จะก่อ
พรรคการเมืองชนิดที่มีอุดมคติ ก็ต้องเลือกระหว่างอุดมคติชนิด
ที่มีพวกน้อย กับอำนาจอันอาจจะเกิดจากการมีพวกมากโดยละ
ทิ้งอุดมคติ บ้านเมืองและประชาธิปไตยก็แหลกเหลว หรือใน

ทางเศรษฐกิจ เราต้องการให้เกิดความยุติธรรมในสังคมขึ้นใน
ด้านการกระจายรายได้และทรัพย์สิน ให้ทั่วถึงกันในหมู่คนร่วม
ชาติเดียวกัน ก็มีผู้ตำหนิว่าเราเป็นนักอุดมคติ โดยหมายจะให้
รู้สึกว่ เขาบริภาษเรา ครั้นเราไม่รู้สึกเจ็บแค้น กลับพาข้อ
คิดว่เขาสรรเสริญเรา เขาก็เติมต่อไปว่เราเป็นนักอุดมคติ
เอียงซ้าย หรือจะให้เจ็บจริง ๆ ก็กล่าวว่ เป็นนักอุดมคติ
แดง....ผลก็คือเหมือนถูกมดกัด

รالف วอลโด เอเมอร์สัน นักปราชญ์อเมริกัน มีคำตอบ
เรื่องเหล่านี้อย่างไรเพราะเมื่อกล่าวถึงอุดมคติแห่งผู้ใฝ่ในวิชา ผม
ขออนุญาตนำมาเสนอไว้ดังนี้ “อันความยั่วยวนมายาแห่งโลก
เรือนเหล่านี้ ทำให้เราเกิดความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีผู้เคร่ง
ในการเรียน เป็นสมณแห่งวิทยา และผู้รักเรียนนั่นเอง ก็มีหน้าที่
และสิทธิที่จะบังคับโลกให้เดินตามตนมิใช่ตนเดินตามโลก จง
น้อมรับเอาธรรมอันขยายผลอยู่แล้ว ในของทุกสิ่งประกอบ
ขึ้นเป็นธรรมชาติ จงช่วยเป็นต้นให้ธรรมชาติได้กล่าวมธุรสกล่อม
ใจมนุษย์ และจงแสดงให้โลกอันโง่เขลาเล็งเห็นเสียที่ว่าวิชา
ความรู้ประเสริฐเพียงใด เมื่อเราได้เห็นอยู่ดำดำนแล้วว่า กาล
สมัยของเรา^๕มีบาปอยู่หนาแน่น และบ้านเมืองของเรา^๖มีความ
เท็จ ความชั่วช้า^๗ด้นอยู่ ก็ขอให้เราทั้งหลายจงเข้าสู่ความร่มเย็น

แห่งวิชา และแสวงหาความรู้ ซึ่งใคร ๆ เขาได้ละเลยเสียแล้ว
ถึงแสงแห่งวิชานั้นจะริบหรี่ ก็จงพอใจเถิด เพราะแม้จะเป็นสิ่ง
เล็กน้อย ก็ยังเป็นของ ๆ เราจริง ๆ จมูกงุ่นง่านแล้วกันอีกต่อไป
อย่าได้ท้อถอย อย่าได้ทะนงจนถึงกับวางมือจากการค้นคว้า
หาความรู้ อย่าเชื่อถือในความคิดของท่านจนงมงาย และก็อย่า
หลงลืมผู้อื่นโดยไม่พิจารณาถึงเหตุผล ท่านมีสิทธิที่จะเดินทาง
ข้ามทะเลทรายไปสู่วิชา ถึงจะเป็นทะเลทรายทุรกันดาร ก็มีดวง
คาราส่องแสงอยู่แพรวพราว และเหตุไฉนเล่า ท่านจึงจะสละ
สิทธิอันของท่านเสีย ไปชิงสุกก่อนห่าม โดยเห็นแก่ความ
สำราญ ที่ดินสัก ๑ แปลง บ้านสัก ๑ หลัง และยุงข้าวสัก ๑ ยุง
วิชาเองก็มีหลังคา มีฟูก ที่นอน มีอาหาร ไว้ต้อนรับท่าน

จงบำเพ็ญตนให้เป็นผู้จำเป็นแก่โลก มนุษยชาติก็จะนำ
อาหารมาสู่ท่านเอง แม้จะให้ไม่ถึงยุงถึงฉาง แต่ก็เพียงพอ
ชนิดที่ไม่ลบถ่วงบุญคุณของท่านที่ทำได้แก่มนุษยชาติ ไม่ลบถ่วง
ความรักใคร่นิยมของคนทั้งหลาย และไม่ลบถ่วงสิทธิของท่านที่
มีอยู่ต่อศิลป ต่อธรรมชาติ และต่อความหวังของมนุษย์” (สุนทร
พจน์ ณ คาร์ทมัธคอลเลจ ถอดความและเรียบเรียง ใน คำพูด
และข้อเขียน ของป๋วย อึ๊งภากรณ์ หน้า ๓๐๖-๓๐๗)

ท่านทั้งหลายที่เป็นเพื่อนร่วมใจ ผมขอเชิญชวนให้เราทั้งหลายสะกดใจภาวนา ขอให้คุณธรรมและอุมมคติของ โกลด คีมทอง จงเจริญ อุมมคติจงเจริญ

ถาม อยากเรียนถามท่านอาจารย์ว่าขณะนี้คนไทยมีอุมมคติอย่างไรบ้าง

ตอบ อันนี้พูดยาก ระหว่างที่ผมไม่อยู่ประเทศไทยสองปีเศษมานี้ พอกลับมา รู้สึกว่าคนไทยเราชักโกหกเก่ง เวลาพูดไป ไม่รู้ว่าพูดจริงหรือเล่น จนกระทั่งคนอย่างผมพูดจริงก็ไม่มีใครเชื่อ เพราะฉะนั้นจะให้แยกแยะออกไปว่าใครมีอุมมคติอย่างไร เห็นทีลำบาก ข้อควรคำนึงก็คือว่า อุมมคติที่ว่านั้นตั้งขึ้นตามหลักธรรมหรือไม่ เขาอาจมีเป้าหมายที่มีแต่คำพูด นักการเมืองบางท่านอาจมีเป้าหมายที่จะพยายามที่จะมีอำนาจ

ถาม อุมมคติของเด็กและผู้ใหญ่มักขัดกัน ในกรณีนี้ควรหาทางประนีประนอมอย่างไร

ตอบ ในกรณีนี้ บางอย่างก็ประนีประนอมได้ บางอย่างก็ประนีประนอมไม่ได้ สมมุติว่าอุมมคติในทางการเมืองในการเลือกตั้ง เด็กอย่างนักศึกษาอาจเห็นว่าควรมีการเลือกตั้งโดยบริสุทธิ์ แต่นักการเมืองพยายามทำทุกอย่างเพื่อเป้าหมายที่จะได้อำนาจ เพราะฉะนั้น จะบริสุทธิ์

หรือไม่ จะไม่อยู่ในสายตาของเขา ในกรณีนี้ ผมเห็น
ว่าประนีประนอมกันไม่ได้

ในตัวอย่างของเรื่องฤกษ์ยามในการมงคลสมรส เด็ก
๕ ทั้งเจ้าบ่าวเจ้าสาวอาจมีความคิดที่จะเป็นอิสระ ไม่ต้อง
การหาฤกษ์ยาม เอาเรื่องของการสมรสที่มีสุขได้จริงๆ
แทนที่จะเอาเรื่องที่เป็นเปลือกนอกมากำหนดถึง เช่น เรื่อง
ฤกษ์ ถ้าหากผู้ใหญ่บิดามารดาฝ่ายบ่าวสาวยืนยันว่าต้อง
ทำพิธีให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมของไทย เรื่อง
อย่างนี้บางทีอาจประนีประนอมได้ แต่ในการประนี
ประนอม ในฐานะที่ผมเป็นคนกลาง ผมก็ต้องโน้มน้ำ
เข้าหากันทั้งสองฝ่าย

ถ้าพูดถึงสภาวะสังคมโดยทั่วไป ผู้ใหญ่และเด็กแตก
แยกกันไปทุกที ฝ่ายผู้ใหญ่ก็ยึดมั่นอยู่ใน ร.ศ. ๑๑๒
ฝ่ายเด็กก็ไปคนละยุค ในกรณีนี้ผมเห็นว่าเป็นความคิด
ของผู้ใหญ่มากกว่า ในเมื่อตนมีโอกาสดูเห็นโลกมาก
กว่า ควรจะรู้เรื่องการแปรผันของโลกมากกว่า ส่วน
เด็กไม่เคยรู้เรื่องเลย หรือมีประสบการณ์น้อยกว่า ถ้า
จะพูดถึงความเปลี่ยนแปลงของโลก เมื่อผมจากกรุงเทพ ฯ
ไปเมื่อ ๒ ปีก่อน นักศึกษารวมศาสตร์ไม่ได้แต่งตัว

เหมือนเดิมนี่ โลกก็เปลี่ยนไป เพราะฉะนั้น จะถือ
ทศนะเก่าไม่ได้ แต่แน่ละ การเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง
ไม่ใช่ของดี ถ้าหากมีวิธีประนีประนอมระหว่างเด็กกับ
ผู้ใหญ่ได้ก็ควรทำ แต่ความรับผิดชอบอยู่ที่ผู้ใหญ่

ถาม เมื่อเมืองไทยกำลังมีเหตุการณ์วันวายเมื่อ ๑๔ ตุลาคม อาจารย์
ได้เล็งเห็นไปก่อน แต่หลังจากได้มีการจัดตั้งรัฐบาลเสร็จแล้ว
อาจารย์ก็เอาความมาสอด อาจารย์พยายามพูดเลียง ไม่เคยพูด
มาตรงๆ ว่าจะเห็นหัวหน้าพรรคหรือไม่ ผมอยากให้อาจารย์พูด
ตรงๆ ว่าอยากจะเป็นหรือไม่

ตอบ ผมไม่เคยพูดเลียง ๆ ผมพูดมาตรง ๆ ว่าไม่เป็นแน่ ผม
พูดมา ๓-๔ หนแล้วว่าไม่เอาแน่ เมื่อกลับมาจากเมือง
นอก มาเมื่อเดือนธันวาคมก็ให้สัมภาษณ์ไปครั้งหนึ่ง
แล้ว และเมื่อมกราคม กลับมาอีก หนึ่งสัปดาห์ก็
สัมภาษณ์อีก ผมบอกว่าผมไม่เอาแน่ทั้งสองหน และ
มาถามอีก ผมก็บอกว่าไม่เอาแน่ ไม่เคยพูดเลยว่าบอก
ให้เป็นกเป็น

ผมว่าเรากำลังพูดถึงเรื่องอุดมคติ ไม่ได้มาซักผม
ส่วนที่เห็นว่าผมเลียงอันตราย และเอาความมาสอด ผม
ไม่จำเป็นต้องตอบ คุณจะคิดอย่างไรแล้วแต่คุณ แต่
ถ้าถามผมว่า ผมมีอุดมคติอย่างไรพอตอบได้ ก็อะไร

ที่เป็นเรื่องของความดี ความงาม ความจริง จะต้อง
ยึดถือไว้ และไม่จำเป็นต้องให้ชนบทรหมเนียมมาบีบคั้น
ชนบทรหมเนียมอะไรที่ดี เราก็คือรับ ถ้าไม่ดี เราก็คือไม่รับ

ถาม อยากเรียนถามท่านว่า อุดมการณ์ทางการเมืองของท่านอาจารย์
มีอย่างไร

ตอบ เราต้องพยายามรักษาสถาปณียะของชนส่วนรวมของ
ชาติ จะเรียกว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือโซเซียลลิสม์ หรือ
แคปปิตอลลิสม์ หรืออะไรก็แล้วแต่ แต่เป็นอุดมคติ การ
นำไปสู่อุดมคตินั้นจำเป็นต้องมีสิ่งที่มันเป็นเครื่องมือ คือ
เสรีภาพของแต่ละคน ทั้งการพูด การเขียน การคิด
การตั้งสมาคม เสรีภาพในการที่ประชาชนจะตั้งผู้แทน
ราษฎรขึ้นไปเพื่อควบคุมและจัดตั้งรัฐบาล

ในลัทธิเศรษฐกิจบางลัทธิ เช่น โซเซียล เดโมแครต
หรือ โซเซียลลิสม์ ซึ่งมักมีคนอ้างว่าผมนิยมอยู่ จริงอยู่
อาจมีจุดมุ่งหมายตรงกัน คือถือประโยชน์ของประชาชน
เป็นใหญ่ แต่วิธีการของผมเห็นว่า เมืองไทยยังไม่
สามารถไปสู่การกระทำอันนั้นได้ เนื่องด้วยวิธีการจะนำ
สังคมนิยมมาสู่เมืองไทย จำเป็นต้องอาศัยระบบราชการ
ที่มีประสิทธิภาพ เพราะเหตุว่าโซเซียลลิสม์หมายถึงว่า
รัฐบาลทำหลาย ๆ อย่างเพื่อประชาชน ผมเห็นด้วยใน

หลักการแต่เห็นว่าขณะนี้ยังทำไม่ได้ เพราะระบบราชการยังไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะเป็นเครื่องมือรัฐบาลในลักษณะนั้น เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ผมเห็นว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดในการเมืองไทย คือเสรีภาพของประชาชน และต่อไปก็สุดแท้แต่ราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงจะพิจารณาเอาว่าจะไปทางซ้ายหรือทางขวา หรือจะผสมทั้งซ้ายและขวา ในระหว่างนั้นก็พยายามแก้ไขระบบราชการให้ดีขึ้น

ถาม ผมสนใจข้อคิดเห็นของอาจารย์ที่ว่ารัฐธรรมนูญใหม่ควรเป็นประชาตติของราษฎร ท่านอาจารย์คิดว่าเรื่องนั้นพอจะเป็นไปได้ตามที่อาจารย์คาดไว้หรือมีอุปสรรคอะไรบ้าง

ตอบ ในระหว่างนี้ผมพยายามร่างรัฐธรรมนูญการปกครองชั่วคราว แก้ไขฉบับ ๒๕๑๕ เพื่อที่จะเปิดช่องให้มีประชาตติ แล้วเอาไปให้เพื่อนที่เป็นนักกฎหมายดู บางท่านก็บอกว่าทำได้ บางท่านก็บอกว่าทำไม่ได้ เหตุผลที่ร่างเพราะแต่ละครั้งที่เรามีรัฐธรรมนูญ เราไม่เคยปรึกษาราษฎรเลย คณะราษฎรในปี ๒๔๗๕ เองก็ไม่ใช้ตัวแทนราษฎรที่แท้จริง เพราะฉะนั้นราษฎรจึงไม่มีความสนใจในรัฐธรรมนูญ ถ้าเราปรึกษาเรื่องนี้กับราษฎรเสียที ก็จะทำให้ประชาชนเห็นว่า รัฐธรรมนูญนี้เป็นของเรา อย่าง

น้อยผู้ใหญ่ทางกรุงเทพฯ ก็ยังมาปรึกษาเรา อย่างน้อย
ก็เป็นข้อผูกพันให้เป็นประเพณีอันดีสำหรับรัฐธรรมนูญ
ต่อไป แต่ในเวลานี้ถ้าพูดแล้วก็มีโอกาสที่จะเป็นไปได้

๕๐-๕๐

ถาม อาจารย์มีอุดมคติทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมอย่างไร

ตอบ อุดมคติที่ผมได้กล่าวมา ถ้าพูดถึงในเรื่องนามธรรมที่
ผมคิดไว้ในใจคือ อะไรดี อะไรงาม อะไรจริง เราควร
ส่งเสริมในทางด้านการเมือง คือเสรีภาพและประชาธิปไตย
ตามที่ผมเสนอให้ลงประชามติ และให้มีสภาเดียว
การที่เห็นว่าแต่ละคนที่จะสมัคร ส.ส. ควรมีสติที่จะเข้า
พรรคหรือไม่เข้าพรรคก็ได้ ทั้งหมดนี้เป็นอุดมคติที่ว่า
เสรีภาพและประชาธิปไตย

ส่วนทางด้านเศรษฐกิจ รู้สึกว่าอะไรที่เป็นประโยชน์
ต่อคนหมู่มาก ควรกระทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผมเชื่อ
ในอุดมคติของท่านประธานาธิบดี รัมอน แมกไซไซ
ที่ว่า “ใครเกิดมามีน้อย กฎหมายควรอำนวยให้มาก”
หมายความว่าคนที่เกิดมาแล้วยากจน พากิจ หรือ อาภัพ
ไม่ได้ร่ำเรียนชั้นสูง ควรมีสติที่จะเรียกร้องความยุติ
ธรรมในสังคมให้ได้ เป็นหน้าที่ของพวกเราที่มีวิทย

ฐานะสูงกว่า มีโชควาสนากว่า ที่จะรับใช้ ควรถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรง

ก้านสังคม ถือเสรีภาพส่วนบุคคล ขนบธรรมเนียมประเพณีบางครั้งบีบคั้นเสรีภาพส่วนบุคคล จนกระทั่งบางครั้งจะทำอะไรก็จะต้องทำแบบอย่างเดียวกันหมด

ถาม ใครเรียนถามปัญหาปรัชญาว่า ถ้ากล่าวทั่วๆไปคนเราทำความดีเพราะหวังผลดีตอบแทน ไม่มีใครทำดีเพราะสิ่งนั้นเป็นความดี ถ้ากล่าววนดูประหนึ่งว่า บุคคลพวกแรกทำความดีเพราะต้องการความดีตอบแทนนั้นเป็นผู้ที่ไม่น่าหนักแน่นกว่าผู้ทำความดีเพราะสิ่งนั้นเป็นความดี แต่ถ้าผลตอบแทนไม่ใช่ผลตอบแทนเฉพาะตัว ก็ตอบแทนส่วนรวมแล้ว คนที่ทำความดีเพราะหวังความดีตอบแทน คงมีน้ำหนักแห่งความดีมากกว่า ใครเรียนถามความคิดเห็นของอาจารย์ในเรื่องนี้

ตอบ เรื่องนี้เป็นเรื่องระหว่างคนมีอุคมคติ และไม่มีอุคมคติ คนที่ทำความดีด้วยเหตุผลที่รู้สึกว่าเป็นสิ่งดีแล้วทำ เป็นคนที่ยึดมั่นในอุคมคติ คนที่ทำความดีเพราะเห็นว่าเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่ใช่ประโยชน์ส่วนตัวไม่ทำ ในกรณีนี้ ไม่ว่าดีแค่ไหนก็ไม่ทำ หรือไม่ก็ทำ อันนี้ไม่ใช่อุคมคติแน่ แน่ละในโลกนี้บางทีก็มีความยุติธรรม บางทีก็ไม่มี คนที่มีอุคมคติอาจถูกเหยียดหยัน ส่วนคนไม่มีอุคมคติเหยียดหยามอุคมคติ อาจจะได้ลาภยศมาก แต่นั่น

ไม่ได้หมายความว่า เราจะจำกัดความว่าอย่างไรดี แตกต่างจากที่เราได้ทำ

ถาม ในขณะที่คนไทยส่วนหนึ่งอยู่ในป่า และส่วนที่อยู่ในเมืองกำลังจะจับอาวุธเข้าประหัตประหารกัน ผมคิดว่าไม่มีใครอยู่เบื่องหลัง เราควรจะปรับอคติของทั้งสองฝ่ายเขาหากันหรือไม่ และถ้าจะปรับ จะปรับอย่างไร

ตอบ คนไทยจะมีลัทธิทางการเมืองต่างกัน จนกระทั่งฆ่าฟันกัน และที่ร้ายกว่านั้นราษฎรชายแดนยังถูกลูกหลงทั้งซ้ายและขวา เช่นกรณีบ้านนาทราย ผมว่ายังมีอีกหลายแห่งไม่เฉพาะนาทราย ทางฝ่ายคอมมิวนิสต์บอกว่าคนในนาทรายเป็นสายตำรวจ ทหาร ส่วนตำรวจทหารก็บอกว่าคนในนาทรายเป็นสายให้คอมมิวนิสต์ ซึ่งอาจจะเป็นจริงทั้งคู่ ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ราษฎรที่จะหากินโดยสุจริต โคนขวานทั้งซ้ายและขวา ผลเสียหายเกิดแก่ราษฎร อันนี้เป็นตัวอย่าง

ผมเห็นว่าอะไรในโลกนี้ขัดขวางกันถึงขนาดตีฟันกันนั้น ถึงอย่างไรก็ยังหาวิธีสงบได้ จะเห็นว่าแม้แต่สงครามโลกครั้งที่ ๑ และ ๒ ไป ๆ มา ๆ ก็ต้องสงบไม่ว่าจะเกิดเหตุอะไร ถ้าแต่ละฝ่ายไม่ยอมหันหน้าเข้าเจรจากัน เช่นนี้จะเกิดผลร้ายแก่ทั้งสองฝ่ายตลอดไป

ผมจึงเห็นว่าในเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว
ซึ่งเดิมไม่ว่าอะไร เราจะใช้กำลังเข้าปราบปราม ซึ่งผม
เห็นว่าไม่ถูกต้อง บางอย่างเราน่าจะใช้วิธีป้องกัน บาง
อย่างถึงต้องใช้วิธีแก้ไข ก็ไม่ใช่ด้วยวิธีใช้อาวุธอย่าง
เดียว การปราบปรามด้วยอาวุธอาจจำเป็นในบางขณะ
แต่ส่วนใหญ่แล้วควรหลีกเลี่ยง

ในเมื่อเปลี่ยนการปกครอง และรัฐบาลในระบบนี้
ก็มีพลเรือนเป็นนายก รองนายกและรัฐมนตรีเป็นส่วน
ใหญ่ ควรที่จะพยายามเจรจาหาวิธีทางสงบศึก ประนี
ประนอมด้วยกันทั้งสองฝ่าย แม้จะไม่มีหวังที่จะทำให้
ฝ่ายที่เป็นคอมมิวนิสต์จริง ๆ หันมาเจรจาได้ แต่อย่าง
น้อย อย่าลืมว่าคนที่เราเรียกว่าผู้ก่อการร้ายส่วนใหญ่
ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ อันนี้รัฐบาลเก่าก็ยอมรับว่าได้เคย
กล่าวเกินความจริงไป ถึงเรียกว่าเป็นผู้ก่อการร้ายคอม
มิวนิสต์ การที่รัฐบาลจะเปิดเจรจาแทนที่จะยิงกัน คงจะ
เป็นไปได้ อย่างน้อยคนที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ก็จะออกมา
จากป่า ส่วนที่เป็นคอมมิวนิสต์จริง ๆ เราอาจใช้นโยบาย
ต่างประเทศอีกทางหนึ่ง โดยสืบว่าอาวุธเขาได้มาจาก
ไหน ซึ่งเราก็รู้กันอยู่แล้ว และเมื่ออาวุธมาจากต่าง

ประเทศ เราจะมีภาระจากประเทศที่ช่วยอบรมเขา
ส่งอาวุธให้เขา ซึ่งก็คงจะพอเจรจากันได้ ไม่ทราบว่าจะ
ท่านทั้งหลายจะเห็นด้วยกับผมหรือไม่ในเรื่องข้อเท็จจริง
เข้าใจว่าเมื่อเปลี่ยนรัฐบาลแล้ว การโจมตีของคอมมิวนิสต์
เบาลงไป วิทยุซึ่งเป็นปรปักษ์ก็เสียงเบาลง แต่
เนื่องจากเราไม่ได้เปิดเจรจาในตอนนั้น ตอนหลังเลย
รุนแรงขึ้นทุกที แต่ละเมื่อตำรวจทหารเราต้องตายไป
คนหนึ่ง ทหารตำรวจที่เป็นเพื่อนก็เจ็บแค้น เราก็
ออกปราบปรามกวาดล้างเมื่อคนในป่าถูกยิง เขาก็เจ็บ
แค้น อันนี้ไม่มีทางสิ้นสุดผมอยากจะให้แต่ละคนแสดง
ความเห็น ว่า เราจะแก้ไขอย่างไร เสนอวิธีการขึ้นมา
ไม่ใช่แต่เฉพาะรัฐบาล เรื่องนี้เป็นปัญหาที่ไม่น่าทิ้งไว้
หรือใช้วิธีทางทหารแก้ไข

ถาม อยากทราบความเห็นของอาจารย์ในการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์
ในไทย

ตอบ อันนี้รู้สึกเป็นปัญหาใหญ่ ผมเห็นว่าควรมีการเปิดโอกาส
ให้คอมมิวนิสต์ตั้งพรรคโดยอิสระ เราไม่ไว้วางใจคอมมิวนิสต์
ผมก็ไม่ไว้วางใจ เราไม่ต้องกลัวว่าพรรคคอมมิวนิสต์
จะเข้าสภาเมื่อเขามาหาเสียง ลองถามเขาว่า เขามีที่ท่า

ต่อพระมหากษัตริย์อย่างไร ให้เขาตอบในข้อนี้ถ้าเขา
กล่าวพอที่จะตอบ ความนิยมในพรรคคอมมิวนิสต์ของ
ไทยก็จะน้อยลงทันที

ถาม อุดมคติของอาจารย์คือเสรีภาพ และผลประโยชน์ของประชาชน
อยากทราบว่ อาจารย์มีวิถทางอย่างไรบ้างที่จะทำประโยชน์ให้
ประชาชน

ตอบ เมื่อผมเป็นข้าราชการกระทรวงการคลัง การที่จะทำ
ประโยชน์ให้คนส่วนใหญ่ ผมพยายามว่า ในการให้มี
การเก็บภาษี พยายามให้เก็บตามคนรวยให้เสียมาก คน
จนให้เสียน้อยตามสัดส่วน ส่วนด้านรายจ่าย ผมพยายาม
ให้สำนักงานประมาณมีบริการแก่ประชาชนมากขึ้น เช่น
การศึกษา จะเห็นได้ว่าสมัยผม งบประมาณด้านการศึกษา
ก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

เวลานี้ผมรู้สึกว่าจะสนใจกับกรรมกรและชาวนา
ผมเห็นว่าการกระทำของรัฐบาลเก่าในเรื่องนี้ไม่ได้ผล
เพราะฉะนั้นเราพยายามหาวิธีใหม่ เหตุผลที่ผมไม่ยอม
รับตำแหน่งทางการเมืองก็คือ ผมรู้สึกว่าการทำงานที่
หน้าที่พัฒนาชนบท และขณะเดียวกันก็ดำเนินงานทาง
การเมืองนอกสังเวียนหมายความว่าสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ

ที่เรียกร่องสิทธิมนุษย กลุ่มที่ส่งเสริมประชาธิปไตย กลุ่ม
พิทักษ์เสรีภาพประชาชน ถ้าผมทำอยู่เช่นนั้น ผมรู้สึกว่
ผมมีช่องทางที่จะป้องกันไม่ให้เกิดวิกฤตการณ์เหตุร้าย
แต่ถ้าผมรับตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่ในรัฐบาล แต่ละใครก็
ย่อมว่าฉันเป็นคน ซื่อสัตย์ แต่ที่จริงแล้วไม่เป็น
เช่นนั้น บางครั้งแม้ว่าเราจะตั้งใจทำอะไรก็ตาม แต่ถ้า
เรามีคนที่ใช้ไม่ได้ หรือให้ทำแล้วไม่ทำ ก็จะไม่ได้อผล
เห็นได้จากอาจารย์สัญญา ในขณะที่ ท่านไม่มีเวลามา
คิดอ่านในเรื่องคุณคนให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ ผมไม่ได้
หมายความว่าผมติเตียนตำแหน่งนายกฯ ว่าเป็นตำแหน่ง
ไม่มีเกียรติแท้จริงเป็นหน้าที่สำคัญมาก แต่ใจผมรักจะ
ทำหน้าที่นั้นมากกว่า

ถาม ผมใคร่ถามเกี่ยวกับอุดมคติของอาจารย์ที่ว่า อาจารย์มีความสน
ใจในระบอบสังคมนิยม แต่เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไม่เคยมี
ประเทศใดบรรลุระบอบสังคมนิยมได้โดยสันติวิธีเลย มีอยู่
ประเทศหนึ่งคือ จีน ซึ่งได้พยายามพัฒนารูปแบบด้วยวิธีสันติ
เป็นเวลาถึง ๓ ปี แต่ในที่สุดสังคมนิยมของจีนก็ล้มเหลว จึง
อยากเรียนถามท่านอาจารย์ว่า วิธีการในการใช้สังคมนิยมของ
อาจารย์จะเหมือนจีนหรือไม่

ตอบ ข้อแรกทีเดียว ถ้าผมได้พูดผิดไปขออภัยด้วย ผมไม่
เคยอ้างว่า ผมเป็นนักสังคมนิยม เมื่อครั้งที่ผมอธิบาย

เรื่องนี้ เป้าหมายของผมอาจจะไปตรงกับสังคมนิยมหรือไม่ก็แล้วแต่ แต่ผมรู้สึกว่าจะไม่มีคุณวุฒิที่จะเป็นนักสังคมนิยม เพราะในขณะนี้ผมไม่เห็นที่เราควรยึดการผลิตหรือการพาณิชย์ มาเป็นของรัฐทั้งหมด ด้วยเหตุที่ว่าข้าราชการของเรายังมีมือไม้ไม่พอ ข้อสอง คำว่าสังคมนิยมมีหลายอย่าง รัสเซียก็เรียกว่าโซเชียลลิสม์ เยอรมันเป็นโซเชียล เดโมแครต ก็เป็นโซเชียลลิสม์ อังกฤษพรรคกรรมกรก็เป็นโซเชียลลิสม์ ในโลกนี้มีทั้งโซเชียลลิสม์ แก่ โซเชียลลิสม์อ่อน สิ่งที่ผมเข้าใจว่าผู้ถามลืมไปคือ พรรคโซเชียล เดโมแครตในสวีเดน นอร์เวย์ เดนมาร์ก ใน ๓ ประเทศนี้ เกิดมาโดยวิถิทางรัฐธรรมนูญ มีกษัตริย์เป็นประมุข โซเชียล เดโมแครตในสวีเดนครองเมืองมาแล้วประมาณ ๒๐ กว่าปี เดนมาร์ก นอร์เวย์ก็เช่นเดียวกัน ออสเตรเลีย ซึ่งนายก ฯ เพิ่งมาเยือนเมื่อเร็ว ๆ นี้ก็เป็นพรรคกรรมกร การจะเป็นรัฐบาลก็โดยวิถิทางรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย พร้อมทุกประการ และรับผิดชอบได้เช่นเดียวกัน

จริงอยู่ ตัวอย่างของชิลี เห็นได้ชัดว่า ฝ่ายนายทุน โดยเฉพาะนายทุนต่างประเทศจะต้องพยายามขัดขวาง

ลบล้าง ในชีวิตนี้ ผมรู้พอสมควร มั่นใจยกย่อนมากกว่านี้
คือพรรคของประธานาธิบดีอาเณตเอง ซึ่งเป็นโซเซีย
ลิสต์นั้น ต้องรวมสมทบกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ จึงสนับสนุน
ให้เป็นประธานาธิบดีสำเร็จ

แม้ในประเทศไทย วันหน้า รัฐบาลไทยอาจเป็น
สังคมนิยมได้ โดยไม่ต้องปฏิวัติรัฐประหาร เข้ามาโดย
วิถีทางรัฐธรรมนูญ และเข้ามาโดยมีพระเจ้าอยู่หัวเป็น
ประมุขของประเทศ ไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง
สถาบันพระมหากษัตริย์ ส่วนใหญ่ผู้ที่รู้เรื่องการเมือง
หรือรู้แต่ทำเป็นไม่รู้ พยายามจะบอกว่า ถ้าใครซ้าย นี่
แหละศัตรูในหลวง นี่เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความเกลียด
ชังในเรื่องนี้ แต่พวกเขาก็เรียนรู้ระบอบการเมืองมานาน
ไม่จำเป็นต้องให้เขาหลงได้

ปรากฏการณ์^๕แสดง ณ ดึกเอที มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๕
กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗

พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน
จะรักษาได้อย่างไร
นายแพทย์ประเวศ วะสี

คำปรารภ

ปาฐกถาโหมลกิมทองนั้น จัดขึ้นในวันคล้ายวันตาย
ของนายโหมลกิมทอง เจ้าของนามบนลัทธิฯ หลัก
การในการเชิญปาฐกถา ออกจะเป็นทกวดขันกันอยู่ใน
ห้วงคณะกรรมการทักัดการด้านนี้ คือผู้ปาฐกถาจะต้อง
เป็นคนดี เป็นทนขมยกละก่องว่าเป็นคนสัจจริต ขยติธรรม
มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม และมวฒิชีวิตอันเป็นท
เการพนับถือได้อย่างสนิทใจ ปาฐกถนแรกคือนายป้วย
องถาภรณ์ แสดงเรื่องอดมกคิ เมื่อปี ๒๕๑๗ ปาฐกถน
ทแสดงในปีต่อมาคือ นายเสนห์ จามริก ว่าด้วยเรื่อง
หลักการ สิทธิ เสรีภาพ หลังปฏิวัติตุลาคม ๒๕๑๖

สำหรับปาฐกถอนดับทสาม ซึ่งแสดงเนองในวัน
ใกล้เคียงวันตายครบ ๕ ปี ของนายโหมลกิมทองนั้น
ทประชมลงมติให้เชิญนายแพทย์ประเวศ วะสี ทงน
เพราะเห็นว่าปาฐกถเป็นสทควรยกย่องเป็นอย่างยิ่ง

นายแพทย์ประเวศ เป็นชาวกาญจนบุรี เกิดเมื่อ
ปี ๒๔๗๔ สำเร็จการศึกษาแพทยศาสตรบัณฑิต
จากคณะแพทยศาสตร เมื่อพ.ศ. ๒๔๙๘ โดยได้รับ
รางวัลเหรียญทองประจำปี ในฐานะผู้ทเป็นเขมมใน
ชนเรียน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานทนส่วน
พระองค์และต่อมาทนมลนธิ 'อานันทมหิดล' ให้ไป
ศึกษาต่อที่สหรัฐอเมริกา จนได้ปริญญาเอกทางโลหิต
วิทยา แล้วยังได้ศึกษาวิชาพันธุศาสตร์ทมหาวิทยาลัย
ลอนดอนอีกด้วย ก่อนที่จะกลับมาเป็นอาจารย์ประจำ

มหาวิทยาลัยแพทยศาสตรศิริราชพยาบาล ในปี พ.ศ.

๒๕๐๔

จำเดิมแต่นั้นมาจนบัดนี้ อาจารย์หมอประเวศ นับได้ว่าเป็นครูแพทย์ที่น่าสนใจยิ่ง อภิศกำลังกาย กำลังใจให้แก่การสอนและการวิจัย โดยไม่มีเวลาจะไป เบียดคลั่นกับส่วนตัว หาลำไพ่ ดังแพทย์อื่น ๆ การรักษา พยาบาลในโรงพยาบาล ก็เป็นไปด้วยน้ำใจไม่ตรึงตอ คนไข้ทุกถ้วนหน้า มีความอ่อนน้อมถ่อมตนกับศิษย์ และผู้ร่วมงานตลอดจนนักการภารโรง รวมถึงคนไข้ อนาถา ซึ่งกตัญญูต่างพากันสรรเสริญคุณนายแพทย์ประเวศ แทบไม่เว้นวัน เมื่อมีการให้รางวัลอาจารย์ทดเชยชม ด้วยทุนเจ้าพระยาสมเด็จพระนเรนทราธิบดีนั้น บรรดานัก ศึกษาแพทย์ได้เลือกอาจารย์ประเวศให้ได้รับรางวัลนั้น เป็นคนแรก

ทางด้านวิชาชีพ นายแพทย์ประเวศ ก็ได้สร้าง แผนกโลหิตวิทยาขึ้นมาจนเป็นลำดับขั้น ทั้งยังได้รับ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างตึก 'อนันตราช' ขึ้นในโรงพยาบาลศิริราชด้วย จนต่อมา องค์การอนามัยโลกได้ถือเอาสถาบันแห่งนี้ เป็นศูนย์ สำหรับฝึกแพทย์และนักวิทยาศาสตร์ ทางด้านโลหิต วิทยาสำหรับนานาประเทศทั่วโลก สถาบันการศึกษา ชั้นสูงทั้งหลาย เช่น กานาดา ได้เชิญนายแพทย์ประเวศ ไปบรรยาย อีกทั้งยังได้รับเชิญไปเป็นผู้ เชี่ยวชาญ ทางฮีโมโกลบินผิดปกติ

นอกจากงานสอน งานบริการผู้ป่วย และการ ค้นคว้าวิจัยแล้ว นายแพทย์ประเวศยังมีบทบาทสำคัญ ในด้านการบริหารและการพัฒนาสังคม ได้เป็นกรรมการ แพทย์สมาคม แห่งประเทศไทยมาแต่ต้น และได้

เป็นประธานคณะกรรมการ จัดทำข้อเสนอแนะ
เกี่ยวกับการวางแผนการแพทย์และสาธารณสุขประจำ
ชนแห่งชาติ กับเป็นประธานคณะกรรมการประ
เมินผลการฝึกอบรมแพทย์สหัด

ทางด้านการศึกษา มีผลงานเกี่ยวกับการแพทย์
ร่วมร้อยชิ้น มีบทความเกี่ยวกับปัญหาของมหาวิทยาลัย
แพทย์และสังคมประมาณ ๔๕ ชิ้น อีกราว ๆ ๓๐ บท
ความ ว่าด้วยปัญหาสุขภาพอนามัยของประชาชน
นอกไปจากนั้นแล้วยังได้เขียนตำราและคัมภีร์ว่าด้วยโลหิต
วิทยาอีกด้วย ประกอบกับอยู่ในคณะบรรณาธิการสาร
ศิริราช และเคยอยู่ในคณะบรรณาธิการจดหมายเหตุ
ของแพทยสมาคม งานเขียนเหล่านี้สวดตีพิมพ์ในวัน
คือเรื่องที่เขาเขียนให้โครงการตำรา ๆ ของสมาคมสังค
ศาสตร์แห่งประเทศไทย และยังรับเชิญไปพูดเรื่อง
อนาคตของไทยให้สมาคมอื่นอีกด้วย

ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น แม้จะน่าทึ่งก็จริงแท้ แต่
สิ่งทีคณะกรรมการมูลนิธิสนใจนั้น อยู่ตรงที่ข้อ
เท็จจริงที่ว่า

๑. อาจารย์ประเวศเป็นนักเรียนอยู่ตลอดเวลา
มิใช่ว่าจะจบการศึกษาชั้นไหน แต่ยังคงรักเรียนอยู่
เสมอ และยังเรียนก็ยิ่งพัฒนาความคิดและจิตใจไปใน
ทางรับใช้เพื่อนมนุษย์ชนทุก ๆ แม้จะรักวิชาโลหิต
วิทยาและศึกษา ค้นคว้าวิจัย ในเรื่องนี้อย่างไม่ทอด
ทิ้ง แต่การเรียนรู้นี้ของนายแพทย์ประเวศ ทำให้ท่าน
มั่นใจว่าการเป็นผู้เชี่ยวชาญอันสูงส่งขึ้นไป ไม่ได้
ช่วยเพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยากอย่างทันแก่การณ ยัง
ได้เห็นความทุกข์ยากของคนป่วยอนาถาที่มาสู่โรง

พยายามด้วยแล้ว ท่านยังน้อมนำไปในทางเห็นอก
เห็นใจเพื่อนมนุษย์ยิ่งขึ้น อภิเสกเวลาให้กับการค้นคว้า
วิจัยน้อยลง หันมาสนใจปัญหาของสังคม อันคนยาก
คนจนประสบอยู่ยิ่งขึ้น เองเป็นเหตุให้อาจารย์
แพทย์บางกอนทนไม่ค่อยจะได้ โดยเฉพาะกับคนหนุ่ม
ที่แสวงเงินและแสวงชื่อเสียงเป็นสรรณะสำหรับชีวิต

๒. อาจารย์ประเวศเป็นสามัญชนคนธรรมดา
มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย สุภาพ อ่อนน้อม
ถ่อมตน อย่างจริงใจ แม้จะมั่นคง แต่ก็ไม่ก้าวร้าว
ใครตำหนิตติฉิน วิพากษ์วิจารณ์ ก็ยอมรับ ก็จะตอบ
โต้ก็อย่างนุ่มนวล ไม่ตั้งตนให้เป็นพิษเป็นภัยแก่ใคร
จึงจะเห็นว่าระบบเลวร้าย ก็ยื่นมือทำงานอยู่ภายในระบบ
อย่างรู้เท่าทันและอย่างไม่ตกเป็นเครื่องมืออันฉ้อฉล
ของระบบ แม้เงินของขบวนการที่ได้รับจากคนไข้ ก็ยกให้
ศิริราชมูลนิธิสิ้น เวลามาทำงาน อภิเสกให้กับงานอย่าง
จริงจัง เวลากลับบ้าน ก็ทำงานบ้านเอง นับว่าเป็นผู้
หมั่นชีวิตครอบครัวอย่างสันโดษและอย่างผาสุก การ
ดำรงชีวิตด้วยเงินเดือนอย่างเดียว ทำให้ไม่มีเงิน
พอแม้จะชอรรถชนต้นง จนความทราบถึงฝ่าละอองธุลี
พระบาท จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินให้ชอ
รชนต้นงใช้

๓. นายแพทย์ประเวศเป็นผู้มีความคิดริเริ่ม
และขึ้นต้นทำอาสาทำเกรงงานชนิดลงแรง ลงกำลังอย่าง
ปิดทองหลังพระมาแทบตลอด ขก้องครออาจารย์และ
จรงักกักต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อย่างเป็น
ชีวิตจิตใจ ถึงใครจะขัดขวางหรือหาทางทำลายล้างก็
ต่อสู้กับอุปสรรคด้วยความหนักแน่น อดทน และด้วย

ไมตรีจิตมิตรภาพ (ความกตเวทิตาที่สำคญนั้น เห็นจะ
ได้แก่การหาทางฝึกแพทย์แบบพลิกหน้ามือเลขว
โดยให้ความสำคัญแก่ชาวบ้าน แก่ชนบท แก่พระและ
ผู้นำท้องถิ่น ตลอดจนยาสมุนไพร ซึ่งผู้
ซึ่งผู้ผลประโยชน์ในวงการต่าง ๆ หนึ่งนั้นไม่ค่อยจะ
ได้)

๔. ที่สำคัญกว่านั้น ก็คืออาจารย์ประเวศเป็น
แรงกระตุ้นให้แพทย์รุ่นใหม่หลายต่อหลายคนหันมา
สนใจในด้านความบริสุทธิ์ศีลธรรม พวกนี้อาสาออก
ไปอยู่ตามชนบท ที่ทุรกันดาร ออกไปรับใช้ประชา
ราชกร อย่างไม่เห็นแก่ตัว อย่างอ่อนน้อมถ่อมตัว
ตามแบบครูอาจารย์ จนไปถูกจ้องล้างจ้องผลาญโดย
อันธพาลและผู้มีอิทธิพลในทางมิชอบพัฒนาอื่นๆ
(ซึ่งรวมทั้งข้าราชการและพ่อค้าวานิชด้วย)

๕. และที่สำคัญที่สุดก็คืออาจารย์ประเวศเป็น
พุทธศาสนิก ทศศึกษาและปฏิบัติธรรมตามรอยบาทพระ
ศาสนา ยึดหลักอหิมาสังขยาและมัชฌิมาปฏิปทาธรรม
เป็นทาง

เกี่ยวกับมูลนิธิฯ อาจารย์ประเวศได้มีส่วนช่วย
เหลือเกื้อกูลอย่างสำคัญ ในด้านการอบรมพระภิกษุ
สงฆ์เกี่ยวกับการสาธารณสุข ทั้งยังได้ร่วมมือกับ
เพื่อนร่วมงานอีกหลายคน ผลิต คู่มือดูแลรักษาสุขภาพ
สำหรับประชาชน ให้มูลนิธิได้ตีพิมพ์ประเดิมในวัน
เฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๔ รอบ นักษัตร เมือบ
แล้ว นอกไปจากนั้นแล้ว อาจารย์ประเวศยังช่วยอนุ
เคราะห์มูลนิธิอื่นและเขาวชนกลุ่มอื่น ๆ อีกมาก หาก

เขาเหล่านั้นต้องการจะทำงานเพื่ออุดมคติในด้านการ
รับใช้สังคมเป็นต่ง

ด้วยเหตุฉะนี้ มูลนิธิฯ จึงถือว่าเป็นเกียรติอย่าง
สูงที่ท่านรับแสดงปาฐกถาให้ การที่ท่านเลือกขอเรื่อง
ต่งแสดงมา ก็แสดงให้เห็นแล้วว่า ท่านมีความสนใจไป
ในแนวใด ท่านท้ออ่านปาฐกถาแล้ว คงจะทราบได้
ถึงความล้มลุก และกระฉ่างซัด ซึ่งแสดงอย่างจริงใจ
และจริงจัง ทั้งยังประกอบไปด้วยความสุภาพอ่อนน้อม
ตามแบบของอาจารย์ประเวศอีกด้วย

หลังจากจบปาฐกถาแล้ว คณะกรรมการพากัน
เห็นเป็นเอกฉันท์ให้อัญเชิญนายแพทย์ประเวศ วะสี
เข้าร่วมเป็นกรรมการของมูลนิธิโกมลคีมทองด้วย เชอ
ว่าอาจารย์ประเวศจะช่วยงานของมูลนิธิให้เจริญอก
งามไปในทางที่ถูกที่ควรขง ๆ ขนทุกที่

คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ขอขอบคุณอาจารย์
ประเวศ วะสี เป็นต่ง ทักธนาแสดงปาฐกถา และ
มอบต้นฉบับมาให้ต่งพิมพ์ ทั้งขงกรุณารับเป็นกรรมการ
ให้มูลนิธิด้วย ถ้านายโกมล คีมทอง เจ้าของนามมูลนิธิ
จักฟังทราบได้โดยญาณวิถิตี เขาคงจะอนุโมทนาสาธุ
การหาน้อยไม่

โดยทบทน เป็นบทพระพุทเจ้าจะประสูติได้
๒,๖๐๐ ปี และโดยที่ปาฐกถาว่าด้วยปัญหาของพุทธ
บริษัทกับสภาวะของบ้านเมืองในปัจจุบัน กับมีศาสนิก
กลุมหนึ่ง กำลังจัดการระดมธรรมชนเพื่อช่วยกู้สถานะ
ของพระศาสนาไว้ให้มื่ออิทธิพลแพร่ออกไปยังโลกแห่ง
วัตถุนิยม ในบัดนี้ ข้าพเจ้าจึงให้เร่งตีพิมพ์ปาฐกถา
ชนน ให้แล้วทันวันวิสาขบูชา นับเป็นส่วนพุทธบูชา

อันพิเศษที่มูลนิธิร่วมกับป้าฐก จำนังจัดถวายพระบรม
ศาสดา

และโดยที่ป้าฐกได้อุทิศน้ำพักน้ำแรงบูชาคุณท่าน
พุทธทาสอยู่ด้วย ประกอบกับวันที่ ๒๗ พฤษภาคม น
ท่านจะมีอายุครบ ๗๐ ปีบริบูรณ์ มูลนิธิฯ จึงจัด
หนังสือจำนวนหนึ่ง ส่งไปถวายเป็นอภินันทนาการ
เป็นพิเศษ ดังได้เคยทำเช่นมาแล้ว เมื่อตีพิมพ์
ธรรมิกสังคมนตรี ของท่าน ส่วนพระเถระอีกสองรูป
ที่ป้าฐกเอ่ยไว้ในคำอธิษฐาน กับบุญคุณเกื้อหนุนอยู่กับ
มูลนิธิฯ ทั้งสองรูป ดังมูลนิธิฯ ได้ร่วมมสวนกับมูลนิธิ
เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป จัดพิมพ์ ธรรมะปา ของ
ท่านพระมหาบัว ญาณสัมปันโน เป็นภาษาอังกฤษมา
แล้วและเกณฑ์วันฉัตรความหมายและคุณค่าของพุทธธรรม
ของพระราชาวรมนี้ มูลนิธิฯ ได้จัดการตีพิมพ์อยู่ใน
ชุดจุดสารนด้วยเช่นกัน มูลนิธิฯ ขอมีส่วนร่วมนอม
นมัสการพระคุณเจ้าดังกล่าว ในโอกาสนี้ด้วย

ว. ๑๖๕๖

กรรมการผู้จัดการ
มูลนิธิโกมลคีมทอง
๕ มีนาคม ๒๕๑๕

ปาฐกถาเรื่องนหากมีความคืบข้าง

ขออุทิศถวายเป็น

พุทธบูชา

ธรรมบูชา และ

สังฆบูชา

และขออุทิศ

แต่

ท่านพุทธทาสภิกขุ

ท่านอาจารย์มหาบัว ญาณสัมปันโน

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

ตลอดจน

กัลยาณมิตรนอกมากหลาย

รวมทั้ง

มวลมนุษยชาติผู้ร่วม เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น

๑

อาร์มภบท

เมื่อกระผมแรกได้รับการทาบทามให้มาแสดงปาฐกถาโกมลคิมทองประจำปีนี้ กระผมมีความลังเลที่จะรับคำ ที่ลังเลก็ด้วยคำนึงถึงความลุ่มลึกแห่งความคิดและอุดมคติ อันมีต่อมนุษยชาติของครูโกมล คิมทอง เอง และขององค์ปาฐกแห่งปาฐกถาเกียรติยศนี้ในปีที่แล้ว ๆ มา เมื่อเทียบกับความตื่นขึ้นและคับแค้นแห่งความคิดและสติปัญญาของกระผมเอง ซึ่งอาจนำความเสียหายมาสู่เกียรติของปาฐกถาโกมลคิมทองและท่านผู้เกี่ยวข้อง กระผมได้ให้ โอกาสแก่ผู้มาทาบทามที่จะถอนคำเชิญเป็นเวลาเกือบเดือน การที่เขาไม่ยอมถอนทำให้กระผมมาปรากฏตัวในวันนี้ ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น กระผมใคร่ขอกราบเรียนพระ

คุณเจ้าและท่านสาธุชนอื่นๆ ได้โปรดตั้งโยนิโสมนสิการในธรรมะ
ข้อ กาลามสูตร มาก ๆ คุณวิเศษของพุทธธรรมประการแรกก็
คือไม่บังคับความเชื่อดังจะเห็นได้จากกาลามสูตรอันลือชื่อ สูตร
นี้พระพุทธรองค์แสดงแก่ชนเผ่ากาลามะ อีกชื่อหนึ่งของสูตรนี้คือ
เกสปุตตยสูตร เพราะทรงแสดงที่เกสปุตตยนิคม ท่านทรงสอน
มิให้ปลงใจเชื่ออะไรง่าย ๆ กล่าวคือ

๑. มา อนุสฺสเวน (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา)
๒. มา ปรมฺปราย (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบ ๆ กันมา)
๓. มา อิตฺถิราย (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ)
๔. มา ปิฎกสมฺปทานเนน (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำราหรือ
กัมภีร์)
๕. มา ตกฺกเหตุ (อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรก)
๖. มา นยเหตุ (อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน)
๗. มา อาการปริวตฺตเกน (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตาม
แนวเหตุผล)
๘. มา ทิฏฺฐินิขฺฌานกฺขณฺติยา (อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าใจกับ
ทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว)
๙. มา ภพฺพุปรตฺยา (อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่า
จะเป็นได้)
๑๐. มา สมณ โน ครุติ (อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะ
นี้เป็นครูของเรา)

ต่อเมื่อใด รู้เข้าใจด้วยตนว่า ธรรมเหล่านั้น เป็นอกุศล เป็น
กุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้น แล้ว จึงควรละหรือถือปฏิบัติ
ตามนั้น

การไม่ปลงใจเชื่อหรือการถอนความเชื่อจึงไม่ถือเป็นบาป
แต่ถือว่าเป็นการส่งเสริมปัญญา

ฉะนั้นข้อความที่กระผมจะกราบเรียนต่อไปนี้ ขอพระคุณเจ้า
และสาธุชนอื่นๆอย่าได้ปลงใจเชื่อ ถ้าไม่เป็นเหตุเป็นผลสมควร
ที่จะเชื่อได้

ในข้อหวัข้อปาฐกถาที่ว่า ‘พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนจะกู้
ชาติได้อย่างไร’ นั้น อาจเป็นข้อที่ค่อนข้างรุนแรงและก่อให้เกิด
ความกังขาต่อบางท่านว่า “ก็เราสูญเสียชาติของเราไปแล้วหรือ
จึงจำเป็นต้องมีการกู้”

ชาติ ในที่นี้หมายถึงประชาชนทั้งหมดที่อยู่ในประเทศใด
ประเทศหนึ่ง อันเป็นประเทศของตนเอง มีวัฒนธรรมของตน
เอง มีอิสระเสรีในการดำเนินประเทศด้วยความคิดและการกระทำ
ของตนเอง

เมื่อได้ติดตามในตอนต่อ ๆ ไป ท่านจะเกียติภาฏทญาณ
ที่สสณะขึ้นมาเองว่าบัดนี้ได้ถึงเวลาแล้ว ที่พระสงฆ์และพุทธ
ศาสนิกชนจะต้องลงมือกระทำการกู้ชาติอย่างจริงจังเสียที โดย
อาศัยหลักพุทธธรรมที่แท้จริงเป็นทฤษฎีชี้นำ

แม้ตลอดเรื่องที่ท่านจะได้ติดตามต่อไป กระผมจะกล่าวอ้าง
ถึงธรรมะในพระพุทธศาสนาเป็นแกน กระผมใคร่กราบเรียนว่า

กระผมมีความเคารพในธรรมะของศาสนาอื่นเช่นเดียวกัน ว่า
ล้วนมีเจตจำนงที่จะพัฒนามนุษย์ไปสู่คุณธรรมที่สูงขึ้น หากแต่
หลักธรรมของศาสนาต่าง ๆ ได้รับการเอื้อเอื้อนในกาลเวลา
สถานที่ และใช้ภาษาที่แตกต่างกัน และแสดงต่อบุคคลที่มีพื้น
ฐานทางความคิดและวัฒนธรรมที่ต่างกัน ที่กระผมจำเป็นต้อง
อ้างธรรมะในพระพุทธศาสนาเป็นแกนในบทความนี้ ก็ด้วยคำนึง
ถึงพื้นฐานของประชาชนไทยและด้วยข้อจำกัดในการศึกษาของ
ตนเอง

กระผมศึกษามาทางแพทยศาสตร์ และต่อมาได้ศึกษาวิชา
วิทยาศาสตร์ชั้นสูงอีกหลายแขนงในต่างประเทศ เช่น วิชาเคมี
วิชาฟิสิกส์ นิวเคลียร์ฟิสิกส์ วิชาพันธุศาสตร์ วิชาคำนวณ และ
อื่น ๆ ที่กล่าวมานี้ มิใช่จะยกตนเอง แต่เพื่อจะแสดงความโง่
เขลาเบาปัญญาของตัวกระผมเอง เพราะเมื่อศึกษาวิชาเหล่านั้น
กระผมก็มีความหลงใหลในสิ่งๆ ที่สามารถพิสูจน์ได้ของวิชาเหล่านั้น
แต่ต่อมาเมื่อได้ศึกษาพุทธธรรมมากขึ้น กระผมจึงเข้าใจว่า
สิ่งมหัศจรรย์ที่สุดที่ปรากฏขึ้นบนพื้นพิภพ หรือในจักรวาลคือการ
ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เพราะการที่มนุษย์จะค้นพบวิทยาศาสตร์
หรือเทคโนโลยีอะไร ก็แล้วแต่เป็นเรื่องที่จะเกิดขึ้นตามลำดับ
โดยธรรมชาติไม่อัศจรรย์อะไร แต่การที่มีมนุษย์คนหนึ่งซึ่งเกิด

มากเป็นทาสของกิเลสโดยธรรมชาติ สามารถที่จะพัฒนาตนเอง จนหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสโดยสิ้นเชิง มีเสรีที่จะประกอบ กุศลธรรมต่าง ๆ อย่างเต็มที่ ต้องนับเป็นปรากฏการณ์ที่มหัศจรรย์ที่สุด

ในพุทธธรรมจะเห็นความละเอียดลุ่มลึก ทั้งในส่วนที่เป็น ความเข้าใจในตัวละครของธรรมชาติ และในส่วนที่เป็นมรรค วิธีปฏิบัติต่อธรรมชาติ และเห็นเจตจำนงอย่างเด่นชัดที่จะพัฒนา มนุษย์ไปสู่คุณธรรมที่สูงขึ้น

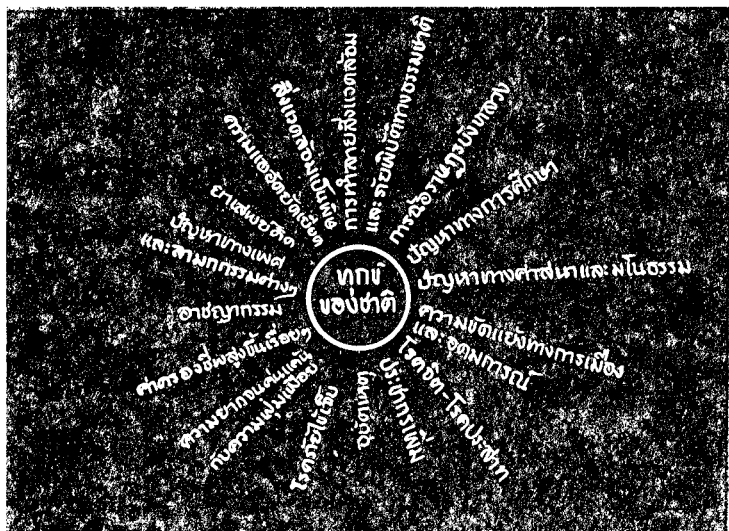
ประเทศไทยปัจจุบันเป็นพุทธเกษตรมาตั้งแต่เริ่มตั้งประเทศ ปัจจุบันนี้มีวัดกว่า ๒๔,๑๐๕ วัด มีพระเถรกว่า ๒ แสนรูป และคนไทยกว่าร้อยละ ๘๐ ก็ได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชน

ในเมื่อประเทศไทยมีพื้นฐานที่ขึ้นชื่อว่าเป็นพุทธถึงเพียงนี้ และพุทธธรรมก็เป็นของดีของงาม ประเทศของเราก็น่าจะมี สันติสุข และเป็นที่ยึดเหนี่ยวสังคมที่มีคุณธรรมอันประเสริฐ บท ต่อไปคือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมของเรา.

๒

ความทุกข์ของชาติในปัจจุบัน

รูปที่ ๑ และข้อความในบทสรุปปัญหาบางประการ
ของชาติในปัจจุบัน

รูปที่ ๑ ปัญหาบางประการซึ่งอาจเรียกเป็นความทุกข์ของชาติ

ความยากจนข้นแค้น ร้อยละ ๘๕-๙๐ ของประชากรในประเทศ^๕ เป็นคนยากจน ความยากจนในที่นี้หมายถึงการขาดแคลนปัจจัย ๔ อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ในระดับที่พอเพียงที่จะยังชีวิตให้เป็นไปได้ตามปกติในธรรมชาติของท้องถิ่น

ศาสตราจารย์นายแพทย์อารี วลัยเสวี ซึ่งเป็นนักวิจัยทางโภชนาการแห่งคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี กล่าวว่าคนในชนบทประมาณร้อยละ ๗๐-๘๐ ได้รับอาหารไม่พอเพียง เด็กในสลัมในกรุงเทพฯ ประมาณร้อยละ ๕๐-๖๐ เป็นโรคขาดอาหาร และเป็นปัญหาที่รุนแรงกว่าในชนบท เพราะเป็นการขาดอาหารภายใน ๖ เดือนแรกของชีวิตซึ่งก่อความเสียหายให้แก่สมองได้มากกว่าการขาดอาหารในระยะหลัง การที่เด็กในสลัมขาดอาหารในระยะ ๖ เดือนแรกของชีวิตมากกว่าเด็กในชนบท ก็เพราะแม่ต้องออกไปทำงาน ไม่สามารถเลี้ยงดูลูกด้วยนมตนเองได้

เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๑๗ หนังสือพิมพ์หลายฉบับลงข่าวว่า ในปี ๒๕๑๖ เด็กไทยตายเพราะขาดอาหาร ๕๕,๐๐๐ คน หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ฉบับ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘ ก็ลงข่าวว่า นายแพทย์ไพโรจน์ นิงสานนท์ รองอธิบดีกรมอนามัย

แสดงว่าเด็กทารกและเด็กก่อนวัยเรียนตายปีละแสนคน และ
อย่างน้อยร้อยละ ๕๐ ตายเพราะขาดอาหาร

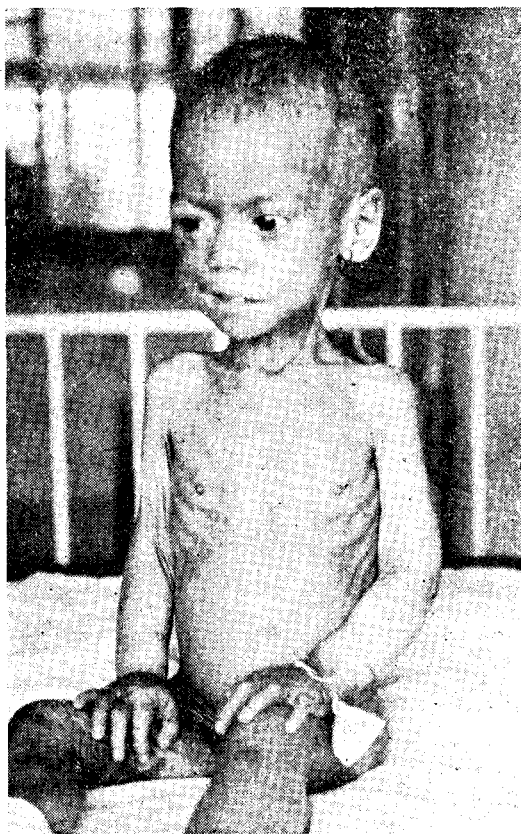
การขาดอาหารทำให้เซลล์ในสมองตาย ทำให้สติปัญญาไม่ดี
และทำให้เกิดโรคมะเร็งไข้เจ็บอื่นติดตามมาอีกมาก เช่น โรคโลหิต
จาง โรคติดเชื้อรุนแรง โรคคลื่นหัวใจรั่ว โรคไต โรคพาร์

รูปที่ ๒ เด็กขาดอาหารอย่างรุนแรงจนเสียชีวิตหรือพิการ ถ้าขาดอาหาร
โปรตีนแต่เพียงน้อยจะทำให้เซลล์ของสมองตายด้วย

ต่าง ๆ ทั้งหมดอาจรวมเรียกว่าโรคแห่งความยากจน หรือ
'โรคจน'

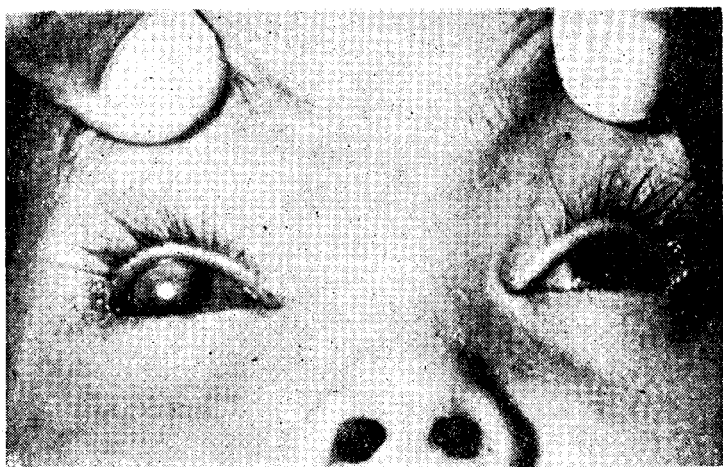
คุณกนก สามเสนวิมล จากสมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์ได้

รูปที่ ๓ เด็กขาดอาหารอย่างรุนแรง มีผิวหนังอักเสบและความพิการของ
อวัยวะอื่น การขาดอาหารทำให้เป็นโรคติดเชื้อได้ง่าย

กล่าวในที่ประชุมแพทยสมาคมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๙
กรกฎาคม ๒๕๑๘ ว่า นักเรียนในชนบทนั้นร้อยละ ๘๐ ได้กิน
ข้าววันละมือเดียว และอีกหลายคนสองวันจึงจะได้กินข้าวมือ
หนึ่ง และข้าวที่กินก็กินกับเกลือ

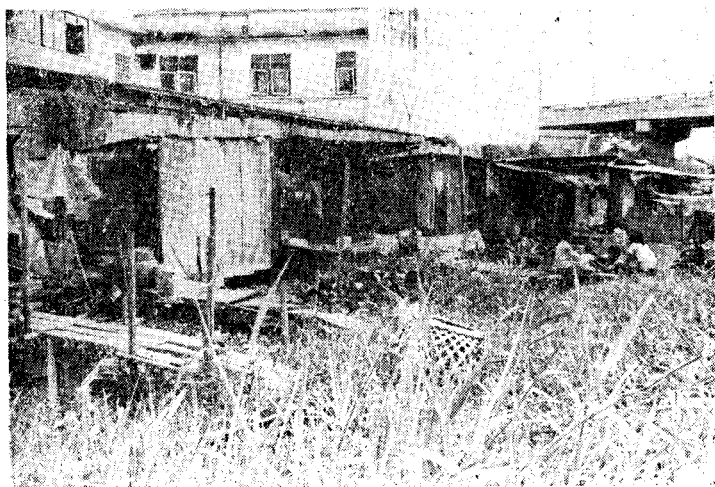
ในประเทศเดียวกันนี้ก็มีคนที่มีกินเหลือเพื่อ บางคนมีเงิน
เป็นร้อยเป็นพันล้าน

รูปที่ ๔ เด็กขาดอาหาร (วิตามินเอ) จนตาอักเสบและบอด (ภาพเด็ก
ขาดอาหารทั้ง ๓ ภาพ ได้รับความเอื้อเฟื้อจากศาสตราจารย์
นายแพทย์อาร์ วัลยเสว)

คนร้อยละ ๑๐-๑๕ ที่เรียกว่าคนรายนั่นเล่า ใช่ว่าจะไม่มี
ปัญหา คนยังรวยยังดำเนินชีวิตท่ามกลางเหินจากธรรมชาติ เช่น อยู่

ในเมือง อยู่ในตึก นักรถยนต์ ออกกำลังน้อย บริโภคมาก
 วิตกกังวลมาก เครียดมาก เขาก็มีทุกขเวทนาไปอีกแบบหนึ่ง
 คนพวกนี้เป็น 'โรครวย' เช่น ความคันโลहितสูง อ้วน เบาหวาน
 โรคหัวใจ ขาดเลือด ข้ออักเสบ โรคจิตประสาท เป็นต้น ซึ่ง
 ก็ควรจะได้รับความเมตตาด้วยเหมือนกัน

รูปที่ ๕ ความยากจนข้นแค้นของประชาชนจำนวนมาก สลัม และความ
 สกปรก

คนรวยที่มีเงินเป็นล้านแล้วยังไม่มีความรู้ดีกว่าพอ ในภาษา
 ธรรมะก็เรียกว่ายังเป็นคนจนอยู่เหมือนกัน

ตกลงเราก็มีคนจนทั้งประเทศ ทั้งคนที่จนจริง ๆ และคนที่
 จนทางใจ

แต่ทั้งประเทศหาความสมัครสมานไม่ได้ เพราะพวกที่เป็น
 'โรจน' กับพวกที่เป็น 'โรครวย' เข้ากันไม่ได้ มีความรังเกียจ
 กันอยู่ในที่ และขณะนั้นความเกลียดชังระหว่างกันกำลังเพิ่มขึ้น
 อย่างรุนแรง ทำให้คุณค่าของความเป็นคนต่ำลง

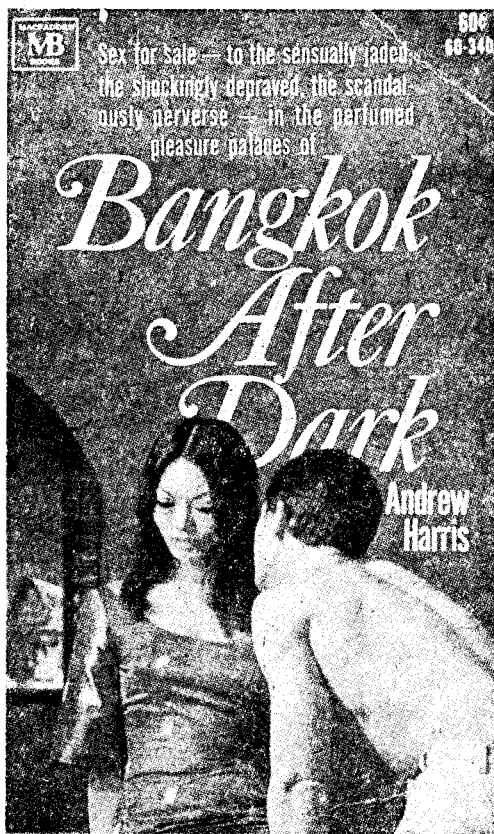
รูปที่ ๖ ทั้งๆ ที่เป็นเมืองพุทธธรรม แต่เรามักการปล้น จ ฆ่า ข่มขืนและ
 อาชญากรรมประเภทอื่น ๆ รวมแล้วมากเป็น ๒ ของโลก นี่ไม่
 ใช่แนวพุทธธรรม (ภาพจากหนังสือพิมพ์ดาวดารายุดสยาม)

อาชญากรรม ทั้ง ๆ ที่เราเป็นเมืองพุทธ แต่การลักขโมย ปล้น จี้ ฆ่า ช่มชู้ และทำร้ายกันในรูปอื่น ซึ่งรวมเรียกว่า อาชญากรรมนั้นระบาดไปทั่วอย่างชุกชุม จนมีผู้กล่าวว่าประเทศไทยมีอาชญากรรมมากเป็นที่สองในโลก

ปัญหาทางเพศและลามกกรรมต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่เป็นเมืองพุทธ แต่กรุงเทพ ฯ เป็นนครแห่งลามกกรรมทางเพศ มีบาร์ไนท์คลับ โรงอาบอบนวด ซ่องโสเภณี ชายต่างชาติไม่ว่า ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น ต้องการมาประเทศไทยเพื่อประกอบลามกกรรมทางเพศ และนำเรื่องกรุงเทพ ฯ ราตรี โสเภณีเมืองไทย ไปเขียนขายกันเป็นที่ครึกครื้น (รูปที่ ๗) บางคนก็เรียกกรุงเทพ ฯ ว่า เป็น 'นครแห่งการเสพยาสังวาส'

ภายในเนื้อที่ ๑ ตารางกิโลเมตร ที่บริเวณซอยวรพงษ์ บางลำภู ว่ากันว่า มีหญิงโสเภณีจำนวนกว่า ๒,๐๐๐ คน ถ้านับผู้ประกอบอาชีพเกี่ยวกับเพศรวมกันทั้งหมดก็มีเป็นแสน ๆ คน อันมากกว่าจำนวนภิกษุสามเณรรวมกันคอกหรือ ถ้านับสำนักต่าง ๆ พวกนี้มีมากกว่าจำนวนวัดทั่วราชอาณาจักรหรือ

หญิงกลางคนมาประกอบอาชีพนี้เพราะความยากจนไม่มีทาง

รูปที่ ๗ ตัวอย่างหนังสือประเภท 'กรุงเทพมหานคร โสเภณีเมืองไทย' ที่เผยแพร่ลามกกรรมทางเพศในประเทศไทยไปทั่วโลก

ที่จะทำอะไรอย่างอื่น ลางคนถูกล่อลวงพรากจากพ่อแม่มา นับว่ามนุษยธรรมตกต่ำกันถึงที่สุด

รูปที่ ๘ ธิดากาชาดและรองทั้ง ๔ ปี ๒๕๒๓ [ของจังหวัดจันทบุรี จากซ้าย น.ส. ไพริน ทรงชาติ รอง น.ส. บุณทริกา อัญญนัย รอง ธิดาและขวัญใจช่างภาพส้อมวลชน น.ส. สุรีย์พร สาทสนธิ์ ธิดากาชาด น.ส. สุรางค์ วัฒนา รอง น.ส. วาสนา ประสพสิน รอง ในงานกาชาดจังหวัดจันทบุรี เมื่อวันก่อนนี้]

การโฆษณาโดยใช้เรื่องทางเพศเป็นเครื่องล่อก็ทำกันทั้งทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ภาพการกอดจูบลูบคลำและไปเปลือยกายกันได้ทั่วประเทศ และตามเข้าไปถึงทุกบ้านได้โดยการแพร่ภาพของโทรทัศน์ จำเริญก็เข้าไปแสดงในวัดได้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ออกให้เกิดความขัดแย้งกับคุณค่าเดิมที่ยึดถืออย่างรุนแรง เมื่อหญิงเสียตัวหรือมีท้องขึ้นสังคมไทยก็ยังรังเกียจ

ลิโปวิทัน-ดี
 (LPOVITAN-D)
 ลิโปวิทัน-ดี
 力保精

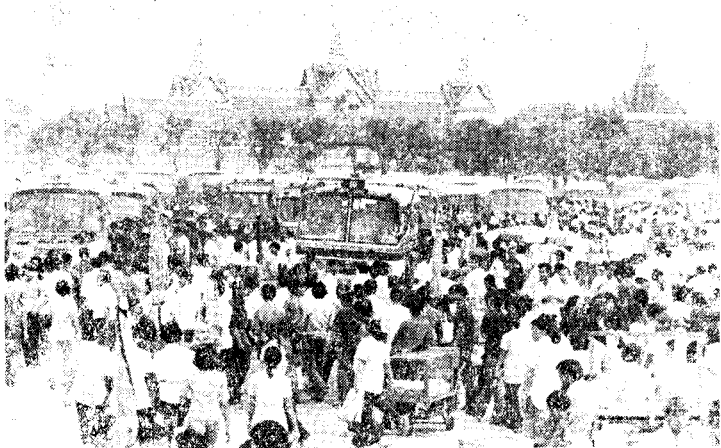
ลิโปวิทัน-ดี (Lipovitan-D) เป็นวิตามินที่ช่วยเสริมสุขภาพและเพิ่มพลังงานให้กับร่างกาย

รูปที่ ๘ การโฆษณาเครื่องดนตรีอย่างค้ำลัง รัฐบาลยอมให้มีการปลุกระดม
 ทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ บ้ายโฆษณา ให้ประชาชน
 เกิดกิเลสในสิ่งฟุ่มเฟือยต่าง ๆ ใช้เรื่องเพศเป็นเหยื่อล่อ ในขณะที่
 ที่ทางพุทธสอนให้สงบระงับ นี่ไม่ใช่ 'สัมมาอาชีวะ' นี่ไม่ใช่
 การรักษาศาสนา

กฎหมายไม่ยอมให้ทำแท้ง ต้องลอบทำกัน เป็นเหตุให้เสียชีวิต
ปีละจำนวนไม่น้อย นับว่าสับสนไปหมด

ยาเสพติด มีผู้ให้ตัวเลขของจำนวนผู้ติดยาเสพติด—เฮโรอีน
(ยังไม่นับคนติดเหล้าและบุหรี่) ในประเทศไทย ประมาณ
๕๐๐,๐๐๐ คน แต่พระจรรยาภาณุที่วัดถ้ำกระบอกว่ามีถึง ๑ ล้านคน
ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตและค้ามอร์ฟีน—เฮโรอีนที่ใหญ่ที่สุด
ของโลก โดยมีคนต่างชาติและเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของไทยร่วม
ด้วย ปัญหายาเสพติดก่อให้เกิดปัญหาอย่างอื่นตามมาอีกมาก
เช่น เศรษฐกิจ การศึกษา อาชญากรรม สาธารณสุข และ
ปัญหาทางจิตใจ ปัญหาการติดยาเสพติดจึงเป็นสิ่งที่ก่อกวน
บ่อนทำลายชาติที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่ง

ความแออัดยัดเยียด กรุงเทพฯ เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดที่สุด
ขณะนี้ประชากรในกรุงเทพฯ มีถึง ๔ ล้านคนแล้ว แม้ตัวเลข
ของการเพิ่มประชากรในประเทศไทยจะเป็นร้อยละ ๓.๓ ต่อปี
แต่การเพิ่มของประชากรในกรุงเทพฯ สูงกว่านั้นมาก เพราะ
ไม่ได้เกิดจากการเกิดใหม่อย่างเดียว แต่เกิดจากการที่คนต่าง
จังหวัดอพยพเข้าสู่กรุงเทพฯ ด้วยจำนวนมาก เพราะทำกินไม่
ได้ในชนบท ฉะนั้นภายในอนาคตไม่นานประชากรของกรุงเทพฯ
ก็จะเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวเป็น ๘ ถึง ๑๐ ล้านคน

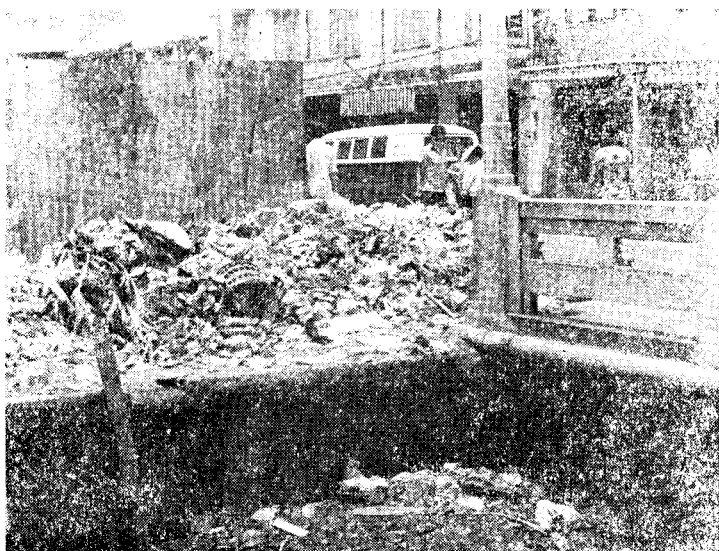

รูปที่ ๑๐ คนมาก แออัดัยัดเยียด ถ้ายังพัฒนาในรูปเดิม บ้านเมือง
ก็จะถึงชงหาชนะ ชุมชนเล็ก ๆ และดำเนินแนวทางพุทธธรรม
จะมีมนุษยธรรมมากกว่าการพัฒนาเมืองใหญ่ดอกหรือ

ขณะนี้กรุงเทพ ฯ ก็มีปัญหของนครใหญ่มากอยู่แล้ว เช่น
ที่อยู่อาศัยแออัดยัดเยียด และไม่เพียงพอ แหล่งเสื่อมโทรมหรือ
สลัมก็มีเป็นร้อย ๆ แห่ง และมีคนอยู่อาศัยเป็นล้านคน

ความแออัดยัดเยียด ทำให้บริการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ไม่
เพียงพอ เช่นน้ำไม่พอ ไฟไม่พอ การระบายน้ำทิ้งไม่พอ การ
ขจัดขยะมูลฝอยไม่พอ ฯลฯ ทำให้กรุงเทพ ฯ เป็นนครที่สกปรก
ที่สุด นอกจากนั้นก็มีเรื่องการจราจรติดขัด การเดินทางเป็นไป
ด้วยความยากลำบาก ทำให้เสียเวลา เสียเศรษฐกิจ เสียอารมณ์

เกิดโรคและเป็นอันตรายต่อชีวิต เช่น เด็กนักเรียนทกรดเมล์
ตาย และคนตายเพราะอุบัติเหตุรถยนต์

รูปที่ ๑๑ กรุงเทพฯ ๙ น้ำ สิ่งแวดล้อมเน่าเหม็นเป็นพิษ เป็นอันตราย
ต่อสุขภาพ

ชีวิตในเมืองใหญ่เป็นชีวิตตัวใครตัวมัน เป็นที่ที่มนุษย์
สัมพันธ์น้อย ต่างจากชีวิตในบ้านชนบท เมื่อปล่อยให้เมือง
เติบโตขึ้นเท่าใด มนุษยธรรมย่อมลดลง อันเป็นธรรมชาติของ
นครใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นในประเทศไทย หรือที่นิวยอร์ก หรือ
ลอนดอน

รูปที่ ๑๒ รถติด อารมณ์เสีย ควันพิษ รถชน เด็กตกรถเบรด์ตาย ถ้าไม่
มีรถเหล่านี้คนไทยคงจะรักกันมากขึ้น

สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เมื่อคนมารวมกันอยู่ในเมืองใหญ่ที่การ
จัดระเบียบสังคมหย่อนประสิทธิภาพก็ทำให้เกิดปัญหาเรื่องขยะ

รูปที่ ๑๓ รถยนต์ชนกัน ซึ่งเห็นเป็นประจําตามหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน
ซึ่งใช้รถมากซึ่งรับแรงมาก ซึ่งแกร่งแ่งกันมาก ซึ่งตายมาก

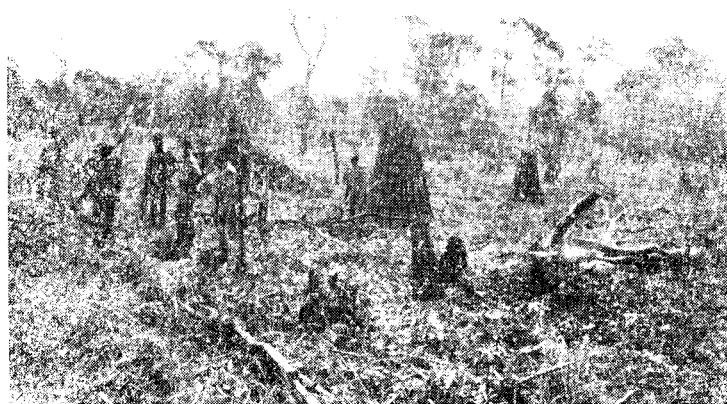
น้ำเน่า อากาศไม่พอหายใจ รถยนต์เครื่องยนต์ และโรงงาน
ปล่อยควันพิษสู่อากาศ โรงงานอุตสาหกรรมและเหมืองแร่ปล่อย
สารเป็นพิษลงสู่แม่น้ำลำคลองและทะเลทำให้น้ำเป็นพิษ ทำให้
สัตว์น้ำมีจำนวนน้อยลง และทำให้คนได้รับอันตรายจากการบริ
โภคสัตว์เหล่านี้ การใช้ยาฆ่าแมลงทำให้สารพิษลงสู่หน้าและดิน
อันเป็นอันตรายต่อพืช สัตว์ และมนุษย์

ความเจริญทางวัตถุจึงก่อให้เกิดสภาพอากาศ ดิน และน้ำ
เป็นพิษ ซึ่งถ้าไม่มีทางแก้ไขก็นำหายนะภัยมาสู่มวลมนุษย

การทำลายสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติทางธรรมชาติ

มนุษย์เกิดมาจากธรรมชาติจึงมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับธรรม
ชาตฺรอบ ๆ ตัว ซึ่งรวมทั้งสิ่งที่มีชีวิต และสิ่งที่ไม่มีชีวิตเรียกว่า
อยู่กันอย่างสมดุลย์ในธรรมชาติ เมื่อมีการรบกวนสมดุลย์ของ
ธรรมชาติก็จะส่งผลกระทบกระเทือนกันต่อไป มนุษย์เป็น
สัตว์ที่เบียดเบียนหรือทำลายธรรมชาติมากที่สุด เมื่อมีความรู้
มาก มีเทคนิคมาก มีเครื่องมือมาก มีทุนมาก มีความโลภมาก
ยิ่งทำลายธรรมชาติมาก เช่น การทำลายต้นน้ำลำธาร และทำ
ลายป่า

ป่าช่วยทำให้อากาศบริสุทธิ์ ทำให้ชุ่มชื้นและฝนตกต้องตาม
ฤดูกาล และเมื่อฝนตกป่าก็ช่วยซับน้ำไว้ไม่ให้ไหลบ่าท่วม ภาพ
ถ่ายจากดาวเทียมแสดงให้เห็นการทำลายป่าในประเทศไทยอย่าง
มหาศาล ยิ่งกว่าในประเทศพม่า ลาว เขมร และญวน ทำให้
เกิดความแห้งแล้งเพิ่ม^{ขึ้น} และเมื่อฝนตกหนักก็จะทำให้น้ำท่วม
ประเทศไทยเพิ่งได้รับภัยพิบัติจากน้ำท่วมเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง น้ำ
ท่วมแบบนี้จะมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ถ้าป่ายังถูกทำลายต่อไป

รูปที่ ๑๔ บ้าถูกทำลายมาก โดยนักธุรกิจสมคบกับข้าราชการ ทำให้เกิด
ความแห้งแล้ง นาท่วมและแมลงมากินข้าวของชาวนา

การทำลายป่ายังก่อให้เกิดการรบกวนวงจรในธรรมชาติอย่าง
อื่น เช่น แมลงไม่มีที่อยู่ในป่า ก็จะมาลงทำลายพืชของชาวนา
ทำให้ชาวนาต้องใช้ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าแมลงลงไปในพื้นที่ทำให้ปลา
เป็นพิษและปลาตาย ชาวนาบริโภคปลาที่เป็นพิษหรือไม่มีปลา
บริโภค เป็นต้น

ป่าอาจถูกทำลายจากประชาชนที่หาเข้ากินค่าเพราะความจำเป็น
แต่ที่ถูกทำลายมากก็จากพ่อค้าที่มีทุนรอนว่าจ้างมาก มี
เครื่องมือมาก โดยความร่วมมือกับข้าราชการผู้มีอิทธิพล เพื่อ
ส่งไม้ไปขายต่างประเทศ

ความเจริญทางวัตถุจึงเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและก่อ
ภัยพิบัตินานาประการให้แก่มนุษย์ สัตว์ และพืช

โรคภัยไข้เจ็บ ประเทศไทยเต็มไปด้วยคนเป็นโรคภัยไข้เจ็บ
ต่าง ๆ โดยเฉลี่ยกว่าร้อยละ ๖๐ ของประชาชนมีพยาธิไม่ชนิด
หนึ่งหรือหลายชนิดอยู่ในร่างกาย^(๑) แต่ถ้านับคนยากคนจน
บางแห่งร้อยละ ๘๐-๙๐ หรือร้อยละ ๑๐๐ มีพยาธิบางชนิด
อยู่ในร่างกาย ปัญหาเรื่องขาดอาหารและผลที่ติดตามมาก็กล่าว
แล้วข้างต้น โดยเฉลี่ยร้อยละ ๕๐ หรือเกือบ ๒๐ ล้านคนมี
โลหิตจาง^(๒) แต่บางหมู่บ้านก็กว่าร้อยละ ๘๐ มีโลหิตจาง ทั้ง
นี้เนื่องจากการขาดอาหารและพยาธิร้อยละ ๒.๑ เป็นโรค
หรือคิดเป็นจำนวนถึง ๘๘๐,๐๐๐ คน^(๓) และมีคนเป็นใหม่
เพิ่มขึ้นถึงปีละ ๑๔๐,๐๐๐ คน จำนวนคนที่ได้รับเชื้อวัณโรค
ในเขตกรุงเทพฯ ฯ ก็สูงถึงกว่าร้อยละ ๗๐ นี่ก็แสดงเพียงส่วน
เดียวของ 'โรคจน'

ส่วน 'โรครวย' ก็มีอัน ความดันสูง เบาหวาน วัณโรค
โรคหัวใจ โรคมะเร็ง เป็นต้น

เมื่อนำเอาเครื่องยนต์กลไกเข้ามาใช้มาก ประกอบกับความ
เร่งรีบแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา ทำให้เกิดอุบัติเหตุเพิ่มขึ้น

อย่างรวดเร็วทุกแห่ง ทั้งที่ทราบกันในเรื่องรถชนกันตายและ
ทุพพลภาพเป็นประจำทุกวัน

กรรมกรที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ก็พากันเป็น
โรคจากการได้รับสารพิษจากโรงงาน และเป็นโรคจากความบีบ
คั้นทางประสาทเพราะทำงานซ้ำซาก

เพราะปัญหาต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว และจะกล่าวต่อไป
ประชาชนทั้งคนจนและคนรวยมีความทุกข์กายทุกข์ใจ สับสน
ขาดที่พึ่งพิงทางมโนธรรม ก็พากันเป็นโรคจิต โรคประสาทกัน
ไปทั่วทุกบ้านไม่มากนักน้อย

เมื่อเจ็บป่วยเข้าแล้ว การที่จะได้รับการบำบัดเยียวยาก็ต้อง
ลำบากแทบเลือดตากระเด็น การแพทย์สมัยใหม่ถึงจะมีข้อดีอยู่
มากก็มีโทษอนันต์ ยิ่งเมื่อการแพทย์ได้กลายมาเป็นวิชาชีพและ
ระบบการค้าได้คืบคลานเข้ามาสู่วงการนี้ การแพทย์ ในด้านหนึ่ง
ก็ทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลง การแพทย์สมัยใหม่ได้
ทำลายความสามารถของพ่อแม่ที่จะช่วยลูก ชาวบ้านและพระสงฆ์
ที่จะช่วยกันเองด้วยความรักความเมตตา

โรคร้ายไข้เจ็บส่วนใหญ่เกิดจากการที่มนุษย์ไม่ได้ดำรงชีวิต
โดยถูกต้องสอดคล้องกับธรรมชาติ หรือที่เรียกว่าเป็นอยู่โดย
ธรรม เมื่อเจ็บป่วยเข้าแล้ว การที่พยายามใช้วิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยีเข้าแก้ปัญหาโดยไม่แก้ที่ต้นเหตุ (การดำรงชีวิต)
จึงไม่มีทางจะแก้ปัญหาได้สำเร็จแต่จะมีความสับสนมากขึ้น^(๔)

อิวาน อิลลิส^(๕) ได้เขียนผลร้ายของการแพทย์แผนปัจจุบัน
ต่อบุคคลและสังคมไว้โดยพิศดารในหนังสือชื่อ แพทย์-เทพเจ้า
กาฬ (Medical Nemesis)

การฉ้อราษฎร์บังหลวง การฉ้อราษฎร์บังหลวง การโกงกิน
การทุจริตฉ้อฉลด้วยประการต่าง ๆ ระบาดแพร่สะพัดไปทั่วทุก
วงการ จนเป็นของปกติธรรมดา พ่อค้าและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
ที่ประกอบการทุจริต ทั้งทางตรงและทางอ้อมอาจร้ายเป็นสิบ
เป็นร้อยเป็นพันล้าน และที่ร้ายคืออยู่อย่างได้รับความยกย่อง
จากสังคมและจากพระด้วย

ปัญหาทางการศึกษา การศึกษาเป็นมรรควิธีที่จะแก้ปัญหา
ของชีวิตและสังคม การศึกษาของเราขณะนี้ก่อให้เกิดปัญหา
มากกว่าแก้ปัญหา การศึกษาควรช่วยให้ชีวิตและสังคมมีคุณภาพ
ดีขึ้น เช่น ทำให้ประกอบการงานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตได้
มีสุขภาพอนามัยดีและมีคุณธรรมสูงขึ้น กล่าวคือ มีเสรีภาพมาก
ขึ้นจากการเป็นทาสของกิเลสและดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข
โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น

การศึกษาในปัจจุบันทำให้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพไม่ได้ เช่น ลูกชานาหรือลูกกรรมกร เมื่อเรียนไปถึง มศ. ๓ หรือ มศ. ๕ ก็ทำนาและเป็นกรรมกรไม่ได้ จะไปทำอย่างอื่นก็ไม่ได้ เพราะเรียนโดยการท่องจำสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่จำเป็นแก่ชีวิตและสังคม นักเรียนพวกนี้ส่วนใหญ่จะถูกทอดทิ้งให้เคืองกว้างไม่สามารถจะเรียนอะไรต่อไปได้ เกิดปัญหาสังคมขึ้นมาอีกด้านหนึ่ง

การศึกษาไม่ได้ทำให้มีสุขภาพอนามัยดีขึ้น เพราะทั้งครูและนักเรียน ไม่ได้ปฏิบัติตนในการป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพ การศึกษาในปัจจุบันไม่สามารถพัฒนาคุณธรรมได้เลย ตรงข้ามกลับทำให้เสื่อมคุณธรรมลง เช่น มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น มีความยึดมั่นถือมั่นและเย่อหยิ่งมากขึ้น มีความฟุ้งเฟ้ออย่างมากขึ้น และก่อให้เกิดการแบ่งแยกประชาชนคนไทย ออกเป็นพวกชาวบ้านกับพวกได้รับการศึกษา แบ่งออกเป็นพวกสมัยเก่ากับสมัยใหม่ แบ่งออกเป็นพวกได้ปริญญาตรีกับพวกไม่ได้ปริญญา แบ่งออกเป็นพวกได้ปริญญาตรีกับพวกได้ปริญญาโท หรือปริญญาเอกทั้งหมดสะท้อนให้เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่หดหอย่อลง

การปฏิรูปการศึกษาที่กล่าวขวัญกันอยู่ในปัจจุบัน^(๖) ก็ยังคงอยู่ในรูปแบบเดิมและจะไม่สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้เลย^(๗,๘)

ปัญหาทางศาสนาและมโนธรรม จำเดิมวัดเป็นศูนย์กลาง
ของหมู่บ้าน เป็นทั้งโรงพยาบาล ทั้งโรงเรียน และศูนย์กลาง
ทางวัฒนธรรม ข้าวของเครื่องใช้ของชุมชนก็รวมกันไว้ที่วัด ไม่
จำเป็นที่แต่ละบ้านจะต้องมีข้าวของเครื่องใช้ มีการงานอะไรก็
ใช้ของวัดได้เป็นการประหยัดดี อาจเรียกได้ว่าชุมชนแบบชาว
บ้านกับวัดในแบบเดิมนี้มีความสมดุลกันอยู่ ยังให้ชีวิตและ
สังคมเป็นไปอย่างประหยัด และสอดคล้องกับธรรมชาติ ถูกต้อง
ตามแนวทางพุทธธรรม

ความเจริญแบบฝรั่งได้เข้ามาแยกบ้านกับวัดออกจากกัน
แยกการแพทย์ออกไปจากวัด แยกโรงเรียนออกไป เรื่องวัฒนธรรม
และการบันเทิงก็ออกจากวัดไปเป็น โรงภาพยนตร์ บาร์
อาบอบนวด โบว์ลิง เต้นรำ และความสกปรกลามกกรรมต่างๆ
วัดกับบ้านก็เหินห่างกันออกไปทุกที ๆ

พระสงฆ์สูญเสียบทบาททางสังคมลง เหลือแต่การสร้างวัด
และทำพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ ในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ทำบุญ
สวดศพ ก็ไม่ค่อยมีใครฟังพระ หรือฟังก็ไม่รู้เรื่อง พระก็สวด
ไปชาวบ้านก็คุยกันไป (หรือดื่มเหล้าไปด้วย) เมื่อพระสวดเสร็จ
ก็เอาของมาถวายแล้วก็ต่างฝ่ายต่างไป เป็นแต่เรื่องติดต่อกัน
ทางวัตถุแต่ขาดการเสริมสร้างทางมโนธรรมซึ่งกันและกัน

ทั้งฆราวาสและพระซึ่งถูกความเจริญทางวัตถุเข้ามาผลักดันให้
แยกจากกัน ทั้งสองฝ่ายต่างจมดิ่งไปสู่ความเสื่อม ทางด้าน
ฆราวาสได้กล่าวมาแล้ว ทางฝ่ายพระสงฆ์เอง ข้อวัตรปฏิบัติ
ทางศีล สมาธิ ปัญญา ก็เสื่อมทรามลง การประพฤติดิพพระ
วินัยก็พบเห็นกันจนเป็นของปกติธรรมดา

ในพระสูตรนั้นปิฎก ทิฆนิกาย สัตถขันธวรรค จะพบพุทธ
บัญญัติเหล่านั้นมากมาย เช่น ใน อัมพปยุตตสูตร^(๕)

(นัชฌิมสูตร)

“๒. ภิกษุเว้นขาดจากการบริโภคน้ำของการสะสมไว้
เช่นอย่างสมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันทโคชนะที่เขาให้
ด้วยศรัทธาแล้วยังบริโภคน้ำของการสะสมไว้ปานนี้ ถือสะสม
ข้าว สะสมนา สะสมผ้า สะสมยา สะสมท่อนอน สะสมเครื่อง
ประเทืองผิว สะสมของหอม สะสมอามิส แม้ขออนุญาตเป็นสกลของ
เธอประการหนึ่ง ฯ”

(มหาสกล)

“๓. ภิกษุเว้นขาดจากการเลียงชีพโดยทางผิดด้วยตริ
จานวิชา เช่นอย่างสมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวกฉันทโคชนะ
ที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลียงชีพโดยทางผิดด้วยตริจานวิชา
เห็นปานนี้ คือ ทายอวัยะ ทายนิมิต ทายอุปปัต ทำนายนัน
ทำนายนัลลหณะ ทำนายนนัลลคัณฐา ทำพีธีบูชาไฟ ทำพีธีเบิกแวง
เวียนเทยน ทำพีธีชัศถ์เกลือบบูชาไฟ ทำพีธีชัศถ์ราบบูชาไฟ...เป็น
หมอดอวัยะ คลักขณะทธาน คลักขณะทธานา เป็นหมอดปลอก
เสก เป็นหมอดผี เป็นหมอดลงเลขยันต์กลมกลีบแบนเรอน .. แม้ขอ
นุญาตเป็นสกลของเธอประการหนึ่ง ฯ”

“๓. ถิ่นแห่งชาตจากการเลงชีพโดยทางผิดด้วยตริ
ฉานวิชา เช่นอย่างสมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวกฉันโทษนะ
ที่เขาให้ด้วยสรีรธาแล้ว ยังเลงชีพโดยทางผิดด้วยตริฉานวิชา
เห็นปานนี้ ถือดุฤกษ์ยาตราทั้ว่า พระราชาจักยกออก พระ
ราชาจักไม่ยกออก พระราชาภายในจักยกเข้าประชิด พระราชา
ภายนอกจักถอย...พระราชาองค์หนึ่ง พระราชาองค์หนึ่งจักปร
ชัช เพราะเหตุนี้ ๆ แม้ชอนก็เบ็นสัดของเธอประการหนึ่ง ฯ”

“๖. ถิ่นแห่งชาตจากการเลงชีพโดยทางผิดด้วยตริ
ฉานวิชา เช่นอย่างสมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวกฉันโทษนะ
ที่เขาให้ด้วยสรีรธาแล้ว ยังเลงชีพด้วยตริฉานวิชาเห็นปานนี้
คือให้ฤกษ์อาวหมงคล ฤกษ์วิวาหมงคล ฤกษ์เรียงหมอน ฤ
กษ์หย่าร้าง ฤกษ์เก็บทรัพย์ ฤกษ์จ่ายทรัพย์ ฤกษ์ลด ฤ
เคราะห์ราย...แม้ชอนก็เบ็นสัดของเธอประการหนึ่ง ฯ”

เพียงแค่นัยเรื่องห้ามการสะสมวัตถุเงินทอง และการเลงชีพ
ด้วยตริฉานวิชาดังที่ยกมากล่าวข้างต้น ก็พบว่าพระกระทำผิดกัน
อยู่อย่างมากมายแล้วทั้งพระผู้ใหญ่และผู้น้อย ยังไม่ต้องกล่าวถึง
เรื่องอื่น ๆ

เพราะความไม่รู้ไม่เข้าใจในปัญหาสังคม และเหตุปัญหา
บ่อย ๆ ครัง พระก็เข้าไปเป็นตัวละครที่ทำให้ปัญหาสังคมเพิ่มขึ้น
ดังจะเห็นได้ในบทที่ ๔

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์และพระสาวกมีความรู้ความ
เข้าใจในปัญหาของชาวบ้าน ทั้งปัญหาชีวิต ปัญหาครอบครัว
ปัญหาของประเทศ และปัญหาระหว่างประเทศ (รัฐ) จึงปรากฏ

รูปที่ ๑๕ (ภาพจากหนังสือพิมพ์ เดลินิวส์) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวงเล่ม ๘ หน้า ๑๑๔ "...เช่นอย่างสมณพราหมณ์ ผู้เจริญบางจำพวก ฉันทโกชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยัง เลี้ยงชีพโดยทางผิด ด้วยศรัทธาวิชาเห็นปานนี้ คือ ทาง อวิยะ ทานนิมิต... ทำนายฝัน... ทำพิธีเบิกแว่นเวียน เทียน... ทำพิธีเสกเป่า... เป็นหมอบปลุกเสก เป็นหมอยึด เป็นหมอลงเลขยันต์... แม้ขอนกเป็นสกลของเธอประการ หนึ่งๆ"

ศาสนาไม่ได้อยู่ที่วัด หรือพระ หรือพระพุทธรูป แต่อยู่ที่ การปฏิบัติธรรม

ว่ามีผู้มาปรึกษาด้วยปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน ข้าราชการ
คฤหบดีหรือพระราชา สมัย^๕พระส่วนใหญ่ไม่เข้าใจปัญหาของ
ชาวบ้านและปัญหาสังคม ไม่สามารถให้คำแนะนำที่เป็น
ประโยชน์ในการแก้ปัญหาปัจจุบันของเขาได้ ชอบพูดเรื่อง
ชาดกและเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ซึ่งชาวบ้านมองไม่เห็นความ
สัมพันธ์กับปัญหาของเขา ชาวบ้านก็ยังไม่สนใจพระ คนที่ได้รับ
การศึกษาสมัยใหม่เขายังเห็นพระเป็นพวกกะเรือกะรำล้าหลังเชย
และมีความดูถูกดูหมิ่นอยู่ในที่ สมัย^๕ก่อนคำว่า 'กิต' (กิต) ใช้
ยกย่องคนที่บวชเรียนมาแล้ว สมัย^๕นี้คำว่า 'กิต' มักจะเอามาใช้
ในความหมายล้อเลียนหรือดูถูกว่าเชย

นักนับว่าศาสนาเสื่อมกันถึงที่สุดแล้ว แม้จะยังเหลือรูปแบบ
เช่นวัดและโบสถ์หรือพระ เพราะนั้นไม่ใช่ตัวศาสนา พระพุทธ
องค์ตรัสว่า ศาสนาหรือพรหมจรรย์อยู่ที่การปฏิบัติธรรม การที่
ศาสนาเสื่อม เราจะไปโทษพระท่านข้างเดียวก็ไม่ได้ แท้ที่จริง
ท่านอยู่ในฐานะที่น่าสงสารเช่นเดียวกับชาวบ้านทั่ว ๆ ไป ที่ถูก
กระแสลมร้ายของอารยธรรมตะวันตกพัดเข้ามาทำให้เกิดความ
ปั่นป่วนทั่วไป

ความขัดแย้งทางการเมืองและอุดมการ ขณะ^๕ความขัด
แย้งในทางการเมืองและอุดมการเป็นไปอย่างรุนแรง จนกระทั่ง

คนไทยด้วยกันเองทำการเข่นฆ่ากันล้มตายเป็นที่น่าอเน็จอนาถใจ
การปะทะต่อสู้กันอาจขยายตัวเป็นการจลาจลนองเลือด

ปัญหาการเพิ่มของประชากร ขณะนี้ประชากรไทยกำลัง
เพิ่มด้วยอัตราร้อยละ ๓.๓ ต่อปี ถ้าคิดว่าขณะนี้ มีประชากร ๔๒
ล้านคนภายใน ๑ ปี ก็จะมีเพิ่มขึ้นอีก ๑,๓๘๖,๐๐๐ คน และ
ภายใน ๒๐ ปีข้างหน้าประเทศไทยจะมีประชากรเพิ่มเป็น ๒ เท่า
ของปัจจุบันคือเป็น ๘๐ ล้านคน อะไรที่ไม่พอและที่สับสนมัน
ก็จะเป็ปัญหามากขึ้น

ที่กล่าวมาข้างต้นโดยย่อ ๆ เป็นตัวอย่างของปัญหาในชาติ
ของเราในปัจจุบัน ความกระทบกระเทือนต่อชาตินั้นอาจเกิด
ขึ้นจากภายในหรือนอกหรือทั้งสองอย่างประกอบกัน แต่ปัจจัย
ภายในเป็นเครื่องชี้ขาด ในการที่กรุงศรีอยุธยาแตก พม่าเป็น
ปัจจัยภายนอกถ้าอยุธยาไม่ใช่นอย่างที่อยุธยาเป็นขณะนั้น อยุธยา
ก็ไม่แตก แม้พระองค์ก็ตรัสว่า พุทธศาสนาจะเสื่อมเพราะพุทธ
บริษัท มิใช่เพราะใครอื่น

ปัจจัยภายในที่สำคัญที่สุดก็คือคน มิใช่วัตถุหรืออุปกรณ์
ใด ๆ ถ้าเรามีคนที่มีคุณภาพ มีมโนธรรม และมีจุดมุ่งหมายร่วม
กัน เราก็จะแก้ปัญหาของชาติได้ แต่ถ้าชาติของเรามีปัญหา

ต่าง ๆ มากมายดังกล่าวข้างต้น และข้ายังสูญเสียความคิดและ
ความเป็นอิสระเสรีในการที่จะแก้ปัญหาของเราด้วยวิธีการของ
เรา (ดูบทที่ ๕) เราก็เท่ากับสูญเสียชาติไปแล้ว ฉะนั้นจึงมี
ความจำเป็นที่จะต้องทำการกู้ชาติ แต่ในการที่จะเข้ากู้ชาติได้
เราจำเป็นต้องเข้าใจเหตุปัจจัย (สมุทัย) แห่งการสูญเสียชาติเสีย
ก่อน.

๓

อิทัปปัจจยตา :

หลักธรรมที่จะทำให้เข้าใจสาเหตุ

(สมุทัย) แห่งปัญหา

ในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่กล่าวกันว่ามีมากถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นนั้น แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท^(๑๐)

คือ

๑. หลักธรรมที่ว่าด้วยตัวกฎหมายหรือสภาวะของธรรมชาติ

๒. หลักธรรมที่ว่าด้วยการปฏิบัติในการแก้ปัญหา (มรรค)

หลักธรรมที่ว่าด้วยตัวกฎหมายหรือสภาวะของธรรมชาติ ได้

แก่หลักธรรมที่เรียกว่า ปฏิจสุมุขปาท หรือ อิทัปปัจจยตา

ปฏิจสุมุขปาทเป็นหลักธรรมอันเป็นเอกของพระพุทธเจ้า
มีนัยยะลึกซึ้ง และเป็นวิทยาศาสตร์

คราวหนึ่งพระอานนท์เข้าไปเฝ้าและกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า “นำอัครรรยไม่เคยมีมาเลย พระเจ้าข้า หลักปฏิจจสมุปบาท^๕ นี้ถึงจะเป็นธรรมลึกซึ้ง และปรากฏ^๕ เป็นของลึกซึ้งก็ยังไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์ เหมือนเป็นธรรมง่าย ๆ”

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า “อย่ากล่าวอย่างนั้น อย่ากล่าวอย่าง^๕นั้น อานนท์ ปฏิจจสมุปบาท^๕ นี้เป็นธรรมลึกซึ้ง และปรากฏ^๕ เป็นของลึกซึ้ง เพราะไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่แทงตลอดหลักธรรมชั้น^๕นี้แหละ หมูสัตว์^๕นั้นจึงวนเวียนเหมือนเส้นด้ายที่ขอดกันยุ่ง...”

ปฏิจจสมุปบาท (ปฏิจจะ = อาศัย; สมุปบาท = เกิดขึ้นครบถ้วน) หรืออิทัปปัจจยตา (อิทัป = ^๕นี้; ปัจจยตา = เป็นปัจจัยให้เกิด) คือหลักธรรมที่ว่าด้วยปัจจัยต่าง ๆ อาศัยกันและกันเกิดขึ้น (Law of causation หรือ Chain of causation) ^๕นั้นคือสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีกระแสของเหตุปัจจัยที่ทำให้มันเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงต่อไป ไม่มีอะไรตั้งอยู่โดด ๆ โดยไม่สัมพันธ์กับสิ่งอื่น ๆ

จิตในทางพุทธก็ไม่ใช่ว่าอะไรที่แยกเป็นเอกเทศออกจากกาย แต่เป็นกระแสของเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น เริ่มตั้งแต่อายตนะภายนอกกระทบอายตนะภายใน (ผัสสะ) มีการรับรู้ (วิญญาณ) มีการจำได้หมายรู้ (สัญญา) มีการปรุงแต่ง (สังขาร) มีความรู้

สีกชอบไม่ชอบ (เวทนา) แล้วเกิดตัณหา อุปาทาน อย่างนี้
ต่อไปเรื่อย ๆ

ความทุกข์^{๗๗}เป็นกระบวนการของจิตที่เกิดขึ้นดังนี้

← ทุกข์ ← ชาติ ← ภพ ← อุปาทาน ← ตัณหา ←
เวทนา ← ผัสสะ ← สพายตนะ ← นามรูป ← วิญญาณ ←
สังขาร ← อวิชชา ←

ธรรมเหล่านี้อาศัยกันและกันจึงเกิดมีขึ้นคือ

อวิชชา (ความไม่รู้) เป็นปัจจัยให้มีการปรุงแต่งความ
คิด (สังขาร)

สังขาร เป็นปัจจัยให้มีการรับรู้ (วิญญาณ)

วิญญาณ เป็นปัจจัยให้มี (นามรูป)

นามรูป เป็นปัจจัยให้มีอายตนะรับสัมผัสทั้งหก (สพาย
ตนะ)

สพายตนะ เป็นปัจจัยให้มีการรับสัมผัส (ผัสสะ)

ผัสสะ เป็นปัจจัยให้มีการเสวยอารมณ์สุขทุกข์ (เวทนา)

เวทนา เป็นปัจจัยให้เกิดความอยาก (ตัณหา)

ตัณหา เป็นปัจจัยให้เกิดความยึดมั่นด้วยกิเลส(อุปาทาน)

อุปาทาน เป็นปัจจัยให้ยึดมั่นกับภาวะชีวิตอย่างใดอย่าง
หนึ่ง (ภพ)

ภพ เป็นปัจจัยให้เกิดมีตัวตนซึ่งตระหนักรู้ขึ้นมาว่า
'เรา' (ชาติ)

ชาติ เป็นปัจจัยให้มีชรามรณะ (ทุกข์)

ถ้าอวิชชาดับ (มีวิชา หรือมีปัญญา เห็นสภาพของสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง) ก็จะทำให้ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดตามมามีดับไปเป็นแถว จนกระทั่งถึงทุกข์ดับไป คติทางพุทธจึงถือว่า ดับทุกข์ได้ด้วยปัญญา และมีคำสรรเสริญปัญญาเอาไว้ว่า นตฺถิ ปญฺญา สมา อภา

ปฏิจสุมฺปาท (อิทัปปัจจยตา) จึงเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยตัวกฎหรือสภาวะของธรรมชาติที่สำคัญที่สุด และครอบคลุมธรรมอื่น ๆ ทั้งหมด เช่น ไตรลักษณ์และอริยสัจ ๔ กล่าวคือในเมื่อสรรพสิ่งทั้งหลายเป็นกระแสของเหตุปัจจัยที่หนุนเนื่องกัน มันจะมีตัวตนของมันเองไม่ได้ (อนัตตา) และจะเที่ยงไปไม่ได้ ต้องเปลี่ยนแปลง (อนิจจัง) ทุกข์ สาเหตุของทุกข์ (สมุทัย) การดับทุกข์ (นิโรธ) และทางไปสู่การดับทุกข์ ก็อยู่ในหลักธรรมข้อนี้เอง

การฝึกมองให้เห็นกระแสของเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่อาศัยกันเกิด (อิทัปปัจจยตา) จึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลล้วนมีสภาวะธรรมอย่างนี้ เช่น

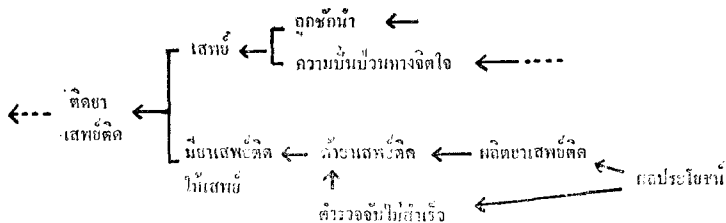
ดวงอาทิตย์ เป็นปัจจัยให้เกิดโลก

โลก เป็นปัจจัยให้เกิดวิวัฒนาการของสสารต่าง ๆ
 วิวัฒนาการของสสารต่าง ๆ เป็นปัจจัยให้เกิดชีวิต
 ชีวิต เป็นปัจจัยให้เกิดมนุษย์

นี่ก็อีกที่ปัจจัยตา ในเมื่อชาวพุทธมองทุกสิ่งทุกอย่างเป็น
อิทัปปัจจัยตาเช่นนี้ จึงหมดปัญหาทางปรัชญาและอภิปรัชญา
เช่น ชาวพุทธไม่นิยมพยากรณ์ว่าโลกนี้เที่ยงหรือไม่เที่ยง กาล
เวลาและอวกาศมีกำเนิดอย่างไร มีที่สิ้นสุดหรือไม่ เพราะสรรพสิ่ง
ทั้งหลายย่อมมีเหตุปัจจัยต่อๆ กันมาแต่อดีตอนันตกาล และจัก
แปรผันต่อไปด้วยเหตุปัจจัยที่หนุนส่งอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เป็น
กระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงชั่วฉับจวนันตคร ไม่สมควรไปเสีย
เวลากับสิ่งเหล่านี้ สู้สนใจปัญหาปัจจุบันและการแก้ปัญหาไม่ได้

การที่คนสองคนทะเลาะกัน ก็ต้องมีอิทัปปัจจยตาที่นำมาสู่การทะเลาะกัน เช่น...ทะเลาะกัน ← อารมณ์ไม่ดี ← หิว ← ไม่ได้กินอาหารเช้า ← ตื่นสาย ← เที้ยวตึ๊ก ←...

๓๖๒ ๔๓๕
อหปบจยตาของการตคยาเสพยตคยอมมตงน

ถ้าเราหัดมองให้เห็นอิทธิปัจจัยตาหรือกระแสของสรรพสิ่งทั้งหลายเป็นนิจศีล เราจะมีความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น เห็นความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายดีขึ้น มีเมตตามากขึ้น เพราะไม่ถือโกรธบุคคลเพียงจากการรับรู้เพียงผิวเผินในอกุศลกรรมของเขา แต่จะมองเห็นเหตุปัจจัยที่หนุนเนื่องให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้น และมองเห็นช่องทางที่จะแก้ปัญหาได้ทะลุปรุโปร่งขึ้น.

๔

สมุทัยแห่งความทุกข์ของสังกม

เมื่อมีปัญหาค้าง ๆ ขึ้นในชาติตามที่กล่าวถึงในบทที่ ๒ สมควรที่จะใช้หลักอภิปัจจยทาววิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยที่เป็นสมุทัยของปัญหา ดังนี้

วิวัฒนาการของโลก เดิมโลกเป็นกลุ่มพลังงานที่แยกตัวออกมาจากดวงอาทิตย์ หมุนรอบตัวเองและหมุนรอบดวงอาทิตย์ต่อมาในช่วงหลายพันล้านปีค่อย ๆ เย็นลง เดิมที่ไม่มีอากาศไม่มีน้ำในโลกนี้ โดยการค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงของสสารต่าง ๆ (วิวัฒนาการ) ก็มีสสารใหม่ ๆ เกิดขึ้น เดิมมีแต่อนินทรียสาร ต่อมาเกิดอินทรียสารเกิดขึ้นอันเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้มีชีวิตเกิดขึ้นได้

วิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต โดยวิวัฒนาการของสสารได้เกิดสารอย่างหนึ่งที่เรียกว่า ดีเอ็นเอ.(Desoxyribo Nucleic Acid) สารนี้มีคุณสมบัติพิเศษที่ ถ้ามีอยู่อย่างหนึ่งจะให้กำเนิดแก่อีกอย่างหนึ่งซึ่งเหมือนอนุเดิมได้ สารดีเอ็นเอจึงเป็นต้นกำเนิดของชีวิตในโลกนี้

จากชีวิตแรกเริ่มที่เล็ก ๆ ประกอบด้วยเซลล์เดียว โดยการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลานับร้อยล้านปี ได้ค่อย ๆ เกิดมีชีวิตชนิดใหม่ขึ้น และมีความพิศดารแตกต่างกัน เป็นพืชและสัตว์ สิ่งที่มีชีวิตชนิดใดที่เข้ากับธรรมชาติได้ดี ก็จะสามารถสืบแพร่ขยายพืชพันธุ์ต่อมา แต่ธรรมชาติแวดล้อมอันหมายถึงดินฟ้าอากาศเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาโดยค่อยเป็นค่อยไปบ้าง และโดยความรุนแรงบ้าง เช่น ฟ้าผ่า ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว สุกแต่เหตุปัจจุบัน พืชและสัตว์ชนิดใดที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ก็จะสูญพันธุ์ไป พืชและสัตว์จำนวนมากได้สูญพันธุ์ไปจากโลกนี้แล้ว ไดโนเสาร์เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่สูญพันธุ์ไปแล้วและชอบนำมายกเป็นตัวอย่างกันบ่อย ๆ

ประมาณ ๒-๓ ล้านปีมาแล้ว สิ่งพวกหนึ่งได้วิวัฒนาการมาเป็นมนุษย์

ในวิวัฒนาการของโลกและของสิ่งที่มีชีวิตบนพื้นพิภพนี้ ในเวลานับด้วยพันล้านปียิ่งมองเห็นหลักฐานแห่งอิทธิปัจจัยตาได้ชัดเจน คือกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งทั้งหลาย ซึ่งไม่เที่ยง และไม่มีตัวตน

วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ วัตถุอย่างหนึ่งได้มากำหนดพฤติกรรมของมนุษย์และวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ สิ่งนั้นคือ **สมอง** เมื่อเทียบส่วนร่างกายแล้วมนุษย์มีสมองใหญ่กว่าสัตว์มาก

ถ้าไม่มีสมองก็ไม่มี การรับรู้ (วิญญาณ) ไม่มีการจำได้หมายรู้ (สัญญา) ไม่มีความรู้สึกสุขทุกข์ (เวทนา) ไม่มีการปรุงแต่ง (สังขาร) นั่นคือไม่มีจิต จิตในทางพุทธไม่ใช่ดวงวิญญาณที่เวิวระลอยไปได้ แต่จิตหมายถึงกระแสของปรากฏการณ์ที่เริ่มตั้งแต่การรับสัมผัส (ผัสสะ) โดยอายตนะภายนอกกระทบกับอายตนะภายใน แล้วเกิดการรับรู้ (วิญญาณ) เกิดความรู้สึกสุขทุกข์ (เวทนา) แล้วเกิดค้นหาอุปาทานเรื่อยไปเป็นกระแสแห่งปฏิจสมุปบาทดังกล่าวข้างต้นในบทที่ ๒

ถ้ามีเนื้อสมองน้อยก็มีจิตที่จะรับรู้ได้น้อยคิดได้น้อย แต่ถ้ามีมากก็รับรู้ได้มาก และคิดได้มาก ถ้ามีความผิดปกติที่เนื้อสมอง

รูปที่ ๑๐ สัตว์สงวนขนาดเล็กเปรียบเทียบ
 ขาวของสงวนขนาดเล็กของสัตว์ประเภท
 ต่างๆ และของมนุษย์ มนุษย์มีสมอง
 ใหญ่กว่า (ใหญ่กว่า) ได้มาก มีสาร
 มีเซลล์ประสาท (สีขาว) ได้มาก มี
 ศักยภาพในการได้มาก เมื่อมองเข้าไป
 ในตัว มนุษย์มองเห็นของมนุษย์อื่น
 อย่างชัดแจ้งด้วยหัวใจที่มีพลังสูงและ
 และในสมองมนุษย์ อย่างเห็นอยู่ใน
 นิสัย เป็น

కల్యాణ

มนุษย์นั้นมีความกลัว ความวิตกกังวล และความโลภมากกว่าสัตว์ สัตว์นั้นจัดการกับเฉพาะปัญหาปัจจุบันมากกว่า เช่น สิงโตถ้าหิวก็ไปจับสัตว์กินเสียทีหนึ่ง ถ้าอิ่มแล้วก็ไม่ทำร้ายสัตว์อื่นและไม่มีการสะสม มนุษย์นั้นมีความจำได้หมายรู้ และคาดคะเนไปในอนาคตได้มากกว่า ถึงแม้ว่ามันจะอึด วิตกกังวล สำหรับอนาคต จึงมีความโลภมากกว่าสัตว์

รูปที่ ๑๘ ผีตองเหลือง หรือคนป่า เป็นตัวอย่างของชุมชนบุพพกาลที่อยู่ในประเทศไทย ชุมชนเช่นนี้ ไม่มีปัญหาสังคมซับซ้อน (จากบทความของนาย J.J. Bocles พิมพ์ในวารสารของสยามสมาคม ตุลาคม ๒๕๐๖)

ใน สังคมบุพพกาล มนุษย์ทุกคนต้องประกอบการหาอาหารเลี้ยงชีวิตเหมือน ๆ กันทุกคน เรียกว่าทุกคนมีความสมบูรณ์ใน

ตัวเอง ไม่ต้องพึ่งพากันมาก จึงอยู่กันเป็นเพียงกลุ่มเล็ก ๆ และไม่มีปัญหาสังคมที่สลับซับซ้อน ในสังคมเช่นนี้ยังไม่มีเงื่อนไขพอที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้น

เมื่อมนุษย์สะสมถ่ายทอดประสบการณ์มากขึ้น ก็แยกกันประกอบกิจการงานต่าง ๆ กัน (ชำนาญเฉพาะทาง) ทำให้เกิดอาชีพที่ต่างกัน เช่น บางคนเป็นชาวนา บางคนเป็นช่างปั้นหม้อ บางคนเป็นช่างไม้ ฯลฯ มนุษย์ก็เริ่มแตกต่างกันออกไป และแต่ละคนจะเป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์ ต้องพึ่งพาผู้อื่น เช่น ช่างไม้ และช่างปั้นหม้อ ต้องกินข้าวที่ชาวนาปลูก มนุษย์จึงต้องรวมกันอยู่เป็นสังคมใหญ่ และเกิดวาระต่าง ๆ ขึ้น

แม้พระไตรปิฎก ที่มุนิกาย ในอัครกัณฐสูตร^(๑๑) ก็มีกล่าวถึงการเกิดวาระต่าง ๆ ไว้ในทำนองนี้ เช่น “ดูกรวาเสฏฐะ และภราทวาชะ บรรดาสัตว์เหล่านั้นแล สัตว์บางจำพวกยึดเมถุนธรรม แล้ว ประกอบกิจการงานเป็นแผนก ๆ เพราะเหตุที่สัตว์เหล่านั้นยึดเมถุนธรรมแล้วประกอบกิจการงานเป็นแผนก ๆ นั้นแล อีกชื่อว่า เวสุสา เวสุสา ดังนั้นจึงอุบัติขึ้น ดูกรวาเสฏฐะ และภราทวาชะ คัวยประการดังที่กล่าวมานี้ การอุบัติขึ้นแห่งพวกแพศยันนมีชนได้...”

เมื่อมนุษย์มีสังคมที่ใหญ่ขึ้นและแบ่งแยกเป็นวาระต่าง ๆ ก็มีปัญหาสังคมที่สลับซับซ้อนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ เมื่อแรกเริ่ม

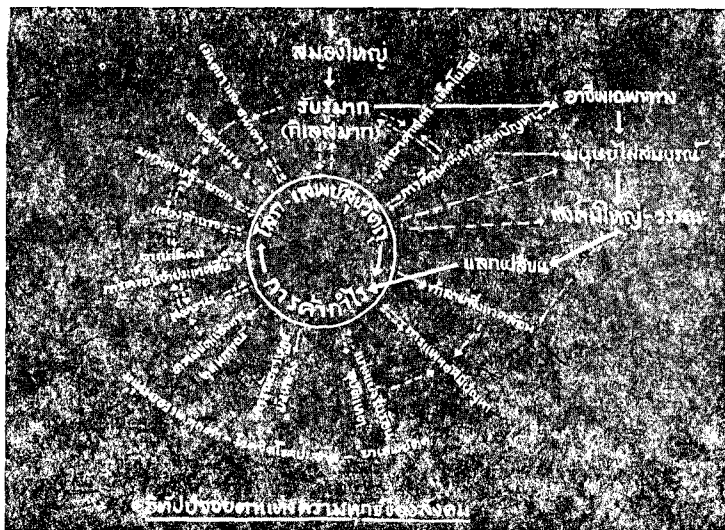
มนุษย์ยังไม่มีวิธีที่จะสะสมอาหารไว้ได้มาก ก็ยังโลกไม่ได้มาก
ต่อมาก็ค่อย ๆ ค้นพบวิธีที่จะรักษาอาหารบางอย่างไว้ได้นานก็
เริ่มสะสมได้มากขึ้นเนื่องจากการ 'ประกอบกรงานเป็นแผนๆ'
มนุษย์ก็จำเป็นต้องแลกเปลี่ยนสิ่งของกัน เช่น แลกข้าวกับหม้อ
หรือแลกไก่อกับผลไม้ ซึ่งก็ทำได้จำกัดและเอาเปรียบกันไม่ได้มาก

เมื่อมนุษย์ค้นพบ ระบบเงินตรา ก็ทำให้เกิดความโลภได้
มากขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด การสะสมอาหารและข้าวของทำได้จำกัด
แต่การสะสมเงินตราจะสะสมสักกี่ล้านก็โกฏิก็ยอมทำได้ มนุษย์
ซึ่งในสังคมบุพพกาลไม่แตกต่างกัน มาบัดนี้แตกต่างกันได้มาก
ถึงขั้นเป็นเศรษฐีและเป็นยาจก และยังเมื่อพบระบบการธนาคาร
เข้า มนุษย์ก็ยังมีเครื่องมือที่จะประกอบการได้สลับซับซ้อนและ
เอารัดเอาเปรียบกันได้มากขึ้น

เงินได้นำความชั่วช้ามาสู่มวลมนุษย์เหลือคณานับ เพราะ
เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ ประกอบอกุศลกรรมได้ไม่มีที่สิ้นสุด
เช่น เอาไปเล่นการพนันก็ได้ กักตุนสิ่งของก็ได้ ซื่อที่ก็ได้ สะสม
ก็ได้ จ้างฆ่าคนก็ได้ ฯลฯ ไม่มีใครรับจ้างยาจกไปฆ่าคน แต่
ถ้าให้เงินเป็นหมื่นเป็นแสนก็มีคนรับจ้างฆ่ากันได้ง่ายๆ ถ้าจ้าง
กันเป็นสิ่งของ เช่น ไก่ ๑๐ ตัว หรือวัวตัวหนึ่ง การรับจ้าง
ฆ่ากันก็ไม่เกิดขึ้นง่าย ๆ เพราะชาวบ้านเห็นได้ง่ายว่าไปได้สิ่ง

ของเหล่านั้นมาจากไหน แต่เงินเป็นของที่มีมองไม่เห็นตัวจึงง่าย
แก่การรับจ้างทำความชั่ว

ในทรศนะของชาวพุทธ เบญจขันธ์ก็เป็นมหาสมมติพออยู่
แล้ว ยังนำจำนวนเงินเข้ามาขยายการสมมติเพิ่มพูนขึ้นนี้อีกและ

รูปที่ ๑๕ อทิปปัจจยตาแห่งความทุกข์ของสังคัม เพราะมนุษย์มีสมอ
ใหญ่จึงมีการรับรู้ และสะสมความรู้ได้มาก เกิดกิเลสมาก
การประกอบอาชีพเฉพาะทาง ทำให้ต้องรวมกันอยู่เป็นสังคัม
ใหญ่และมีวาระต่าง ๆ ข้น การแลกเปลี่ยนสิ่งของนำไปสู่
ระบบการค้ากำไร ยิ่งโลกมากยิ่งค้ามาก ยิ่งค้ามากยิ่งโลกมาก
อะไรที่ตกเข้ามาในวัฏจักรนี้ ข้อมพูนออกไปเป็นความ
ชั่วร้าย

ก่อความสลับซับซ้อนแก่ชีวิตและสังคมยุ่งเหยิง สภาพชีวิต
และสัมพันธภาพของมนุษย์ระหว่างยากและเศรษฐีเงิน ๑๐๐
ล้านนั้นต่างกันมาก แต่ถ้าถอนสมมติ เช่น ประกาศยกเลิกค่า
ของเงิน คนสองคนนั้นก็จะเปลี่ยนไปเหลือแต่กายกว้างศอกยาว
วาหนาคืบเหมือนกัน

พระพุทธองค์ทรงเข้าพระทัยถึงความชั่วร้ายของเงินเป็น
อย่างดี วันหนึ่งขณะกำลังมีพุทธดำเนินไปตามคันนาโดยมี
พระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ ทอดพระเนตรเห็นสิ่งหนึ่งหันไป
รับสั่งแก่พระอานนท์ว่า “นั่นแน่ อานนท์ เห็นไหม ฐู่เห่า”

พระอานนท์ทูลสนองว่า “เห็นแล้ว พระเจ้าข้า ฐู่เห่า”
สิ่งนั้นคือเหี้ยญกษาปณ์

และในพระไตรปิฎก สิลขันธวรรค เต็มไปด้วยข้อความเหล่านี้
คือ

“เธอเว้นขาดจากการรับทองและเงิน ะ”

“เธอเว้นขาดจากการซื้อการขาย”

วัฏจักรของความโลภในการแสพย์สุขทางวัตถุและ
การค้ำกำไร ความโลภที่จะแสพย์สุขทางวัตถุของมนุษย์ได้ขยาย
ตัวเพิ่มขึ้นตามการรับรู้ และตามความสามารถที่จะชักตวงเอา

ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นและมาประดิษฐ์ใช้ ยิ่งโลกมากก็ยิ่งกำ
กำไรมาก ยิ่งกำไรได้มากก็ยิ่งโลกมาก วัฏจักรแห่งความ
ชั่วร้ายนี้ยิ่งหนุนแรงขึ้น ๆ มีระบบเงินตราและธนาคารและ
ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีคอยเติมพลังให้วัฏจักร
ตัวนี้หนุนไปด้วยกำลังแรง

วัฏจักรตัวนี้ได้เคลื่อนเข้าบดขยี้มนุษยธรรมให้พังทลาย
ราพณาสูรไปทั่วโลก อะไรที่ตกเข้าไปในกระแสนี้ของวัฏจักรนี้
ก็หนุนออกไปเป็นความเสื่อม เช่น

เพราะความโลภและหวังกำไร จึงทำให้เกิดการฉ้อฉลคด
โกง ตั้งแต่โกงในการชั่ง ตวง วัด เป็นต้นไป เพื่อหวังกำไร
มากขึ้น

เพราะความโลภและหวังกำไร จึงทำให้เกิดการให้สินบน
เพื่อทำการผูกขาดเพื่อหวังกำไรมากขึ้น

เพราะความโลภ และหวังกำไร จึงทำให้เข้ายึดกุมบ้จจัย
การผลิต เช่น ที่ดิน เพื่อหวังกำไรมากขึ้น

เพราะความโลภและหวังกำไร จึงสร้างโรงงานใหญ่เพื่อ
หวังกำไรมากขึ้น (โดยไม่คำนึงถึงมนุษย์และธรรมชาติ)

เพราะความโลภและหวังกำไร จึงใช้เครื่องมือและทุน
เข้าทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ เพื่อหวังกำไรมากขึ้น

เพราะความโลภและหวังคำกำไร จึงแสวงหาอำนาจ

เพราะความโลภและหวังคำกำไร จึงแสวงหาอำนาจนิคมและ
การเข้าครอบงำประเทศอื่น เพื่อการตักตวงเอาวัตถุดิบและเพื่อ
เป็นตลาดทางการค้า และเพราะอย่างนี้จึงนำไปสู่สงครามน้อย
ใหญ่

เพราะความโลภและหวังคำกำไร จึงทำการยุยงให้เกิด
สงคราม เพื่อจะได้ทำการค้าอาวุธสงครามและอื่น ๆ

เพราะความโลภและหวังคำกำไร จึงทำให้มีการว่าจ้างและ
การรับจ้างกันไปทำสงคราม

ฯลฯ

เพราะเหตุดังกล่าว ความโลภและหวังคำกำไร จึงทำให้
มนุษยธรรมตกต่ำลง

การคำกำไรไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะอาชีพพ่อค้าเท่านั้น แต่
ความคิดแบบกำไรขาดทุนได้คืบคลานเข้าครอบงำสังคมทั้งหมด
รวมทั้งพระสงฆ์องค์เจ้าด้วย ตั้งแต่เจ้าจนก่า และตั้งแต่เกิดจน
ตาย ความคิดแบบกำไรขาดทุนได้ครอบงำความคิดของเราอยู่
โดยไม่รู้ตัว เช่น

เมื่อคิดว่าจะเรียนอะไรดี ก็จักคิดว่าเรียนอะไรแล้วมันจะมี
กำไรมาก หรือคิดว่าต้องลงทุนลงแรงในการเรียนไปเท่าไร จบ
แล้วจะเอาทุนคืนและทำกำไรได้อย่างไร

เจ้าของโรงเรียนก็จะคิดว่า จะเอาเปรียบครูและนักเรียน ได้อย่างไรจึงจะมีกำไรมาก

ถ้าแพทย์คิดว่า จะรักษาคนไข้ได้อย่างไรจึงจะมีกำไร มันจะมี เป็นเรื่องที่นำชนลูกชนพองเกินไปต่อกหรือ การรักษาหลาย ๆ อย่างไม่จำเป็นต้องใช้ยา หากใช้คำอธิบายจะได้ผลดีกว่า แต่ แพทย์จะทำงานนั้นได้อย่างไร เพราะมันจะขาดทุน เมื่อแพทย์ ตั้งคลินิกขึ้นแล้วนิมนต์พระมาเจิม นั้นแปลว่าอะไร แปลว่าให้ มีคนป่วยเจ็บมาก ๆ หรือ หรือให้คนป่วยเจ็บมาร้านนั้นมาก ๆ ไป ร้านอื่นน้อย ๆ ถ้าไม่มีคนเจ็บคลินิกก็จะขาดทุน เรื่องกำไรขาด ทุนกับคุณธรรมเป็นเรื่องที่สวนทางกันอยู่ในตัว

ถ้าไม่มีคนทะเลาะกันทนายความจะอยู่ได้อย่างไร ยังมีคน ทะเลาะกันมากอาชีพทนายความยิ่งรุ่งเรือง นี่ก็เป็นเรื่องกำไร ขาดทุน

ในสมัยก่อนพระอยู่ตามโคนไม้และเรือนร้าง และธุดงค์ไป เทียวสั่งสอนประชาชนตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในปัจจุบันพระเข้าอยู่ในกุฏิในวัดใหญ่ ๆ มีโบสถ์สวย ๆ เมื่อชีวิตของพระสงฆ์ต้อง พึ่งวัตถุมากขึ้น ก็ทำให้จำเป็นต้องเอาใจคนรวยและคนมีอำนาจ มิฉะนั้นจะเอาเงินที่ไหนมา สมัยนี้พระก็ต้อง 'หากิน' มีคนเรียก การหากินของพระว่า 'ท.ส.บ.' อันได้แก่เทศน์ สวด และ

บังสุกุล ถ้าวัดไหนมีเมรุท่านเรียกว่ามีเหมือง ถ้าพักไหนไม่มี
คนตาย ท่านอาจจะกระสับกระส่าย ถ้ามีคนตายมากท่านอาจจะ
ยินดีเพราะทำให้ 'มีรายได้' พระสังฆราชองค์หนึ่งเมื่อมาอยู่โรง
พยาบาลบ่นว่าชาครายได้จากการประกอบพิธีกรรมไปอย่างมาก
นี่ก็เป็นความคิดแบบกำไรขาดทุนหรือพาณิชย์ธรรมนะ

จะเห็นได้ว่าการเสพสุขทางวัตถุและความคิดแบบกำไร
ก็คือ *ผีเศรษฐกิจเงินตรา* ที่เที่ยวเข้างูคนทั้งโลก *ผีเศรษฐกิจ
เงินตรา* ที่เมื่อยาตราไปถึงไหนก็พาความชั่วเข้าไปสู่ที่นั่น

หนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ฉบับ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙ ลง
ในบทไขข่าวว่า อลาสกาซึ่งเคยเป็นดินแดนที่มีสันติสุขได้กลายเป็น
เป็นนรกที่เต็มไปด้วยการปล้นชิง การพนัน การค้าของเถื่อน
โสเภณี ค้ายาเสพติด และอิทธิพลนอกกฎหมาย สภาพอันเสื่อม
ทรามของอลาสกาได้อุบัติขึ้นรวดเร็วผิดกว่าปกติ ภายหลังที่
บริษัทน้ำมันอเมริกันได้ค้นพบน้ำมันในอลาสกา อลาสกาได้
กลายเป็นนรกอย่างทันตาเห็น โสเภณีเพิ่มขึ้นอย่างมโหฬารถึง
๔,๐๐๐ เพอร์เซ็นต์ คดีทำร้ายตำรวจ ๕๐๐ เพอร์เซ็นต์ โจร
กรรมเพิ่ม^{ขึ้น} ๑๖๐ เพอร์เซ็นต์ การค้ายาเสพติดเพิ่ม^{ขึ้น} ๑๗๑
เพอร์เซ็นต์ การเมาสุราอาละวาดเพิ่ม^{ขึ้น} ๔,๒๑๖ เพอร์เซ็นต์

๕๕
ทรงนจากรายงานข่าวของนิตยสาร พาเหรด ฉบับวันที่ ๒๘
ธันวาคม ๒๕๑๘

ตัวอย่างนี้จะเห็นผลร้ายของความเจริญสมัยใหม่ ซึ่งก็คือ
ผีเศรษฐกิจเงินตราได้อย่างดี ซึ่งเป็นเรื่องที่เราไม่ค่อยคำนึงถึง
เมื่อเราพูดถึง การส่งเสริมเศรษฐกิจลงทุน และพูดถึงเรื่องการ
พัฒนา.

๕

วัฒนธรรมกามสุขัลลิกานุโยค

ในครั้งพุทธกาลมีทางปฏิบัติที่สุตโตตรงข้ามกันอยู่ ๒ ทางคือ

๑. อัตถกิลมณานุโยค หมายถึงการทรมานตัวเองด้วย
ประการต่างๆ เช่นอดอาหาร เพื่อจะย่างกิเลสให้เหือดแห้งไป

๒. กามสุขัลลิกานุโยค หมายถึงการหมกมุ่นอยู่ด้วยกาม
สุข หรือการเสวยสุขทาง^๕เนื้อหนังและทางวัตถุ

พระพุทธองค์เคยลองแนวทางทั้ง ๒ มาแล้ว และทรงเห็น
ว่าเป็นการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องทั้ง ๒ ทาง และทรงประกาศทาง
สายกลางคือ มัชฌิมาปฏิปทา

วัฒนธรรมฝรั่งนั้น เป็นวัฒนธรรมกามสุขัลลิกานุโยคเต็มตัว
เพราะเป็นวัฒนธรรมที่เสวยสุขทาง^๕เนื้อหนังและทางวัตถุอย่าง

ไม่มีขอบเขต ตั้งแต่เรารับวัฒนธรรมฝรั่งเข้ามา บ้านเมือง
ของเราก็หันเข้าสู่ปัญหาและมีความสับสนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว

แต่ก่อนเราไม่เคยมีปัญหาอาชญากรรม บาร์ ไนท์คลับ โรง
อบอาบนวด ลามกกรรมทางเพศ การฉ้อฉล ความหยาบช้ำ
ลามก และความเสื่อมเสียศีลธรรมอย่างที่เรานับเป็นอยู่ขณะนี้

เมื่อฝรั่งแผ่แสนยานุภาพมาเอาบ้านเล็กเมืองน้อยเป็นอาณานิคม
และเอาเรือบินวิ่งชนมาตามลำน้ำเจ้าพระยา เราย่อมตกใจ
กลัวในฤทธิ์อำนาจปาเถื่อนเหล่านั้นเป็นธรรมดา ถึงแม้เราจะไม่ได้
เชื่อว่าตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเหมือนประเทศเพื่อนบ้าน แต่
เราก็รับเอาวัฒนธรรมฝรั่งเข้ามาเต็มที เพื่อจะทำตัวให้เสมอเขา
เราก็เลยแต่งตัวเหมือนฝรั่ง คบกับฝรั่ง ส่งคนไปเรียนเมืองฝรั่ง
รับความคิดแบบฝรั่งเข้ามา นั่นคือรับเอาวัฒนธรรมกามสุขลลิต
กานุโยคเข้ามาเต็มประตู ทอดทิ้งวิถีธรรมะเสีย มนุษยธรรม
ของเราก็จมถึงลงสู่หายนะ

นอกจากวัฒนธรรมของฝรั่งจะเข้ามาแล้ว ตัวฝรั่งเองก็เข้า
มาในบ้านเมืองของเราในรูปของนักวิชาการบ้าง ในรูปของนัก
ธุรกิจ มาลงทุนการอุตสาหกรรมในประเทศบ้าง เพื่อตักตวง
ทรัพยากรของเราไป และในที่สุดกองทัพมาตั้งอยู่ในประเทศ
ของเรา ยังไม่เคยมีมาเลยที่กองทัพของต่างชาติจะมาตั้งอยู่ใน

ประเทศไทยได้นานถึงเพียงนี้ กองทัพพม่าและกองทัพญี่ปุ่นที่
เข้ายึดครองประเทศไทยก็ไม่ได้อยู่นาน และไม่สามารถทำการ
ครอบงำทางความคิดและวัฒนธรรมแก่เราได้ และตลอดเวลาที่
พม่าและญี่ปุ่นอยู่ในประเทศไทย คนไทยคิดต่อสู้ผู้ลี้ภัยสงคราม
เหล่านั้นออกไปตลอดเวลา แต่เรารับฝรั่งเข้ามาอยู่ด้วยความ
เต็มใจ ยิ่งกว่านั้นฝรั่งได้มาชักนำให้เราเป็นศัตรูกับเพื่อนบ้าน
และถึงกับจ้างคนไทยให้ไปทำสงครามเช่นฆ่าคนชาติอื่น โดย
อ้างว่าเพื่อประโยชน์ของไทย แต่แท้ที่จริงเพื่อปกป้องผลประโยชน์
ของฝรั่ง ยังไม่เคยปรากฏมาก่อนเลยในประวัติศาสตร์
ของชาติไทยว่า คนไทยรับจ้างคนต่างชาติไปฆ่าฟันคนประเทศ
อื่น มีคนไทยและคนเทศบางคนได้ร่ำรวยขึ้นจากการที่มนุษย์
ต้องรบราฆ่าฟันกัน

วัฒนธรรมฝรั่งเป็นวัฒนธรรมที่รุนแรง เมื่อมีความเห็น
แตกต่างกันก็ต่อสู้เช่นฆ่ากันได้ง่าย ๆ สมัยเมื่อคนยังเชื่อกันว่า
โลกแบน พอมีคนบอกว่าโลกกลมก็ถูกรุมกระเทียบ พระเยซูคริสต์
สอนศาสนาธรรมได้ ๒ ปี ก็ถูกฆ่าตาย การถูกฆ่าเพราะเรื่อง
ความคิดเห็นทางศาสนาต่างกัณก็มีมากมาย รวมทั้งการเกิด
สงครามครูเสดและสงครามน้อยใหญ่ระหว่างแคโรลิกกับโปรเตส
แตนต์ด้วย

ความขัดแย้งที่ถึงกับทำให้เกิดการประหัตประหารกันเป็นสงครามโลกทั้ง ๒ ครั้ง และต่อมาเป็นสงครามร้อนและสงครามเย็นระหว่างประเทศนายทุนกับประเทศคอมมิวนิสต์ ก็ล้วนสืบเนื่องมาจากปัญหาที่ก่อตัวขึ้นมาจากการยั่วยุธรรมะวันตกทั้งสิ้น

คนตะวันออกเคยมีจิตใจกว้างและขันติธรรมสูง อย่างในอินเดียมีลัทธิความเชื่อแตกต่างกันมากมาย ก็ไม่เห็นจะเข้าเข่นฆ่ากัน ศาสนาต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นได้ในตะวันออก

เมื่อเรารับวัฒนธรรมฝรั่งเข้ามา นอกจากรับเอาวัฒนธรรมทางสุขุปลิขิตกันเข้ามาแล้ว เราก็ได้เชื่อแห่งความรุนแรงและความมีขันติธรรมต่ำเข้ามาด้วย

ที่พูดมานี้เชื่อว่าคงจะให้เกลียดฝรั่งก็หาไม่ได้ โดยคติของชาวพุทธ เราควรมีเมตตาต่อคนทั่วโลก แต่ที่กล่าวมาก็เพื่อเตือนมิให้กลัวฝรั่งและเห็นฝรั่งดีไปหมดทุกอย่าง

เราคบกับฝรั่ง ส่งคนไปเรียนเมืองฝรั่ง ทำอย่างฝรั่ง วางแผนอย่างฝรั่ง พัฒนาอย่างฝรั่ง และก็เกิดปัญหาอย่างสังคมฝรั่ง การถูกครอบงำโดยความคิดเช่นนี้เป็นภัยที่ร้ายแรง และก็ต้อง นับว่าเราสูญเสียชาติไปแล้วทั้งชาติไทยและชาติคน อันได้แก่นิรธรรมหรือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ จึงมีความจำเป็นที่พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่จะต้องทำการกู้ชาติของเราคืนมา.

๖

๑ ๑ แก่ต้นเหตุหรือแก้ปลายเหตุ

การที่แก้ปัญหาลักษณะต่าง ๆ ไม่สำเร็จ เพราะเรามักปล่อยให้เกิดขึ้นแล้วตามแก้ที่ปลายเหตุ โดยไม่ได้คำนึงถึงอิทัปปัจจยตาแห่งปัญหา และดำเนินการแก้ที่ต้นเหตุแห่งปัญหา เช่น เมื่อมนุษย์เบียดเบียนกันจนเกิดการลักขโมยหรือการทำร้ายกัน เราก็แก้ปัญหาโดยใช้ตำรวจ ใช้ทนายความ ใช้ศาล ใช้คุก ก็ไม่ปรากฏว่าสามารถแก้ปัญหานั้นได้ เพราะยังไม่ได้แก้ต้นเหตุ

ในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย กุฏทักขสสูตร^(๑๒) มีเรื่องราวการแก้ปัญหาใจที่น่าสนใจ เพราะมุ่งไปแก้ที่ต้นเหตุดังนี้

“[๒๐๖] ดูกรพราหมณ์ เมื่อพระเจ้ามหาวชิตราชรับสั่งอย่างนั้นแล้ว พราหมณ์ปโรหิตกราบทูลว่า ขนบของพระองค์ยังมีเสียนนาม ยังมีการเบียดเบียนกัน ใจปล้นบ้านก็ปล้น

นิคมกัถ์ ปล้นเมืองกัถ์ ทำร้ายในหนทางเปลววกัถ์ ยังปรากฏ
อยู่ พระองค์จะโปรดขกษาอาการ ในเมื่อบ้านเมืองยังมีเสนา
หนาม ยังมีการเบียดเบียนกัน ด้วยเหตุทกยเสนา จะถึงเชื่อว่า
ทรงกระทำการมิสมควร บางคราวพระองค์จะทรงพระดำริอย่าง
นี้ว่า เราจักปราบปรามเสนาหนามล่อโจรด้วยการประหาร ด้วย
การจองจำ ด้วยการปรับไหม ด้วยการดำเนินโทษหรือเนรเทศ
อันการปราบปรามด้วยวิธีเช่นนี้ ไม่เชื่อว่าเป็นการปราบปราม
โดยชอบ เพราะว่าโจรบางพวกที่หลุดจากคุกคำจัดจกยังมีอยู่
ภายหลัง มันก็จักเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ แต่ว่าการ
ปราบปรามเสนาหนามล่อโจรนั้น จะเชื่อว่าเป็นการปราบโดย
ชอบ เพราะอาศัยวิธีการดังต่อไปนี้

๑. พลเมืองเหล่าใด ในบ้านเมืองของพระองค์ จะมีก
เขม้นในกสิกรรม และโกรถกกรรม ขอพระองค์จงเพิ่มข้าว
ปลูกและข้าวกินให้แก่พลเมืองเหล่านั้นในโอกาสอันสมควร ฯ

๒. พลเมืองเหล่าใด ในบ้านเมืองของพระองค์ จะมีก
เขม้นในพาณิชยกรรมขอพระองค์จงเพิ่มทุนให้แก่พลเมืองเหล่า
นั้น ในโอกาสอันสมควร ฯ

๓. ข้าราชการเหล่าใด ในบ้านเมืองของพระองค์ขยัน
ขอพระองค์จงพระราชทานเบชเลชงและเงินเดือนแก่ข้าราชการ
เหล่านั้นในโอกาสสมควร ฯ

พลเมืองเหล่านั้นแหละ จักเป็นผู้ชวนชวนในการงาน
ของตน จักไม่เบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ อนึ่งกอง
พระราชทรัพย์มีจำนวนมาก จักเกิดแก่พระองค์ บ้านเมืองก็จะ
ตั้งมั่นอยู่ในความเกษม หาเสียนหนามมิได้ ไม่มีการเบียดเบียน
กัน พลเมืองจักชื่นชมยินดีต่อกัน ยังบุตรให้พ่อน้อยบนอก จัก
ไม่ตองบดประตุเรื้อนอยู่....”

ในเมื่อความยากจนและการไม่มีงานทำเป็นเหตุให้เกิดปัญหา
โจรขึ้น ก็ต้องไปแก้ปัญหาลำนี้

ปัญหาอื่น ๆ ก็เช่นกัน เช่น

การติดยาเสพติด ต่อให้รักษาคนติดยาเท่าใดก็ยังแก้ปัญห
ไม่ได้ トラบเท่าที่ยังมีการผลิตและค้ายาเสพติด มีปัญหาสังคม
ที่ทำให้ประชาชนมีความวุ่นทางจิตใจ และมีการล่อลวงให้
ติดยา

ปัญหาความเจ็บไข้ได้ป่วยจะแก้ไม่ได้จากการรักษาคนไข้
โดยไม่ไปแก้ต้นเหตุแห่งความเจ็บไข้ได้ป่วย

ปัญหาเด็กวัยรุ่นจะแก้ไม่ได้โดยการจับ โดยไม่ไปแก้ต้น
เหตุของปัญหาเด็กวัยรุ่น.

ฯลฯ

๓)

ศาสนธรรมกับการป้องกัน ไม่ให้เกิดปัญหาสังคม

พระพุทธศาสนามุ่งเข้าแก้ที่ต้นเหตุโดยตรง ถ้าศึกษาพุทธธรรมโดยพินิจพิจารณาจะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงเข้าพระทัยถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง คำสอนของพระองค์นั้น เน้นที่ การดำรงชีวิตอันประเสริฐ และการดำรงชีวิตอันประเสริฐนั้นต้องคำนึงถึงธรรมชาติด้วย แม้การอนุรักษ์ธรรมชาติก็เป็นศีลของชาวพุทธอย่างหนึ่ง เช่น ความในอัมพวิสูตร^(๔) ในพระสุตตันตปิฎก ที่มคคกยตอนหนึ่งว่า

“๑. ภิกษุเว้นขาดจากการพรากพืชคามและภุตคาม เช่น อย่างที่สมณพราหมณ์^๕เจริญบางจำพวก ฉันทโชนะ^๖ที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังประกอบ^๗การพรากพืชคามและภุตคามเห็นปานนั้น ก่อ^๘พืชเกิดแต่เงา พืชเกิดแต่ลำต้น พืชเกิดแต่ผล พืชเกิดแต่ยอด พืชเกิดแต่เมล็ด เป็นทกรบ^๙ท่า แม่นอนก^{๑๐}เบนศลของเรือ ประการ^{๑๑}หนึ่ง ฯ”

นี่คือการห้ามการทำลายต้นไม้โดยไม่จำเป็น เพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ เพื่อให้ชีวิตมนุษย์ พืช สัตว์ และสิ่งไม่มีชีวิตอยู่กันอย่างสมดุลย์ จะได้ไม่เกิดปัญหา

เศรษฐศาสตร์ของฝรั่ง และเศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ นายชูเมกเกอร์แม้เป็นฝรั่ง แต่ก็สามารถวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างเศรษฐศาสตร์ในทรรณะของชาวตะวันตก และในทรรณะของชาวพุทธได้อย่างลึกซึ้งในหนังสือชื่อ *เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ*^(๑๓)

ในเศรษฐศาสตร์แบบตะวันตก ย้ำประสิทธิภาพของการผลิตที่ตัวผลิตผล คือถ้ายิ่งผลิตได้มาก ยิ่งขายได้กำไรมาก ยิ่งดี โดยไม่คำนึงถึงว่าในกระบวนการผลิตนั้นจะทำลายทรัพยากรธรรมชาติไปอย่างไร จะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษอย่างไร จะทำให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ตกต่ำลงอย่างไร ตรงกันข้ามในระบบเศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธให้ความสำคัญแก่มนุษย์และธรรมชาติมากกว่าตัวผลิตผลและผลกำไร

“การงาน ตามทรรณะของพุทธศาสนิกชน การงานมีหน้าที่อย่างน้อย ๓ ประการคือ (๑) เพื่อเปิดโอกาสให้มนุษย์ได้ใช้และพัฒนาความสามารถส่วนตน (๒) เพื่อช่วยให้มนุษย์

ขจัดข้อจำกัดในการทำงานร่วมกับผู้อื่น (๓) เพื่อให้ได้มาซึ่งผลิต
ผลและบริการอันจำเป็นแก่การดำรงอยู่ ทักษะคติเช่นนี้ก่อให้เกิด
ผลพลอยได้อย่างปราศจากจุดจบ การจัดการงานไปในทางที่ทำให้
ให้การทำงานนั้นปราศจากความหมาย นำเบื้อ ไร้ประโยชน์หรือ
บีบคั้นประสาท สำหรับคนงานนั้น มิได้แตกต่างจากการก่อ
อาชญากรรมมากนัก เพราะแสดงให้เห็นว่าการงานลักษณะนี้
คำนึงถึงผลผลิตยิ่งกว่าตัวมนุษย์ ทั้งเป็นสิ่งชั่วร้ายที่ไร้ความ
เมตตากรุณาตลอดจนแสดงให้เห็นถึงการทำลายชีวิตจิตใจ ซึ่ง
เหลือค้างอยู่ในส่วนที่ป่าเถื่อนที่สุด ของสิ่งที่ดำรงอยู่ในมนุษย์
โลกนี้ ทำนองเดียวกัน การแสวงหาการพักผ่อนแทนการทํ
งานนั้น นับเป็นความเข้าใจผิดอย่างมากเกี่ยวกับสัจจะพื้นฐาน
ประการหนึ่งของการดำรงอยู่ของมนุษย์ ที่ว่าการทำงานกับ
การพักผ่อนเป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกันของกระบวนการดำรง
ชีวิตเดียวกัน และไม่อาจแยกจากกันได้โดยที่ไม่ทำลายความสุข
จากการทำงาน และความสำราญจากการพักผ่อน”(๑๓)

ในทฤษฎีของเศรษฐศาสตร์แบบตะวันตก ซึ่งมุ่งที่สินค้า
มากกว่ามนุษย์ จึงนำเอาเครื่องจักรกลเข้ามาใช้แทนการทำงานของ
มนุษย์ ทำให้คนจำนวนมากไม่มีงานทำ และคนจำนวนน้อย
ที่ทำงานอยู่ในโรงงานก็ถูกแบ่งแยกให้ทำงานเฉพาะส่วน แต่ละ

คนทำงานอย่างเดียวซ้ำแล้วซ้ำเล่าตลอดเวลา ทำให้เกิดความ
เบื่อหน่าย มีความบีบคั้นทางประสาท ทำให้คนงานเหล่านี้เจ็บ
ป่วยด้วยอาการอ่อนเพลีย ใจสั่น เวียนศีรษะ ซึ่งอาจจะเรียกว่า
โรคโรงงาน เป็นผลร้ายต่อกายและใจ แล้วสะท้อนต่อไปเป็น
ปัญหาของครอบครัวและสังคม

เดิมชาวไร่ชาวนาทัวไปทอผ้าใช้เองโดยใช้กี่กระตุก เครื่อง
มือ (ไม่ใช่เครื่องจักร) นีราคาถูก พอหาได้ทุกบ้าน และฝึกใช้
ได้ไม่ยาก จึงทอผ้าใช้กันเองได้ทุกบ้าน คนทอก็กสามารถทำงาน
ให้สำเร็จได้ด้วยตนเอง จะเป็นผ้าขาวม้ากิดี หรือผ้าถุงกิดี ทำ
ให้เกิดปิติในผลงานแต่ละชิ้นที่เสร็จสมบูรณ์จากการทำงานของ
ตน และผ้าที่ทอได้ก็เอาไว้ใช้เอง หรือขายไปได้ ๕ บาท ๑๐
บาท ก็พอให้ดำรงชีวิตกันไปอย่างประหยัด (แต่มีคุณภาพ) ตาม
ธรรมชาติ ครั้นเมื่อมีการนำเครื่องจักรกลเข้ามาทอผ้าแทนแรง
งานของมนุษย์ อุตสาหกรรมทอผ้าก็เข้ามาทำลายการที่แต่ละคน
จะทอผ้ากันเอง ชาวไร่ชาวนาก็ต้องเลิกทอผ้าไปและคนส่วน
หนึ่งต้องตกไปเป็นกรรมกรในโรงงาน เกิดโรคโรงงาน ขึ้น
เครื่องจักรมีราคาแพง เจ้าของเครื่องจักรต้องมีทุนมาก ก็เกิด
ปัญหานายทุนกับกรรมกร ซึ่งจะเป็นปัญหาต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด

เศรษฐกิจแบบตะวันตกจึงทำลายความเป็นมนุษย์ลงด้วย

ประการจะ^๕ ส่วนเศรษฐศาสตร์แบบพุทธ^๕นั้นแตกต่างกันไป โดยสิ้นเชิง “ตามทรรศนะของชาวพุทธ^๕นั้น ความเห็นที่ว่าสินค้ามีความสำคัญมากกว่ามนุษย์ และที่ว่าการบริโภคมีความสำคัญมากกว่าการสร้างสรรค์^๕นั้น เป็นความเห็นที่ตรงข้ามกับสังฆธรรม เพราะมีความหมายว่า การให้ความสำคัญแก่ คน งานได้เปลี่ยนมาเป็นการให้ความสำคัญแก่ผลผลิตของการทำงาน นั่นคือการเน้นความสำคัญได้ เปลี่ยนจากมนุษย์ มาเป็น สิ่งที่ต่ำกว่ามนุษย์ ซึ่งเท่ากับเป็นการพ่ายแพ้ต่อพลังความชั่วร้าย...”(๑๓)

มาตรฐานการครองชีพ นักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่วัด ‘มาตรฐานการครองชีพ’ จากปริมาณของวัตถุที่ใช้โดยคิดว่าถ้ามีของกินของใช้มากขึ้นเท่าไรก็ถือว่า ‘อยู่ดีกินดี’ เพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่นักเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธเห็นว่าวิธีการดังกล่าวไร้เหตุผล เพราะมนุษย์ ‘จะอยู่ดีกินดี’ ได้มากที่สุดจากการบริโภคน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น ในทรรศนะของชาวพุทธ มาตรฐานการครองชีพ หรือการดำรงชีวิตอันประเสริฐ ไม่ได้อยู่ที่การเพิ่มพูนค้นหาโดยการเพิ่มการบริโภคให้มากที่สุด แต่อยู่ที่การสร้าง ความบริสุทธิ์แก่คุณลักษณะแห่งการเป็นมนุษย์ อยู่กับการปลดปล่อยความเป็นทาสต่อกิเลสตัณหา ไปสู่ความมีอิสระเสรีภาพมากขึ้น

มาตรฐานการครองชีพในวรรณะของนักเศรษฐศาสตร์ตะวันตกกับของพุทธศาสนิกชนจึงเป็นคนละเรื่อง และเราก็ไม่แปลกใจที่ว่า ทำไมการครองชีพในนิวยอร์กจึงมีความกดดันและมีความเครียดมากกว่าในชุมชนชนบทของประเทศไทย ทั้งๆ ที่ในนิวยอร์กมีเครื่องทุ่นแรงมหาศาล แล้วการครองชีพแห่งใดจะมี 'มาตรฐาน' ต่ำกว่ากัน

รูปแบบของการบริโภค การบริโภคแต่น้อยช่วยให้มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากความกดดันและความเครียดมาก และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแต่น้อย จักทำให้ไม่ต้องไปแย่งชิงกับผู้อื่นมากเหมือนกับกรณีที่มนุษย์ต้องพึ่งพาการใช้ทรัพยากรด้วยอัตราสูง เช่นเดียวกับการที่ผู้ที่อาศัยในท้องถิ่นที่พึ่งตัวเองได้มาก ย่อมมีส่วนก่อความรุนแรงขนานใหญ่ได้น้อยกว่าผู้ที่อยู่รอดได้ด้วยการพึ่งพาระบบการค้าทั่วโลก พระพุทธเจ้าสอนให้ 'ทำความดี ละเว้นความชั่ว' การบริโภคแต่น้อยก็คือการปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ การพยายามเพิ่มอัตราการใช้ทรัพยากรก็ต้องถือว่าเป็น 'การทำความชั่ว ละเว้นความดี'

การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐศาสตร์แบบตะวันตกกับแบบของชาวพุทธ แตกต่างกันในเรื่องการใช้ทรัพยากร มนุษย์ตะวันตกพยายามใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้าชุดกัน

ทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่ปราณีปราศรัย โดยไม่คำนึงถึงว่าจะทำลายแร่ธาตุลงไปมากน้อยอย่างไร จะทำลายต้นน้ำลำธาร และชีวิตพืชสัตว์และมนุษย์ลงไปอย่างไร และโดยไม่คำนึงถึงว่าทรัพยากรธรรมชาติในชั้น ๆ เป็นสิ่งที่หมดไปแล้วก็หมดไปเลย เช่น ถ่านหินและน้ำมัน หรือไม้ การปฏิบัติอย่างหยาบช้ำต่อธรรมชาติและโดยไม่คำนึงถึงอนาคตชั้นนี้ นำปัญหานานาประการมาสู่มวลมนุษย์^(๑๓)

ตรงกันข้าม พุทธธรรมสอนให้เป็นคนที่มีความเมตตาไม่เบียดเบียน (อหิงสา) ไม่ใช่เฉพาะต่อมนุษย์และสิ่งที่มีชีวิตอื่น ๆ เท่านั้น แต่ต้องมีความเมตตาและไม่เบียดเบียนแม้แต่ธรรมชาติที่ไม่มีชีวิต

วิลเลียม บอย และ พาเมลา เฮนส์ ชาวอเมริกันสองคนที่เมืองฟิลาเดลเฟีย ในหนังสือชื่อ อเมริกาเป็นต้นเหตุแห่งความอดอยากของโลก^(๑๔) ก็มองปัญหารูปแบบของการบริโภคมาตรฐานการครองชีพ และการใช้ทรัพยากรของโลก ในทำนองคล้ายเศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ เขาให้ตัวเลขว่าประชากรอเมริกันมีอยู่คิดเป็นร้อยละ ๖ ของประชากรทั้งโลก แต่บริโภคทรัพยากรถึงร้อยละ ๓๐-๔๐ ของที่ผลิตได้ทั้งโลก และรูปแบบการบริโภคแบบนี้ก่อปัญหานานาประการให้แก่ประเทศด้อย

พัฒนา นับตั้งแต่การครองชีพไปจนถึงรูปแบบการปกครองในประเทศด้อยพัฒนา คนอเมริกัน ๒ คนนี้ยังเสนอแนะวิธีการที่ชาวอเมริกันจักต้องทำ เพื่อหยุดยั้งความอดอยากหิวโหยในโลกไว้หลายข้อ เช่น

๑. สหรัฐต้องหยุดให้ความสนับสนุนเผด็จการทหารในประเทศด้อยพัฒนา

๒. สหรัฐอเมริกาจะต้อง หยุดยั้งการพัฒนา เราจักต้องลดการบริโภคทรัพยากร ลงอย่างมาก บางทีอาจจะต้องลดลงถึงร้อยละ ๘๐ ถึงร้อยละ ๙๐ และจักต้อง กระทำโดยปราศจากเครื่องมืออันทันสมัย ที่ก่อให้เกิดความสูญเสีย

๓. ต้องหยุดยั้งการครอบงำของบริษัทยานาชาติต่อประเทศที่ยากจน

๔. สหรัฐอเมริกาต้องพัฒนาตัวเองครั้งใหม่ ด้วยการเน้นพัฒนามนุษย์ ยิ่งกว่าการพัฒนา ทางวัตถุ “ขณะที่เราบริโภคน้อยลง เราจะมีคามมั่นคงทางจิตใจ และทางสุขนิเวศวิทยา (ธรรมชาติแวดล้อม) มากขึ้น”

นี่ก็เป็นทรรศนะเดียวกับหลักของชาวพุทธ ดังกล่าวข้างต้นนั่นเอง

ขอให้พระคุณเจ้าและสาธุชนทั้งหลาย ได้ตระหนักถึงความ
ประณีต ละเอียดย สุ่มลุ่มลึก และอนิสงส์แห่งพุทธธรรม ซึ่ง
เป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับระบบชีวิตของมนุษย์ตะวันตก (ฝรั่ง)

และเมื่อเข้าใจถึงธรรมชาติของสิ่งทั้งปวงดีแล้ว ก็จะเข้าใจ
และเห็นคุณค่า^๕กันว่า ทำไมพระพุทธองค์จึงบัญญัติศีลตั้งข้างล่าง
นี้^(๑๕)

.....

๘. เธอเว้นขาดจากการพรากพิชคามและภุตคาม ฯ

๙. เธอฉันหนเดียว เว้นการฉันในราตรี งดการฉันใน
เวลาวิกาล ฯ

.....

๑๒. เธอเว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งนอนอันสูงใหญ่ ฯ

๑๓. เธอเว้นขาดจากการรับทองและเงิน ฯ

๑๔. เธอเว้นขาดจากการรับัญญาหารทิบ ฯ

.....

๒๑. เธอเว้นขาดจากการรับไร่นาและที่ดิน ฯ

.....

๒๓. เธอเว้นขาดจากการซื้อ^๕การขาย ฯ

.....

เหล่านี้ก็คือธรรมะที่ว่าด้วยความสันโดษในปัจจุบัน ๔ และการ
ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม โดยนัยดังกล่าวข้างต้น เพื่อการดำรง
ชีวิตอันประเสริฐ

ตัวอย่างการดำรงชีวิตที่วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี การดำรง
ชีวิตของพระที่วัดป่าบ้านตาดอันมีอาจารย์มหาบัว ญาณสัมปันโน
เป็นเจ้าอาวาส เป็นตัวอย่างของการดำรงชีวิตในแนวทางพุทธ
ธรรม ที่แท้พระที่วัดนี้มีความมักน้อยทางวัตถุ ไม่มีการสร้าง
โบสถ์ใหญ่ กุฏิใหญ่ แต่อยู่กันตามกระท่อตามธรรมชาติ ฉันท
มือเดียว ขยันแสดงธรรมะ และสอนแต่ธรรมะล้วน ๆ ไม่มี
เวทมนต์หรือแจกเหรียญแจกพระ

พระโพนนำจากบ่อชนมาใช้เอง ชาวกรุงเทพฯ ที่ไปที่วัดนี้
ก็ต้องการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค อาจารย์มหาบัวก็ปฏิเสธเพราะ
ถ้าพระคุ่นเคยกับการใช้วัตถุมากใช้แรงกายน้อย ต่อไปจะเกิด
ปัญหาตามมา พระท่านใช้ส่วมหลุม ชาวกรุงเทพฯ ก็จะไป
สร้างส่วมซิมถวาย อาจารย์มหาบัวก็ไม่เต็มใจ นี่แสดงให้เห็น
ว่าอาจารย์มหาบัวเข้าใจแนวทางพุทธธรรม แต่ชาวกรุงเทพฯ
ไม่เข้าใจและที่ชาวบ้านที่ไม่เข้าใจนี้เอง ที่มีส่วนทำให้พระเสียมา
มากต่อมาก ก็ด้วยเจตนาดี แต่ไม่เข้าใจหลักของ 'สัมมา

อาชีวะ' และหลักของการ 'ทำความดี ละเว้นความชั่ว' ของ
พระพุทธเจ้าพระองค์

การฉันทของพระท้าวบ้านตากก็เป็นทัศนียภาพที่ก่อให้เกิด
ศรัทธาปสาทะ ก่อนลงมือฉันทท่านจะจัดแบ่งเฉลี่ยบิดเทบาทที่ได้
มา นี่เป็นของดี โดยทั่วไปชาวบ้านมักจะลำเอียง พระผู้ใหญ่มัก
ได้รับของถวายมากกว่าและคิดว่าพระผู้น้อย ท่านก็จัดการแบ่ง
เฉลี่ยกันเสียไม่ได้เปรียบเสียเปรียบ นอกจากนั้นท่านยังกันไว้
สำหรับพอนั้นเฉพาะมือนั้น ที่เหลือให้ชาวบ้านซึ่งอาจจะบริโภค
ที่วัดก็ได้หรือเอากลับบ้านก็ได้ กันนับว่าเป็นการดีที่พระท่านเป็น
สื่อให้มีการแบ่งปันกันบริโภค ก่อนลงมือฉันทท่านก็กำหนด ขณะ
ฉันทท่านก็ฉันทด้วยความมีสติสำรวม

ท่านอาจารย์มหาบัวท่านมีความรู้ความสามารถมากกว่าองค์
อื่นท่านก็ทำงานมากกว่าตามหน้าที่ พระลูกวัดหรือเณรมีความ
รู้ความสามารถน้อยกว่าก็ทำงานไปตามความรู้ความสามารถแห่ง
ตน แต่ทั้งเจ้าอาวาสและลูกวัดก็มีความเสมอกันในการบริโภค
ตามความจำเป็นของร่างกาย

วัดและบ้านก็อยู่ด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในธรรมชาตินับ
ว่าเป็นตัวอย่างของชุมชนที่ดำเนินชีวิตในแนวทางพุทธธรรม ถึง

แม้ชาวบ้านเขาจะไม่สามารถพูดถึงปรัชญาหรือปรียัติ แต่เขาปฏิบัติจริง ๆ

ชุมชนของเราแต่เดิมก็เป็นเช่นนั้น ความ 'เจริญ' สมัยใหม่ได้เข้ามาบดทำลายการดำรงชีวิตของชุมชนแบบพุทธลง นี่เป็นข้อที่สาธุชนจะต้องตระหนักไว้.

๔

ทำไมสอนธรรมะไม่ได้ผล

ทำไมทั้ง ๆ ที่ธรรมะเป็นของดี และมีผู้ที่มีเจตนาดีที่จะพยายาม
สั่งสอน และเผยแผ่ธรรมะ แต่สังคมกลับเลวลง ๆ คุณธรรม
ในหมู่มนุษย์กลับลดน้อยถอยลงไปเป็นลำดับ ถึงกับมีผู้สงสัยกัน
ขึ้นว่า

จริงหรือที่ว่า ทำดีได้ดี

จริงหรือที่ว่า ธรรมะย่อมชนะอธรรม

คำตอบก็คือจริง เพราะเป็นสัจจะ ถ้าไม่จริงก็เท่ากับเรา
ไม่เชื่อว่าสัจจะคือความจริง หรือความจริงคือความจริง

ถ้าเช่นนั้น ย่อมหมายความว่า เราคงจะเข้าใจธรรมะผิดไป
หรือประยุกต์ใช้ไม่ถูกต้อง

ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวเสมอว่า ธรรมะคือธรรมชาติ เป็น

ของที่เป็นไปตามเหตุตามผล ไม่ขึ้นกับอารมณ์หรือคำอธิษฐานใด ๆ ผลย่อมเกิดแต่เหตุที่ตรงกัน ถ้าได้รับผลไม่ดีก็ต้องเป็นเพราะเหตุไม่ดี ไม่มีทางเป็นอย่างอื่น

การตีความธรรมะ เราจะตีความธรรมะผิดไปบ้างละกระมัง ในเรื่องความดีความชั่วก็ดี ในเรื่องสัมมาอาชีวะก็ดี ในเรื่องศีลข้อปาณาติบาต และในข้ออทินนาทานก็ดี

ในบทก่อน ๆ ได้กล่าวแล้วว่า ตัวความโลภในการเสพย์สุขทางวัตถุและความถือค้ำกำไร (พาณิชย์พรรคณะ) เป็นตัวการก่อปัญหานานาประการในสังคม การบริโภคของกินของใช้มากเกินไปจนความจำเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตและการหาเงินกอบโกยจึงไม่ใช่ ‘การทำดีละเว้นความชั่ว’ ไม่ใช่ ‘สัมมาอาชีวะ’ และผิดศีลข้อ ปาณาติบาต เพราะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น และผิดศีลข้ออทินนาทาน เพราะเป็นการปล้นผู้อื่นไม่ให้มี หรือเป็น ‘โจรปล้นธรรมชาติ’ อย่างที่ท่านพุทธทาสเรียก

การตีความธรรมะผิดนี้แพร่หลายทั่วไปทั้งในหมู่ฆราวาสและในหมู่พระสงฆ์ด้วยเพราะความไม่รู้ไม่เข้าใจ พระสงฆ์ก็พลอยไปมีส่วนสนับสนุน ‘การทำความชั่วละเว้นความดี’ และ ‘มิฉณาอาชีวะ’ ไม่ใช่่น้อย

เมื่อกระผมไปเฝ้าสังฆราชองค์หนึ่ง พอทรงทราบว่ากระผม

เป็นหมอ ๖^๕ ๖^๕ รับสิ่งขึ้นมลาย ๖^๕ เพื่อเอาใจว่า “ความร่ำรวยไม่ใช่เป็นของชั่วร้าย” เพราะหมอโดยทั่วไป เป็นคนร่ำรวย ร่ำรวยจากความเจ็บไข้ได้ป่วยของเพื่อนมนุษย์

วัดหรือมูลนิธิของวัดบางแห่งออกเงินให้คนกู้แบบธนาคารเถื่อน ธนาคารนั้นให้พ่อค้ากู้เงินไปกักตุนสินค้าเพื่อโก่งราคาของ ทำให้สินค้าต่าง ๆ มีราคาแพงขึ้น ก่อความเดือดร้อนแก่ประชาชนทั่วไป พระท่านอาจไม่ทราบในข้อนี้เลยพลอยไปมีส่วนใช้เงินของวัด หรือของมูลนิธิไปสนับสนุนมิชฌาอาชีวะกับเขาด้วยตั้งเป็นต้น

ในเมื่อเราคิดว่าความชั่วคือความดี คิดว่าอกุศลเป็นกุศล คิดว่าอธรรมเป็นธรรมะ ความทุกข์ความเดือดร้อนมันก็ย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดาตามกฎหมายของธรรมชาติ

เรื่องของธรรมะนั้น อย่าว่าแต่การตีความผิดเลย แม้จะตีความถูก แต่ใช้ผิดฝาดผิดตัวก็เกิดผลร้ายเหมือนกัน เช่น

ขณะที่กำลังขบรณอยู่ แล้วนึกถึงเรื่องจะไปทำบุญตักบาตร พอเกิดรณกันขึ้นแล้วจะโทษว่า ก็การคิดเรื่องทำบุญตักบาตรก็เบ็นกุศลแล้วทำไมจึงได้รับผลไม่ดี เช่นนี้ก็ไม่ถูก เพราะเหตุกับผลไม่ตรงกัน ธรรมะที่ต้องการขณะขบรณคือสติ เราใช้ธรรมะแบบผิดฝาดผิดตัวกันเท่าไร

การทำบุญเพื่อหวังถูกลอตเตอรี่ ทำสังคมสงเคราะห์เพื่อ
อยากเป็นคุณหญิง ไปค้าขายกอบโกยชูศรีตมาแล้วเอาเงินไป
ถวายพระเจ้าอยู่หัว ได้ออกโทรทัศน์ ได้ร่วมโต๊ะเสวย, ฯลฯ
เหล่านี้เป็นกุศลกรรมจริงหรือ

วิธีสอนธรรมะ พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานไปเป็น
เวลากว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้ว ในเวลาที่ยาวนานอย่างนี้ อะไรต่าง ๆ
ก็เปลี่ยนไปตามหลักอนิจจัง ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี
ปัญหาของชีวิตและสังคม ล้วนเปลี่ยนแปลงไป ถ้าพระไม่เข้าใจ
ถึงความเปลี่ยนแปลงและไม่เข้าใจปัญหาชาวบ้าน ใช้ภาษา
ที่ชาวบ้านไม่เข้าใจ พูดในสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับปัญหาปัจจุบัน
ของชาวบ้าน ชาวบ้านก็จะไม่สนใจพระในทางธรรม คงสนใจ
แต่พิธีกรรมเท่านั้น

การแยกทางระหว่างวัดกับบ้าน พระเคยเป็นครู เป็นหมอ
เป็นผู้นำของชุมชน พระกับบ้านเกี่ยวข้องอาศัยสัมพันธ์กันอย่าง
ใกล้ชิด เมื่อความเจริญทางวัตถุแบบตะวันตกเข้ามา ได้มาแยก
วัดกับบ้านออกจากกัน โรงเรียน โรงพยาบาล การบันเทิง และ
วัฒนธรรม แยกตัวออกไปจากวัด พระก็หมกบดบดทาลง สมณะ
และฆราวาสผู้เจริญบางพวกยังพยายามส่งเสริมทรรศนะที่ว่า
เรื่องของชาวบ้านพระไม่เกี่ยว เพื่อให้พระกับชาวบ้านไม่เกี่ยว

ช้องกันยิ่ง^{ขึ้น} นี่คือหายนะของศาสนา อวัยวะที่ไม่มีประโยชน์
ต่อร่างกายจะค่อยๆ ฝ่อหายไปจนใด สถาบันใดที่ไม่เป็นประโยชน์
ต่อประชาชนหรือสังคม สถาบันนั้นย่อมจักถึงกาลสูญสิ้นไปจน^{นั้น}
ปัจเจกบุคคลและระบบ แม้ด้วยปัญหาข้างบน ก็ยังมีผู้ที่เข้าใจ
ธรรมะ ปฏิบัติธรรมถูกต้อง เผยแพร่ธรรมะถูกต้อง ท่านที่ปฏิบัติ
ดีปฏิบัติชอบจนบรรลุอรหัตผลก็มี แต่ทำไมบ้านเมืองของ
เราจึงจมตึงไปสู่หายนะยิ่ง^{ขึ้น}ทุกที

อินเดียมีท่านมหาตมะ คานธี ซึ่งถ้าไม่เป็นอรหันต์ก็คงจะ
เกือบ ๆ ไป ท่านไม่มีทรัพย์สินสมบัติอะไรเลย มีคนรักและนับ
ถือท่านมาก แต่ทำไมอินเดียก็ยังมุ่งหน้าเข้าสู่ความเดือดร้อน
ทางวัตถุ

รพินทรนาถ ฐากูร มหากวีของอินเดียที่ได้รับรางวัลโนเบล
ท่านเป็นนักมนุษยธรรมด้วย ได้ตั้งมหาวิทยาลัยวิศ्वการตึ^{ขึ้น}ที่
ศานตินิเกตัน ซึ่งมีรูปแบบต่างจากมหาวิทยาลัยของฝรั่ง มีความ
มุ่งหมายที่จะผดุงคุณค่าทางศีลธรรมและศาสนธรรม ภายหลัง
รัฐบาลได้เข้าอุปถัมภ์มหาวิทยาลัยแห่งนี้ และมหาวิทยาลัยที่
ศานตินิเกตันก็ได้กลายรูปแบบเป็นมหาวิทยาลัยตะวันตกไป
(จากคำบอกเล่าของอาจารย์กรุณา กุศลาสัยผู้ซึ่งเคยศึกษาที่ศาน
ตินิเกตัน)

ความพยายามของคนดี ๆ ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส ทั้งในเมืองไทยและในต่างประเทศ เป็นของดี เป็นของที่ควรปฏิบัติ เป็นของที่ควรยกย่องบูชา แต่คงยังจะขาดเหตุปัจจัยอะไรอื่นอีก กระมัง จึงยังแก้ปัญหาลังคมไม่ได้ ก็เหตุปัจจัยนั้นคืออะไรเล่า

กรุณาพิจารณาตัวอย่างต่อไปนี้ สมมติว่ามีชุมชนแห่งหนึ่ง ที่คนในชุมชนนั้นต่างประพฤติดี ประพฤติชอบ และชุมชนนั้นอยู่มาด้วยความสุข เกิดมีปัจเจกชน ๑ หรือ ๒ คน ประพฤติผิดขึ้น เมื่อพระหรือชาวบ้านไปอบรมสั่งสอนปัจเจกชน ๑ หรือ ๒ คน ให้ประพฤติดี ประพฤติชอบก็อาจได้ผลโดยไม่ยากนัก

แต่ในสังคมของเราทุกวันนี้ กลิ่นแห่งวัฒนธรรมเสพสุขทางวัตถุ หรือกามสุขัลลิกานุโยค และพาณิชย์ทรศนะ ได้เข้าครอบงำสังคมทั้งสังคม จนเกิดเป็น ระบบ หรือ โครงสร้างของสังคม ที่บังคับให้บุคคลต่าง ๆ อยู่ในอำนาจของมัน ระบบหรือโครงสร้างของสังคมนั้น มีอิทธิพลต่อปัจเจกบุคคลอย่างยิ่ง เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะยังประทับเสวยกามสุขอยู่ในพระราชวังที่กรุงกบิลพัสดุ์ ท่านก็ทรงมีชีวิตอยู่ในระบบหนึ่ง ซึ่งคงจะไม่ทำให้ทรงบรรลุธรรมะได้ จึงทรงหนีออกจากระบบนั้นไปสู่ระบบที่ต่างออกไป ซึ่งทำให้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

ในแนวทางแห่งอริยมรรค ซึ่งสรุปได้เป็น ไตรสิกขา คือ

ศีล สมาธิ ปัญญา นั้น ศีลหรือวินัยเป็นตัวกำหนดระบบ ศีลได้บัญญัติห้ามการเสพสุขทางวัตถุ เพื่อป้องกันกามสุขัลลิกานุโยค เมื่อสงฆ์อยู่ในระบบอย่างนั้นจึงเกิดความสงบราบเรียบ เป็นโอกาสให้สมาธิและปัญญา เกิดในหมู่สงฆ์ได้ แต่ถ้าไม่มีศีลเป็นเครื่องกำหนดระบบ เช่น พระสงฆ์กินเหล้าก็ได้ มีลูกเมียก็ได้ สะสมวัตถุเงินทองก็ได้ ยึดครองกุฎีเป็นของส่วนตัวก็ได้ การทะเลาะเบาะแว้ง การแตกความสามัคคี และการทำร้ายกัน เพราะแย่งชิงผลประโยชน์ จะพึงบังเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ แล้วสมาธิและปัญญา จะมีขึ้นได้อย่างไรในสังคมสงฆ์

สิ่งแวดล้อมหรือระบบมีอิทธิพลต่อการกระทำและความคิดของบุคคลเป็นอันมาก เด็กที่เกิดและอยู่ในเมืองก็มีความคิดอย่างคนในเมือง เด็กที่เกิดและอยู่ในป่าก็มีความคิดอย่างคนในป่า เด็กไทยถ้าฝรั่งเอาไปเลี้ยงก็จะมีความคิดอย่างฝรั่ง เพราะความคิดเกิดจากการรับรู้มาจากภายนอก (กระบวนการของจิตในทางพุทธเริ่มจาก ผัสสะ) ถ้าเด็กเกิดมาใหม่ ๆ แล้วทำการป้องกันไม่ให้ได้รับรู้กับ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เลย ก็จะไม่เกิดความคิดไม่ได้

ที่หมู่เกาะกาลาปากอสในอเมริกาใต้ ที่เกาะนี้เพนกวินไม่มีสัตว์ที่กินเนื้อเป็นอาหาร มีนกชนิดหนึ่งอยู่ที่เกาะนี้มานาน และความ

ที่ไม่มีอันตราย นักชนิตินี้จึงสูญเสียจิตที่จะคิดกลัว เขาเรียกว่า
'นักที่ไม่มีกลัว' (๑๖) เมื่อคนไปที่เกาะนั้นก็จะไม่หนีเพราะ
ไม่รู้จักกลัว แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อจิต

ขณะนั้นสิ่งแวดล้อมหรือระบบในสังคมของเราเป็นระบบกาม
สุขัลลิกานุโยค และพาณิชย์กรรม หรือระบบเศรษฐกิจศาสตร์
แบบฝรั่ง ซึ่งครอบงำคนทั้งหมดอยู่ และบังคับให้คนทำไปใน
อำนาจของมัน เช่น

ขณะนั้นสื่อสารมวลชน ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์
นิตยสาร ภาพยนตร์ บ้ายโฆษณา ให้การศึกษาประชาชน (ปลูก
ระคมมวลชน) อยู่โครม ๆ ทั้งกลางวันและกลางคืน ให้ประ
ชาชนเกิดกิเลสตัณหาในการเสพสุขทางเนื้อหนัง และในสิ่งฟุ่ม
เฟือยต่าง ๆ รวมทั้งเหล้า บุหรี่ และยาอันตราย ซึ่งทั้งหมดนี้
ผิดหลักธรรมะและไม่ใช้สัมมาอาชีวะ ทำไมบุคคลเหล่านั้นจึงลง
มือกระทำในสิ่งที่ก่อโทษแก่ประชาชน เขาทำเพราะระบบมันบัง
คับให้ทำดังนี้ คนอ่านโฆษณาอ่านเพราะได้เงินค่าจ้าง สถานี
วิทยุและโทรทัศน์รับโฆษณาเพราะหวังค่าจ้าง บริษัทห้างร้านว่า
จ้างการโฆษณาเพราะหวังผลกำไรจากการขายสินค้า ทุกสิ่งทุก
อย่างถูกกำหนดให้ทำเพราะหวังกำไร การที่จะคำนึงถึงผลได้ผล

เสียต่อสังคมย่อมถูกบงกชไปเพราะระบบพาณิชย์กรรมที่ครอบงำอยู่ เพราะเหตุนี้

เราจะไปบอกคนอ่านโฆษณาสินค้าให้เลิกอ่านก็ไม่ได้เพราะเป็นอาชีพของเขา จะไปบอกให้บริษัทห้างร้านเลิกจ้างโฆษณากระตุ้นให้คนเกิดกิเลสก็ไม่ได้เพราะเป็นอาชีพของเขา เป็นอันว่าระบบพาณิชย์กรรมอย่างนี้ครอบงำทำให้บุคคลอื่นไม่หลุดจากการประกอบกิจการอาชีพ

ในระบบอย่างนี้ ถ้าใครมีเงินเหลือจะเอาไว้อย่างไร ก็ไม่ได้เพราะจะทำให้ 'เสียประโยชน์' ต้องเอาไป 'ลงทุน' เช่น ตั้งโรงอาบอบนวด บาร์ ไนท์คลับ โรงโบว์ลิ่ง หรือผลิตของฟุ่มเฟือย เช่น ลูกอม เครื่องดื่ม ฯลฯ แล้วหาทางโฆษณาให้คนเกิดกิเลส ซึ่งเป็นอกุศลกิจทั้งสิ้น ถ้าจะเอาเงินนั้นไปทำกุศลกิจมันก็ไม่ออกเงยออกมาเป็นผลประโยชน์

หรือถ้ามีเงินเหลือก็เอาเงินนั้นไปฝากธนาคารเพื่อกินดอกเบี้ยธนาคารก็ให้บริษัทห้างร้านกู้ไปทำการค้าสิ่งฟุ่มเฟือย หรือไปกักตุนสินค้าทำให้สินค้ามีราคาแพงขึ้น จะเอาเงินไว้อย่างไร ก็ไม่ได้เพราะมันไม่ออกเงย เป็นการขาดทุน

นี่คือ พาณิชนยทรรศนะและระบบพาณิชย์กรรม

เมื่อวัดก็อยู่ภายในระบบเช่นนี้ เงินของวัดหรือของมูลนิธิ

ของวัด ซึ่งนำไปฝากธนาคารหรือเอาไปให้พ่อค้ากู้ ก็ถูกนำเอา
ไปสร้างความเดือดร้อนให้ประชาชนด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ยกตัวอย่างทางแพทย์บ้าง มีผู้มีความหวังดีที่จะเทศนาสั่ง
สอนให้แพทย์เป็นคณเห็นแก่คนไข้มากกว่าเห็นแก่เงิน แล้วมัน
ก็ทำไม่สำเร็จ ถึงจะไปกล่าวโทษเขาเท่าไรมันก็ไม่สำเร็จ เพราะ
แพทย์อยู่ในระบบของผลประโยชน์ เขามาเรียนแพทย์เขาก็ต้อง
ลงทุน เขาตั้งร้านเขาก็ต้องลงทุน ลูกเขาเข้าโรงเรียนเขาก็ต้อง
ใช้เงิน ตัวเขาขับรถไปคนไข้ก็ต้องใช้เงิน แล้วจะไม่ให้เขา
เห็นแก่เงินได้อย่างไร

ศาสตราจารย์นายแพทย์สุต แสงวีเชียร เป็นครูแพทย์ที่มี
ลูกศิษย์รักมากที่สุด นอกจากเป็นผู้ที่พยายามศึกษาค้นคว้าอย่าง
ขยันหมั่นเพียรเป็นที่สุด ท่านยังดำรงชีวิตที่สะอาดบริสุทธิ์ ท่าน
มีความสนใจในเรื่องราววัตถุเป็นอย่างยิ่ง ท่านเคยฉีกจักรยานไป
ทำงานที่โรงพยาบาลศิริราช ต่อมาเมื่อคนใช้รถยนต์กันมากขึ้น
ท่านก็ฉีกจักรยานไปทำงานอีกต่อไปไม่ได้ เพราะรถมันจะทับ
ท่านตาย ท่านก็จำเป็นต้องขับรถยนต์กับเขาด้วย ทั้ง ๆ ที่จิตใจ
ของท่านยังสนใจเหมือนเดิม แสดงว่าสังคมมันบีบบังคับการ
กระทำของท่าน

ในเมื่อปัญหาของสังคมมันผ่านพ้นจากขั้นที่ปัจเจกบุคคลก่อ
ปัญหาให้สังคม มาถึงขั้นที่ว่าระบบที่ครอบงำสังคมเป็นตัวก่อให้เกิด
ปัญหาและบีบบังคับการกระทำของปัจเจกบุคคลอยู่ การที่
พยายามอบรมสั่งสอนเฉพาะปัจเจกบุคคล โดยไม่คำนึงถึงระบบ
จึงไม่เป็นเหตุผลที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหา และทำให้แก้
ปัญหาไม่สำเร็จ

ถ้าความผิดอยู่ที่ระบบกามสุขัลลิกานุโยค และระบบพาณิชย
กรรมอย่างไม่มีขอบเขต ก็ต้องแก้ที่ระบบหรือที่โครงสร้างของ
สังคม นอกเหนือไปจากการพัฒนาจิตของปัจเจกบุคคล.

๕

การแก้ไขโครงสร้างของสังคมในแนวทาง แห่งพุทธธรรม

ในสังคมสงฆ์ ศีลหรือข้อบังคับเป็นเครื่องกำหนดระบบหรือโครงสร้างของสังคมสงฆ์ ประเทศมีกฎหมายของรัฐเป็นเครื่องกำหนดระบบหรือโครงสร้างของสังคม ถ้าต้องการเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมก็ต้องเปลี่ยนกฎหมาย

ขณะนี้เรามีกฎหมายข้อบังคับขี้อย่อยมากมาย แต่ทำไมจึงแก้ปัญหาสังคมไม่ได้ ที่แก้ไม่ได้ก็เพราะกฎหมายต่าง ๆ เหล่านี้มุ่งแก้ที่ปลายเหตุ ส่วนต้นเหตุของอกุศลกรรมของสังคมนั้นไม่มีกฎหมายสักฉบับเดียวที่บัญญัติห้าม!

ด้วยธรรมชาติของชาวพุทธ ความโลภในการเสพย์สุขทางวัตถุและพาณิชยกรรมอย่างไม่มีข้อจำกัด ตรงกันข้ามกลับสนับสนุน

สนุน โดยเรียกชื่อเสียใหม่ว่า ‘เสรีภาพส่วนบุคคล’ และคิดว่า
สิ่งนี้คือความถูกต้อง สิ่งนี้คือธรรมะ

พระคุณเจ้าและสาธุชนทั้งหลาย ได้โปรดพิจารณาดูให้ถ่อง
แท้โดยธรรมทรรคนะ ถ้าสังคมโดยยึดถือความชั่วว่าเป็นความดี
ยึดถืออธรรมว่าเป็นธรรม สังคมนั้นพึงถึงซึ่งความหายนะอย่าง
ไม่มีข้อสงสัย ก็ในเมื่อความโลภในการเสพย์สุขทางวัตถุและ
พาณิชย์กรรมอย่างไม่มีข้อจำกัด เป็นอิทธิปัจจัยตาของความ
ชั่วร้ายทั้งหลาย แต่สังคมกลับไปยกย่องว่าเป็นความถูกต้องโดย
เรียกชื่อเสียใหม่ว่า ‘เสรีภาพส่วนบุคคล’ ดังนี้ ประเทศของเรา
ย่อมไปไม่รอด

วินัยของสงฆ์มีข้อห้ามความโลภในการเสพย์สุขทางวัตถุและ
พาณิชย์กรรมเป็นเรื่องสำคัญ ทำให้สังคมสงฆ์มีความสงบเย็น
มีความสามัคคี และมีการพัฒนาทางจิต (สมาธิปัญญา) ขึ้นได้
ตราบเท่าที่ยังรักษาวินัยข้อนี้อยู่

คนจำนวนมากคิดว่า การมีศีลมีวินัยทำให้เกิดความอึดอัด
เพราะขาดเสรีภาพ ที่แท้ศีลหรือวินัยมีไว้เพื่อให้มีเสรีภาพทาง
จิตใจมากขึ้น เพราะหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสตัณหาทำให้เกิด
ความปลดปล่อยทางจิตใจของมนุษย์ และเปิดโอกาสให้พัฒนา
จิตใจไปสู่คุณธรรมที่สูงขึ้น

ถ้าต้องการเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมในแนวทางของชาวพุทธ ก็ต้องบัญญัติศีลหรือข้อบังคับที่จำกัดความโลภในการแสพสุสุขทางวัตถุและพาณิชยกรรมอย่างไม่มีขอบเขตลง

กระผมไม่ได้เสนอแนะให้เราถอยหลังไปเป็นชุมชนบุพพกาลหรือปฏิเสธรวัตถุโดยสิ้นเชิง เพราะนั่นไม่ใช่ธรรมชาติของชาวพุทธ แม้พระพุทธองค์ก็ประณามการทรมาณกาย (อัตตกิลมถานุโยค) แต่ถ้าใช้วัตถุให้น้อยลง เราจะมีคามเบาสบายและรักกันมากขึ้น ยกตัวอย่างเพียง ๒ อย่าง เรื่องการแต่งกาย เราเป็นเมืองร้อนไม่ควรจะไปใช้ผ้าผูกคอและชุดสากลแบบฝรั่งเลย แค่นี้พวกผู้นำของประเทศ เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ผู้แทนราษฎร ก็ไม่ยอมเลิกใช้กัน เพราะความเป็นฝรั่งเข้าครอบงำอยู่ ถ้าเลิกเสียได้ก็จะลดรายจ่ายไปได้มากและสบายขึ้น ถ้าเลิกใช้รถยนต์ส่วนตัวกันเสียได้ ถนนก็จะไม่แน่นอย่างนี้ อากาศจะไม่เป็นพิษเท่านี้ รัฐมนตรีก็ลงมาเดินหรือขึ้นรถเมล์เหมือนชาวบ้าน คนก็จะรักกันมากขึ้น กรุงเทพฯ ฯ ก็ไม่ต้องขยายถนน สร้างสะพานลอยอะไรต่ออะไรมากขึ้น และก็ไม่ต้องไปสูบลผลประโยชน์ของคนในชนบทมากอย่างที่ทำกันในปัจจุบัน คนในชนบทก็จะอยู่ในชนบทได้ดีขึ้น

ตัวอย่างน้อย ๆ เพียง ๒ อย่างก็เห็นอันประสงค์ของการลดการ
เสพยาสุขทางวัตถุลงถึงเพียงนี้

จะต้องมีกฎหมายที่ค่อย ๆ ลดการเสพยาสุขทางวัตถุอย่างอื่น
ลงอีก เช่นห้ามการส่งสินค้าจากต่างประเทศให้มากที่สุด ห้าม
การมีที่ดินมากเกินไป ห้ามการมีเงินมากเกินไป ห้ามการลงทุนจาก
ต่างประเทศ ห้ามการอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ ห้ามการผลิตและ
การโฆษณาสินค้าฟุ่มเฟือย ห้ามบาร์ ไนต์คลับ อาบอบนวด
ห้ามโสเภณี พยายามใช้เงินให้น้อยที่สุด ค่าจ้างก็จ่ายเป็นที่ยู่
เสื้อผ้า บั๊ตรอาหารเฉพาะครอบครัว การที่จะเอาเงินไปทำชั่ว
ชั่วตามกต่าง ๆ ก็จะมีน้อยลง การค้าขายขูตริคก็จะมีน้อยลง ชาว
บ้านจะสามารถอยู่เป็นชุมชนชนบทเล็ก ๆ ได้ การอพยพเข้า
เมืองใหญ่จะน้อยลง และกรุงเทพ ฯ จะไม่เติบโตขึ้นเป็นเหมือน
นิวยอร์ก ลอนดอน หรือโตเกียว

การที่จะให้มีข้อบัญญัติในการจำกัดการเสพยาสุขทางวัตถุและ
พาณิยกรรมอย่างไม่มีขอบเขตนั้นทำได้ยาก เพราะผู้ที่ไม่เห็น
โทษเห็นภัยของอกุศลกรรมข้อนี้ และต่างประเทศที่เคยได้และ
หวังได้ทรัพยากรธรรมชาติจากประเทศของเรา และที่เคยใช้
ประเทศของเราเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าฟุ่มเฟือยของเขาคงจะ
ไม่ยอมเห็นด้วยง่าย ๆ

* แต่ถ้าประชาชนจำนวนมากมีความเห็นที่ถูกต้อง (ยถาภูต
ญาณทัสสนะ หรือ สัมมาทิฐิ) ว่าอะไรถูกต้องอะไรผิด มี ความ
ดำรงชอบ และมี ความเพียรชอบ ก็ย่อมประสบความสำเร็จใน
การแก้ไขโครงสร้างของสังคมให้เป็นสังคมของชาวพุทธที่แท้

ถ้ายังมีคนจำนวนมากเท่าใด การทำให้เกิดปัญญาที่ถูกต้อง
การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมยิ่งทำได้ง่ายขึ้น ฉะนั้นเป็น
หน้าที่ของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน ที่นอกจากสั่งสอนธรรมะ
สำหรับปัจเจกบุคคลแล้ว จะต้องเสนอทิศทางของสังคมที่จะต้อง
เปลี่ยนทางจากเส้นมรรคาของกามสขัลลิกานุโยคอันพาไปลงเหว
มาเป็นทิศทางของชาวพุทธที่แท้ด้วย เพื่อผ่อนคลายความรุนแรง
ในสังคม

ถ้ายังรัฐบาลเปิดโอกาสให้สื่อสารมวลชนของรัฐ และระบบ
การศึกษาของรัฐ ให้การศึกษาแก่ประชาชน ถึงโทษภัยของ
การเสพสุขทางวัตถุและพาณิชย์กรรมอย่างไม่มีขอบเขต และ
ความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมไปสู่แนวทาง
ของชาวพุทธที่แท้ การแก้ปัญหของสังคมก็จะทำได้รวดเร็วขึ้น
และความรุนแรงในสังคมจะลดน้อยลง

โดยที่กล่าวแล้วว่า ขณะนี้เราถูกครอบงำด้วยความคิดของ
ฝรั่งอยู่จนกระทั่งเราสูญเสียปัญญาที่จะแก้ปัญหของเราเอง ใน

การกู้ชาติของเรา เราจะต้องสลัดความครอบงำด้วยความคิดของ
ฝรั่งออกไป เราจะต้องเลิก คิดอย่างฝรั่ง และ เลิกการพัฒนา
ประเทศแบบฝรั่ง แล้วมาใช้สติปัญญาของเราเองอย่างไทย ๆ
พิจารณาปัญหาของเราตามพื้นฐานของเราเอง ศึกษาทบทวน
พุทธธรรมให้เข้าใจลึกซึ้ง และทำการแก้ปัญหของเราเอง
โดยไม่ต้องหวั่นเกรงว่าบ้านเมืองของเราจะไม่ ‘เจริญ’ เช่น
บ้านเมืองของฝรั่ง

ท่านพุทธทาสภิกขุได้สอนบ่อย ๆ ว่า “จงมาถอยหลังเข้า
คลองกันเถิด” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระ
บรมราโชวาทเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๗ ว่า “ใครจะว่าเรา
เชย ก็ช่างเขา ขอให้เราอยู่พอกินทั่วกันเป็นใช้ได้” การ ‘ถอย
หลังเข้าคลอง’ ก็คือ ‘เชย’ ก็คือ หมายถึงการยับยั้งการพัฒนาทาง
วัตถุ

ถ้าเรารักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จริง ก็ต้องนำคำ
สอนของพระเช่นนั้น และพระบรมราโชวาทมาประยุกต์ใช้ให้ได้
จริงๆ ให้เกิดประโยชน์แก่ชาติ มิใช่ปล่อยไว้เป็นแต่คำพูดลอยๆ
โดยไม่มีการปฏิบัติเช่นปัจจุบัน

ถ้าเรามีโครงสร้างทางสังคมในแนวทางของพุทธธรรมที่
จำกัดกามสُّขัลลิกานุโยคและพาณิชยกรรมลง ก็มีทางที่ประชาชน

จำนวนมากของประเทศจะบรรลุธรรมกันขนานใหญ่ อย่างน้อยก็ถึงขั้นโศคาบัตติณลอันได้แก่ละความไม่ดี ๓ อย่างได้คือ

๑. ละ สักกายทิฏฐิ ได้ คือละความยึดมั่นในตัวเอง—ของกู มุ่งทำประโยชน์แก่ส่วนรวมสุดจิตสุดใจ

๒. ละ วิจิกิจฉา ได้ คือปราศจากความสงสัยลังเลใจอีกต่อไป มุ่งตรงเข้าสู่อุดมการที่จะประกอบกุศลกรรม เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมถ้ายะเดียว

๓. ละ สีลัพพตปรามาส ได้ คือละการปฏิบัติที่ยึดถือด้วยความมกมายต่าง ๆ เช่นไสยศาสตร์ มีความคิดความอ่านและการปฏิบัติตามเหตุผล (วิทยาศาสตร์) เพราะมองเห็นอุปนิสัยจรรยาของสรรพสิ่งทั้งหลาย

ในสังคมที่เลอะเทอะอย่างปัจจุบัน คนที่บรรลุธรรมะมีได้จำนวนน้อยเหลือเกิน ซึ่งอาจเรียกว่าเป็น มัจจุเรกวิมุตติ แต่ถ้าสังคมที่มีวินัยบังคับใช้ จำกัดการเสพสุขทางวัตถุและการแก่งแย่งชิงดีกันทางวัตถุ คนที่บรรลุธรรมะมักจะมีได้จำนวนมากเต็มประเทศ ซึ่งอาจเรียกว่าเป็น มหาชนวิมุตติ.

ความเปลี่ยนแปลงของสังคม และธรรมชาติ

แม้พระพุทธรูปจะไม่ได้ตรัสถึงปัญหาปัจจุบันหลายอย่าง เช่น ไม่ได้ตรัสเรื่องนายทุนและกรรมกร ซึ่งก็เพราะสมัยนั้นมันไม่มีปัญหาชนิดนี้ เวลา ๒,๕๐๐ กว่าปีไม่ใช่เล็กน้อย ตั้งแต่กรุงสุโขทัยจนถึงปัจจุบันซึ่งยาวนานหนักหนาอีกเพีง ๘๐๐ กว่าปีเท่านั้นเอง แต่หลักธรรมที่ทรงให้ไว้ ถ้าเข้าใจและประยุกต์ใช้ถูกต้องก็จะใช้ได้เสมอเป็นอภินิหารจริง ๆ เช่น

๑. สรรพสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (อนิจจัง)
๒. เปลี่ยนไปอย่างไร ก็เปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัย (อิทัปปัจจยตา)

๓. เพราะฉะนั้นจะยึดมั่นถือมั่นไม่ได้ (สพฺเพ ธมฺมา นาลิ
อภินิเวสยา) จะต้องคิดและทำให้สอดคล้องกับความ
เปลี่ยนแปลง จะยึดมั่นถือมั่นไม่ได้

แก่นก็จะหมดปัญหา หมดช่องว่าง เมื่อมีอะไรใหม่เกิดขึ้น
เราก็มอมรับว่ามันเกิดขึ้นเช่นนั้นจริง ๆ เพราะมีเหตุปัจจัยให้มัน
เกิด เราจะต้องคัดแปลงทรรศนะและวิธีการให้สอดคล้องกับ
ความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นี่ก็คือสภาวะธรรมชาติ หรือ
ธรรมะ

ที่มันเกิดเรื่องขึ้นก็เพราะ ในเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างมันเปลี่ยน
ไปตลอดเวลา แต่จิตของคนไม่ยอมเปลี่ยนไปด้วย ช่องว่างมันก็
เกิดขึ้น และเป็นการขัดกับกระแสของธรรมชาติ ปัญหาต่าง ๆ
ก็เกิดตามมา

สังคมก็เช่นเดียวกับสิ่งทั้งหลายที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
ชาวพุทธที่แท้ไม่ควรมีความทุกข์ใจ หดหู่ รำคาญ หรือซึม
เศร้าต่อสิ่งใด ๆ เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นย่อมหมายความว่า เกิด
ความขัดแย้งระหว่างความรู้สึกของตนเอง (อัตตวิสัย) กับสภาวะ
ที่เป็นจริง (ภาววิสัย) ขึ้นแล้ว ชาวพุทธมีปกติทำอัตตวิสัยให้
สอดคล้องกับภาววิสัย

แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าความเฉยเมยไม่สนใจที่จะทำอะไร
ชาวพุทธนิยม การกระทำ (กรรม) ไม่นิยมความเกียจคร้านหรือ
การอริษฐานขอ หรือการคิดเอาเอง หรือการพุดจากกันเพียง
เพื่อสนองความสนุกทางปากและทางหู หลักแห่งการกระทำ
หรือการปฏิบัติเป็นแนวทางที่สำคัญของชาวพุทธ

กระทำหรือปฏิบัติอะไร กระทำหรือ ปฏิบัติเหตุที่สอดคล้องกับผล ที่ต้องการ โดยนัยแห่งอทิปปัจจยตา

ในการเข้าเกี่ยวข้องหรือเข้ากระทำอะไรในทางพุทธ เรามี
หลักกำกับว่า เราจะต้องเข้ากระทำด้วย ความโกรธ ความโลภ
และ ความหลง น้อยที่สุด

แต่ก็มีได้หมายความว่า เราควรรอให้บริสุทธิปราศจากกิเลส
โดยสิ้นเชิง เป็นพระอรหันต์เสียก่อนจึงจะลงมือทำอะไร ๆ แม้
พระพุทธองค์ก็ตรัสว่าบุคคลบรรลุธรรมะได้ ๕ วิธี (เบญจวิมุตติ)
และหนึ่งในเบญจวิมุตติก็คือ การบรรลุธรรมะขณะที่กำลังแสดง
ธรรมะ (ลงมือปฏิบัติ) การที่เราต้องลงมือปฏิบัติอะไร เรา
จำเป็นต้องใช้สติปัญญาเต็มที่ และถ้าเราทำไปแล้วปรากฏว่ายัง
ได้ผลไม่ดี ก็จะทำให้ตัวเราเองและผู้อื่นทราบว่ายังได้ผล
ไม่ดี เปิดโอกาสให้เราปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นอีก ถ้าอยู่เฉย ๆ
แล้วนึกเอาว่าเราดีแล้ว กิเลสน้อยแล้ว อาจไม่เป็นความจริง

ตามที่เรานึกก็ได้ ต่อเมื่อไปลงมือทำอะไรเข้า จึงปรากฏว่าเรายังมีความโกรธ ความโลภ ความหลง อยู่อีกมากก็ได้ การลงมือกระทำจึงเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการลดกิเลส การพยายามช่วยเหลือส่วนรวมให้มากที่สุดเพื่อลดอัตตาของตัวเองลงไปเรื่อย ๆ ก็เป็นรูปธรรมของการปฏิบัติที่เข้าใจง่ายและมีประโยชน์ยิ่ง

ความน่ารักของพุทธทระศนะที่แท้นั้นอยู่ที่ไม่ปฏิเสธความสำคัญของภววิสัย และขณะเดียวกันก็ถือโอกาสพัฒนาจิตไป้วยจิตกับสิ่งแวดล้อม (ภววิสัย) แยกจากกันไม่ได้ ในการปฏิบัติ การทางสังคม หากสนใจเรื่องการพัฒนาจิตควบคู่ไป้วย จะให้คุณอย่างมากทั้งในส่วนตัวของผู้ปฏิบัติเอง และในส่วนผลที่จะเกิดแก่ส่วนรวม เช่น

เรื่องของ สติ หากหัดเจริญให้มาก (มหาสติปัฏฐาน) จะทำให้จิตใจมีกำลังมากในการทำการต่าง ๆ มีความสุข มองเห็นความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น มหาสติปัฏฐานเป็นคำสอนที่สำคัญของพระพุทธเจ้า จึงแพร่หลายทั่วไปในหมู่ชาวพุทธทั้งในพระไตรปิฎกเอง^(๑๑) ในคัมภีร์อรรถกถา และในหนังสือตำนานต่าง ๆ เช่น ของท่านพุทธทาสภิกขุ ของพระศาสนโสภณ (สมเด็จพระญาณสังวร) ของอาจารย์มหาบัว ญาณสัมปันโน

ของพระนิโรธรังสีคัมภีร์ปัญญาจารย์ หรือของท่านติช นัท ฮันห์^(๑๘)

หรืออาจใช้หลัก สุทธิ ปัญญา เมตตา ขันติ ที่ท่านพุทธทาสภิกขุมอบให้อาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ขณะที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นั่นคือการจะทำอะไรทุกอย่างต้องมีความบริสุทธิ์ (สุทธิ) แต่ความบริสุทธิ์อย่างเดียวไม่ทำให้การงานสำเร็จได้ถ้าหากปราศจากปัญญา ขณะเดียวกันต้องมีความเมตตา และมีความอดทน (ขันติ)

ขอให้พระคุณเจ้าและสาธุชนทั้งหลาย จงมีสติตั้งมั่นไม่หวั่นไหว มีปัญญามองเห็นสภาพของสรรพสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง เห็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นเรื่องธรรมดาตามสภาวะธรรม และชาวพุทธควรเข้ามามีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงให้การเปลี่ยนแปลงนั้นนำไปสู่สังคมที่ดีขึ้น โดยความเข้าใจพุทธธรรมที่แท้จริง และด้วยความไม่ประมาท เพื่อกู้ชาติและกู้มนุษยชาติ ให้สามารถกลับมาดำรงชีวิตและสังคมโดยธรรม.

ปาฐกถาเรื่อง^๕นี้แสดง ณ ตึกสำนักงานธรรมวิชัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

เอกสารอ้างอิง

๑. สุวชร วัชรเดียงสร และ จำลอง หริณสุต : การศึกษาค้นคว้าเรื่อง
เภสัชวิทยาในประเทศไทย
๑. สถิติ การกระจายโรค และระบาดวิทยาของพาราสิธำไสี, จดหมาย
เขตทางแพทย์ ๔๐ : ๓๐๕, ๒๕๐๐
๒. ประเวศ วะสี, สุภา ฦ นกร, อนงค์ เพียรกิจกรรม และ วิจารย์ พานิช :
คำอธิบายโคโรนา และอุบัติการณ์การเกิดจากในประชากรของประเทศ สวรรคิ
ราช ๒๕ : ๕๘๔ ๒๕๑๖
๓. นิพนธ์ อุดมระติ : การขยายงานควบคุมวัณโรคในประเทศไทย ภาค ๑,
วารสารกรมการแพทย์และอนามัย, ฉบับกรกฎาคม—สิงหาคม ๒๕๑๖,
หน้า ๔๗๔
๔. ประเวศ วะสี : การสาธารณสุขเพื่อมวลชน, ใน รักเมืองไทย โครงการ
ตำรา—สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ พิมพ์เนื่องในงานฉลองอายุครบ
๖๐ ปี ของนายป๋วย อึ๊งภากรณ์, มีนาคม ๒๕๑๕
๕. Ivan Illich : Medical Nemesis, Calder & Boyars Ltd.
London. 1975
๖. การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม รายงานของคณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อ
การปฏิรูปการศึกษา มกราคม ๒๕๑๘
๗. พิกพ รงไชย : บทวิเคราะห์การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม, ศูนย์ศึกษา
บท ๒๑ ฉบับที่ ๓, มกราคม—เมษายน ๒๕๑๘, ฉบับที่ ๗ หน้า ๘๕
๘. สันต์ หัตถรัตน์ : การปฏิรูปการศึกษา (เหล่าเก่าในขวดเก่า), ราม
ธิบดีสาร, บท ๖ ฉบับที่ ๒, สิงหาคม ๒๕๑๘, หน้า ๕๐
๙. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่ม ๕, ทัพนิกาย, สัตถขันธวรรค,
อัมพัญญสูตร, หน้า ๑๑๑
๑๐. พระศรีวิสุทธิโมลี : พุทธธรรม, โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษย
ศาสตร์, ๒๕๑๔

๑๑. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, เล่ม ๑๑, ที่ฉนิภาฯ, ปฎิการรค,
อัครัญสูตร, หน้า ๘๕
๑๒. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, เล่ม ๘, ที่ฉนิภาฯ, สลขันธวรรค,
กุกุณันตสูตร, หน้า ๑๗๔
๑๓. ชูเมกเกอร์, อี. เอฟ. : *เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ*, รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์
แปล, มูลนิธิโกมลคีมทอง จัดพิมพ์, กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓
๑๔. บอย, วิลเลียม และ เฮนรี่, พาเมลา : *อเมริกาเป็นต้นเหตุแห่งความ
อดอยากของโลก*, อุทัย ดุลยเกษม แปล, มูลนิธิโกมลคีมทอง จัด
พิมพ์, มิถุนายน ๒๕๑๘
๑๕. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, เล่ม ๘, สลขันธวรรค, อัมพัญสูตร,
หน้า ๑๑๐
๑๖. Moore, R. : *Evolution, Life Nature Library*. [Time
Inc. 1970 p. 29
๑๗. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, เล่ม ๑๐ ที่ฉนิภาฯ, มหาวรรค, มหา
สติปัฏฐานสูตร, หน้า ๒๕๗
๑๘. ดิช นัท อันท์ : *ปาฏิหาริย์แห่งการตื่นอยู่เสมอ*, พระประชา ปสนนธมโม
แปล, มูลนิธิโกมลคีมทอง จัดพิมพ์

หลักการ สิทธิ เสรีภาพ
หลังปฏิวัติ ตุลาคม ๒๕๑๖
เสนอให้ จามริก

คำปรารภ

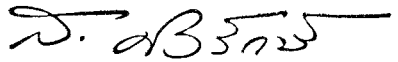
เมื่อปลาย มลนิธิโกลลมทอง เริ่มใหม่ปาฐกถา
ประจำปีคนเป็นครั้งแรก เนื่องในวันตายของนายโกลม
โดยได้เชิญให้นายปวย อิงภากรณ์ เป็นผู้แสดง
เรื่อง *อุดมคติ*

คณะกรรมการการออกจะกวัดขันกันอยู่มิใช่
น้อยในการวางเกณฑ์สำหรับเลือกปาฐก และแล้ว
ในที่สุดตกลงกันได้ว่าเนื่องในวันตายของโกลม
มติให้เชิญนายเสนห์ จามริก เป็นผู้แสดงปาฐกถา
เมื่อทำหนังสือเชิญไปเรียบร้อยแล้ว จึงเป็นทปรากฎ
ต่อมาว่า ปาฐกกับกลายกับบนสวนได้รับแต่งตั้งให้
ดำรงตำแหน่งทางด้านการบริหารของมหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์ทั้งค

สำหรับสถานทแสดงบนได้รับความอนุเคราะห์
จากคณะกรรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิได้อัดเสียงไว้ แล้วนำไปมอบ
ให้ปาฐกตรวจแก้ เพื่อนำมาตีพิมพ์เผยแพร่เนื่องใน
วันคล้ายวันเกิดของโกลม กิมทอง (๑ มิถุนายน)

เป็นที่น่าเสียดายที่การจัดพิมพ์ต้องล่าช้าไป
กว่าที่คาด แต่กระนั้นเนื้อเรื่องยังคงหาได้ล้าสมัย
ไปไม่

ในนามคณะกรรมการ ข้าพเจ้าขอขอบคุณ
ปราชญ์และคณะกรรมาธิการ ตลอดจนผู้ที่ให้ความร่วม
มือในการจัดปฐกฐาและในการจัดพิมพ์ต้นฉบับจน
แล้วเสร็จเป็นจุลสาร กับขออุทิศส่วนกุศลอันจะพึง
มีจากการนี้แด่ นายโกมล กัมทอง เจ้าของนาม
ของมูลนิธิทุกประการ

กรรมการผู้จัดการมูลนิธิโกมลกัมทอง

๒๕ มิถุนายน ๒๕๑๘

คำกล่าวนำ

รายการวันน เป็นการแสดงปาฐกถาประจำปีของมูลนิธิโกมลคีมทอง ซึ่งมูลนิธิมีนโยบายจัดใหม่เป็นประจำทุกปี และถ้าเป็นไปได้จะพยายามจัดให้ตรงกับวันคล้ายวันตายของนายโกมลคีมทอง เมื่อปีก่อนปาฐกถาประจำปีแสดงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ในหัวข้อเรื่อง *อุดมคติ* ซึ่งได้ตีพิมพ์เป็นจุลสารออกจำหน่ายแล้ว สำหรับในวันคล้ายวันตายของเขาตรงกับวันเสาร์ การแสดงปาฐกถาจึงจำเป็นต้องมีขึ้นล่วงหน้าหนึ่งวัน และสถานที่เปลี่ยนเป็นห้องประชุมคณะครุศาสตร์

สมัยที่นายโกมล คีมทอง เป็นนิสิตของคณะเขาเคยจัดกิจกรรมทำนองนี้ในห้องประชุมมาเป็นหลายครั้ง หากเขามีเวลาว่างใด ๆ ก็จะหยั่งรู้ได้ ว่าสิ่งที่พวกเราพร้อมกันทำในวันนี้จะยังประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมแล้ว เขาคงจะมีความยินดีทานอยไม่

สำหรับท่านผู้เกียรติบางท่านที่ไม่คุ้นเคยกับชมุคมูลนิธิโกมลคีมทอง ขาพเจ้าใคร่ขอถือโอกาสแนะนำมูลนิธิฯ ให้ทราบพอเป็นสังเขป มูลนิธิโกมลคีมทองตั้งตามชื่อของนายโกมล คีมทอง อดีตครูใหญ่โรงเรียนเหมืองแร่ในเขา อำเภอบ้านส้อง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์ที่จะกระตุ้นเตือน ส่งเสริม รักษาและช่วยเหลือให้แก่คนสำคัญในความเสียสละเพื่อสังคม โดยหาความรู้ อุดมคติ มีความกล้าหาญ และมีความเป็นผู้นำในทางที่ถูกต้อง กิจกรรมของมูลนิธิฯ นอกเหนือจากการจัดนิทรรศการ การให้คำแนะนำช่วยเหลือด้านความคิดและทุนทรัพย์แก่กลุ่มชนผู้สาวทหากิจกรรมหมแนวทางสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของมูลนิธิฯ

และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมแล้ว มลนิธิฯ ยังมีกิจกรรมที่สำคัญคือ

ก) จัดทำหนังสือพิมพ์รายเดือนชื่อ ชาวบ้าน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ และกระตุ้นให้ชาวชนบทได้ตระหนักและเข้าใจถึงปัญหาต่าง ๆ รอบตัว เขา อีกทั้งส่งเสริมให้ชาวชนบทรู้ฐานะของตนเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาด้วยตัวเองอีกด้วย

ข) จัดพิมพ์เอกสารอันเนื่องด้วยความคิดเชิงอุดมคติ และคุณธรรม ซึ่งบัดนี้ออกวางจำหน่ายแล้ว ๕ เรื่องคือ

๑. นโยบายอเมริกันในเอเชียอาคเนย์ ของรัสเซล จอห์นสัน, นาย
สฤตกฤษณ์ ศีวรักษ์ เป็นผู้แปล

๒. เศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ ของนาย อี. เอฟ. ชูแมกเกอร์, นาย
รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ เป็นผู้แปล

๓. อุดมคติ ของนายป๋วย อึ๊งภากรณ์

๔. เกณฑ์วินัจฉัยความหมายและคุณค่าของพุทธธรรม ของพระราชมุนี

๕. ดังกาวิภักต วันสังหารประชาชน ของโยฮัน เทวานันตะ

๖. ธรรมิกสังคมนาญม ของท่านพุทธทาสภิกขุ

๗. บทละครเรื่อง แค้น ของวีรประวัติ วงศ์พัวพันธ์

๘. บทละครเรื่อง ทางกลับคือการเดินทางต่อ ของดิช นัท อันท์
นายวิศิษฐ์ วงวิญญู และเพื่อนเป็นผู้แปล

๙. ข้อเขียนของโกลด

ค) จัดทำวารสารทางการศึกษารายสามเดือนชื่อ ประชากร โดย
รับความอนุเคราะห์มาจากมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป

ง) จัดทำ จดหมายเหตุ รายเดือน วิเคราะห์ และรายงานเหตุการณ์
บ้านเมืองที่น่าสนใจ เพื่อช่วยให้นักเรียนไทยในต่างประเทศได้ทราบ

ทั้งหนังสือพิมพ์ จดสาร วารสาร และจดหมายเหตุท่านอาจบอกรับ
รับเป็นสมาชิกเอง หรือบอกรับให้แก่โรงเรียนหรือวัดในชนบทก็ได้

ทั้งสองสถานหรือหากท่านจะมีจิตศรัทธาบริจาคเงินทองแก่มูลนิธิ ฯ เพื่อ
ให้มูลนิธิ ฯ ได้จัดทำกิจกรรมในวงกว้างออกไป มูลนิธิ ฯ ก็จะรู้สึกยินดี
เป็นอย่างมาก

หัวข้อปาฐกถาในวันนี้คือ หลักการ สติธิ เสรีภาพหลังปฏิวัติ ๑๔
ตุลาคม ผู้ที่จะแสดงปาฐกถา คือ นายเสนห์ จามริก อาจารย์ประจำคณะ
รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นายเสนห์ จามริก เป็นบุคคลที่
คณะกรรมการมูลนิธิโกมลคีมทองมีมติเห็นพ้องต้องกันเป็นเอกฉันท์ว่า
เป็นผู้นำทางที่ได้ออกสู่เพื่อสิทธิ เสรีภาพ และความชอบธรรมในสังคมมา
โดยตลอด และหลังจากวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นายเสนห์ จามริก
ก็มักมีหนังสือคัดลอก ๆ กันได้ร่วมกันจัดตั้ง สหภาพเพื่อสิทธิและเสรีภาพ
ชนเพื่อท้าทายเป็นปากเป็นเสียงปกป้อง สิทธิ เสรีภาพของปวงชนชาว
ไทย ปัจจุบันนายเสนห์ จามริกดำรงตำแหน่งประธานสหภาพเพื่อสิทธิ
และเสรีภาพ และเป็นประธานคณะกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการของ
อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกด้วย

หลักการ สติธิ เสรีภาพ หลังปฏิวัติ ๑๔ ตุลาคม จะเป็นเช่นไรนั้น
ขอเชิญท่านผู้มกเกียรติรับฟังจาก นายเสนห์ จามริกได้ ณ บัดนี้

หลักการ สิทธิ เสรีภาพ หลังปฏิวัติ

ตุลาคม ๒๕๑๖

ท่านที่เคารพทั้งหลาย ก่อนอื่น ผมใคร่ขอขอบพระคุณคณะกรรมการมูลนิธิโกมลคีมทอง ในการที่กรุณาให้เกียรติ แก่ผมมาทำการบรรยายในโอกาสนี้ อันเป็นการแสดงความระลึกถึงคุณโกมล คีมทอง ผู้ล่วงลับไปเมื่อสัปดาห์ก่อน ผมเองนั้นมีได้รู้จักกับท่านผู้นี้เป็นการส่วนตัว แท้ที่จริงและตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญเกี่ยวกับชีวิตกิจกรรม และเกียรติคุณของคุณโกมล คีมทอง อย่างน้อยก็เท่าที่ได้ติดตามสัปดาห์รับฟังจากแวดวงของบรรดามิตรสหายซึ่งมีอยู่หลาย ๆ ท่านด้วยกันในที่ประชุมนี้ที่ผมเคารพนับถือว่าเป็นคนดี

จุดประสงค์ของมูลนิธิฯ ดังที่กล่าวขวัญถึงกันเมื่อสักครู่มานี้

บอกว่ามุ่งเพื่อ “การกระตุ้นเตือน ส่งเสริม รักษา และช่วย
ให้บุคคลสำนึกในความเสียสละเพื่อสังคม ใฝ่หาความรู้ มีอุดมคติ
มีความกล้าหาญ และมีความเป็นผู้นำในทางที่ถูกต้อง” นั้น โดย
สาระก็คือการเสริมสร้างคนกันเอง ประเด็นอยู่ตรงที่ว่า คนที่
นั้นคืออะไร ในทัศนะของผม คุณโกมล คีมทอง จัดได้ว่า
เป็นแบบฉบับของคนดีกล่าวคือ เป็นคนมองเห็นธรรม แล้วก็
ปฏิบัติธรรมดีทั้งทางจิตใจและด้วยการประพฤติปฏิบัติต่อเพื่อน
มนุษย์ ไม่ใช่เอาดีแต่ต่อตัวเอง หรือดีเพียงแค่การวัดฐานะ
วงศ์ตระกูล ยศ สมบัติ หรือตำแหน่งอำนาจ ซึ่งมีภทลงยึด
มั่นเป็นคุณค่าสูงสุดกันทุกวันนี้ ถ้าหากเราจะเข้าใจคุณค่าความ
สำคัญของคนดีกันให้ถ่องแท้ ก็จะต้องมองกันให้กว้างขวาง ให้
กระจ่างชัด ไม่ใช่เอาแต่ยกย่องสรรเสริญกันเป็นส่วนตัว เป็น
มุขโกลาณ แต่ที่จะต้องฟังเสียงกันไปถึงคุณค่าความดีงามอันพึง
บังเกิดแก่สังคมส่วนรวม และผมก็แน่ใจว่าความเป็นคนดีของ
คุณโกมล คีมทอง นั้นมีส่วนที่เป็นคุณค่าต่อสังคมอย่างเอนก
อนันต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสมัยที่บ้านเมืองกำลังอยู่ในหัว
เลี้ยวหัวต่อ ของการเปลี่ยนแปลงอันสำคัญยิ่งยวด และก่อให้เกิด
ปัญหาประเด็นเกี่ยวข้อถึงหลักการสิทธิเสรีภาพ ในแง่ที่เป็น
หลักค่านิยมทางสังคมใหม่ ซึ่งผมตั้งใจจะเสนอเป็นข้อคิดไว้ใน
โอกาส^๕ อย่างน้อยที่สุด พอให้เห็นเป็นเค้าแนวของปัญหานั้น

เมืองในยุคปัจจุบัน ซึ่งตามความเข้าใจของคนสอนหนังสืออย่าง
ผม เชื่อว่าจะมีความหมายสำคัญเกี่ยวกับชะตา อนาคตการ
เปลี่ยนแปลงของสังคมไทย

ตามความรู้ความเข้าใจของเรา ไม่แต่เพียงเราจะรู้ว่าคนเป็น
สัตว์สังคมเท่านั้น หากเรายังอยากจะเชื่อกันอีกด้วยว่า คนซึ่ง
ได้แก่พวกเรา ๆ นี้เองเป็นสัตว์อันประเสริฐ ถ้าเป็นเช่นนั้น
สัญชาตญาณของเราเองก็น่าจะเป็นเครื่องเตือนสติกันบ้างว่า อัน
การเป็นคนดีนั้นย่อมไม่อาจแยกต่างหากออกไปจากความจำเป็น
ที่จะต้องมีชีวิตสังคมที่ดี ผมใคร่ขอรบกวนเวลาของท่านที่เคารพ
อีกสักเล็กน้อยในตอนต้นนี้ในเรื่องของคติ หรือชีวิตแห่งความ
ดี เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับเนื้อหาสาระที่เราจะพูด
ถึงกันต่อไป และในที่นี้ผมก็ขออ้างถึงธรรมเนียมการเรื่อง พุทธธรรม
ของท่านเจ้าคุณศรีวิสุทธิโมลี (ปัจจุบันดำรงฐานะเป็นพระราชา
วรมุนี) ซึ่งแยกแยะแสดงให้เห็นชัดถึงความแตกต่างห่างไกล
ระหว่างชีวิตสองรูปแบบด้วยกัน กล่าวคือชีวิตแห่งปัญญาแบบ
หนึ่งและอีกแบบหนึ่งเป็นชีวิตแห่งความยึดมั่นถือมั่น สำหรับ
ชีวิตแบบหลังนี้ ผมไม่ประสงค์จะสาธยายอะไร เพราะมีตัวอย่าง
ให้เห็นอยู่ดาษดื่นรอบ ๆ ตัวเรา แต่ใคร่ตั้งข้อสังเกตเพียงสั้น ๆ
ในที่นี้ว่า แนวโน้มของสังคมไทยไปในทางประพฤติกิปฏิบัติใน

แบบอย่างเช่นว่าน^๕จนกำลังจะกลายเป็นสมัยนิยมหลงผิดบิดเบือน
ชีวิตสังคมให้ห่างเหินออกไปจากกฎแห่งธรรมอยู่ทุกวันนี้^{๕๕}
อาจถึงจุดที่เป็นพิษเป็นภัยต่อความเจริญก้าวหน้าและในที่สุดต่อ
ความมั่นคงรออยู่ของบ้านเมืองโดยส่วนรวมได้ เราได้เห็นตัว
อย่างมากมายแล้ว ในข้อนี้ในประวัติศาสตร์มนุษยชาติทั้งอดีตสมัย
และในชั่วชีวิตของเรา^{๕๖}เอง เพราะฉะนั้นเราจะประมาทไม่ได้เลย
ไม่ว่าใครผู้ใดหรือฝ่ายใดจะมองและเข้าใจชีวิตในเชิงของการต่อสู้
อย่างไรรู้ก็ตามที่ แต่ทางออกที่แท้จริงขึ้นอยู่กับแนวทางที่มนุษย์
และสังคมมนุษย์จะเลือกเดินชีวิตของตนเอง อันได้แก่วิถีชีวิต
แห่งปัญญา แนวทางของปัญญานี้^{๕๗}คืออย่างไร ก็คือแนวทาง
ของชีวิตที่อุดมด้วยความเป็นอิสระเสรีในจิตใจและความนึกคิด
พ้นจากความนึกคิดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น พ้นจากความเป็น
ทาสของอัทธาคารมณ^{๕๘} เห็นแก่ประโยชน์ความต้องการเฉพาะ
ส่วนตนและพวกพ้องบริวารในวงแคบ ชีวิตของคนและสังคม
ซึ่งอาศัยจิตใจอิสระเสรี^{๕๙}นี้เป็นเครื่องส่งเสริมให้สามารถเข้าใจ
และมองทะลุเห็นชีวิตและประโยชน์^{๖๐}ที่กว้างใหญ่ไพศาล สอด
คล้องกับสภาวะของเหตุและผลตามหลักธรรมอันมีสั่งสอนอยู่ใน
พุทธศาสนาที่ว่า “เอกธมฺโม ภิกฺขเว โลเก อุปฺปชฺชมาโน
อุปฺปชฺชติ พาหุชนสฺสชาเย พาหุโน ชนสฺส หิตาย สฺสชาเย” ซึ่งแปล

ความว่า “ก่อนท่านทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่ง เมื่อเกิดขึ้นในโลก
ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแห่งชนเป็นอันมากเพื่อความต้อง
การ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสำราญแห่งชนเป็นอันมาก”
(จากเอกนิบาตคัมภีร์ อิติวุตตกะ)

ท่านที่เคารพทั้งหลาย เมื่อพูดถึงหลักธรรมเพื่อประโยชน์
สุขของคนส่วนใหญ่อย่างนั้นแล้ว ก็ขอให้เราลองทวนมาคิด
พิจารณาตุสสถานการณ์ในสังคมไทยของเราดูบ้าง ซึ่ง ณ บัดนี้เต็ม
ไปด้วยปัญหาความทุกข์ยาก ความเดือดร้อนระส่ำระสาย ความ
หวนไหวและชิงชัง และความแตกแยกอยู่โดยทั่วไป และนับ
วันจะยิ่งเพิ่มพูนขึ้น ในขณะที่เดียวกับที่ยังวันผู้คนคุย่งพากันละ
เลยหลักธรรมประจำชีวิตข้อนี้มากขึ้น ๆ อย่างน่าวิตก แต่สิ่งที่
น่าวิตกยิ่งไปกว่านั้นก็คือ จนบัดนี้หลังจากเหตุการณ์ ตุลาคม
๒๕๑๖ เรากียังไม่ได้มีที่ท่าว่าจะเรียนรู้และฉลาดเท่าทันต่อชีวิต
ดีขึ้นไปกว่าเท่าที่เคยคิดเคยทำจำเจกันมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่ยังสยบ
ความคิดจิตใจของเราอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการ ซึ่งโดยธรรมชาติ
แล้ว ไม่มีทางที่จะคิดหรือเห็นอะไรได้เกินไปกว่าอำนาจและผล
ประโยชน์ส่วนตนและสมนุบริวาร ตรงนี้เองกระมังที่เป็นสมมู
ฐานที่มาของความมั่งงายโง่เขลาต่อกฎธรรมดาลาภที่สุขของ
ชีวิต เขลาต่อกฎของการเปลี่ยนแปลงซึ่งไม่มีคนใด สังคมใด

สามารถหลีกเลี่ยงได้ และในที่สุด เวลาต่อมาก็จะสามารถ
สร้างสรรค์พลังความคิด และพลังใจเพื่อควบคุมวิถีการเปลี่ยน
แปลงให้เป็นไปโดยราบรื่นตามแนวทางของเหตุและผล

คำพังการเปลี่ยนแปลงในตัวของมันเอง คงไม่ใช่เป็นตัว
สร้างปัญหาขึ้นเท่ากับตัวเงื่อนไขปัจจุบันที่ว่า เราพยายามเข้าใจถึง
ลักษณะธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงกันหรือไม่อย่างไร อันที่
จริงปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยเรานั้นได้มีการพู
กันวิจารณ์กันมามากมายทั้งก่อนและหลังเหตุการณ์ เดือนตุลาคม
๒๕๑๖ ผมเพียงใคร่ขอย้ำถึงสองประเด็นที่สำคัญในที่นี้พอเป็น
แนวทางให้เห็นปัญหาเกี่ยวกับหลักการทางสังคม ซึ่งสังคมไทย
กำลังประสบอยู่ในปัจจุบันนี้ กล่าวคือในประการแรก สภาวะ
เปลี่ยนแปลงขั้นมูลฐานในทางสังคมและเศรษฐกิจบังเกิดผลทำ
ให้สังคมไทยเราผ่านพ้นจากสภาวะของความสัมพันธ์ในสังคมที่
เคยกลมกลืนสมานฉันท์ มาสู่สภาวะของสังคมที่เกิดความฉกฉุน
แตกแยกและเต็มไปด้วยปัญหาขัดแย้ง เราจะนิยมชมชอบกับการ
ที่สังคมของเรจะต้องมีปัญหาขัดแย้งกันหรือไม่เพียงใดนั้น ไม่
ใช่เรื่องสำคัญ แต่ประเด็นอยู่ตรงที่ว่าสภาพความเป็นจริงของ
สังคมไทยเป็นเช่นนั้น ประการที่สองหลักการทางสังคม กล่าว
คือหลักการ ความสัมพันธ์เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยยังไม่

สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาวะเปลี่ยนแปลงได้ และ
นี่เป็นปัญหาวิกฤตของการเปลี่ยนแปลงซึ่งกำลังเผชิญกับเราอยู่
ขณะนี้ หลักการทางสังคมที่เคยกำกับชีวิตความเป็นอยู่ของเรา
มาแต่อดีต ยึดถือระบบโครงสร้างอำนาจที่มีการแบ่งแยกกันเน
ชัดระหว่างชนชั้นผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครอง เป็นระบบ
การปกครองแบบเจ้าคนนายคน ระบบการทำงานนั้นสนองความ
ต้องการของสังคมไทยตามสภาวะทางเศรษฐกิจสังคมสมัยก่อน
แต่มาถึงสมัยปัจจุบันชีวิตเศรษฐกิจและสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป
มีการสร้างอุตสาหกรรม การขยายตัวทางการค้า การขนส่ง คม
นาม ฯลฯ ก่อให้เกิดกลุ่มชนสาขาอาชีพและกลุ่มชนต่างๆ มาก
มาย บั๊จจุเปลี่ยนเปล่งไห่ล่านี่เป็นบ่อเกิดของปัญหาความขัด
แย้งแตกต่างอันนั้นบวันจะยิ่งทวีขึ้นในสังคมบั๊จจุบั๊น แต่ในขณะ
เดียวกัน อำนาจและหลักความสัมพันธ์ในสังคมไทยยังคงยึดติด
อยู่กับระบบราชการเดิม แทบไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนอะไรนัก
แม้แต่ภายหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕ ระบบเผด็จการทางทหารซึ่ง
ตั้งขึ้นมาแต่รัฐประหารปี ๒๔๙๐ ใ้ความพยายามอย่างหนัก
แน่นในอันที่จะจัดและสบล้างปัญหาของการเปลี่ยนแปลงและ
การขัดแย้งเช่นว่านี้ ด้วยกำลังอำนาจ แต่แล้วก็ล้มเหลว เหตุ
การณ์ตุลาคมน ๒๕๑๖ ควรจะเป็นบทเรียนได้อย่างดี ก่อนหน้า

นั้นผมได้เคยตั้งข้อสังเกตถึงระบบราชการของไทย^๒ เราว่า เป็น
กลไกบริหารที่กำลังแยกตนเองออกจากประชาชนและไม่อาจ
สนองความต้องการเรียกร้องและปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชนส่วน
ใหญ่ได้ แต่เมื่อมีการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม
ซึ่งกลุ่มชนส่วนน้อยกลับกลายเป็นฝ่ายได้เปรียบทั้งในแง่ของกำ
ลังอำนาจในทางเศรษฐกิจและในด้านความสามารถ ที่จะใช้อำ
นาจอิทธิพลของกลไกบริหารราชการให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตน
ได้ 'ระบอบปฏिवัตติ' สมัยสุญญัตติ-ถนอม-ประภาส ทำการปกครอง
ด้วยระบบ 'ประกาศคณะปฏิวัติ' ลิดรอนสิทธิเสรีภาพอันพึง
มีพึงได้ของกลุ่มชนผู้ยากไร้ทั้งมวลในอันที่จะรวมพลังคัดค้าน
อิทธิพลของกลุ่มชนฝ่ายได้เปรียบในเชิงกำลังทางเศรษฐกิจ ท่าน
ที่เคารพทั้งหลาย ถึงตอนนั้นเองที่ภาพพจน์และบทบาทฐานะของ
กลไกบริหารราชการไทยได้แปรเปลี่ยนไปจากภาพพจน์ และ
บทบาทฐานะที่เป็นเจ้าคนนายคนทั้งเช่นในสมัยก่อน หากแต่
กำลังกลายเป็นกลไกของการขูดรีดในทางเศรษฐกิจ อันเป็น
ปัญหาปากท้องของประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ และเงื่อนไข
ปัจจัย^{๕๗} เป็นมูลเหตุรากฐานก่อให้เกิดการแบ่งแยก และช่องว่าง
เหลื่อมล้ำในระบบอำนาจและความสัมพันธ์ภายในสังคมไทยเรา
ตลอดมาจนถึงทุกวันนี้

ในสภาวะเสื่อมโทรมและกดขี่อันเรอรังและทวีความรุนแรง

ยิ่ง ๆ ขึ้นทุกขณะของการต่อสู้ซึ่งไหวชิงพริบทางอำนาจและผลประโยชน์ภายในระบอบเผด็จการทางทหาร เฉพาะอย่างยิ่งหลัง ‘การปฏิวัติ’ ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี ๒๕๐๑ ย่อมไม่เป็นที่น่าประหลาดอะไรที่จะเกิดการคั่นรันท่อสู้ ซึ่งสะท้อนปรากฏออกมาในรูปของขบวนการทางปัญญาความคิด เริ่มต้นจากกลุ่มปัญญาชนในวงการนักเขียนและสถาบันอุดมศึกษาบางส่วน จนในที่สุดแพร่ขยายไปยังกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ถ้าเราสังเกตงานเขียนและการอภิปรายวิพากษ์วิจารณ์ในช่วงประมาณสิบปีที่ผ่านมา ก็จะเห็นเป้าหมายชัดเจนว่าเป็นการมุ่งประท้วงโต้แย้งระบบอำนาจและความสัมพันธ์ในสังคม ในความเข้าใจของผสมขบวนการทางปัญญาความคิดเช่นนั้น นับเป็นสัญญาณให้รู้ถึงกระแสคลื่นของการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ ประเด็นมีอยู่ว่าเราจะให้ความเข้าใจกับกระแสคลื่นทางปัญญาความคิดนี้อย่างไรกัน เรายังอยากเข้าใจหรือบ้ายสีให้เห็นเป็นเรื่องราวของ ‘มือที่สาม’ หรือ ‘การบ่อนทำลายของคอมมิวนิสต์’ ทำนองนี้อยู่ต่อไปอีกหรืออย่างไร ถ้าหากเหตุการณ์เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ จะให้บทเรียนอะไรแก่เราบ้าง ผมก็เชื่อว่าเราน่าจะยังมีเวลาและช่องทางที่จะมองหาความหมายของสิ่งเหล่านี้ด้วยวิชา ด้วยจิตอันเที่ยงธรรม และด้วยความมุ่งหมายเพื่อสร้างสรรค์ ในแง่ที่ผม

ใครเสนอแนวความเข้าใจจากถ้อยคำของปอล ริเกอร์ ซึ่งเขียน
ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาในฝรั่งเศสไว้ในหนังสือ
พิมพ์ เลอมองต์ ว่า

“มันเป็นการปฏิวัติทางวัฒนธรรม ก็เพราะเป็นการโต้แย้ง
ต่อโลกทัศน์ ต่อหลักความคิดเกี่ยวกับชีวิตซึ่งเป็นเครื่องกำหนด
โครงสร้างเศรษฐกิจและการเมือง และระบบความสัมพันธ์ทั้ง
หมดของมนุษย์ การปฏิวัติ^๕โจมตีระบบนายทุนไม่แต่เพียง
เพราะเหตุว่าระบบนายทุนล้มเหลวไม่สามารถทำให้บังเกิดความ
ยุติธรรมทางสังคมขึ้นได้เท่านั้น แต่เพราะเหตุว่า ระบบนายทุน
สามารถทำได้ถึงเกินไปใน^๕การชักจูงผู้คนให้หลงใหลมัวเมาอยู่
กับการกินดีอยู่ดีในเชิงปริมาณ (การปฏิวัติ) โจมตีกลไกบริ
หารบ้านเมือง ไม่แต่เพียงเพราะเหตุว่าเป็นเครื่องฉ้อและทำ
งานไม่ได้เรื่องเท่านั้น แต่เพราะเหตุว่ากลไกบริหาร ทำให้คน
ตกอยู่ในบทบาทเชิงทาสในความสัมพันธ์ ในระบบโครงสร้าง
อำนาจและระบบความสัมพันธ์ทั้งหมด ซึ่งคนเหล่านี้รู้สึกซึ่ง
ประการสุดท้าย (การปฏิวัติ^๕) โจมตีความรู้หลักการของสังคม
ซึ่งทำนองเดียวกับเนื้อร้ายมะเร็ง มันไม่ได้มีจุดมุ่งหมายอะไร
มากไปกว่ามันจะเกิดขึ้นมาเท่านั้นเอง ในสถานะของสังคมที่
ขาดจิตสำนึกเช่นนี้ การปฏิวัติทางวัฒนธรรมพยายามที่จะแสวง
หาทางเพื่อการสร้างสรรค์สังคม สร้างสรรค์ความคิดและ
ค่านิยมทั้งหลายอันสัมพันธ์ต่อจุดมุ่งหมายของสังคมเหล่านั้น การกิจ
เช่นนั้นเป็นเรื่องใหญ่ไพศาล จะต้องกินเวลาแรมปี หรือสิบ ๆ
ปี หรือนับร้อย ๆ ปี....”๓

ท่านที่เคารพทั้งหลาย ถ้าหากเราจะให้ความเข้าใจกับขบวนการ

นักศึกษา และขบวนการทางปัญญาความคิดโดยทั่วไปในบ้านเมือง
ไทยของเราเป็นทำนองปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมเช่นที่เป็นไป
ในประเทศฝรั่งเศส ผมคิดว่าจะช่วยทำให้เราเข้าใจความหมาย
ของเหตุการณ์ซึ่งผมใช้เรียกว่า 'ปฏิวัติตุลาคมเมื่อปี ๒๕๑๖'^๔ ได้
ดีขึ้น ผมเชื่ออย่างนั้นและขอเรียนเสียก่อนว่าแนวคิดที่เสนอ
ในที่นี้ ท่านที่เคารพอาจไม่เห็นด้วย แต่อย่างน้อย ผมก็เห็นว่า
มันเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้ปลดปล่อยความนึกคิดจิตใจของเรา
ให้หลุดพ้นจากแอ่งของความลุ่มหลงมัวเมาจากคำโฆษณาชวน
เชื่อไปปถมคเท็จทั้งหลายเพื่อจะได้เข้าถึงปัญหาการเปลี่ยนแปลง
ความขัดแย้งและความเป็นธรรมกันอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นสิ่งที่
ขบวนการนักศึกษาและมวลชนส่วนใหญ่เรียกร้องแสวงหากัน
อยู่ทุกวันนี้

'การปฏิวัติตุลาคม ๑๖' ดังที่เห็นกันอยู่แล้ว ไม่ใช่เป็นการ
ปฏิวัติในความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไป หากเป็นขบวนการซึ่ง
ไม่ได้มีผู้นำมุ่งต่อสู้เพื่อแสวงหาและเสวยอำนาจ และในประการ
สำคัญเป็นการปฏิวัติที่ไม่ได้เสนอทางออกให้กับสังคม ในเชิง
ของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกี่ยวกับอำนาจและระบบความ
สัมพันธ์ในสังคมไทย ในแง่ปฏิวัติตุลาคมจัดได้ว่าเป็นปรากฏ
การณ์ทางวัฒนธรรม มุ่งประท้วงโจมตีต่อหลักการปกครองและ

ความสัมพันธ์แบบเจ้าคนนายคน ซึ่งผมขอใช้เรียกว่าเป็นหลัก
การของอภิสิทธิ์ หลักการอันนี้เป็นหลักการที่ไม่สามารถตอบ
สนองปัญหาการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบันได้ ทั้งที่เหตุ
การณ์และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนหน้าตุลาการพิชิตให้เห็น
สังคมไทยอยู่ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ในทางสังคม
และเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้มีผลกระทบอย่างสำคัญ
ยิ่งต่อระบบวัฒนธรรมอันเป็นเครื่องกำหนดสถานภาพและความ
สัมพันธ์ในทางอำนาจและผลประโยชน์ในสังคมไทย เหตุการณ์
ประท้วงโจมตีระบอบถนอม-ประภาส โดยรากฐานเป็นการ
ประท้วงโจมตีต่อหลักการทางสังคมแบบเก่าซึ่งไม่สามารถกำหนด
ความสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่มชนต่าง ๆ ให้อยู่ร่วมกันได้โดย
สันติ ยิ่งไปกว่านั้น หลักการของอภิสิทธิ์ชนยังนำมาซึ่งความ
แตกแยก ความชิงชัง และความเป็นปฏิกัมภ์ เพราะเหตุที่ว่า
หลักการของอภิสิทธิ์ชนนี้เองที่กลายเป็นเกราะคุ้มกันการกอบโกย
แสวงอำนาจและชุดวิเศษผลประโยชน์ ของระบบราชการและนาย
ทุนเหนือประชาชนส่วนใหญ่ผู้ยากไร้ อริสโตเติล ปราชญ์กรีก
เคยตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจถึงสังคมแบบที่คนมีมีมากเกินไป
ไปคนจนก็จนเกินไป ซึ่งก็จะเต็มไปด้วยคนพวกหนึ่งที่เอาแต่
ถืออำนาจถือตนเป็นใหญ่ไม่รู้จักเคารพกฎเกณฑ์อะไร กับคนอื่น

พวกหนึ่ง ไม่รู้จักปกครองแม้แต่ตนเอง เอาแต่อยู่ได้บังคับ
ของผู้อื่น

“ผลก็คือ รัฐที่มีแต่ยากับทาส ไม่ใช่รัฐของเสรีชน หาก
เป็นรัฐที่มีแต่ความริษยาของฝ่ายหนึ่ง กับความเหยียดหยามจาก
อีกฝ่ายหนึ่ง ไม่มีอะไรที่จะขึ้นต่อเจตนารมณ์แห่งมิตรภาพหรือ
ความพอประมาทของประชาคมทางการเมืองยิ่งไปกว่านี้อีกแล้ว
ประชาคมย่อมขึ้นอยู่^๕กับมิตรภาพ และเมื่อใดเกิดมีความเป็น
ปฏิปักษ์ขึ้นมาแทนที่มิตรภาพ คนย่อมจะไม่ร่วมในวิถีทางเดียว
กัน รัฐหนึ่ง ๆ พึงมุ่งให้เป็นสังคมที่ประกอบไปด้วย คนเสมอ
เท่าเทียมกันที่จะเป็นไปได้.....”^๕

ท่านที่เคารพ ข้อสังเกตของอริสโตเติลเมื่อกว่าสองพันปีที่
ล่วงมา นับว่ามีส่วนที่อธิบายสภาพบรรยากาศภายในสังคมไทย
เป็นอย่างดีทั้งก่อนและหลังตุลาคม ๒๕๑๖ กล่าวคือความรู้สึก
อันเป็นปฏิปักษ์ต่อกันทั้งในเชิงสถานภาพ อำนาจ และผลประโยชน์
ขบวนการนักศึกษาและประชาชนที่ทำการประท้วงและ
โค่นระบอบเผด็จการทางทหารลงไป แต่ในขณะเดียวกันไม่ได้
มีเป้าหมายที่จะขึ้นเสวยอำนาจหรือเสนอทางเลือกให้แก่มหาชน
นั้น โดยพฤติกรรม^๖เป็นการเรียกร้องต้องการหลักการทางสังคม
ใหม่ เพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติและเพื่อร่วมกันเผชิญปัญหา

วิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลง และความขัดแย้งของสังคมสมัยใหม่
หลักการเช่นว่าน^๕คือ หลักการของสิทธิเสรีภาพ และนี่คือความ
หมายของการปฏิวัติทางวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนถึงการเรียกร้อง
ต้องการของมวลชน ในอันที่จะให้ได้มีการรับรู้รับรองในฐานะ
ความเสมอภาคทัดเทียมและสิทธิเสรีภาพ หลักการสิทธิเสรีภาพ
ในสภาพการต่อสู้ทางวัฒนธรรมเมื่อเดือนตุลาคม ๑๖ และสภาพ
ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน^๕ จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกของบรรดา
กลุ่มชนที่อยู่ในฐานะเสียเปรียบของสังคมอย่างเช่น กรรมกรชาว
ไร่ชาวนา หลักการสิทธิเสรีภาพหลังปฏิวัติตุลาคม จึงให้ความ
หมายแตกต่างห่างไกลกับประกาศสิทธิเสรีภาพที่เราได้ยินได้ฟัง
กันมา^๕แต่ครั้งเปลี่ยนแปลงการปกครองเดือนมิถุนายน ๒๔๗๕
หลักการเดียวกัน ซึ่งเคยมีค่าเป็นเพียงเครื่องมือต่อสู้ทางการเมือง
เฉพาะภายในแวดวงของอภิสิทธิ์ชน^๕ มา ณ บัดนี้ เป็น
สิ่งที่กำลังตื่นตัวแสวงหาและเรียกร้อง และประการสำคัญที่สุด
เป็นเรื่องธรรมาภิบาลโดยตรงต่อปัญหาปากท้อง ทุกข์สุขและ
ศักดิ์ศรีของมหาชนส่วนใหญ่ การตื่นตัวต่อสู้ของพลังมวลชน
หลังปฏิวัติตุลาคมนั้นย่อมเป็นพลังคุกคามโดยตรงต่อฐานอำนาจ
และผลประโยชน์ของกลุ่มอภิสิทธิ์ชน การแข่งขันต่อต้านและ
ตอบโต้ย่อมจะเกิดขึ้นตามมาดังที่กระทำกันอยู่ขณะนี้^๕ และทำ

ทำว่าจะขยายตัวและความรุนแรงยิ่ง ๆ ขึ้นตามลำดับ ช่วงเวลา
หลังจากปฏิวัติตุลาคมนเท่ากับเป็นเครื่องทดสอบครั้งสำคัญยิ่งใน
ประวัติศาสตร์ของสังคมไทยว่า เราจะมีพลังปัญญาสามารถพอ
หรือไม่เพียงใด ในอันที่จะผ่อนคลายนโยบายวิกฤตการณ์เปลี่ยน
แปลงของบ้านเมืองให้เป็นไปโดยสันติวิธี สามารถหลีกเลี่ยง
ชะตากรรมสงครามกลางเมืองอย่างเช่นที่ประเทศเพื่อนบ้านข้าง
เคียงของเราประสบอยู่ในเวลานี้ ซึ่งไม่มีทางที่จะคาดกันได้ว่า
จะจบสิ้นกันอย่างไร และจะมีอะไรที่เป็นคุณค่าเหลือไว้ให้แก่เรา
และลูกหลานต่อ ๆ ไปบ้าง ความพยายามที่จะต้านเพื่อคงสถาน
ภาพเก่า ๆ รังแต่จะเร่งให้บ้านเมืองเบนเข้าสู่ทิศทางของความ
รุนแรง ซึ่งคงมีไม่กี่คนที่ต้องการเช่นนั้น ทางเลือกที่สอดคล้อง
กับสภาพความเป็นจริงตามหลักเหตุและผล ตามความเข้าใจของ
ผม ยังมองไม่เห็นลู่ทางอื่นใดนอกจากการยอมรับเอาหลักการ
ของสิทธิเสรีภาพเข้ามาในระบบชีวิตของสังคมไทย ซึ่งหมาย
ความว่าจะต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจ และระบบ
ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

ในแง่หลักการ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.
๒๕๑๗ นับว่าบรรจุหลักการสิทธิเสรีภาพไว้อย่างเต็มภาคภูมิใน
หมวด ๓ (มาตรา ๒๗-๕๓) เรียกได้ว่าเกือบจะคัดเอามาจาก

ปฏินญาสากล่าวว่ายสิทธิมนุษยชนทั้ง^๕ขั้นที่เดียว หลักการเหล่านี้แสดงถึงเจตนารมณ์และความพยายามส่วนหนึ่งที่จะสนองตอบปัญหาเรียกร้องต้องการของสังคมปัจจุบัน แต่จะบังเกิดผลจริง^๕จึ่งในทางปฏิบัติหรือไม่นั้น เป็นเรื่องที่จะต้องคอยดูกันต่อไป และขึ้นอยู่กับว่าพลังต่าง ๆ ในสังคมเราจะมีขันติธรรมและกำลังปฏินญาสามารถมองเห็นการณ์ไกลพอที่จะพยายามแสวงแนวทางร่วมกันได้หรือไม่ ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขก่อนข้างจำกัด และเพื่อประกอบเป็นแนวประเมินปัญหาสำคัญยิ่งในขั้นนี้ ผมก็ขอแยกแยะหลักการสิทธิเสรีภาพออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. หลักการค้ำบั้จเอกภาพและความเสมอภาค ในปฏินญาสากล่าวว่ายสิทธิมนุษยชน หลักขั้น^๕นี้แสดงออกในรูปที่เป็น^๕การเรียกร้องยืนยันว่า คนเรานั้นเกิดมาเป็นอิสระและเสมอ^๕กัน^๕ในเกียรติ ในสิทธิ ในเหตุผลและมโนธรรม หรือว่าคนเราย่อมมีสิทธิอิสรภาพโดยไม่มี^๕การกีดกันทางเชื้อชาติ เพศ ภาษา ศาสนา ตลอดจนหลักการที่บอกว่าคนทุกคนย่อมมีสิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพและความมั่นคงของตนเอง รัฐธรรมนูญของเรา^๕ก็ให้การรับรู้ในหลักทำนองเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความเสมอภาคที่^๕ตัด^๕เทียมระหว่างหญิงกับชาย แต่ในทางปฏิบัติ แม้แต่หลักเบื้องต้น^๕อย่าง^๕นี้ก็ยังถูกคว่ำไปได้ ท่านที่

เคารพ^๕หลายคงได้ยินได้ฟังเรื่องราวเกี่ยวกับการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิของสตรีมาแล้ว ซึ่งผลที่สุดเมื่อถึงคราวเอาจริงเอาจังเข้า ร่างกฎหมายฉบับ^๖นี้ก็ตกไปในสมานัตินิติบัญญัติแห่งชาติ ประสพการณ์เรื่องนี้เป็นอุทาหรณ์ให้เห็นว่าหลักการที่บัญญัติชัดไว้ในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของบ้านเมืองก็อาจถูกโต้แย้งและฝ่าฝืนได้เหมือนกันในกระบวนการบัญญัติกฎหมายธรรมดา

๒. สิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับครอบครัวและทรัพย์สิน เป็นหลักการที่รับรองกรรมสิทธิ์ รับรองถึงสำคัญของสิทธิในครอบครัว และการประกอบอาชีพ หลักการข้อนี้จะสอดคล้องกับประเพณีนิยมอยู่แล้ว ปัญหาที่มีอยู่เพียงว่าจะกลายเป็นอุปสรรคผลักดันต่อเป้าหมายการปฏิรูปเปลี่ยนแปลง ซึ่งรัฐธรรมนูญนี้ได้กำหนดเป็นหลักการไว้ เป็นต้นว่า ปัญหาผลักดันระหว่างสิทธิในการสืบมรดก (มาตรา ๓๔ วรรค ๒) กับเป้าหมายของรัฐที่จะขจัดความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจ (มาตรา ๗๔) ฯลฯ

๓. สิทธิเสรีภาพทางการเมือง กล่าวคือในทางความคิดเห็น ความเชื่อ การรวมเป็นสมาคม การตั้งสหภาพแรงงาน และการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง หลักการเหล่านี้มีบัญญัติไว้อย่างบริบูรณ์เช่นเดียวกันในรัฐธรรมนูญปัจจุบัน แต่แล้วเมื่อ

มาถึงตัวกฎหมายสำหรับปฏิบัติการให้เป็นไปตามหลักการเหล่านี้^๕ สิทธิเสรีภาพเช่นว่านั้นกลับถูกบั่นทอนจำกัดลงไปดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ และพระราชบัญญัติพรรคการเมืองเป็นตัวอย่าง นอกจากนี้^๕ ผมเองยังมีประสบการณ์เป็นส่วนตัวที่น่าสนใจจากการอภิปรายกันในสภานิติบัญญัติแห่งชาติถึงประเด็นเรื่องเสรีภาพในทางความคิดและความเชื่อ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบรรยากาศทางปัญญาความคิดในวงการของบรรดา^๕ ผู้นำ^๕ อานาจ^๕ หน้าที่^๕ ทง^๕ หลาย^๕ ณะ^๕ ณะ^๕ ว่า^๕ ยัง^๕ คง^๕ มอง^๕ เห็น^๕ เสรี^๕ ภาพ^๕ ใน^๕ เรื่อง^๕ ความ^๕ คิด^๕ และ^๕ ความ^๕ เชื่อ^๕ เท่า^๕ กับ^๕ เป็น^๕ การ^๕ เปิด^๕ ช่อง^๕ ให้^๕ กับ^๕ ศัก^๕ ทรู^๕ บ่อน^๕ ทำ^๕ ลาย^๕ ความ^๕ มั่น^๕ คง^๕ ของ^๕ ชา^๕ ตี^๕ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคอมมิวนิสต์แล้วใครก็ตามที่เห็นดีเห็นงามสนับสนุนหลักการข้อนี้แล้วไซ้^๕ ก็คือ^๕ ศัก^๕ ทรู^๕ สำ^๕ คัญ^๕ ของ^๕ ชา^๕ ตี^๕ บ้าน^๕ เมือง^๕ เช่น^๕ เดียว^๕ กัน^๕ ประ^๕ สบ^๕ การ^๕ ณ์^๕ ทำ^๕ นอง^๕ นั^๕ สู่^๕ ถึง^๕ ความ^๕ คับ^๕ แຄบ^๕ ชา^๕ ด^๕ ชัน^๕ ติ^๕ ธร^๕ ม^๕ ซึ่ง^๕ เป็น^๕ เงื่อ^๕ นไข^๕ จำ^๕ เป็น^๕ ใน^๕ อัน^๕ ที่^๕ จะ^๕ สร้าง^๕ เสริม^๕ ให้^๕ หลัก^๕ การ^๕ สิทธิ^๕ เสรี^๕ ภาพ^๕ ให้^๕ บัง^๕ เกิด^๕ ผล^๕ อย่าง^๕ จริ^๕ จัง^๕ ขึ้น^๕ มา^๕ ได้^๕ ใน^๕ ที่^๕ สุก^๕

๔. สิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ ได้แก่สิทธิที่จะหางานทำ ที่จะประกอบอาชีพ สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม สิทธิประการหลังที่กล่าวถึงนี้ มีข้อสังเกตว่าเป็นหลักการที่มีได้กำหนดไว้โดยตรงในรัฐธรรมนูญหมวด ๓ ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ

หากแต่นำไประบุไว้ในหมวด ๕ ว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐ (มาตรา ๘๙) ซึ่งชวนให้คิดว่าสิทธิขั้นนี้คงยังต้องอาศัยความพยายามผลักดันของรัฐอยู่ และถ้าเป็นเช่นนั้นการกำหนดอัตราค่าแรงงานที่เป็นธรรมก็จะต้องเป็นปัญหาขัดแย้งต่อผู้กันต่อไปอีก

๕. สิทธิเสรีภาพทางการศึกษา นับเป็นหลักการใหม่ ซึ่งเสริมด้วยการกำหนดภาระหน้าที่ของรัฐที่จะ ‘พึง’ ส่งเสริมและบำรุงการศึกษา ตลอดจนช่วยเหลือผู้ยากไร้ในเรื่องทุนและปัจจัยต่าง ๆ ในการเล่าเรียน (มาตรา ๗๒ และ ๗๓ ตามลำดับ)

๖. สิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจะเป็นหลักประกันหลักการสิทธิเสรีภาพให้มั่นคงถาวรในสังคมไทยต่อไป อาทิเช่น รับรองฐานะความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมาย หลักที่ว่าคนทุกคนอยู่ภายใต้การคุ้มครองของกฎหมาย โดยเท่าเทียมกัน เหล่านี้มีหลาย ๆ อย่างที่จัดว่าเป็นหลักกฎหมายทั่วไป หรือไม่ก็เป็นเรื่องกระบวนการพิจารณาคดีตามธรรมดา ๆ แต่บรรดานักกฎหมายทั้งหลายคงจะเห็นว่าเป็นประโยชน์ที่จะนำไปกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางศาลมีหลักประกันมั่นคงขึ้น ที่น่าประหลาดก็คือ เมื่อมาพูดถึงถึงกรณีของศาลทหาร (มาตรา ๒๑๑) ซึ่งกำหนดไว้

อย่างหละหลวม อันจะเป็นผลแบ่งแยกคนไทยด้วยกันให้ต้องตก
อยู่ภายใต้อำนาจศาลต่างระบบกัน คือระหว่างศาลทหารกับศาล
ยุติธรรมธรรมดา ดูไม่ผิดอะไรกับระบบสิทธิสภาพนอกอาณา
เขตสมัยก่อน ซึ่งคนในบังคับต่างชาติไม่ต้องอยู่ภายใต้บังคับ
ของศาลไทย บทบัญญัติอันเป็นผลยกเว้นสำคัญต่อหลักความ
เสมอภาคภายใต้กฎหมายอันหมายความว่าทุกคนอยู่ภายใต้บังคับ
กฎหมายฉบับเดียวกัน และศาลยุติธรรมเดียวกันเช่นว่านี้ หา
ได้รับความสนใจใดจากบรรดาท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมาย
แต่อย่างใดไม่ ผมจึงไม่สู้จะแน่ใจนักว่าต่อ ๆ ไปกระบวนการ
ยุติธรรมของเราจะถูกปล่อยให้เกิดมีอภิสิทธิ์ยกเว้นกันได้อีกเพียง
ใดหรือไม่

ท่านที่เคารพทั้งหลาย เท่าที่ผมนำเอาข้อสังเกตสิ่งละอันพัน
ละน้อยมาประกอบเป็นแนวทางพิจารณาถึงหลักการสิทธิเสรีภาพ
ประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ ก็คงพอทำให้เห็นภาพพจน์ของปัญหา
ความลักลั่นรวนเร^๕ทั้งหลาย ซึ่งยังมีตามมามากมายระหว่าง
ทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ ดังที่ผมได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วในแง่ที่ว่า
รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เป็นประหนึ่งแรงเจตนารมณ์ส่วนหนึ่ง
ที่จะพยายามตอบสนองปัญหาในสังคมไทยสมัย^๕ ด้วยเหตุ^๕ นอก

เหนือไปจากข้อบัญญัติหลักการที่มีส่วนละม้ายคล้ายคลึงกับปฎิ
ญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้ว รัฐธรรมนูญของเรายังมีส่วน
สะท้อนภาพปัญหาของสังคมไทยอีกโดยเฉพาะ อย่างเช่น บท
บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลในการที่จะยื่นเรื่องราวในการร้อง
ทุกข์ หรือฟ้องร้องให้หน่วยราชการรับผิดชอบ (มาตรา ๕๐-
๕๑) แต่กระบวนการยุติธรรมด้านนี้จะแก้ปัญหาการใช้อำนาจ
บาทใหญ่และทุจริตในหน้าที่ราชการได้แค่ไหนนั้น เห็นจะเป็น
ความหวังอันเลื่อนลอยเต็มทีที่ทราบเท่าที่การควบคุม และรับผิดชอบ
ทางการเมือง และความเป็นกลางของข้าราชการประจำ ซึ่ง
ก็เป็นหลักการที่รับรู้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกัน ยังไม่
สัมฤทธิ์ผล ความเลือนลอยขัดข้องทำนองเดียวกันจะเห็นได้ชัดยิ่ง
ขึ้นจากบัญญัติที่มุ่งเสริมหลักการสิทธิเสรีภาพในรูปแนวนโยบาย
แห่งรัฐด้านต่าง ๆ ทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม (หมวด
๕ มาตรา ๖๒-๘๔) อย่างเช่น ประกันความเสมอภาคทางการ
ศึกษา บริการการศึกษาภาคบังคับโดยไม่คิดมูลค่า ปณิธานที่จะ
ลดความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจและสังคม การปฏิรูปที่ดิน
การประกันการมีงานทำและค่าแรงงานที่เป็นธรรม ฯลฯ หรือว่า
ความมุ่งมาดปรารถนาที่จะปฏิรูปกลไกบริหารให้กระจายอำนาจ
ออกไปสู่ท้องถิ่น ตามหลักการปกครองตนเอง (หมวด ๘ การ

ปกครองท้องถิ่นมาตรา ๒๑๔-๒๑๗) สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้หมายถึง การที่จะต้องกำหนดและใช้มาตรการทางเศรษฐกิจ การเมือง และการบริหารต่อระบบอภิสิทธิ์ผูกขาด ซึ่งคงมีอยู่คาบเกี่ยวหลัง ตุลาคม ๒๕๑๖ หนทางที่จะดำเนินไปอย่างจริงจังตามหลักแนวทางของสิทธิเสรีภาพจะเต็มไปด้วยขวากหนาม และการต่อต้านตอบโต้ตลอดจนการกล่าวหาว่าร้ายถึงขั้นที่ประสบกันอยู่ สายทางเดิน ซึ่งจะต้องมีการปรับเปลี่ยนหลักการทางสังคมมาสู่แนวทางของสิทธิเสรีภาพจะต้องสร้างความ ปวคราวขัดเคืองจากความขัดแย้ง และการเผชิญหน้าของพลังทางสังคมเศรษฐกิจต่าง ๆ และจะต้องอาศัยขันติความอดทนและเสียสละอย่างสูง แต่เมื่อเทียบกับวิถีทางเลือกอื่น ๆ แล้ว ค่าของของการสูญเสียจากผลของการใช้กำลังรุนแรง ไม่ว่าจะมาจากฝ่ายใดหรืออุดมการณ์ใดก็ตาม เป็นสิ่งที่บรรดาผู้รักความสร้างสรรค์พึงหลีกเลี่ยง ตรงกันข้ามหลักการสิทธิเสรีภาพเป็นวิถีทางของเหตุผลและปัญญาที่จะต้องร่วมมือร่วมใจกันพยายามเข้าใจกันถึงสภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงและความหมายของชีวิตมนุษย์ในวงกว้าง และอย่างอิสระเสรี ความอดทน ความเสียสละและปัญญาที่จะคิดและปฏิบัติด้วยความตระหนักชัดในสภาวะความเป็นจริงของชีวิตและยึดมั่นในหลักธรรมเพื่อประโยชน์สุขของชนส่วนใหญ่^๕ คือปัญหา

ทำลายของยุคนี้ ซึ่งเราท่านทั้งหลายจะต้องเผชิญร่วมกัน ประ
เด็นอยู่ที่ว่าเราจะให้ความเข้าใจอย่างไรแก่การปฏิวัติทางวัฒน
ธรรมในเดือนตุลาคม ตลอดจนเสียงเรียกร้อง ความตื่นตัวรวม
กลุ่ม การชุมนุมประท้วง การนัดหยุดงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
หมู่มวลชนผู้ยากไร้ กรรมกรและชาวนา เหล่านี้เราจะเข้าใจและ
ปฏิบัติ เพราะเห็นเป็นเพียงพลังหรือขบวนการที่ไปสร้างความ
แตกแยกบ่อนทำลายสังคม หรือว่าจะถือเป็นสัญญาณบอกให้เรา
รู้ถึงความจำเป็นที่จะต้องรีบเร่งปรับเปลี่ยน และแก้ไขสมุฏฐาน
ความเจ็บไข้ภายในสังคมของเราเอง เพื่อเป็นโอกาสสร้างสรรค์
สังคมที่เป็นธรรม ^{๕๕๕} ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของเราเองที่จะ
เลือกเอาระหว่างวิถีทางของการใช้กำลังอำนาจ หรือวิถีทางของ
เหตุผลตามหลักการสิทธิเสรีภาพ

ในท้ายที่สุด สำหรับผู้ที่คลางแคลงสงสัยในปัญญาความ
สามารถของสังคมไทยที่จะฟันฝ่ากระแสคลื่นการเปลี่ยนแปลงและ
ปัญหายุ่งยากทั้งมวลดังพรรณนามานี้ ผมก็ใคร่ขออ้างธรรมกถา
ของท่านเจ้าคุณศรีวิสุทธิโมลีอีกครั้งหนึ่ง ถึงประเด็นที่ว่าหลัก
ธรรมในพุทธศาสนา “แสดงให้เห็นท่าทีของพุทธธรรมต่อชีวิต
ของสังคม ยืนยันว่าพุทธธรรมมองเห็นชีวิตด้านในของบุคคล

โดยสัมพันธ์กับคุณค่าด้านนอก (คือ) ทางสังคมด้วย และถือว่า
คุณค่าทั้งสองด้านนี้เชื่อมโยงต่อเนื่องถึงไม่แยกจากกัน และสอดคล้อง
คล่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน”^๖

ในแง่นี้ ความเข้าใจทั่วไปที่ว่าพุทธศาสนาเป็นหลักธรรม
คำสั่งสอนเพียงเพื่อการแสวงทางรอดเฉพาะบุคคล จึงไม่ตรงกับ
เจตนารมณ์ที่แท้จริง ในทางตรงกันข้าม ดังที่ธรรมกถา^๗ได้แยก
แยะความหมายของพุทธศาสนาเป็นสองธรรม กล่าวคือเป็นการ
สอนที่เกี่ยวกับกฎธรรมชาติดังหรือสภาวะที่เป็นจริง อีกแง่หนึ่งของ
พุทธศาสนาคือ แง่ที่เป็นจริยธรรม “เป็นการถือเอาประโยชน์
จากความรู้ ความเข้าใจ ในสภาวะของความเป็นไปของสิ่งทั้ง
หลาย แล้วก็นำมาในทางที่เป็นประโยชน์”^๘

ท่านที่เคารพ ผมเชื่อว่าถ้อยคำจากธรรมกถา^๗คงจะเป็นกระ
จกส่องให้เราท่านทั้งหลายได้มองเห็นตัวเราได้ดีตามสมควรว่า
เรามี และควรจะต้องมีท่าทีอย่างไรต่อสภาวะ และปัญหาการ
เปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองในปัจจุบันนี้ เรายังจะพอมีเวลาและ
โอกาสตั้งความหวังกันได้หรือไม่ว่า หลักธรรมแห่งพุทธศาสนา
จะช่วยเป็นประทีปส่องทางให้เราสามารถมองชีวิต และปัญหา
ด้วยความเข้าใจอันถ่องแท้ และเผชิญชะตากรรมร่วมกันด้วย

ความถ่อมตน และขันติธรรมต่อกัน ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
เราทั้งหลายสมควรใจที่จะใช้ชีวิตกันด้วยปัญญาความรู้ หรือว่า
ด้วยอารมณ์ที่มองเห็นแต่ประโยชน์สุขเฉพาะตัว ขอขอบคุณครับ

ปาฐกถาเรื่องนแสดง ณ ห้องประชุมคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘

เชิงอรรถ

๑. พระศรีวิสุทธิโมลี ‘พุทธธรรม’ ใน *วรรณไวทยากร ชมนมบท* ความทางวิชาการ ถวายพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปไตยประพันธ์ ในโอกาสที่พระชนม์ครบ ๘๐ พรรษาบริบูรณ์ (โครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ ๒๕๑๔) เล่ม ๑ หน้า ๔๗-๕๒

๒. เสน่ห์ จามริก “การเปลี่ยนแปลงและอนาคตของสังคมไทย” ใน *เอกลักษณ์ของสังคมไทยในอนาคต* (สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรม และสิ่งแวดล้อมพ.ศ. ๒๕๑๔) หน้า ๑๐๕-๑๒๘

๓. คัดแปลจาก Paul Ricoeur ใน *Le Monde* อ้างใน Noam Chomsky, *For Reasons of State* (Fortuna, 1973) หน้า ๔๖

๔. เสน่ห์ จามริก “การเมืองไทยกับปฏิวัติอุตสาหกรรม” (*วารสารธรรมศาสตร์* ปีที่ ๓ เล่มที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๑๓) หน้า ๑๖๐-๑๘๐

๕. คัดแปลจาก Ernest Barker, *The Politics of Aristotle*, Oxford The Clarendon Press, 1952 หน้า ๑๘๑

๖. “พุทธธรรม” หน้า ๑๘๗

๗. “พุทธธรรม” หน้า ๑๑

การปฏิรูปชีวิตชาวบ้าน
ที่
ทยกกระบัตร์
พระครูสาครสังวรกิจ

คำปรารภ

มูลนิธิโกมลคีมทอง มีวัตถุประสงค์ในการสนับสนุน
การพัฒนาชุมชน และศาสนา ดังที่ได้
เคยตีพิมพ์หนังสือในแนวนหลายเล่ม และได้ให้การ
สนับสนุนทางการเงินแก่โครงการอบรมพระสังฆา
ธิการในภาค ๔ และภาค ๕ ซึ่งมีพระเดชพระคุณ
พระวิสุทฐิวงศาจารย์ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เป็น
ประธานในการอบรม เป็นต้น

เนื่องในวาระ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ อันเป็น
วันคล้ายวันตายของครูโกมลคีมทอง มูลนิธิฯ มี
ความยินดีที่ได้มีโอกาสจัดพิมพ์หนังสือ พระสงฆ์
กับการพัฒนาชุมชน : การปฏิรูปชีวิตของชาวบ้านที่ยก
กระบัตร์ อันเป็นการบันทึกงานของท่าน พระครู
สาครสังวรกิจ เจ้าคณะตำบลยกกระบัตร์ อำเภอบ้าน
แพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

พระครูสาครสังวรกิจเป็นพระที่มีความสนใจ
และมุนานที่จะช่วยปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของ
ชาวบ้าน ก่อรูปทงมสตีปัญญาเฉลียวฉลาดใน
ประยุกต์วิทยาชุมชน จึงมีผลงานเป็นทอัสจรรย์
ชีวิตของชุมชนที่ยกกระบัตร์เปลี่ยนจากหน้า
มือเป็นหลังมือ ความอดอยากยากแค้นหมดไป ไม่
มีการทะเลาะเบาะแว้งเพราะนาเื่อมท่อมไร่เช่นเคย
เด็กหนุ่มสาวจากยกกระบัตร์ไม่เข้ามาเป็นโจกโลกจก

ในกรุง ชาวบ้านอยู่กันอย่างสันติสุข เพราะท่าน
พระครุสาครสังวรกิจได้แก้ปัญหาตรงกับเหตุ
ผู้ที่มีโอกาสได้เห็นผลงานของท่านพระครุ
อดที่จะสรรเสริญได้ว่า นี่เป็นการแก้ปัญหาของ
ชุมชนทุกท้องถิ่น นี่เป็นการแก้ปัญหาของประเทศ
ถูกต้อง

เราจึงมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มีส่วน
ในการเผยแพร่ผลงานของท่านพระครุสาครสังวรกิจ
ให้กว้างขวางออกไปเพื่อจักได้เป็นตัวอย่าง เป็น
แสงสว่าง เป็นเครื่องدلใจ และเป็นกำลังใจ แก่
พระพรหมราวาสทุกวัดทุกการทำการแก้ปัญหาของ
ประเทศไทย หรือแม้ประเทศอื่น ๆ ในโลก

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ ที่มีส่วนใน
การบันทึกและจัดพิมพ์ให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จลง
ไปด้วยดี โดยเฉพาะ คุณศิริพร หนแก้วขวัญ และ
คุณสุภารัตน์ เสรวัตน์ ซึ่งได้ลงทนออกไปข้างแรม
ทักกระทั่งตรึง เพื่อได้รับข้อเท็จจริงด้วยตนเอง และ
เรียบเรียงข้อความตลอดจนจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้

มูลนิธิโกมลคีมทอง

๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

การปฏิรูปชีวิตชาวบ้านที่ยกกระบัตร

ข้าพเจ้าไม่เคยนึกฝันมาก่อนเลยว่าลูกชาวนาจน ๆ อย่างข้าพเจ้า
ความรู้เพียงแค่ประถมสี่ จะมีส่วนช่วยพัฒนาท้องถิ่นได้มากถึง
เพียงนี้ “เมื่อนึกถึงงานที่ได้ทำมาแล้ว ก็ดูราวกับว่าเป็นเรื่อง
มหัศจรรย์”

ยกกระบัตรเมื่อยี่สิบปีก่อนโน้น ได้ชื่อว่าเป็นดินแดน
ทุรกันดารที่สุดในอำเภอบ้านแพ้ว ยุ้งชุม น้ำเค็ม ไปไหนมาไหน
ก็แสนลำบาก ชาวบ้านนั้นเล้ากียากจน เพาะปลูกข้าวไม่ได้ผล
มีหน้าชาอย่างขเหลาเมายา เป็นงานการพนัน โจรผู้ร้ายพร้อม
สรรพ เมื่อข้าพเจ้าได้รับแต่งตั้งให้มารักษากาเกณฑ์เจ้าอาวาส
ที่วัดยกกระบัตรเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ นั้น มีพระอาวโสท่านหนึ่ง

ถึงกับกล่าวว่า จ้างมาเดือนละพันบาทก็ไม่มา ครูอีกคนหนึ่งพูดว่า “อยู่ยกกระบัตร์โง่ตายहां” มีแต่พระอุปัชฌาย์ของข้าพเจ้าที่ให้สติว่า “ที่เขาใช้ให้ไปรบทัพจับศึกก็ยังไม่ไป นี่ใช้ให้ไปสอนหนังสือ ถ้าไปไม่ได้ก็แย่” ข้าพเจ้าจึงตกลงใจมาอยู่ แต่ก็ไม่ทันจะเข้าพรรษา ก็ได้รับการต้อนรับเป็นท่อนไม้บ้าง ขวดบ้าง จนกุฏิแทบจะพัง แลวันก็คืนก็ยังมีคนมาเข้าไปด้วย แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ยอมโต้ตอบแต่อย่างใด ยอมอยู่อย่างพระ ให้เขาขว้างปาอยู่สักสองเดือน ไครมาถามก็ตอบว่าไม่รู้ไม่เห็น ตั้งใจทำงานและสอนหนังสือพระไปตามปกติ

ชาวบ้านตำบลดยกระบัตร์นั้นน่าเห็นใจเพราะยากจน มีรายได้เฉลี่ยต่อคนไม่เกิน ๑๐ บาทต่อวัน เป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน บ้างก็เย็บจากมุงฟากขาย ตัดฟืนขาย หาปลาไปตามประสา จะทำนาก็ต้องรอนาฝน บางครั้งน้ำเค็มขึ้นท่วมทั่วไปก็ทำนาไม่ได้ เมื่อไม่มีความหวังในด้านการทำมาหากิน ก็หันหน้าเข้าเล่นการพนันบ้าง ดื่มสุราดับความทุกข์บ้าง บ้างก็ประพฤติตนเกะกะเกร

เมื่อข้าพเจ้าได้พบเห็นปัญหารอบตัวของชาวบ้าน ก็พยายามไตร่ตรองหาทางช่วยเหลือ สิ่งแรกข้าพเจ้าได้พบว่าชาวบ้านยกกระบัตร์นั้นขาดผู้นำที่ดีและมั่นคง ที่จะชี้หาทางออกให้แก่พวก

เขา จึงตั้งใจจะเป็นผู้นำที่ดีของชาวบ้าน โดยได้ประพฤติธรรม
มารยาทให้ชาวบ้านเกิดศรัทธาและเคารพรัก ส่วนทางด้านสอน
หนังสือพระกัมมในเรื่องราวปัญหาของชาวบ้าน เช่น เรื่องการพนัน
และการประพฤติเกะกะเกร

ตอนปลายพรรษาปีเดียวกันเอง ข้าพเจ้าก็เริ่มจับงานที่เป็น
ปัญหาหลักของชาวบ้าน คือเรื่องอาชีพ ข้าพเจ้าถามตัวเองว่า
ทำไมนะเมืองสมุทรสงครามจึงสามารถปลูกมะพร้าวมาได้นานนับ
๑๐๐ ปี ในขณะที่สมุทรสาครที่มีผืนดินคล้ายคลึงกัน จึงไม่มี
ใครริเริ่มปลูกบ้าง หลวงพ่อคุ้ม องค์ที่เพ็ญมรณภาพไปก่อนที่
ข้าพเจ้าจะเข้ามาอยู่ได้ปลูกมะพร้าวออกทั้งไร่ ใครจะมาขอท่าน
ก็ให้ ก็เริ่มมีชาวบ้านปลูกทั้งไร่ใกล้ ๆ บ้านกึ่งตมามดี แต่ไม่มี
ใครสนใจลงมือปลูกมะพร้าวอย่างจริงจัง

ข้าพเจ้าจึงเริ่มลงมือศึกษาเรื่องมะพร้าวอย่างละเอียดลึกซึ้ง
พร้อมกันนั้นก็หาความฝันไว้ว่า ดินแดนสองฝั่งคลองท่าแร้งนี้
จะต้องกลายเป็นเมืองทองแห่งมะพร้าวในไม่ช้า ครูของข้าพเจ้า
ก็คือชาวบ้านจากภาคเบ็ง นางตะเคียน ซึ่งเป็นเจ้าของมะพร้าว
พันธุ์ดีในจังหวัดสมุทรสงคราม กับตำรับตำราที่หาอ่านเอง
ข้าพเจ้าศึกษาเรื่องดินและวิธีการปลูก ตลอดจนการคัดเลือก
พันธุ์มะพร้าวด้วย

เมื่อใดความรู้อาจารย์แล้ว จึงเริ่ม 'ปลุกพระ' พระ เณร
ไว้วางใจกรวด ตลอดจนญาติโยมที่ใกล้ชิด ให้เริ่มลงมือปลุก
มะพร้าวเป็นการใหญ่ ไครมาเยี่ยมมาคุย ไม่ว่าจะเป็้นยามใด
ตกดินก่อนคืนแคะไหน ก็กรอกแต่เรื่องมะพร้าวพันธุ์ดีใส่หูไป
ทุกเมื่อ เวลาขึ้นเทศน์บนธรรมาส่นักสวดแทรกเรื่องมะพร้าว
เข้าไป ให้หลังจากนั้นสามถึงห้าปี มะพร้าวพันธุ์น้ำตาลก็เจริญ
เติบโตงอกงามขึ้นไปทั่วผืนคลอง

ข้าพเจ้าสอนชาวบ้านให้รู้ว่ามะพร้าวพันธุ์น้ำตาลที่ดีนั้นต้อง
เลือกที่ผลัดต้นใหญ่ แข็งแรงและสูงช้า กาบต้องเหนียว ไม่หัก
เปราะง่าย เรือนทางแข็งแรง งวงยาวและโต ลูกต้องตกพอควร
เวลาทำน้ำตาลจะต้องมีงวงออก ๒ งวงเท่านั้น ไม่ใช่น้ำตาลง่าย
คือออกงวงหนึ่งหวดงวงหนึ่ง ต้องออกวันละไม่ต่ำกว่าหนึ่งลิตร
เศษถึงสองลิตรจึงจะใช้ได้ ถ้าต้นเดิมคือแม่ออกเท่าใด ลูกต้อง
ออกให้เสมอต้นแม่ ต้องเลือกเอาต้นที่เพาะลูกแล้วสิบลูกจะต้อง
ไม่กลายเกิน ๒-๓ ต้น เอามาทำแม่ตาล ไม่ใช่ว่าเห็นต้นไหน
ออกดี ลูกมากก็เอามาเพาะปลูก ซึ่งจะต้องเสี่ยงต่อความผิด
พลาดมาก

ส่วนเรื่องของดินนั้น จะต้องรู้ว่ามะพร้าวชอบดินชั้น น้ำขึ้น
ลงแห้ง น้ำต้องถ่ายเทสะดวก จึงต้องขุดท้องร่องให้ได้ขนาด

มีน้ำเข้าออกสะดวก ท้องร่องนั้นควรมีขนาดท้องร่อง ๔ เมตร
หลังร่อง ๔ เมตร ถ้าไม่จำเป็นแล้วไม่ควรให้ยาวเกิน ๔๐ เมตร

เวลาที่จะปลูกระพร้าวใหม่ ควรเลือกปลูกในหน้าฝน และ
ใช้มะพร้าวที่แตกเป็นต้นแล้วสักหกเดือนเป็นอย่างต่ำ ถ้าเกิน
กว่าหกเดือนก็ยังดี หลุมมะพร้าวต้องขุดให้กว้างพอสมควร หา
หญ้าแห้งหรือปุ๋ยธรรมชาติใส่ไว้ก้นหลุม หลุมที่ขุดต้องขุดให้ลึก
ถึงดินเปียก แต่ถ้าเป็นหลุมไม่ต้องขุดหลุมก็ได้ เมื่อปลูกแล้ว
ต้องหาไม้ปักให้แน่นผูกติดกับลำต้นเพื่อกันลมพัดถอนหรือล้ม
เสร็จแล้วเอาหญ้าปิดคลุมโคนต้น ถ้าฝนไม่ตกก็หมั่นคอยรดน้ำ
บ้าง เมื่อต้นยังเล็กอยู่ก็คอยค้ำหญ้าอย่าปล่อยให้รกคลุมต้น
จะทำให้ไม่งามและหน่ออาจจะแอบมากอยกัดกินโคนต้นได้ ส่วน
การป้องกันด้วงมากินมะพร้าวนั้น ต้องเอาทรายละเอียดสัก
๔-๕ ลิตร มาโรยรอบ ๆ ต้น จะป้องกันด้วงได้ผลดีนัก เมื่อ
ต้นโตแล้วก็ควรโรยตามทางมะพร้าวทุก ๆ ๖ เดือน ก็จะมี
หมดปัญหาเรื่องด้วงทำลายมะพร้าว และมีหวังได้ว่าต้นมะพร้าว
ไม่ตาย ไม่เสียหายแน่ สิ่งที่มีมะพร้าวไม่ชอบมาก ๆ ก็คือน้ำท่วม
ต้องแช่นาน ๆ หรือแห้งนาน ๆ ก็ไม่ชอบเช่นเดียวกัน ถึงจะไม่
ตายแต่ก็ไม่งาม ไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ข้าพเจ้าเริ่มชักชวนอย่างจริงจังให้ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพเล็ก

จากการเย็บจาก ปลุกกก ตัดพื้น หันมาจับงานปลุกมะพร้าว
พันธุ์น้ำตาลให้เต็มที เพราะมะพร้าวพวกนี้เมื่อปลุกทั้งไว้สัก
๔-๕ ปี ก็จะทำน้ำตาลได้แล้ว ในขณะที่เดียวกันก็ได้แนะนำ
แหล่งมะพร้าวพันธุ์ดีให้ชาวบ้านไปเสาะหามาทดลองปลุก มะ
พร้าวที่คัดพันธุ์มาแล้วนี้ ในจำนวน ๓๐ ต้นจะได้น้ำตาล ๑ ปีบ
แต่ถ้าเป็นพันธุ์ไม่ดีต้องขึ้นถึง ๗๐-๑๐๐ ต้นจึงจะได้ น้ำ
ตาลปีบสักปีบหนึ่ง ชาวบ้านคนหนึ่งจะชนมะพร้าวได้ถึงวันละ
๑๐๐ ต้น ถ้าสูงไม่เกิน ๔ เมตร วันหนึ่ง ๆ ก็จะได้น้ำตาล
๒-๓ ปีบ น้ำตาลที่เคี้ยวแล้วจะขายได้ปีบละ ๑๓๐-๑๕๐ บาท
ตกวันหนึ่ง ๆ จะมีรายได้ประมาณ ๓๐๐-๔๐๐ บาท เมื่อเป็น
เช่นนี้ชาวบ้านก็มักจะพอลืมตาอ้าปากได้ ไม่ต้องจมปลักอยู่ใน
ความยากจนเหมือนเมื่อก่อน

เหตุผลสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านยกกระบัตรไม่ปลุกมะพร้าวกัน
แต่แรก เกิดจากน้ำเป็นปัญหาใหญ่ เพราะเมื่อถึงหน้าฝนน้ำจะ
ท่วมอยู่หลายเดือน ทำให้มะพร้าวเฉาหรือตายได้ ส่วนเหตุผล
อีกอย่างหนึ่งก็เป็นเพราะไม่มีคนชักชวน เลยไม่มีใครกล้าลงทุน

ส่วนชาวบ้านที่ยังยึดอาชีพทำนาต่อไปนั้น มักได้รับความ
รบกวนจากน้ำเค็มที่ท่วมขังอยู่เสมอ จะทำนาที่ก็ต้องรอให้ฝนลง
ถ้าฝนลงมากข้าวก็จมน้ำตายเสียอีก แต่ไปแล้วชาวบ้านก็ยังคง

เผ่าทำนาด้วยวิธีการเช่นเดิมอยู่อย่าง^๕ ไม่มีใครช่วยคิดแก้
ปัญหาให้ ชาวก็ไถผลไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย ต้องรับจ้างขุดดิน
คายหญ้า หาบปลา ^๕เลี้ยงชีวิตไปตามเรื่อง ยากแค้นเข้าก็ถึง
กับจำนองจำนำที่นา ขายที่ดินอันเป็นที่รัก ^๕ทั้งที่ชาวนาไม่ได้
เกียรจ้านแต่ก็ทอดอาลัยกับการทำมาหากิน เพราะทำไม่ได้ผล
มีแต่เพิ่มหนี้สิน เห็นแล้วน่าสงสารเห็นเป็นที่สุด

วันหนึ่ง ข้าพเจ้าจึงชวนผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และชาวบ้าน
ทั้งหมดมาประชุม ชักชวนให้ยอมสละที่ดินเพื่อประโยชน์ส่วน
รวม จะได้ขุดคลองส่งน้ำ^๕จืด แล้วเอาดินขึ้นมากินเป็นคันหนึ่ง
ป้องกันไม่ให้^๕น้ำเค็มท่วมสวนมะพร้าวกับไร่นาด้วย คลองที่ขุด
ยาว ๖ กิโลเมตรเศษ

เมื่อตกลงยินยอมกันแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้ชักชวนพระ เณร
ให้ออกไปปลงแรงช่วยชาวบ้าน และได้ทำช่องระบายน้ำ^๕อีกสาม
ช่องเพื่อระบายน้ำเสีย^๕ทั้งเอานา^๕ดิน^๕มา^๕ใช้^๕ถม^๕กิน และ^๕เป็น
ประโยชน์ในด้านการเกษตร คลองที่ขุด^๕นี้ยังได้ใช้ประโยชน์เป็น
ทางคมนาคมของชาวบ้านออกไปสู่อำเภอตลาดอีกด้วย ในปี^๕นั้น
เองฝน^๕น้ำ^๕ซึ่งเคยมีแต่^๕ป่า^๕อ้อ แหม ก็กลายเป็นนาข้าวเขียวชอุ่ม
ไปทั่วกัน นาซึ่งเคยราคา^๕๕๐๐—๘๐๐ บาท เพิ่มเป็น^๕๒,๐๐๐
บาท ต่อไร่

พอชุดคลองเสร็จแล้วก็เห็นผลทันทีว่า มะพร้าวปลูกได้ดงามทันที เพราะไม่ต้องระวังน้ำท่วม ชาวบ้านที่ขาดทุนทรัพย์มาแต่ต้นก็เริ่มลงมือปลูกบ้าง โดยยกพื้นดินทำเป็นโคก ไม่ต้องลงทุนมาก อาชีพปลูกมะพร้าวเริ่มทำกันเป็นลำเป็นต้น ชาวบ้านต่างแข่งขันกันปลูก เสาะหามะพร้าวพันธุ์ดี ขยันขันแข็งกัน เห็นแล้วน้ำชื่นใจเป็นที่สุด

แต่ชาวนานานก็ยังประสบปัญหาอยู่อีก คือระยะ ๕-๖ ปีมานี้ทำนาไม่ค่อยได้เพราะมีศัตรูมาก ได้แก่หนู แมลงต่าง ๆ ที่คอยกัดกินทำลายต้นข้าว ชาวนาจึงปล่อยที่ดินให้กร้างเอาไว้ ข้าพเจ้าจึงเริ่มชักชวนให้ชาวบ้านขุดดินล้อมนา แล้วเริ่มประกาศแจกพันธุ์มะพร้าวที่ดีที่เพาะไว้แล้ว ให้ไปปลูกตามคันนา พอติดกับมีเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำแม่กลองเข้ามาแนะนำเรื่องการเกษตร และชักชวนให้ชาวบ้านเลี้ยงปลาในนา ได้แก่ ปลานิล และปลาสลิด เป็นการช่วยแก้ปัญหาชาวนาได้อีกทางหนึ่งซึ่งอันที่จริงแล้ว ข้าพเจ้าอยากแนะนำจนตัวสั่น แต่เรื่องเหล่านี้พูดไม่ได้

ข้าพเจ้าได้แต่หวังว่าในอนาคต ยกกระบัตร์ทั้งหมดคงจะไม่มีนาข้าว แต่จะเป็นสวนมะพร้าวประสมกับปล่อยเลี้ยงปลาไปหมด และอีกไม่นานเกินรอ ล้นใจของชาวยกกระบัตร์ที่ข้าพเจ้าได้เริ่ม

แนะนำให้ปลูก ๕-๖ ปีก่อนนั้น คงจะได้ออกอวดชาวบ้าน
สมุทรสงครามเป็นแน่

แม้กระนั้นก็ตาม ข้าพเจ้ายังมีความเป็นห่วงชาวบ้านที่ยัง
ปลูกข้าวกันอยู่ จึงได้แนะนำให้พี่น้องของข้าพเจ้าไปสอบถาม
วิธีการทำนาที่ได้ผลจากจังหวัดนครปฐม และปทุมธานี เพื่อหา
ทางปรับปรุงการทำนาในยกระบัตร์

ที่นครปฐมในเขตคลองโยง มีโยมคนหนึ่งทำนาเก่งมาก จึง
ถามไถ่ว่าโยมทำนาอย่างไร ก็ได้ความว่าแต่ก่อนมาทำนาใช้ปุ๋ย
แห้ง ต้องเสียค่าปุ๋ยไร่ละประมาณ ๕๐ บาท ได้ข้าว ๔๘-๕๐
ถังต่อไร่ ต่อมากลองทำแบบใช้ขี้ขี้ข้าวหมัก พอเกี่ยวข้าวเสร็จ
ก็เอาน้ำคอกชนให้เต็ม เสียค่าน้ำประมาณ ๑๐ บาท แล้วเอาลูก
ทุบให้ขี้ข้าวจมหน้าจนหมดปล่อยให้เน่าเปื่อยไปตามเรื่อง พอถึง
หน้าทำนาก็ไถคราดเหมือนอย่างเคย และก็ไม่ได้ใส่ปุ๋ยอะไรอีก
ก็ปรากฏว่าข้าวงามดี และได้ข้าวถึงไร่ละ ๖๐ กว่าถัง

ส่วนคนเก่งที่ปทุมธานีนั้นวิธีแปลกมาก พอดำนาข้าวเสร็จ
แล้วก็ขอลูกเบ็ดมาเลี้ยงในนาประมาณ ๑๐๐ กว่าตัว ปล่อยให้
ไถจนข้าวตงทอง โดยเล่าให้ฟังว่าเบ็ดนั้นทำนาที่เป็นคนเฝ้า
ให้เราอย่างดี คือคอยจับปูที่ชอบกัดต้นข้าวให้เสียหาย จับตัว
หนอนและแมลงกินบ้าง เก็บกินและเหยียบย่ำต้นหญ้าให้ด้วย

คอยทำให้น้ำขึ้น ข้างวาม แล้วยังถ้ายมุดลงไปกลายเป็นปุ๋ยอีก
ด้วย นอกจากนั้นเบตทเลยมกยังขายได้อีกด้วย ชาวของแกก็ได้
ผลดีเท่าๆ กับพวกที่ใส่ปุ๋ยแพงๆ เช่นกัน แต่วิธีของแกไม่ต้อง
ใส่ปุ๋ยให้เสียเงิน แล้วยังแถมได้เงินขายเบตเมื่อตอนข้าวตงทอง
อีกด้วย

นอกจากเรื่องปากท้องของชาวบ้านแล้ว ข้าพเจ้าคำนึงถึง
เรื่องความสุข เรื่องนี้ข้าพเจ้ามุ่งเรื่องการพนันมาก เพราะ
เห็นว่าเป็นการทำลายเศรษฐกิจของชาติยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด ยิ่งเล่น
การพนันกันมากเท่าไร เศรษฐกิจก็ยิ่งหุ้ดชะงักมากเท่านั้น เท่า
กับเป็นการทำลายชาติทีเดียว ถ้าลองนั่งเล่นการพนันกันทุกคน
แล้วชาติจะเป็นเช่นใด การโจรกรรมที่เกิดขึ้นมากนั้นก็มีเหตุจาก
การพนันนั่นเอง ข้าพเจ้าได้พยายามชี้แจงโทษเหล่านี้ให้สุริย
ลูกหาฟัง ถ้าอยากจะสนุกจริงๆ ก็ขอให้เล่นเวลางานตรุษสารท
ส่วนนักการพนันก็ได้ขอขบิณฑบาตรให้ไปหาที่เล่นนอกเขตบ้าน
ของเราเพราะเล่นในบ้านนั้นมีแต่ผลเสีย ลูกหลานก็จะมานั่งดู
เสียเวลาการทำงานทำการ และก็จะเล่นเป็นตามไปด้วย โจร
ผู้ร้ายก็จะเข้ามาเที่ยวดูบ้านช่องในคราบของนักการพนัน ชาว
ของก็จะวิ่งไต่ยาก ข้าพเจ้าพยายามพูดพยายามขอร้องจนชาว
บ้านเลิกเล่นการพนันกันน้อยมาก จะมีก็แต่คนที่ขาดความเคารพ
เท่านั้นที่ยังเล่นกันอยู่

ส่วนพวกที่ชอบปลุกขโมย โจรกรรม ก็ชอบบิดบาตรเป็นการ
ส่วนตัว ให้รักบ้านรักกลุ่มคณะ พวกที่เคยเป็นลูกศิษย์มาบวชที่
วัดดักขอร้องให้เลิกการหาเลี้ยงชีพอย่างนี้เสีย บอกเขาว่าเราเคย
มานอนกินข้าวที่วัดตั้ง ๔-๕ เดือนหรือเป็นปีสองปีบ้าง ชาว
บ้านเหล่านั้นเขามีบุญคุณต่อพวกเราและอาจารย์เหลือเกิน ถ้าลูก
ศิษย์ยังขึ้นไปปลุกขโมยชาวบ้านบริเวณนี้ ก็เท่ากับเนรคุณต่อข้าว
แกงนาพริกน้ำเกลือของเขา จึงควรที่จะเลิกอย่างเด็ดขาด ถ้า
เป็นนักขโมยดินอื่น ข้าพเจ้าก็ไปขอร้องเขาว่า ขอฝากขวยยก
กระบัตร์ไว้ด้วย ถ้าจะทำอะไรก็ขอให้เห็นแก่อาตมาเถิด ผลที่
ได้รับก็เป็นที่น่าพอใจ ๒๐ ปีที่ผ่านมา บริเวณใกล้ยกกระบัตร์
นี้มีการปล้นกันจริง ๆ เพียงครั้งสองครั้งเท่านั้น

ด้านความสามัคคีนั้นข้าพเจ้าทำตัวเป็นแกนกลาง ไม่เป็น
พวกใครทั้งนั้น เป็นมิตรทั้งของคนรวยและคนจน ขอร้องไม่
ให้มีการเลี้ยงลูกน้อง ลูกพี่ การมีลูกพี่ลูกน้องนั้นแหละที่เป็นต้น
เหตุของการทะเลาะวิวาท แตกสามัคคี เพราะลูกน้องลูกพี่เบ่ง
กันเอง เมื่อใดก็ตามที่ข้าพเจ้าเห็นชาวบ้านคูไหนแย่งอาชีพกัน
หรือแข่งกันหรือโตแข่งกัน ก็จะเรียกมาสาบานไม่ให้คิดทำลาย
ซึ่งกันและกัน ใครที่ไม่ถูกกันก็เรียกให้มาทำงานเพื่อส่วนรวม
ร่วมกันเสมอๆ หรือชวนให้ไปไหนๆ ด้วยกันบ่อยๆ หากำพุตี่ๆ

ของอีกฝ่ายหนึ่งฝากมาถึงอีกฝ่ายหนึ่ง สิ่งที่ไม่ดีข้าพเจ้าก็เก็บทิ้ง
ไปเสีย เมื่อยามที่ฝ่ายใดมีงานการ เช่นงานศพ ก็ชวนฝ่ายตรง
ข้ามไปด้วยกัน เพื่อเยี่ยมเยียนการระ เมื่อยามที่มีการทะเลาะ
เบาะแว้งก็จะไกล่เกลี่ย ไม่เร่งด่วนตัดสินว่าใครผิดใครถูก ที่
สำคัญคือให้เป็นเรื่องส่วนรวม และถ้าสิ่งนั้นไม่สู้ควรสยบก็เมื่อ
ฝ่ายใดทำผิดพลาดแล้ว ข้าพเจ้าก็จะสมอ้างว่าตัวเองทำหรือ
ใช้ให้คนอื่นๆนั้นทำเอง ส่วนใดที่เป็นความผิดไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วน
รวมหรือส่วนตัว ข้าพเจ้าก็จะพยายามยกย่องบุคคลนั้นๆ ในที่
ประชุมเสมอ

เวลาจะทำงานสิ่งใดก็ต้องพยายามแรงงานให้ชาวบ้านทำ
อย่างทั่วถึง ไม่มากเกินไปต้องมีส่วนร่วมกันทำ ความสำเร็จที่
เกิดขึ้นได้นั้น ต้องยกให้ชาวบ้านทุกๆ คนเป็นเจ้าของด้วย และ
ในขณะเดียวกันก็ต้องรักษาความ ไม่ให้พวกเขาโต้เถียงกัน
เกินขอบเขต ไม่มอบให้คนหนึ่งคนใดเป็นใหญ่เหนือคนอื่นเพื่อ
รักษาความสามัคคีเอาไว้

สำหรับด้านการศึกษา^๕ ตลอดเวลา ๒๐ ปีที่ผ่านมา
ข้าพเจ้าไม่เคยว่างเว้นด้านการสอนนักเรียนเลย และไม่เคยหยุด
พักเทศนาประจำวันพระ และเทศนานอกสถานที่เช่น บวชนาค
เลย ทุกวันนี้นางนบวชแถวๆ ใกล้วัดแทบจะไม่มีการทำขวัญนาค

อีกแล้ว แต่ใช้เทคโนโลยี น้อยครั้งหรือแทบจะไม่มีเลยที่ข้าพเจ้า
จะเทคโนโลยีไปนครสวรรค์ จนมีนักดื่มบางคนพูดว่า “ไม่อยากจะ
ฟังอาจารย์เทคโนโลยี เพราะเทคโนโลยีไรขอว่าผมดื่มทุกที”

ส่วนมากนั้นข้าพเจ้ามักเทคโนโลยีเรื่องโทษของการพนัน โทษ
ของการเป็นอันธพาล โทษของการแตกสามัคคี โทษของความ
ยากจน ประโยชน์ของการเสียสละ กำลังกาย กำลังความคิดและ
กำลังทรัพย์ ความกตัญญูรักหมั่นคณะ ความขยัน ความเกียจ
คร้าน พยายามชี้ให้เห็นถึงโทษของการหลงมกมาย เชื้อเจ้าเชื้อ
ผีที่บอกใบ้ให้หาย สิ่งใดเป็นบุญสิ่งใดเป็นบาป สิ่งใดที่ต้องการ
ผู้นำชาวบ้าน ข้าพเจ้าก็จะเอามาเป็นเรื่องเทศนาให้การศึกษา
เสมอ

ทางด้านการเล่าเรียนของลูกหลานชาวบ้านนั้น ข้าพเจ้าก็ได้
หาเงินมาช่วยสร้างโรงเรียนประชาบาล และให้พระเถรออกไป
ลงแรงช่วยสร้างโรงเรียนขนาดสองชั้นแปดห้องเรียนด้วย แล้ว
ยังได้ขยายชั้นเรียน ป. ๕ - ป. ๗ ซึ่งในระยะสามปีแรกนั้น
ทางการไม่ยอมส่งครูมาให้ จึงต้องช่วยออกเงินให้เงินเดือนครู
เดือนละ ๔๕๐ บาท แถมยังต้องไปอ้อนวอนพ่อแม่บางคนให้
ส่งลูกมาเรียน บางครั้งก็จะต้องออกค่าหนังสือให้ด้วย พ่อแม่
บางคนยังบอกด้วยว่า “ที่ส่งลูกมาเรียนนี้ก็เพราะเห็นแก่อาจารย์

นะ ไม่รู้จะให้มันเรียนไปทำไมกัน” คิดดูก็น่าขำ แทนที่เขาจะ
ชอบใจข้าพเจ้าที่สนับสนุนให้ลูกเขาเรียนหนังสือ มีวิชาความรู้
กลับมาทวงบุญคุณข้าพเจ้าเสียอีก

เวลานี้ที่ข้างวัดมีห้องสมุดประชาชนหลังหนึ่ง และได้รับ
หนังสือพิมพ์วันละ ๒ ฉบับ ให้พระเณรและประชาชนได้อ่าน
ซึ่งต่างก็สนใจอ่านกันจนคึกคัก และเป็นประโยชน์ให้การศึกษา
อีกด้านหนึ่ง

นอกจากนี้บางครั้งบางคราว ข้าพเจ้าก็ได้ชักชวนชาวบ้าน
ไปทำบุญบำเพ็ญกุศลกันที่จังหวัดอื่น ๆ เป็นการทัศนศึกษาไป
ด้วย ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านเพราะได้ความรู้ในด้านอาชีพ
ได้เห็นสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างไปจากบ้านของตัวเอง ได้เห็นการ
แต่งกายแปลก ๆ ตลอดจนได้ความคิดใหม่ ๆ มาช่วยกันปรับ
ปรุงบ้านของตัวเอง วัดบางวัดที่เคยมองข้ามเรื่องเหล่านี้ ไม่
เคยพาชาวบ้านไปไหนมาไหนเลย ก็เหมือนกับปิดประตูบ้านไม่
ยอมให้คนในบ้านออกไปไหน เข้าตำราอึ้งอั่งอยู่ในกะลาครอบ
ก็อาจเป็นได้

ส่วนเรื่องอนามัยนั้น ข้าพเจ้าพยายามสอนให้ชาวบ้านรู้จัก
วิธีป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ส่วนเรื่องสาธารณสุขปโภคนั้น ข้าพเจ้า
ถือหลักว่าต้องช่วยประชาชนก่อนที่จะหาความสุขสบายภายในวัด

ปีแรกที่มาอยู่ได้ชุดบ่อน้ำบาดาลให้เด็กนักเรียนกับชาวบ้านได้ใช้
ต่อมาก็ชุดคลองที่ได้กล่าวนมาแล้ว พยายามขอที่ดินชาวบ้านโดย
อ้างว่าจะได้ทำคลองให้ถึงวัด ญาติโยมจะได้มาทำบุญสุนทานกัน
ได้สะดวกสบาย พวกโยม ๆ ก็คิดว่าถวายที่ดินให้พระชุดคลอง
แล้วจะได้บุญมาก เปิดทางไปสู่สวรรค์กัน ข้าพเจ้าคิดว่าถ้ามี
ใครไปบอกชาวบ้านว่าจะชุดคลองทำถนนให้คนกลุ่มโน้นกลุ่มนี้มี
น้ำมีถนนใช้แล้ว ก็มีหวังว่าทั้งคลองทั้งถนนคงไม่ได้มีขึ้นแน่ ๆ
นอกจากทางการจะบังคับเวนคืนเอา แต่เมื่อพระไปขอก็ได้ทั้งที่
ดิน ทั้งแรงงาน และแรงงาน ทั้งนี้เพราะหวังว่าจะได้กำไร
บุญจากพระ

งานที่พระสงฆ์จะช่วยชาวบ้าน ประเทศชาติ^๕นี้มีมากมายนัก
เว้นเสียแต่พระสงฆ์เราคือแต่พวก ดีแต่รับ ไม่ยอมเสียสละบ้างเท่า
นั้น พระสงฆ์^๕จะสละให้แก่ชาวบ้านได้หลายทาง เช่นสละแรง
งาน สละทรัพย์ส่วนตัวไปช่วยสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล
ห้องสมุด ทำถนน ชุดคลอง ชุดบ่อน้ำ ให้เป็นประโยชน์แก่ชาว
บ้าน จะเอาเงินทองไปเก็บเอาไว้ทำไม ในเมื่อบ้านก็ไม่ต้องเช่า
ข้าวก็นิไม่ต้องซื้อ สละกายออกไปบ้างไม่ต้องรอให้นิมนต์ คน
ในป่าในดอนยังมีทมนความรู้ ยิ่งอดอยากปากแห้ง

พระเถรบางแห่งก็ยังยากจน ขาดแคลน แต่ก็ยังอุตสาหวิริยะ

เผ่าวัดเผ่าทำให้เป็นสมบัติของชาติ ศาสนา นำสงสารพวกหนึ่ง
กลับใหญ่โตโอโง่ง ส่วนอีกพวกหนึ่งต้องกีดกันกินเกลือแล้วยัง
แถมถูกคว่ำค่าตีจากผู้ปกครองเหนือชั้น นำสมเพช บางองค์ตาย
ไปแล้วก็แย่งทรัพย์สินสมบัติกันเป็นสิบ ๆ ล้าน ทำให้้อบยายชาย
หน้าชาวบ้าน พระสอนให้ทำบุญให้เสียสละ แต่ตัวพระองค์กลับ
กอบโกย พอพกุนด้วยกิเลสกันทั่วหน้า นำสงสารสมเด็จพ่อ
อุตสาห์มอบทรัพย์สินสมบัติเอาไว้ให้ลูกใช้มากมาย ใช้กันมา ๒๕๐๐
ปีกว่าแล้วก็ยังไม่หมดไม่สิ้น ถ้าพวกลูกๆ ยังขึ้นประพฤติดันกัน
อย่างนี้เห็นทีจะสูญสิ้นแน่ ชาวบ้านเขาศรัทธา บ้านไม่เข้า ข้าว
ไม่ซื้อ แล้วก็ยังไม่พอกัน ยังขึ้นหลอกลวงชาวบ้านให้มากขึ้น
ไปอีก ผู้ปกครองมีหน้าที่สอดส่องดูแลก็กลับทำเฉยเมย บาง
ครั้งสนับสนุนเสียอีก ก็เลยไปกันใหญ่ บางองค์ก็ไม่กล้าทำมา
ก่อนก็เลยเอาอย่างทำตามบ้าง เพราะเห็นว่าทำแล้วได้ดี

พระสงฆ์เฒ่าเฒ่าพระธรรมกีนกันก็รวยพอกินอยู่แล้ว ยัง
ไม่พอยังคิดขายสมเด็จพ่อเราอีกกันอีก วัดบางวัด พระบางองค์
ที่เขาทำการค้าขายกันเป็นล้านเป็นแสนนั้น จะต้องถึงจุดจบเป็นแน่
ถ้าคณะสงฆ์ผู้ปกครองไม่แก้ไขปรับปรุงเสียแต่เดี๋ยวนี้แล้ว ศาสนา
ก็คงจะมัวหมอง เงินทองที่ชาวบ้านบริจาคมาเพื่อสร้างวัดสร้าง
กุฏิกลับเอามาลงทุนค้าขายแข่งขันกับชาวบ้านอีก แล้วพระจะเอา

ความเคารพบูชาที่ไ้ไหนมาจากชาวบ้าน พระพุทธองค์เองเคยตรัส
ว่าพระพุทธศาสนานี้ไม่มีใครทำลายได้ นอกจากลูกตถาคตเท่า
นั้นที่จะทำลายกันเอง

ข้าพเจ้าใคร่จะกราบแทบเท้าพระเถระผู้ใหญ่ด้วยความเคารพ
ทุกรูป ขอได้จัดการจริงจังกับสิ่งที่ก่อให้เกิดความมัวหมอง เสีย
หายต่อพุทธจักร และขอกราบเพื่อนสงฆ์ทุกรูปให้เลิกชักชวน
ชาวบ้านให้หลงมกมาย ผู้ที่มีอาชีพแข่งขันหาทรัพย์ก็จงเลิกเสีย
หันมาขายพระธรรมเลี้ยงชีพก็เพียงพอแล้ว

ข้าพเจ้าขอจบบันทึกการทำงานของข้าพเจ้าไว้เพียงเท่านี้ ถ้า
จะเป็นประโยชน์แก่เพื่อนสงฆ์บ้าง ข้าพเจ้ายินดีเป็นอย่างยิ่ง
แต่ถ้ามีข้อเขียนใดที่ใครเห็นว่าเสียหาย ก็ขอได้โปรดเมตตาเตือน
ข้าพเจ้าด้วย จักเป็นพระคุณอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าถือว่าผู้ตักเตือน
ก็คือผู้ชุบชีวิต และเป็นผู้หวังดี ถ้ามีความรุนแรงในบันทึก
ของข้าพเจ้า ก็ขอยอมรับผิดชอบและลู่แกโทษมาด้วย

บทความเรื่องนันทนปาฐกถาประจำมูลนิธิ ซึ่งได้อารามนาพระครูสาคร
สังวรภิมาแสดง ณ ห้องบรรยาย 'เฉลิมพระมมาส' ตึกพยาบาลวิฑา คณะ
แพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

พุทธศาสนิกกับสถานการณ์
บ้านเมืองในปัจจุบัน
ส. ศิวรักษ์

คำกล่าวนำ

ประธานชุมนุมพุทธศาสตร์และประเพณี

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวเชิญปาฐก

ในวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๒ ถอนวันนี้เป็นวันครบรอบ ๘๗
ของการจากไปของโกลด คิมทอง คนหนุ่มซึ่งอุดมคติจะทำประโยชน์
ให้กับสังคมซึ่งเราควรรำลึกถึงเขา ตามปกติแล้วทุกปีมูลนิธิฯ ได้จัดปา
ฐกถาประจำปีและพิมพ์หนังสือ เพื่อเป็นที่รำลึกถึงโกลด คิมทอง ในปี
นี้มูลนิธิฯ ได้จัดพิมพ์หนังสือ ถัดถึงโกลด เล่นมจน อำมหิตท่านผู้ใด
สนใจ มีจำหน่ายอยู่หน้าห้อง และเกี่ยวกับปาฐกถาประจำปี ได้จัดมา
แล้วครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๕ โดยในครั้งที่ ๑ นั้น ท่านอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์
ได้ให้เกียรติพูดในเรื่อง อุดมคติ ในครั้งที่ ๒ ท่านอาจารย์เสนีย์ จามริก
ได้ปาฐกถาเรื่อง หลักการเรื่อง สิทธิและเสรีภาพหลังปฏิวัติ ตุลาคม ๒๕๑๖
ในครั้งที่ ๓ อาจารย์ คุณหมอบประเวศ วะสี ได้ปาฐกถาเรื่อง พระสงฆ์กับ
พุทธศาสนิกชนจะปฏิบัติได้อย่างไร และครั้งที่ ๔ นั้นพระครูสาครสังวรกิจ
ได้ปาฐกถาเรื่อง พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน

ในวันนี้เป็นการปาฐกถาประจำปีครั้งที่ ๕ ปาฐกในวันนี้ได้แก่อาจารย์
สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ในเรื่อง พุทธศาสนิกชนควรทำอย่างไรในสถานการณ์ปัจจุบัน
อาจารย์ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ซึ่งเป็นปาฐกในวันนี้เป็นผู้หนึ่งซึ่งได้ร่วมช่วย
เหลือและก่อตั้งมูลนิธิโกลดคิมทอง เป็นกำลังสำคัญของมูลนิธิ ปัจจุบัน
ท่านก็เป็นกรรมการผู้จัดการมูลนิธิอยู่ ในส่วนบทบาทของท่านที่ผ่านมา
ท่านเป็นนักคิด นักเขียน ทนาย ต่อสู้เพื่อความถูกต้องในสังคม และท

สำคัญ ท่านเป็นพุทธศาสนิกชนที่พยายามน้อมนำหลักธรรมของพระพุทธองค์ไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความสงบ ความสันติ และเป็นธรรมโดยทั่วไป ทางมูลนิธิร่วมกับชุมชนศึกษาพุทธศาสตร์และประเพณี หวังว่าการปาฐกถาเรื่อง พุทธศาสนิกชนควรจะทำอย่างไรในสถานการณ์ปัจจุบัน ในวัน^{นี้}จะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้ฟังทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง

พระคุณเจ้า ท่านประธานมูลนิธิโกมลคีมทอง และท่านผู้
มเกียรตทั้งหลาย

ก่อนจะพูดเข้าประเด็น ผมจะขอแจ้งข้อเท็จจริง ๒-๓ ข้อ

ข้อที่ ๑. ปาฐกถาที่แสดงปาฐกถาที่แล้วๆ มานี้ มีอนุกรรมการ
ของมูลนิธิเป็นผู้เลือก มักจะเลือกผู้มีชื่อเสียงเกียรติ
คุณ แต่ในปีนี้ คณะอนุกรรมการไม่ได้เลือก ผม
เลือกตัวผมเอง เพราะฉะนั้น จึงไม่ได้ถือเอาเกณฑ์
ของชื่อเสียงเกียรติคุณ ที่เลือกตัวเองเพราะเวลา
กระชั้น ไม่สามารถเลือกผู้หนึ่งผู้ใดได้ และปาฐกถา
ได้ว่างเว้นมา ๑ ปีแล้ว ไม่มี ปีก่อนนั้นก็ต้องไป
อาศัยฟังบารมีของท่าน ท่านพระครูสาครสังวรกิจ
ก็ได้กรุณามาพูดให้ เพราะมูลนิธิโกมลคีมทอง นั้น

โดยเฉพาะหลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นมูลนิธิ
ที่ถูกเพ่งเล็งโดยเจ้าหน้าที่บ้านเมือง โดยเฉพาะจาก
รัฐบาลที่เข้ามาปกครองบ้านเมืองโดยอาการอนมิ
ชอบ เพราะฉะนั้น^{๕ ๗ ๕๕ ๗}มันจึงเป็นการขายผ้าเอาหน้ารอด
ผมต้องมาแสดงเอง

๒. ชื่อปาฐกถา วันนั้นผมได้เห็นติดประกาศโฆษณาไว้
หลายแห่งแล้ว ไม่ปรากฏมีชื่อตรงกันสักแห่งเดียว
แม้แต่ที่เขียนบนกระดานดำนั้นก็^{๕๕}ไม่ตรงกับที่ผมบอก
เขาไป แสดงว่ามีช่องว่างในการสื่อสารกันเล็กน้อย
อยากจะทราบร่วมกันให้ถูกต้องนะครับ ชื่อที่ถูก
ต้องนะ ‘พุทธศาสนิก’ ไม่มีคำว่า ‘ชน’ พุทธศาสนิก
กับสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน^(๑) เป็นชื่อ
ปาฐกถาที่ผมตั้งใจจะแสดงในวันนั้น ปาฐกถาที่ผม
จะแสดงในวันนั้น ได้ตั้งใจจัดเตรียมมาก และเวลาที่
ผมเตรียมปาฐกถามากเป็นพิเศษ^๕นั้น เวลาแสดงมัก
จะไม่ค่อยได้เรื่อง ยังจำได้ว่าเมื่อคราวที่แล้ว เมื่อ
พูดที่หอประชุมเล็กมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พูด

(๑) ต้นฉบับที่เขียนไปแสดง บัดนี้มูลนิธิโกมลคีมทอง จัดพิมพ์จำหน่าย
แล้ว เล่มละ ๑๒ บาท

เรื่อง *อนาคตของไทย*^(๒) เตรียมมาเป็นอย่างดี
เสร็จแล้วผู้ดำเนินการสั่งให้พูดให้จบในเวลา ๒๐
นาที ผมก็เลยพูดจับต้นชนปลายไม่ถูก วันนั้นผม
เตรียมมาเบ็ดเสร็จพิมพ์แล้ว^๗เป็นกระดาษชนิดโรเนียว
ได้ ๔๘ หน้า ถ้าอ่านตาม^๘พระคุณเจ้าและท่าน
ทั้งหลายต้องอยู่นั่งถึง ๓ ชั่วโมง ก็จำเป็นอยู่เอง ถึงไม่
มีใครบังคับ ก็ต้องย่นย่อ แต่ก็หวังว่าเมื่อย่อไปแล้ว
ข้อความตรงใดไม่ชัดเจน คงจะมีเวลาอภิปรายแลกเปลี่ยน
ความเห็นกัน ผมเห็นใจครับ พระคุณเจ้ามา
จากไกล ๆ ก็มี บางท่านอุตส่าห์มาจากขอนแก่น
หวังว่าจะไม่ผิดหวังมากนัก

เรื่องที่ผมจะพูดในวันนี้แบ่งเป็น ๘ ตอนด้วยกัน

ตอนที่ ๑ ผมนิยามคำว่า ‘พุทธศาสนิก’ ท่านทั้งหลายอาจ
รู้สึกว้าเหว่! นี่เอาเรื่องหน้าปากคอกมาพูด ตามความรู้สึก
ของผม เวลานี้ประเทศไทยไม่ได้เป็นประเทศพุทธศาสนาต่อไป
อีกแล้ว ประเทศไทยนั้นเป็นประเทศ มิจฉาทิฐิ คนที่เป็นพุทธ
ศาสนิกนั้นน้อย ผมจะยกตัวอย่างให้ใกล้เคียง เมื่อหลังเหตุการณ์

(๒) เรื่องนี้รวมพิมพ์อยู่ใน *ชีวิตของประเทศ* สำนักพิมพ์ลายสือไทย กับ
สำนักพิมพ์ พาสโก จัดพิมพ์ออกเป็นต่างหากอีกเล่มหนึ่ง ชื่อ *อนาคต
ของไทยในสายตา ส. ศิวรักษ์*

๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ รู้สึกว่าท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์นี่เอง (ซึ่งถ้าผมจำไม่ผิดท่านเป็นนายกพุทธสมาคม
แห่งประเทศไทยด้วย) ได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้เป็น
นายกรัฐมนตรี บริหารประเทศ ท่านได้ปรารภโดยทั่ว ๆ ไป
อย่างเปิดเผย ว่าการที่ท่านมาเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นนะ ท่านจำ
ต้องมาเป็น เป็นภาระอันท่านไม่พึงปรารถนา และท่านบอกว่า
อันนี้เป็นบูรพกรรมของท่าน ที่ท่านเคยเป็นผู้พิพากษาลงโทษ
คนส่งจำคุกคน เพราะฉะนั้นพระเจ้าอยู่หัวจึงมาลงโทษท่าน สิ่ง
ให้ท่านเป็นนายกรัฐมนตรี กระผมเองเวลานั้นได้รู้จักใกล้ชิดกับ
ท่านพอสมควร ก็ได้เขียนหนังสือกราบเรียนท่านไป ตั้งตัวเป็น
สามเณรน้อยสอนหนังสือพระสังฆราช หรือคนเฝ้าสอนหนังสือ
นักปราชญ์ กระผมบอกท่านไปว่า “มีพุทธภาษิตบทหนึ่งว่า
'อาคาคัม ภาริ วหติ อนาคคัม ภาริ นวหติ' ความว่า พุทธาทิ
บัณฑิต นั้น ย่อมรับภาระหนักที่ทมิฬถึงตนอย่างอาจหาญ ราวเรียง
และแลเห็นธรรมอันเกิดเฉพาะหน้า ในที่นั้น ๆ อย่างแจ่มแจ้ง
ไม่อ่อนแอจนคลอนแคลน โดยไม่คำนึงถึงสิ่งซึ่งล่วงไปแล้วด้วย
อาลัย และไม่พะวงถึงสิ่งที่ยังมาไม่ถึง เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมรับทำ
ภารกิจ ที่ได้รับมอบหมายมาอย่างมีสติรู้เท่าทันการณ์ บริหาร
งานต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” น. ๗

ถ้อยคำอันเป็นพระพุทธานุชาต ถ้าเผื่อว่ามีพุทธศาสนิกกรับบริหาร
ประเทศ กวจะรับบริหารด้วยความร่าเริง และอย่างมีสติ ไม่
ได้ทำเพื่อพอกพูนอรรถาพาทาน แต่ตามความรู้สึกของผมนั้น^๕
ผู้บริหารบ้านเมือง หรือบริหารประเทศนั้นอย่างน้อยตั้งแต่ผมเกิด
มาจนบัดนี้^๕ เป็นเวลา ๕๐ กว่าปีแล้ว ไม่เคยมีปรากฏเลยว่ามี
ที่เป็น 'พุทธศาสนิก' ในความเข้าใจของผมเพราะฉะนั้น ประการ
แรกเราพึงทำความเข้าใจกันก่อนว่า 'พุทธศาสนิก' คือใคร ใคร
คือ 'พุทธศาสนิก' เวลาที่สังคมถึงวิกฤตการณ์นะ สมาชิกใน
สังคมจะถามตัวเองเสมอว่าเอกลักษณ์ของตัวเองคืออะไร เวลา
คนไทยเราประสบพบกับวัฒนธรรมอื่น กระแสอื่น และเราเริ่มมี
ความไม่แน่ใจในตัวเราเอง เราต้องถามตัวเราเองเสมอ คนไทย
คืออะไร ใครคือคนไทย ผมว่าถึงเวลาแล้วที่พุทธศาสนิกจะต้อง
ถามว่าใครคือพุทธศาสนิก

ตามความเข้าใจของผม คำตอบคำถามนี้ พวกท่านทั้งหลาย
คงทราบดีกันอยู่แล้ว กล่าวคือ 'พุทธศาสนิก' นั้นคือผู้ถึงซึ่ง
พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์^๕ ว่าเป็นสรณะ ที่พึ่ง ไม่มีที่พึ่ง
อันยิ่งไปกว่า

เมื่อตอบเช่นนั้นแล้ว ก็ต้องถามต่อไปว่า พระพุทฺธคืออะไร
พระธรรมคืออะไร และพระสงฆ์คืออะไร

พระพุทธเจ้า^๕ ท่านทั้งหลายต้องทราบว่ เดิมท่านเป็น
มนุษย์ปุถุชนคนธรรมดา เป็นคนสามัญ อย่างเราท่านทั้งหลาย
มีความติดยึดตัวตนเหมือนอย่างเราท่านทั้งหลาย แต่อาศัยว่า
ทรงสามารถตัดอ้อตัวพาหนะได้โดยเด็ดขาด ปราศจากกิเลส
วาสนาอีกแล้ว กล่าวอีกนัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าไม่ได้เป็นคนหลับ
อีกแล้ว หากเป็นคนตื่น ‘พุทธะ’ แปลว่า ‘ตื่น’ ตื่นโดยสมบูรณ์
การตื่นนั้น ตื่นได้อย่างไร ตื่นได้ด้วยปัญญาบารมี เห็นแจ้งแทง
ตลอด เมื่อตื่นแล้ว ทรงประกอบไปด้วยพระกรุณาคุณ ผมว่า
คนถือพุทธต้องเข้าใจ ๒ ข้อ^๕ เข้าใจพระปัญญาคุณ เข้าใจพระ
กรุณาคุณ ถ้าเข้าใจเพียงข้อใดข้อหนึ่ง จะไม่สามารถเป็นพุทธ
ศาสนิกได้ ที่พระพุทธเจ้าตื่นนั้น ตื่นจากอะไร พระพุทธเจ้า
ตรัสรู้ ตรัสรู้อะไร พระพุทธเจ้าตื่นหรือตรัสรู้ คือตรัสรู้พระ
ธรรม พระพุทธเจ้า^๕ ทรงแลเห็นพระธรรม ผมว่าอันนี้เป็น
เรื่องสำคัญมาก พระพุทธเจ้าตรัสว่า ‘ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็น
เราตถาคต’ ผู้ใดเห็นพระพุทธ^๕ผู้นั้นเห็นพระธรรม ผู้ใดเห็นพระ
ธรรมผู้นั้นเห็นพระพุทธ

พระธรรมนั้นคืออะไร พระธรรมนั้นคือสิ่งซึ่งเป็นสภาวะ
แห่งธรรมชาติ^๕เอง เข้าใจสภาวะแห่งธรรมชาติ เข้าใจ
การเกิดและการดับ ซึ่งเป็นธรรมดาโดยธรรมชาติ ความเป็น

กลางโดยธรรมชาติ ซึ่งเรียกว่า ‘มัชฌิมนิกายธรรม’ รู้ว่าเป็น ‘อิทัปปยัตตา’ เป็นสิ่งซึ่งอาศัยกันและกัน เป็น ‘ปัจจุอาการ’ พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้ว ‘ผู้ใดเห็นสมุปบาท ผู้นั้นเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต’ เพราะฉะนั้น ผมเห็นว่า คนซึ่งถือพุทธจะต้องเข้าใจสมุปบาท ถ้าไม่เข้าใจเรื่อง ปฏิจสมุปบาท ก็ไม่สามารถเข้าใจพุทธศาสนาได้ ผู้ใดไม่สามารถเข้าใจพุทธศาสนาได้ ก็ไม่สามารถปฏิบัติตามพระพุทธธรรมได้ เมื่อไม่สามารถปฏิบัติตามพระพุทธธรรมได้ ก็ไม่สามารถจะเห็นพระพุทธเจ้าได้ พุทธศาสนิกในแง่ของผมหมายความว่าเช่นนั้น

ผู้ซึ่งประพฤติตามแนวสัทธรรม ตัวแก่นแห่งธรรม เพื่อทำลายอวิชชา เพื่อทำลายตัณหา เพื่อทำลายอุปาทาน เพื่อเข้าไปหาความเป็นพุทธ ทำได้อย่างไร บุคคลจะทำได้ก็โดยการดำเนินรอยตามพระพุทธเจ้า ดังที่ผมกราบเรียนแล้ว มุ่งที่พระปัญญาคุณและพระกรุณาคุณเป็นต้น^๕ เมื่อแลเห็นกระแสแห่งธรรมเมื่อไร เกิดดวงตาเห็นธรรมเมื่อไร เมื่อนั้นความเป็นสงฆ์จะเกิดขึ้น พระรัตนตรัยอยู่ตรงหน้า^๕ พระพุทธเจ้าตรัสรู้โดยเห็นพระธรรม คนที่จะเป็นพุทธศาสนิกได้นั้น จะต้องประพฤติปฏิบัติตามพระพุทธเจ้า เพื่อเห็นพระธรรมเจ้า เมื่อเห็นพระธรรมเจ้าเมื่อไร ความเป็นพระสงฆ์จากเกิดขึ้นเมื่อนั้น เมื่อไม่ช้าไม่นาน

มานี้เอง เจ้าคุณอุปาสดีคุณูปมาจารย์ วัดบรมนิวาส เคยกล่าวไว้
ว่า “คนที่เกิดมาในดินแดนพระพุทธศาสนาแล้วไม่ทำให้ดวงตา
เห็นธรรมในชาตินี้ ไม่ได้พระโสดาบันในชาตินี้ ท่านว่าเสียชาติ
เกิด” ผมเข้าใจว่าคนไทยในเวลานี้เสียชาติเกิดกันมาก อันนี้เป็น
ข้อต้นนะครับ ในเรื่องพุทธศาสนิก ตามความเข้าใจของผม
ท่านทั้งหลายจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย หวังว่าจะได้อภิปราย
กันในตอนต่อไป

ตอนที่ ๒ ผมจะพูดถึงเรื่องสังคมพุทธ ตามความเข้าใจของ
ผมอีกเหมือนกัน เมื่อพูดถึงสังคมพุทธนั้นะ จะต้องเข้าใจว่า
มีชาวต่างประเทศเป็นอันมาก รวมทั้งพุทธศาสนิกชนคนไทย
เป็นจำนวนไม่น้อย ที่ถือว่าการมาเป็นพุทธศาสนิกชน เป็นการ
หลีกเร้นออกจากสังคม ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับสังคม คนไทย
จำนวนไม่น้อย พุทธสมาคมจำนวนไม่น้อย รวมทั้งชุมชนพุทธ
ในหลายมหาวิทยาลัย ถือว่าการมาถือพุทธนั้นเป็นการหลีกเร้น
ออกจากสังคมไปหาวิเวกสุขอย่างหนึ่ง แล้วความเชื่อมโยงกับสังคม
วิชาสำคัญชาวเยอรมัน ชื่อ แมกซ์ เวเบอร์ ว่าไว้ ใครที่เรียน
สังคมวิทยาจะต้องรู้จักคนคนหนึ่ง เพราะเขียนสังคมวิทยาเกี่ยวกับ
ศาสนาไว้มาก และนับถือกันมากในวงวิชาการ แมกซ์ เวเบอร์
บอกว่าศาสนาพุทธ โดยเฉพาะ นิกายเถรวาทนั้น เป็นศาสนา

ซึ่งสอนให้คนเห็นแก่ตัวอย่างที่สุด เพราะศาสนาพุทธนิกายเถรวาทนั้น สอนให้มุ่งอรหัตมรรค มุ่งอรหัตผล ไม่ต้องการอยู่ในสังคม ต้องการจะปลีกตัวออกไปจากสังคม ใช้แต่เท่านั้น ศาสตราจารย์ ที.วี. มูรติ ชาวอินเดียซึ่งเขียนหนังสือ ซึ่งมีชื่อเสียงมาก เป็นหนังสือปรัชญาพุทธศาสนาชื่อ มัชฌิมิกะ ซึ่งมีคนแปลเป็นภาษาไทยแล้วด้วย ที.วี. มูรติ บอกว่า 'อุดมคติในเรื่องอรหัตผลนั้นนะ เป็นเรื่องความเห็นแก่ตัวอย่างร้ายแรงที่สุด' นั้นก็ปราชญ์ ๒ คน ชาวอินเดียคนหนึ่ง ชาวยุโรปคนหนึ่ง ผมเชื่อว่าแม้คนไทยจำนวนไม่น้อยก็เห็นคล้อยตามนักปราชญ์ ๒ คนนี้ จะโดยที่ได้อ่านข้อความของเขาหรือไม่ก็ตาม และโดยเฉพาะชาวต่างประเทศที่มานับถือพุทธศาสนาจำนวนไม่น้อย ทั้งที่สหรัฐอเมริกา คานาดา เยอรมัน ฮอลแลนด์ อังกฤษ เป็นต้นไปโดยнынั้แทบทั้งสิ้น พวกนี้เบื่อสังคม ไม่อยากจะเกี่ยวข้องกับสังคม แล้วหันมาถือพุทธ ต้องการหาปัจเจกวิเวกสุข ซึ่งผมถือว่าเป็นการตีความพุทธศาสนาอย่างผิดพลาดที่สุด เพราะเหตุว่าพุทธศาสนาสอนว่าให้ละอตัวาทุปาทาน สอนให้เห็นว่า ความสำคัญของตัวตนไม่มี ของสัตว์ไม่มี ของบุคคลไม่มี สิ่งซึ่งพระพุทธเจ้าสอนนั้น คือหนึ่ง มีจิตว่างเป็นสิ่งหนึ่ง สิ่งแรกหรือเอกลักษณ์ที่สำคัญที่สุดของพุทธศาสนา คือพระพุทธเจ้าสอนเรื่อง

อนัตตา ความไม่มีตัวตน ไม่มีศาสนาใดสอนเป็นข้อที่หนึ่งถึง^๕
เป็นการสอนล่วงเข้าไปถึงเบื้องลึกแห่งจิตได้สำนึกของมนุษย์
จึงออกมา ให้เห็นว่า ‘อัตตา’ ไม่มี สิ่งซึ่งเรียกว่า ‘จิต’ เรียกว่า
‘วิญญาณ’ ก็ไม่มี มันเป็นคำซึ่งเอามาเรียกเพื่อประโยชน์เท่านั้น
เอง จริงแล้ว มันไม่มี ต้องทำลายตัวอัตตานั้นให้ได้ พระพุทธเจ้า
เป็นอนัตตาที่ ทรงสอนให้เห็นว่าสิ่งซึ่งยึดมั่นถือมั่นนั้นไม่มี ต้อง
ไม่ยึดมั่นไม่ถือมั่น เพราะฉะนั้นใครที่คิดจะเดินเพื่อออกไปหา
ความสุขส่วนตัวนั้น ก็กำลังเดินออกไปจากพระพุทธศาสนา

ขอให้ตราไว้ว่า ข้อที่ ๑ พระพุทธเจ้าสอนเรื่องอนัตตาท
ในส่วนบุคคล ๒. พระองค์ทรงมุ่งมาที่สังคัม อันนี้มีข้อความ
ในพระไตรปิฎกปรากฏอยู่ทั่วไป แต่ฝรั่งมักไม่เข้าใจ ยังไม่มอง
และมองไม่เห็น ข้อที่ ๑ ทรงเปลี่ยนทัศนคติขั้นพื้นฐานของ
มนุษย์ ข้อที่ ๒ ต้องพระพุทธประสงค์จะเปลี่ยนพื้นฐานในทาง
สังคัมอันเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ถ้าไม่ต้องการเปลี่ยนพื้นฐานทาง
สังคัมจะไม่ทรงตั้งคณะสงฆ์ขึ้น คณะสงฆ์เป็นสังคัมในอุดมคติ
ที่ทรงตั้งขึ้นเป็นสังคัมตัวอย่าง ซึ่งปกครองโดยผู้ไม่มีอัตตาทุพา
พานเหลืออยู่ ต้องเข้าใจอันนี้ครับ กลับมาดูที่ปฐมเทศนา สงฆ์
เกิดขึ้นครั้งแรกในโลก ๕ รูป สงฆ์เกิดขึ้นเมื่อท่านทั้ง ๕ มีดวง
ตาเห็นธรรมแล้ว โดยทรงแสดง ธรรมจักกัปปวัตนสูตร เมื่อแสดง

อนัตตลักขณสูตร นั้น พระบัญญัติทั้ง ๕ รูป ถึงซึ่งอรหัตผล
แล้ว สงฆ์เกิดขึ้นครั้งแรกในโลก นั้นนับเป็นอุตมคติ สังคมใน
อุตมคติเกิดขึ้นครั้งแรกในโลกตอนนั้น พระพุทธองค์ต้องพระ
ประสงค์จะตั้งสังคมในอุตมคติเพื่ออะไร สังคมสงฆ์เป็นสังคมใน
อุตมคติเพื่อเป็นแบบอย่างให้สังคมส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงทัศนคติ
ขั้นพื้นฐาน คือ

(๑) เกี่ยวกับตัวตน ให้แต่ละปัจเจกบุคคลไม่ยึดในตัวตน

(๒) ให้เปลี่ยนแปลงสังคม โดยถือสังคมในอุตมคติฝ่าย
พุทธศาสนาเป็นแบบอย่าง

ขอให้ตราความข้อนี้ไว้เนะครับ ในเรื่องของสังคมพุทธ
และขอให้ดูโดยตลอด โดยเฉพาะเรื่องความเป็นมาของพุทธ
ศาสนาในสังคม ซึ่งผมจะกล่าวเป็นตอนที่ ๓ คือความเป็นมา
ของพระพุทธศาสนาในสังคม

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระองค์เปลี่ยนสภาพจากมนุษย์
ปุถุชน เป็นพระสัมมาสัมพุทธ ไม่มีอิตวาทุปาทานเหลืออยู่
เพราะทรงค้นพบพระธรรม ทรงเห็นปฏิจสมุปบาท ทรงเห็น
อิทัปปัจจยตา เห็นความเกิดในฝ่ายสมุทัยวาร และเห็นความดับ
ในฝ่ายนิโรธวาร พระพุทธกับพระธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
จึงเกิดพุทธธรรมขึ้น สิ่งซึ่งเรียกว่าธรรมะ มีมาก่อนพระพุทธเจ้า

ธรรมะของนักรบก็มี ธรรมะของอะไรก็มี แต่เมื่อเป็นพุทธธรรม
แล้ว เป็นสังฆธรรม เป็นธรรมซึ่งดับ เป็นธรรมซึ่งเย็น เป็น
นิพพาน

เมื่อเกิดพุทธธรรมขึ้นแล้ว ถ้าไม่มีพุทธประสงค์ที่จะเปลี่ยน
แปลงสังคมชนพื้นฐาน พระองค์จะไม่เป็นพระสัมมาสัมพุทธะ
พระองค์จะเป็นเพียงพระปัจเจกพุทธะ โดยเหตุที่ทรงเป็นพระ
สัมมาสัมพุทธะนั้น ทรงต้องการจะเปลี่ยนแปลงสังคม ที่สำคัญ
มาก การเปลี่ยนสังคมชนพื้นฐาน ชั้นแรกนั้น ทรงสร้างสังคม
ในอุดมคติ คือสังคมของอริยสงฆ์ สังคมของผู้ซึ่งไม่มีอัตวาทูปา
ทานเหลืออยู่ อริยสงฆ์นั้นคือผู้ซึ่งประกอบไปด้วยปัญญาคุณ โดย
นัยแห่งพระพุทธเจ้า ประกอบไปด้วยกรุณาคุณโดยนัยแห่งพระ
พุทธเจ้า และมีวิสุทธิคุณเป็นพื้นฐาน ขอให้ดูดี ๆ โดยเฉพาะ
ถ้าศึกษาพุทธประวัติ ในช่วงปฐมโพธิกาล จะปรากฏว่า สังคม
ในอุดมคตินั้น เต็มไปด้วยพระภิกษุซึ่งเป็นพระอรหันต์ หรือ
อย่างน้อยได้พระโสดาบันแล้วจึงมาบวช มีคำกล่าวที่ พระมหา
กัสสปเคยกราบทูลพระพุทธเจ้า ว่า “เมื่อสมัยต้น สิกขาวินัยมี
น้อย พระอรหันต์มีมาก แต่เหตุใด ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ภาย
หลังสิกขาวินัยจึงมีมาก แต่พระอรหันต์กลับมีน้อย” ขอให้ตรา
คำกราบทูลของพระมหากัสสปไว้ ขอให้เข้าใจว่า ทำไมพระ

พุทธเจ้าจึง ขยายสังคมในอุดมคติจากด้านสงฆ์ซึ่งมีแต่อริยสงฆ์
มามีสมมุติสงฆ์รวมอยู่ด้วยมากขึ้น เหตุใดพระพุทธองค์จึงทรง
ขยายสังคมสงฆ์

เหตุที่พระองค์ต้องการขยายสังคมในอุดมคติเพื่อรับปฏุชน
มากขึ้น ก็เพื่อต้องการจะให้มียุทธิพลในการเปลี่ยนแปลงสังคม
มากขึ้นนั่นเอง ขอให้สังเกตนะ ปฐมโพธิกาล ครึ่งแรก ทุกกิ่ง
เดือน ทุกบัณฑิต พระพุทธเจ้าจะทรงแสดงพระปาฏิโมกข์เอง และ
พระปาฏิโมกข์ที่ทรงแสดงนั้น เป็นโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นข้อ
ใหญ่ใจความแห่งสังฆธรรมนั่นเอง เมื่อขยายสังคมสงฆ์ออกไป
รับปฏุชนมากขึ้น เมื่อมีคนชั่วเข้ามาอยู่ในสังคมสงฆ์แล้ว
พระองค์ไม่ทรงแสดงพระปาฏิโมกข์อีกเลย และเปลี่ยนไม่แสดง
โอวาทปาฏิโมกข์ หากให้พระภิกษุสงฆ์แสดงกันเอง ซึ่งอาณา
ปาฏิโมกข์ และพระภิกษุสงฆ์ยังคงแสดงอยู่ทุกบัณฑิตจนบัดนี้

ทีนี้ขอให้พิจารณาตัวพระปาฏิโมกข์ พระวินัยทั้ง ๒๒๗ ข้อ
พระวินัยวางรูปแบบไว้ เพื่อที่จะให้สมาชิกในสังคมนั้น ซึ่งเป็น
ปฏุชน มีโอกาสที่จะเป็นอริยบุคคลได้ มีโอกาสที่สมมุติสงฆ์จะ
เปลี่ยนสภาพจากบุคคลธรรมดาสามัญ ไปเป็นอริยสงฆ์ได้ อันนี้
สำคัญมากครับ ขอให้ดูที่ตัวพระวินัยนั่นเอง ทุกข้อ ทุกกระทง
ความ

ข้อที่ ๑ สงฆ์นั้นต่างจากฆราวาสที่ตรงไหน นี่สำคัญที่สุด
ท่านทั้งหลายที่เคยสมาทานอุโบสถศีล จะรู้สึกได้เลย พวกเราที่
เป็นฆราวาสนั้น ถึงอย่างไรก็ตาม ชีวิตของเราจะต้องเกี่ยวข้อง
กับการทำมาหากิน การซื้อขาย เงิน ทอง ถึงแม้เราจะเข้าไป
ใกล้พระศาสนาเพียงใด ก็เป็นได้เพียงอุบาสก อุบาสิกา ซึ่งแปล
ว่าผู้อยู่ใกล้ แต่ถ้าจะเข้าไปเป็นสมาชิกในสังคม ซึ่งมีทางที่จะ
เป็นสังคมแห่งอุคคกติได้นั้น ท่านจะห้ามเป็นข้อต้นที่ต่างไปจาก
อุบาสก-อุบาสิกา คือท่านจะห้ามเรื่อง ชาตฺรฺปฺรชฺต เงินทองจะ
ต้องไม่มีความสำคัญทันทีเลย นี่เป็นข้อที่ ๑ สังคมในอุคคกติใน
ฝ่ายพุทธศาสนานั้น เงินทองจะต้องไม่มีความสำคัญใด ๆ ทั้งสิ้น
ที่ท่านเอามาถือเพียงแค่เปลือกแค่กะพั้นจนแตกเป็นนิกายต่างไป
ได้ง่าย ๆ นิกายหนึ่งไม่จับ นิกายหนึ่งจับ ไม่มีความหมายอะไร
ความหมายพื้นฐานอยู่ที่ว่าต้องไม่ให้ความสำคัญกับมัน อันนี้
ถ้าไม่ให้ความสำคัญกับ ชาตฺรฺปฺรชฺต แล้ว โอกาสที่สมมติสงฆ์จะ
เป็นอริยสงฆ์ย่อมจะมี ถ้าไม่เอาจริงเอาจังกับ ชาตฺรฺปฺรชฺต ก็จะมี
เงินอยู่ในแบงค์ แม้จะไม่จับ ก็เซ็นเช็ค ถ้าเป็นเช่นนี้ ไม่มีทาง
เป็นอริยสงฆ์ได้

ขอให้ดูต่อไปอีกข้อหนึ่ง คือข้อที่ ๑ ปาณาติบาต สำหรับ
ฆราวาสนั้น เจริญเบญจธรรมมากขึ้น ความเมตตากรุณาก็ขยาย

กว้างออกไปและลึกลงไป เริ่มจากไม่ฆ่ามนุษย์ หลังจากไม่ฆ่า
มนุษย์ก็ไม่ฆ่าสัตว์ แต่สำหรับภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะกรณีนี้ ภิกษุ
ก็ต่างจากสามเณรด้วยซ้ำไป สำหรับภิกษุสงฆ์นั้นห้ามกระทำการ
พราก ภูตคาม ต้นไม้ต้นไร้ห้ามทำลาย ทำไม่ถึงห้ามเช่นนั้น ก็
ขอให้กลับมาหาปรัชญาชั้นพื้นฐานตามอุดมคติของฝ่ายพุทธ
สมาธิในสังคมต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ ระบบ
จักรวาลทั้งหมดต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สมาธิในสังคม
อุดมคติอยู่กับธรรมชาติ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสัตว์ กับ
มนุษย์ และต้นไม้ใบหญ้า แม่น้ำ ลำคลอง พระวินัยจุจิกมาก
แม้กระทั่งถ่ายมูลถ่ายอุจจาระลงในแม่น้ำลำคลองก็ได้ ต้องเป็น
อันหนึ่งอันเดียวกันครบ ถ้าสูงมากก็ต้องเจริญเมตตากวาวนา
กับบุญ บท วิรูปกุเซ พระกัณฐกอยู่เวลานี้ แม้กระทั่งไฟจะมา
ไหม้ที่นี่ อาศัยสัจจบาร์มีไฟก็อาจหยุดได้ ผมเชื่อว่าเวลานี้ ๘๐%
ไม่เชื่อเรื่องเช่นนั้นกันแล้ว ทั้งที่เมื่อต้นกรุงรัตนโกสินทร์เอง
องค์สกลมหาสังฆปริณายกเวลาเสด็จมานั้นนะ ไก่ป่าที่เป็นไก่
เถื่อนนั้น สามารถที่จะเป็นไก่เชื่องได้ ด้วยอำนาจแห่งเมตตา
บาร์มีของพระเถระเจ้า แม้เวลานี้ สำหรับคนทั้งหลายที่เคยไป
สำนักปฏิบัติจะทราบดี หลายต่อหลายแห่งของสำนักปฏิบัติซึ่งมี
งูชุกชุมมาก ก็ไม่ปรากฏว่างูเคยกัดพระภิกษุสงฆ์ หรืออุบาสก

อุปาสภาซึ่งไม่เจริญสมณธรรม ต้องเข้าใจอันนี้ครับ สังคมใน
อุดมคติของฝ่ายพุทธศาสนานี้ เป็นสังคมซึ่งเข้ากันได้กับระบบ
ธรรมชาติ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ เป็นชีวิตที่เรียบ
ง่าย เป็นชีวิตที่คลายออก นิพพิทา คือการคลายออก ไม่ใช่การ
ยึดเข้ามา ไม่ใช่การหมักหมม เรียบ ง่าย สะดวกสบาย อยู่
อย่างง่าย ๆ

ถ้าไม่มีใครเห็นคุณค่าของการดำรงชีวิตอันนี้ ก็ยอมอดตาย
นี่คืออันสังสของการดำรงชีพด้วยบิดเบือน ถ้าชีวิตแบบนี้ไม่มี
ความหมาย ไม่มีใครไต่ถามตร ก็อดตาย แต่ไม่ปรากฏในประวัติ
ความเป็นมาของพุทธศาสนา ๒๕๐๐ ปีที่ผ่านมา ไม่เคยปรากฏ
ว่าพระอดตาย ถ้าพระรูปนั้นไม่เป็นพระพุทฺธ จะอยู่ได้ เพราะ
ชีวิตท่านอยู่อย่างง่ายเหลือเกิน ผ่าผืนก็ไม่มีใครให้ ไปเอามาจาก
ซากศพ เอามาปะ เอามาเย็บ มาย้อม อยู่ได้ บ้านช่องก็ไม่มี ก็
อยู่ตามโคนต้นไม้ได้ ยารักษาโรค น้ำมัน^๕ น้ำคั้น^๕เอง กับราก
ไม้ใบหญ้าต่าง ๆ ก็นำมารักษาตัวเองได้ นับเป็นชีวิตอันประ
เสริฐ อย่าลืมนะ ในพระไตรปิฎกไม่เคยใช้คำว่าพุทธศาสนา จะ
ใช้คำว่าพรหมจรรย์ตลอดเวลา ศาสนาพุทธ^๕นี้เป็นศาสนาเพื่อ
พรหมจรรย์ เพื่อความดำรงชีพอย่างประเสริฐ สังคมพุทธคือ
สังคมที่ประเสริฐ และสังคมนี้จะมีอิทธิพลต่อสังคมภายนอก นี่

เป็นข้อที่ ๓ ที่ผมอยากจะกราบเรียนที่ประชุมเพื่อพิจารณา

เมื่อก้าวโดยหลักแล้ว ผมใคร่ขอกล่าวข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ สมัยพุทธกาลนั้น เราต้องเข้าใจว่า สังคมพุทธได้เกิดขึ้นเป็นสังคมในอุดมคติที่สมบูรณ์แบบ ภายหลังได้ขยายสังคมนี้ โดยรับปะปนมากขึ้น สังคมเช่นนั้นจะเป็นสังคมโดยอุดมเต็มที่ไม่ได้ สมบูรณ์แบบเต็มที่ไม่ได้ จะเห็นได้ว่าแม้ระหว่างการดำรงพระชนม์ชีพอยู่นั้นแหละ พระภิกษุสงฆ์ได้ทำความรำคาญเบียดเบียนบุคคลพุทธบาทหลายต่อหลายครั้ง จนปรากฏว่าทรงบัญญัติสิกขาวินัยมากขึ้น บางครั้งพระภิกษุสงฆ์ทะเลาะกัน ถึงกับเสด็จออกจากสังคมสงฆ์ไป เพื่อจะให้ดีขึ้น สมานฉันท์กัน จึงจะเสด็จกลับเข้ามาใหม่ จะเห็นได้ว่าแม้ในระยะแรก ปัญหาได้เกิดขึ้นแล้ว เมื่อขยายรับปะปนเข้ามาสู่สังคมอุดมคตินี้ และสังคมอุดมคตินี้มีอิทธิพลต่อสังคมวงนอกจริง แต่ไม่มากนัก ขอให้ทราบความข้อนี้ไว้ จริงอยู่ในพระไตรปิฎก เราจะเห็นได้ว่าพระเจ้าแผ่นดินองค์นั้นมานับถือ องค์นั้นมานับถือ แต่เขาไม่นับถือจริงจังอะไรมากนัก ศาสนาพราหมณ์ยังมีอิทธิพลอยู่มาก และเราอ่านจากคัมภีร์ฝ่ายเรา จะเห็นว่า ฝ่ายชินศาสนามีความสำคัญน้อย แต่ถ้าเราไปอ่านคัมภีร์จากศาสนาเซน จะเห็นได้ว่านิครนถนาถบุตร์ที่เราเรียกในคัมภีร์ของเรานั้น มีความสำคัญมาก

และเขายังมีความสำคัญอยู่ตราบนานเท่าทุกวันนี้ ศาสนาขินมิได้สูญหาย
ไปจากประเทศอินเดียดังที่ศาสนาพุทธได้สูญหายไป ทำไม
ผมจะกราบเรียนต่อไปทีหลัง เพราะฉะนั้นขอให้ตราไว้ถึงความ
จำเป็นทางประวัติศาสตร์ว่า

สมัยพุทธกาลนั้น สังคมพุทธ สังคมอุดมคติ มีอิทธิพลบ้าง
แต่ไม่มากนักมีอิทธิพลทั่วไป ไม่แพร่หลายลึกซึ้งนัก จนหลาย
คนบอกว่าถ้าเก่งจริง ศาสนาพุทธทำไมไม่เปลี่ยนแปลงสังคมเสีย
เล่า ต้องเข้าใจว่า เปลี่ยนได้บ้าง แต่ไม่มากนัก คิดตามอัตรา
ส่วนของประเทศอินเดีย ศาสนาพุทธมาเปลี่ยนแปลงอย่างมาก
เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชทรงรวมภารตประเทศเข้าเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน อันนี้สำคัญมากครับ

ถ้าเราเข้าใจเรื่องความเป็นมาของศาสนาพุทธ สังคมพุทธ
แล้ว เราจะต้องเข้าใจเรื่องพระเจ้าอโศก ถ้าเราไม่เข้าใจเรื่อง
พระเจ้าอโศกแล้ว เราจะไม่สามารถเข้าใจเรื่องศาสนาของเราได้
เพราะพระเจ้าอโศกนั้น

- (๑) โดยที่ทรงรวมภารตประเทศ หรือชมพูทวีป ไว้ได้
เกือบจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหมด เป็นพระเจ้า
แผ่นดินองค์แรกในประวัติศาสตร์ ที่สามารถทำได้เช่น
นี้ แล้วการที่ทรงรวมนั้น โดยเฉพาะตอนทรงไปตี

แคว้นกลิงกละ ทรงสดพระราชหฤทัยเหลือเกิน ว่า
วิธีวิหิงสา ไม่ใช่วิธีของมนุษย์ที่เจริญ ทรงเปลี่ยน
พระทัย ทรงน้อมนำให้หันมาหาพุทธศาสนาซึ่งเน้น
ในเรื่องอหิงสา พระเจ้าอโศกจึงหันนับมาถือพุทธ
ศาสนา

(๒) ทรงประกาศเอาพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ นี้
ก็เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ ซึ่งไม่เคยมีมาก่อน

(๓) ทรงประกาศศาสนาออกนอกชมพูทวีป
นี้เป็นสิ่งสำคัญ ๓ ประการที่พระเจ้าอโศกทรงกระทำ เมื่อพระ
พุทธศาสนายุกาลล่วงแล้วได้ถึงสามศตวรรษ

การที่พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาตินั้นะ มีข้อข้อข้อ
เสีย อยากจะให้ตราความข้อนี้ไว้ ทั้งในแง่ข้อดีและข้อเสีย ทั้ง
จุดอ่อนและจุดแข็ง

นอกเหนือไปจากนั้น ในแผ่นดินพระเจ้าอโศกนั่นเอง ได้
เกิดทฤษฎีใหม่ โดยเอาทฤษฎีพราหมณ์มาใช้ ทฤษฎีพราหมณ์
นั้นมีเรื่องจักรวรรดิหรือจักรวาทิน พระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งใน
ทางฝ่ายพุทธได้เปลี่ยนมาเป็นธรรมราชา ความคิดนี้มีมาก่อน
แล้วครับ ถ้าอ่านพระพุทธรประวัติ เราจะจำได้ จะทราบได้
ว่าเมื่อพระมหาสัตว์ประสูติได้เพียงไม่กี่วัน พระเจ้าสุทโธทนะได้

อัญเชิญพราหมณ์ปุโรหิตผู้รู้ ให้มาทำนายพุทธลักษณะ พราหมณ์
ส่วนใหญ่ทำนายว่าพระพุทธรูปเจ้านั้น อาจจะได้เป็นพระจักรพรรดิ
หรือจะได้เป็นพระบรมศาสดาเอกของโลก อย่างใดอย่างหนึ่ง
ปรากฏว่ามีอัญญาโกณฑัญญะเพียงรูปเดียวเท่านั้นที่เป็นพราหมณ์
ที่หนุ่มที่สุด ท่านบอกไม่มีทางอื่นหากจะตรัสรู้เท่านั้น นี่จากพุทธ
ประวัติตอนนั้น จะเห็นได้แล้วว่าความกตัญญูในเรื่องจักรวาทิน หรือ
พระเจ้าจักรพรรดินั้น มีอยู่ในความคิดของพราหมณ์มานานแล้ว
ถ้าเราไปอ่าน ปุราณะ ของพราหมณ์ อ่าน มหาภารตะ อ่าน
อ่าน รามายณะ จะเห็นได้เลย เรามีพิธีที่สามารถจะเสกพระ
ราชาขึ้นเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ และพระเจ้าจักรพรรดินั้น จะมี
ช้างแก้ว ม้าแก้ว และแก้วมณีต่าง ๆ

พระเจ้าอโศกเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์แรก(ก่อนหน้านั้น
เราไม่รู้) ซึ่งสามารถรวมภารตประเทศได้ เข้าตามทฤษฎีแห่ง
จักรวรรดิหรือจักรวาทิน ที่นั่นท่านหันมานับถือพระพุทธศาสนา
ก็ต้องการพิสูจน์ว่า ทฤษฎีนี้ใช้ได้ในพุทธศาสนาด้วย

ผมบอกแล้วไงครับ เมื่อศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ
ก็เริ่มมีข้อดี ข้อเสีย จุดอ่อน จุดแข็ง ศาสนาพุทธเริ่มไถ่เกตุ
ในหลักการบางประการ หลักการที่ไถ่เกตุก็มีอยู่ในพระไตรปิ
ฎกเหมือนกัน ธรรมราชาเรายอมรับ เพราะมีพระพุทธรูปรับยก

ไว้ พระจักรพรรดิหรือจักรวาทินนั้น ต้องเป็นธรรมราชา ปกครองโดยธรรม เพราะฉะนั้นพระเจ้าอโศกจึงเป็นธรรมราชาได้ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิได้ เพราะได้สามารถรวมชมพูทวีปเข้าไว้ เพราะฉะนั้นทฤษฎีในเรื่องธรรมราชานั้นเป็นทฤษฎีที่สำคัญมาก เป็นทฤษฎีที่ทุกประเทศที่นับถือพุทธศาสนา รับเอามาเป็นหลัก ทั้งลังกา พม่า ไทย มอญ เขมร ลาว โดยเฉพาะฝ่ายเถรวาทรับทฤษฎีนี้มา ดังจะเห็นได้ว่าหนังสือที่สำคัญที่สุดของไทย ที่เขียนขึ้นเป็นเล่มแรกนั้น เป็นหนังสือเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นหนังสืออันว่าด้วยจักรวาทิน ว่าด้วยจักรวรรดิ ว่าด้วยธรรมราชา และทฤษฎีนี้โยงขึ้นมาเป็นทฤษฎี ๓ เล่มคือ

- (๑) พระพุทธศาสนาจะดำรงคงอยู่ได้ จะต้องมีการธรรมราชาสนับสนุน
 - (๒) พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีสังคมสงฆ์ ซึ่งถึงไม่มีอริยสงฆ์ ก็ต้องมีสมมุติสงฆ์ ธรรมราชาจะสนับสนุนสังคมสงฆ์
 - (๓) จะต้องมีการปกครอง ประชาธิปไตย ซึ่งประเพณีปฏิบัติธรรมสนับสนุนสังคมสงฆ์ และเชื่อฟังธรรมราชา
- นี่คือ ๓ เล่มที่ต้องโยงกันตลอดเวลา ขอให้ไปดูได้ครับ ที่

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเทศไทย ประเทศพม่า ประเทศไต้หวันก็ตามที่นับถือพุทธศาสนาแบบพระเจ้าอโศก จะต้องมี^๕ เช่นตลอดเวลา แล้วธรรมราชาอัน^๕จะต้องมีทศพิธราชธรรม เป็นตัวนำ จะต้องมีการวรรคัตว์เป็นตัวนำ ที่จริงธรรมเหล่านี้ เป็นของพราหมณ์เขามีก่อน แต่ศาสนาพุทธนำเอามาใช้ ถ้า พระราชาประพฤติปฏิบัติพระองค์ผิดทศพิธราชธรรม ผิดการ วรรคัตว์ พระองค์อาจไม่สามารถปกครองบ้านปกครองเมือง ก็ได้

จริงอยู่ สังคมสงฆ์^๕นั้นไม่เคยมีอำนาจอย่างสังคมที่เรียกว่า Church and State ของตะวันตก ไม่เคยมีอำนาจทางการเมือง ในแง่ไหน คนในแง่ความชอบธรรม ถ้าพระราชาไม่ถือ ตามธรรมก็เป็นธรรมราชา ย่อมเปิดโอกาสให้ถูกทำลายได้ ง่าย ถ้าเป็นธรรมราชาแล้ว ย่อมจะฟังสังคมสงฆ์ สังคมสงฆ์ จะเป็นตัวเอื้ออาทรต่อราษฎร ให้เคารพนับถือธรรมราชา เป็น ตัวตัวแทนพระราชา ไม่ให้รุนแรงต่อราษฎรจนเกินไป ไม่ให้เรียก ภาษีจังกอบแก่ราษฎรจนเกินไป ให้มีความพอดี ความพอดีใน ๓ ด้าน ขอให้ดูตัวอย่างในประเทศเราก็น่าได้ ท่านทั้งหลายเคย เรียนประวัติศาสตร์กันมาแล้ว ไม่ทราบว่าจะรู้สึกอย่างไรกันบ้าง พระนารายณ์^๕นั้นเรายกย่องท่านเป็นถึงพระมหाराช ท่าน^๕ทั้งหลายทราบไหมว่าทำไมพอสวรรคตลงก็^๕สิ้นราชวงศ์ เพราะว่า

ฝ่ายตรงข้ามของพระนารายณ์นั้น ไปอ่านคฤหัสถ์ได้ครบอ่าน ลาธุแบร์
 คฤหัสถ์ได้ อ่าน พงศาวดาร คฤหัสถ์ได้ ฝ่ายตรงข้ามของพระนารายณ์
 นั้น หาว่าพระนารายณ์ผูกฝืนในคริสต์ศาสนา จับพระสิก ลาธุ
 แบร์ ว่าชนหลวงเสียจับสิก พระราชพงศาวดารว่าเจ้าพระยา
 วิชาเยนทร์เป็นคนจับสิก อันนี้เป็นเหตุที่ฝ่ายตรงข้ามโจมตีว่า
 พระนารายณ์ไม่ได้เป็นธรรมราชาอีกแล้ว และอย่าลืมเห็นว่า พระ
 นารายณ์ทรงสนพระทัยในพุทธศาสนาเท่า ๆ กับไสยศาสตร์ อัน
 นี้ก็อกระแสนี้ที่ศาสนาพุทธรับเข้ามา เรื่องใกล้เคียง รับ
 ไสยศาสตร์ รับภุมมิตีศาจ เข้ามา อันนี้เป็นทั้งจุดอ่อนและจุด
 แข็งของพุทธศาสนา อย่าไปนึกว่าเป็นจุดอ่อนอย่างเดียวครับ
 เป็นทั้งจุดแข็งด้วย ศาสนาพุทธแตกต่างจากศาสนาอื่น ตรงที่
 สามารถจะใกล้เคียงได้บางประการ แต่ได้ยึดมั่นตัวธรรมะเอาไว้
 ตราบใดที่ศาสนาพุทธดำรงคงอยู่ได้ คือยึดมั่นในตัวธรรมะ กลับ
 มาที่การทำลายตัวอัฐวาทุปาหนาน กลับมาหาหลักเมตตากรรณา
 กลับมาหาหลักสังฆธรรม ศาสนาพุทธจะดำรงคงอยู่ได้ แม้จะ
 ห่อหม่อมไปด้วยไสยศาสตร์ ห่อหม่อมไปด้วยการนับถือผี แต่
 ตราบใดที่ตัวหลักถูกทำลาย ไปยึดที่เปลือกที่กระพี้ ศาสนา
 พุทธจะถูกทำลายไปทั้งกรณีที่ถูกทำลายไปในอินเดีย ในแผ่นดิน
 พระนารายณ์นั้น เสียฝ่ายตรงข้าม ถือว่าพระองค์ทรงสนพระ
 ท้ายในไสยศาสตร์เท่า ๆ กับพุทธศาสนา หรือถือไสยศาสตร์

ยิ่งกว่าช่วยเข้าไป ถ้าใครไม่เชื่อความข้อนี้ ไปอ่าน พระราชพิธี
๑๒ เดือน ดูกี่ได้ และนอกจากนี้แล้วยังมีการกล่าวหาว่า ทรง
ผูกใส่ลัทธิฝรั่ง อาจจะทรงเข้ารีตเป็นคริสต์ศักดิ์ก็ได้ อันนี้อาจ
จะเป็นข้อกล่าวหา แต่นั่นแหละเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง
ที่พระราชพงศาวดารเอ่ยถึงการทำลายพระนารายณ์มหาราช ยิ่ง
แผ่นดินขุนหลวงพระยาตากยิ่งเห็นได้ชัด จะมีพระสติวิปลาสจริง
ไม่จริง นั้นไม่ใช่ประเด็น แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ได้ทรงวิวาท
กับคณะสงฆ์นั้นเป็นเรื่องจริง และบางทีมีเรื่องเล็กน้อยหนึ่ง
ซึ่งคนส่วนมากอ่านพงศาวดารแล้วข้ามเสีย คือมีมหาคาก่อการ
กำเริบขึ้นที่กรุงเก่า มหาคาสมนักกองชาย 'วอลโว่' วุ่นแฉะ
ก่อการกำเริบขึ้นที่กรุงเก่า มหาเถรสมาคมเรียกมาพิจารณาแล้ว
ก็จะตัดสินบนมหาเถรสมาคมอย่างไร ผมไม่ทราบ แต่ปล่อย
แกล้งกลับไป ว่าแกล้งไม่ผิด เหมือนกับคดีวอลโว่ ขึ้นมาถึงมหา
เถรสมาคมแล้วบอกว่าไม่เป็นปาราชิก ว่าเป็นนิสสัคคีย์ปาจิตติย์
ปลงอาบัติเสีย เสียภาษีให้รัฐบาลแล้วก็หาย มหาคากลับไปแล้ว
ก็ไปก่อการกำเริบขึ้นอีก แร่งทะเลาะกับฝ่ายสงฆ์ที่บริสุทธิ์
นี้สำคัญที่สุด แล้วสนับสนุนสงฆ์ที่เป็นอลัชชีมีมหาคาเป็นตัว
อย่าง ถึงกับสังฆราชลงกราบพระเจ้าแผ่นดิน ก็อยู่ไม่ได้
ถึงแก่ความหยาม

ขอให้ดูรับ สามเส้า จะเป็นอย่างนี้ตลอดเวลา ตราบไต
ที่อยู่ใต้ ตราบไตที่มีธรรมราชา ตราบไตที่มีสงฆ์เป็นสุปฏิบัติ
พยายามจะดำเนินไปสู่ความเป็นอริยสงฆ์ สังคมนั้นจะเป็นสังคม
อุดมคติ หรือสังคมที่ใกล้เคียงกับอุดมคติที่สุด ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อ
สังคมทางการเมือง และสังคมทางการเมืองก็จะมีอิทธิพลต่อสังคม
ของคนส่วนใหญ่ ขอให้ดูรับ ๓ เส้า เป็นเช่นนี้มาตลอดใน
ประเทศไทย ไปอ่านดูก็ได้ หนังสือเก่า ๆ ที่เขียนในเมืองไทย
แม้จะดูโดยสายตาฝรั่ง สายตาของบาทหลวงที่เข้ามา จะบอก
เลยว่าสังคมที่เลวเวลานั้น สังคมพุทธศาสนามีอิทธิพลเหนือพระ
เจ้าแผ่นดิน เห็นอยู่ปกครองบ้านปกครองเมือง เห็นอยู่คุมอำ
นาจของรัฐ เห็นอยู่คุมอำนาจทางความคิด เห็นอยู่ที่เป็นผู้นำ
ทางการศึกษา เมื่อเป็นเช่นนั้น โอกาสที่ราษฎรจะมีความสุข
ย่อมเป็นไปได้ และไม่ใช่เฉพาะราษฎรจะมีความสุขเท่านั้น ทุก
สรรพสัตว์ก็จะมีความสุข และความสุขนั้นจะมีตลอดไปถึงขบวน
การธรรมชาติ อย่าลืมนะ ศาสนาพุทธมิใช่จะพูดถึงเรื่องมนุษย์
พูดถึงสัตว์และธรรมชาติตลอดหมด ถ้าพระเจ้าแผ่นดินไม่ทรง
ทศพิธราชธรรมแล้ว ธรรมชาติจะปรวนแปรไปฝนฟ้าจะไม่ตก
ต้องตามฤดูกาล ข้าวในนาจะปลูกไม่ได้ อันนี้เป็นความเชื่อ
ของคนไทยตลอดมา เวลาเกิดฝนแล้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินจะ

ต้องทรงอุโบสถศีล ที่สำคัญมากคือต้องนิมนต์พระเข้ามาสวด
คาถาพระปริณาสศาสตร์ และไปอ่านคาถาอุชิครับ ไม่มีอะไร
พระจะบอกว่า “ดูกร เทพดา วลาหก เรามีศีลบริสุทธิ์แล้ว
กุญฺธิของเรามุงดีแล้ว เชิญเทพยดาวลาหกให้ฝนตกลงมาเถิด” ไม่
ได้พูดอะไรมากไปกว่านั้นเลย ไม่ได้ไปขอร้องอะไรเลย บอกฝน
อยากตกก็ตกลงมานะ กุญฺธิอวมุงเรียบร้อยแล้ว อาศัยคนมีศีลจะ
มีศีลพุดเท่านั้น ฝนก็ตก

นี่สำคัญมากครับ อิทธิพลของศาสนานี้เป็นอิทธิพลซึ่งรวม
ตลอดทั้งระบบธรรมชาติ แม้รัชกาลที่ ๗ นี้เอง มีคนกราบบังคม
ทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ทำอย่างนั้นอย่างนี้
คนจะติฉินนินทาได้ ท่านว่าอย่าไปกลัวเลย ธรรมการราษฎรต้อง
ติฉินนินทา เพียงฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เขาก็ตำพระเจ้า
แผ่นดินเสียแล้ว นี่เป็นธรรมดา ความคิดในเรื่องธรรมราชานี้
จะต้องรับผิดชอบตลอด ทว่าทั้งกระบวนการธรรมชาติ และต้อง
รับผิดชอบด้วยว่า ถ้าการคณะสงฆ์ไม่เรียบร้อย ธรรมราชาต้อง
เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ต้องเข้ามาปฏิรูปคณะสงฆ์ ทำให้คณะสงฆ์
ดีขึ้นด้วย นี่เป็นเช่นนี้ตลอดเวลาคับ พระเจ้าแผ่นดินต้องคอย
มาช่วยในเรื่องสังคายนา คอยมาช่วยเวลาความไม่เรียบร้อยใน
คณะสงฆ์เกิดขึ้น โดยเฉพาะเมื่อกรุงแตกใหม่ ๆ นั้น ฝ่ายบ้าน

ฝ่ายเมืองต้องออกกฎหมายคณะสงฆ์ ถึงกับมีขุนนางตัดสินใจ
พระ อันสำคัญมาก สองเส้าจะต้องช่วยกัน เพื่อความสุขของ
ราษฎร และระบบธรรมชาติทั้งหมด ขอให้ตราความข้อ^๕ไว้
จะเห็นด้วยไม่เห็นด้วย เดี่ยวขอให้อภิปรายกัน ที่ผมกล่าวมา^๕
เป็นความเป็นมาของสังคมพุทธ และสังคมไทยที่แล้วโดยย่อ

ทีนี้ผมจะกราบเรียนถึงสภาพสังคมปัจจุบัน ผมอยากจะเรียน
ว่า สังคมในปัจจุบั^๕นั้น สามเส้าไม่ได้ทำงานต่อไปอีกแล้ว ธรรม
ราชาไม่มีอีกแล้ว โดยเฉพาะตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง
๒๔๗๕ เป็นต้นมา ผู้ที่เข้ามาสู่อำนาจการปกครอง เข้ามาโดย
วิธีฉ้อฉลทุกคณะ รวมทั้งคณะผู้ก่อการ ๒๔๗๕ ด้วยไม่ว่าจะ
หวังดีอย่างไรก็ตาม เข้ามาโดยฉิ^๕ดินน้ำสาบาน เข้ามาด้วยการยึด
อำนาจ โดยไม่มีความชอบธรรมใดๆ เลย โดยเฉพาะ ๒๔๙๐
๒๕๐๐ ๒๕๑๖ ๒๕๑๙ ๒๕๒๐ นั้น เข้ามาโดยวิธีของความ
โกหกมดเท็จ^{๕ ๕} เพราะฉะนั้นเข้ามาแล้วก็ต้องล้างรัฐธรรมนูญ
เพื่อร่างรัฐธรรมนูญใหม่ เสร็จแล้วก็ต้องมีการเลือกตั้ง^๕
ทั้งหมด^{๕ ๕}เป็นวิถีทางที่โกหกเพื่อหาความชอบธรรม แต่พวกนี้^๕
จะอิงสถาบันเดิม สถาบันพระมหากษัตริย์เดิม เพราะสถาบัน
พระมหากษัตริย์เดิม ยังนึก ยังเชื่อกันว่าเป็นเรื่องของธรรม

ราชาอยู่ ผู้มีอำนาจทางการเมืองต้องการให้สถาบันพระมหากษัตริย์สนับสนุนเขา

เมืองไทยผิดจากลังกา พม่า เพราะว่าไม่ได้ถูกจักรวรรดินิยมเข้ามาทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันนี้เป็นตัวเอื้ออำนวยให้ผู้ปกครองบ้านปกครองเมืองรู้สึกว่ามี ความชอบธรรม จึงถือว่านักการเมืองเป็นธรรมราชารุ่นใหม่ ที่อ้างว่าเป็นธรรมราชาพวกนี้จะสนับสนุนสังคมสงฆ์ สังคมสงฆ์ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะจำเริญแต่ได้รับระบบอาณานิคมทางปัญญาของฝรั่งเข้ามา สังคมสงฆ์เริ่มหันเหมารับค่านิยมจากภายนอก รับค่านิยมทางวัตถุนิยม รับค่านิยมทางความสะดวกสบาย ศีลสิกขา จิตสิกขาลดหย่อนลง ปัญญาสิกขาเกือบจะไม่ต้องพูดถึงกัน เพราะฉะนั้นตัวสังคมสงฆ์ในอดีตก็ลดความเป็นอุดมคติลงไปทุกที แต่ยังคงเชื่อว่า ผู้ปกครองประเทศที่เป็นธรรมนั้นเป็นธรรมะก็เลยสนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นธรรมสองระดับ ซึ่งสนับสนุนซึ่งกันและกันอยู่ สังคมสงฆ์โดยทั่ว ๆ ไปตอนนี้ เป็นสังคมของธรรม เป็นเช่นเดียวกับสังคมของบ้านเมือง ซึ่งก็เป็นสังคมของธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้ ราษฎรจึงเดือดร้อน ราษฎรส่วนใหญ่เดือดร้อน เมื่อเดือดร้อนแล้ว ระบบจักรวาลทั้งหมดก็เดือดร้อน ปัญหาเรื่อง Ecology ปัญหาเรื่องนิเวศวิทยา ปัญหา

เรื่องแม่น้ำน้ำเสีย เพราะอะไร เพราะมันเกิดจากความโลภ
โลภเพราะว่ามันอยากได้ส탕ค์กันมากขึ้น ตอนนั้นพระผู้หลักผู้
ใหญ่ก็มีเงินไปฝากแบงก์กันมากขึ้น มีรถยนต์ขึ้น มีห้องแอร์
อยู่กัน นี่เป็นเรื่องจริง ซึ่งเมื่อเร็ว ๆ นี้ พระราชาคณะผู้ใหญ่
รูปหนึ่ง บอกชื่อได้ เจ้าคุณวชิราวุธทองนี่เอง ท่านบอกกับผม
ว่า “คุณสุลักษณ์ สถาปนบ้านเมืองในเวลานี้แก้ไขไม่ยากหรอก ขอ
ให้ถือศีล ๕ กันเท่านั้น ที่อาตมาว่านี่นะ อาตมาว่าพระนะ ขอ
ให้พระถือศีล ๕” เดียวจะหาว่าถ้อยคำที่ผมพูดไม่มีพยานหลัก
ฐาน เจ้าคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ กรรมการมหาเถรสมาคมพูด
ปรากฏหลักฐาน และตีพิมพ์ในหนังสือ สามมูข ของยุวพุทธิก
ชลบุรี ในพระสังฆราชูปถัมภ์ ท่านบอกว่า ที่อวดอ้างกันว่ามี
อริยสงฆ์ที่นั่นที่นี่ มีฤาษีลิงดำ ถึงต่าง หลับตาเห็นอะไรต่าง ๆ
นั้น มันโกหกตอแหลทั้งนั้น ท่านบอกมันไม่มี ท่านบอกท่าน
เองเวลานี้อายุ ๗๘ แล้ว อยู่ไปอีกไม่กี่ปีแล้ว เป็นสมภารวัด
สุทัศน์ ฉันทาย ๆ อยู่ง่าย ๆ เข้าก็ออกไปใส่บาตร เดินรอบโบสถ์
ท่านบอกว่าพระหมอดูวัดสุทัศน์ยังกินดีอยู่ดีกว่าอาตมาเลย เข้า
ก็มีผู้หญิงเอาโอวัลตินมาประเคนถึงกุฏิ มีไข่ลวกเอเย อะไรเอเย
เพลกฉันดีกว่านี้อีก ท่านว่า “แล้วมาบำรุงกันอย่างไร พระจะอยู่
กันได้อย่างไร”

นี่เป็นคำของเจ้าคุณสมเด็จพะพุฒาจารย์ ไม่ใช่คำของผม เห็นไหมว่าสภาพเป็นอย่างไรเวลานี้ สภาพเหล่านี้เป็นสภาพที่ไม่พูดกันซึ่ง ๆ หน้า เพราะต้องการจะสร้างความศักดิ์สิทธิ์เอาไว้ว่านี้ธรรมราชาก็ยังอยู่ทั้ง ๆ ที่มีนอธรรมกันทั้งนั้น สังคมสงฆ์ก็ว่ายังเป็นสังคมซึ่งมีอริยสงฆ์อยู่ มีหนังสือพิมพ์ก็ว่า เป็นความวิเศษมหัศจรรย์ต่าง ๆ มันเป็นไปได้ อาจมีพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นอริยะมีอยู่ในเวลานี้ ผมไม่ว่า พระผู้ปฏิบัติก็ยังมีความแน่นอน แต่โดยระบบ โดยรูปการมันเป็นไปได้นานอีกแล้ว แม้กระทั่งสวนโมกข์ก็ตาม สำนักปฏิบัติสำคัญ ๆ ทางอีสานก็ตาม ผมไปเมื่อ ๑๐ ปีก่อนเทียบกับเวลานี้ มันเปลี่ยนไปมาก เหลือเกิน トラบไตซึ่งเรียกว่าความเจริญแบบใหม่ไปถึง มันจะต้องทำลายสิ่งซึ่งเป็นธรรมชาติ สิ่งซึ่งเป็นนิเวศวิทยา มันจะต้องเอาเงินเข้าไปถึง มันจะต้องเอาความจอแจเข้าไปถึง มันจะเอาความเลวร้ายต่าง ๆ เข้าไปถึง และท่านพระนักปฏิบัติเหล่านี้จะไม่มีทางห้ามอะไรได้ สวนโมกข์ก็ไม่มีทางห้ามไว้ได้ สำนักปฏิบัติแห่งไหนก็ไม่มีทางห้ามไว้ได้ อันนี้เป็นสภาพของบ้านเมืองในปัจจุบัน เป็นสภาพที่เราจะต้องเผชิญความจริง พุทธศาสนิกจะต้องเผชิญความจริง ถ้าพุทธศาสนิกบอกว่า โอ ทุกอย่างมันเรียบร้อย ทุกอย่างมันดีงาม ทุกอย่างมันวิเศษสุด นั่นแหละ

คือความหายนะ เมื่อกรุงศรีอยุธยาจะแตก คนที่อพยพหนีอย่าง
หุนหันไม่คิด คนที่ถอยทัพ ผมบอกคุณแล้วไง สมัยพระนารายณ์
เริ่มต้นสนใจไสยศาสตร์เท่า ๆ กับพุทธศาสนา ยิ่งขึ้นราชวงศ์
บ้านพลูหลวงช่วยแล้ว ไสยศาสตร์ขึ้นเหนือศาสนาพุทธ ศาสนา
พุทธรองลงไปเลย สมเด็จพระสังฆราชองค์^๕เป็นพระพุทธรูป
เจ้าเองเลย คุณไปอ่านดูในหนังสือเก่าก็ได้ ถึงกับกราบทูลพระ
สังฆราชซึ่งเป็นพระพุทธรูปเจ้า เอาขึ้นถึงขนาดนั้น คุณไปอ่านดู
รายการทูตลังกาไปเฝ้าพระสังฆราชก็ได้ ประทับอยู่บนนั้น มี
คนพักด้วยกัน แห่แหนกัน คือมันเลอะกันจนถึงขนาด เลอะเหมือน
กับเวลานี้ เสร็จแล้วกำลังนึกว่าเราวิเศษ เราดีที่สุดใน เพราะเวลา
นั้นศาสนาที่อื่นเสื่อม ลังกาสถูสมณวงศ์มาขอพระเจ้าบรมโกศ
ไปให้สืบสมณวงศ์ ไทยส่งพระไป ส่งเจ้าคุณอุปบัติไปสืบสมณ
วงศ์ เหมือนเวลานี้ ส่งสมณทูตไปทั่วโลก ก็เลยนึกว่าเราวิเศษ
ว่าแน่กว่าที่อื่น ที่จริงมันไม่แน่ มันแย่ แต่ว่าไม่พยายามพูดกัน
ใครพูดความจริงแล้วโกรธ เหมือนอย่างตอนกรุงศรีอยุธยาจะ
แตกนั้นนะ จะไปยังพม่าที่ ก็ต้องไปกราบทูลข้างใน คุณข้างใน
จะได้เอาสำลีสอดหู เหมือนกับเวลานี้ ถ้าใครจะพูดความจริงที่
ก็ต้องขอเอาสำลีสอดหูก่อน ไม่อย่างจะฟัง อยู่ในโลกแห่งความ
หลง อยู่ในโลกแห่งความเลอะ ถ้าพูดความจริงแล้วโกรธ แต่

ผมเห็นว่า ถ้าเป็นพุทธศาสนิก ประการแรกจะต้องพูดความจริง จะต้องเห็นว่าอะไรเป็นความจริง แล้วต้องกล้าพูดความจริง พระพุทธเจ้าตรัสว่า เราอยู่ในเรือนแห่งความทุกข์ บ้านของเราทำลงไฟไหม้ ในฐานะแต่ละบุคคลนั้นใจ สังคมก็เป็นเช่นนั้น ต้องเข้าใจนั้น ถ้าบ้านไฟไหม้แล้วจะแก้ได้อย่างไร นี่ผมอยากจะเรียนว่า สถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน จะแก้ได้อย่างไร ผมกราบเรียนด้วยความเคารพว่า ผมเองนั้นได้พยายามแก้มามาก ได้เคยจัดสัมมนาว่าด้วย พุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน^๕ ขนทศยามสมาคม ปี ๒๕๑๒ ร่วมกับพุทธสมาคม พยายามจะเตือนคณะสงฆ์ เตือนด้วยความเคารพ นิมนต์กรรมการมหาเถรสมาคมไปหลายรูป เชิญอธิบดีกรมการศาสนาไป เชิญชมรมพุทธไปประชุมกัน หนังสือก็พิมพ์ออกมาเล่มใหญ่เสมอ ว่าควรจะทำอย่างไร ระดับสูงจะทำอย่างไรได้บ้าง ปรากฏว่าไม่มีการแก้ไข ปรากฏว่ามีการติดโปสเตอร์ดำผมทั่วไปทั้งที่วัดบวรนิเวศและที่อื่น ๆ ว่าไอ้คอมมิวนิสต์เข้ามาแทรกแซงทำงาน นี่ปี ๒๕๑๒

ปี ๒๕๑๐ ผมพยายามจัดร่วมกับหลายคน ทำงานอนุสรณ์อยุธยาครบ ๒๐๐ ปี ที่กรุงศรีอยุธยาแตกมาครบ ๒๐๐ ปี มีอะไรเป็นอนุสสติ เป็นบทเรียนให้เราเรียนได้บ้าง เพื่อเตือนผมเลยถูกกล่าวหาว่า^๖ เป็นผู้ที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ จะจับผม

เข้าตารางเวลานั้น^๕ และคนที่จะจับผมนะ ต่อมาก็คือเป็นนายกรัฐมนตรี เขาไม่ต้องการคำเตือน และเวลานั้นผมก็พยายามแก้ไขบ้านเมือง โดยไม่เคยหวังว่าจะเข้าไปมีอำนาจกับเขา พยายามทำมาหาก ผมเองรื้ออยู่ครับว่า คณะสงฆ์^{๘๘} บ้านเมือง^{๘๙} ระบบราชการก็ดี มันชวชเช แต่ผมเชื่อแน่ๆ ว่ามีคนคดียู่ในทุกะบบทุกแห่ง พระสงฆ์^{๙๐} ทั่วๆ ก็มี ข้าราชการ^{๙๑} ทั่วๆ ก็มี มาช่วยกันแก้ระบบได้ใหม่ ความหวังของผมมี จนตราไปถึงวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ผมเห็นว่าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้น เป็นอันหมดความหวังอันสุดท้าย เดียวนี้ผมไม่เชื่อว่าระบบจะสามารถแก้ตัวเองได้ ไม่ว่าจะระบบการปกครองคณะสงฆ์ หรือระบบการปกครองบ้านเมือง ทั้งสองระบบนี้ ผมว่ามาถึงซึ่งความอดทนแล้ว มาถึงหนทางซึ่งไม่สามารถจะหันกลับได้อีกแล้ว ไม่สามารถจะทำให้ดีขึ้นได้อีกแล้ว ยกตัวอย่างรัฐธรรมนูญเองครับ ก่อน ๒๕๑๙ อธิการบดีของคุณ^{๙๒} หนึ่ง บำเพ็ญเพียรมาตั้งแต่สมัยเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย พยายามดึงกลุ่มบูรณะชนบท^{๙๓} ชนทชชนาท พยายามร่วมมือกับระบบนายทุนนั้นแหละ เพื่อแก้ไขสังคม พยายามมีโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร พยายามเอาธรรมศาสตร์กับมหาวิทยาลัยอื่น ร่วมกับกรมสามัญศึกษา เพื่อยกฐานะของต่างจังหวัดให้ดีขึ้น เพื่อให้ได้กรุ่นใหม่เห็นปัญหา

ของสังคม จะได้แก้ปัญหาของสังคม พยายามทำโครงการแม่
กลองโดยเอา ๓ มหาวิทยาลัยร่วมกัน มีท่านพระครูที่วัดยักกระ
บัตร์ มีท่านพระครูอื่นๆ หลายท่านมาร่วมกันทำงาน แต่ทุก
งานที่ท่าน^๕ ท่านกลับถูกกล่าวหาว่าต้องการเป็นใหญ่ในบ้าน
เมือง ต้องการทำลายสถาบันเดิม เสร็จแล้วตัวท่านเองอยู่ได้มัย
พัง หนีไปอยู่ที่อื่น ท่านเองยังหนีไปได้ แต่เยาวชนใน^๕หนีไป
ได้มัย ถูกจับไปกักขัง ถูกฆ่าก็ร้อย ถูกทำลายอย่างอื่นอีกเท่าไร
และผมอยากจะถามคุณ พวกคุณที่นั่งอยู่ ณ^๕ ที่นี้ คุณเห็นว่ามี
ใครใหม่ในเวลา^๕ ในระบบ^๕ ที่คิดจะแก้ระบบ^๕ได้ ผมอยาก
จะเรียนถามพระคุณเจ้าก็ได้ มีใครใหม่ในคณะสงฆ์ที่จะแก้ระบบ
คณะสงฆ์ได้ มีใครใหม่พวกคุณที่รู้จักในธรรมศาสตร์นี้แหละ มี
ใครจะคิดแก้ไขได้ มีคนบดเคี้ยวไหนที่คิดจะแก้ระบบธรรมศาสตร์
เวลานี้ ให้เป็นสังคมที่เดินตามสังคมในอุดมคติทางฝ่ายพุทธ
ศาสนา เพื่อเป็นสังคมที่เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ เพื่อเป็นสังคม
ที่ลดอัตราทุพพิกาณ มีไหม ท่านอธิการบดีของคุณเวลานี้ทำได้
ไหม และจะทำไหม ท่านมาเป็นอธิการบดีเพื่ออะไร เพื่อเพิ่ม
อัตราทุพพิกาณใช่หรือไม่ แต่ท่านยังดีกว่าอธิการบดีมหาวิทยาลัย
อื่นอีกหลายแห่ง อย่างน้อยก็ดีกว่ามหาวิทยาลัยที่ท่านเป็นนายก
สมาคมมหาวิทยาลัยอยู่ ดุจมหาวิทยาลัยจะเหมือนกันทุกแห่ง และ

มหาวิทยาลัยนั้นเป็นเพียงกระจกเงาอันหนึ่ง คนที่บริหารทุกคน
นั้นบริหารเพื่อตัวเขา อย่างน้อยก็เพื่อความอยู่รอดของเขาเท่านั้น
เอง ถ้าเขาไม่ขัดแย้งขัดขาคนอื่น เขาก็อยู่ไปวันหนึ่ง ๆ เมื่อ
หมดหนทาง เขาก็จะไปท้อน ระหว่างที่เป็นชั้นตรี ก็อยากเป็น
ชั้นโท ระหว่างที่เป็นชั้นโท ก็อยากเป็นชั้นเอก (จะพูดให้ทันสมัย
ต้องใช้คำว่าพีซี ชี้น้อยต้องการเป็นซีมาก และเลยซี) ระหว่าง
ที่เป็นคนบดก็อยากเป็นอธิการบดี เมื่อเป็นอธิการบดีก็อยาก
เป็นรัฐมนตรี เป็นองคมนตรี ใครทำงานอะไรเพื่อลดอัตรากำลัง
ทบวง ทำอะไรเพื่อเอ้ออาทรสังคมส่วนใหญ่มาก มีใครบ้าง
ใหม่ เอ่ยชื่อมาให้ผมชื่นใจสักคนซิ ก่อนที่ผมจะพูดนี้ ผมลงไป
ที่สวนโมกข์ ลงไปตามท่านอาจารย์พุทธทาส ว่า “ท่านอาจารย์
มีความหวังในคณะสงฆ์เหลืออยู่บ้างไหม ในเวลานี้” ท่านบอก
“ไม่มีเลย คณะสงฆ์เวลานี้เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว เต็มไป
ด้วยความคิดสั้น ขัดแย้งขัดขาตัวเอง” สังคมภายนอกเป็นธรรมชาติ
เช่นใด สังคมสงฆ์ก็เป็นเช่นนั้น

ที่ผมพูดมาทั้งหมดนี้ ไม่ได้พูดให้ท้อ พูดให้เสียใจความจริง
พูดเพื่อให้เห็นทุกขสัจในปัจจุบัน ให้เห็นว่าสภาพอันแก้ไข
ไม่ได้ แต่พุทธศาสนิกชนจะต้องเป็นผู้ซึ่งประเทืองปัญญาอยู่ตลอดเวลา
พุทธศาสนิกจะต้องเป็นผู้ไม่ยอมแพ้ พุทธศาสนิก แม้เห็น

ความมืดทึบ แม้เห็นไฟ แต่ก็จะต้องมองทะลุไฟออกไปให้พ้น
เราจะหาน้ำมาดับได้อย่างไร มิฉะนั้นแล้วไม่จำเป็นจะต้องเป็น
พุทธศาสนิก การดับไฟต้องดับด้วยน้ำ การสู้กับอาสัถย์อาธรรม
ต้องสู้ด้วยสัจจะและธรรมะ สู้กับคนเกลียด คนโกรธ ต้องสู้ด้วย
เมตตาธรรม กรุณาธรรม บทบาทของพุทธศาสนิกเป็นตอนสุดท้าย
ท้ายที่ผมจะพูดถึง

พุทธศาสนิกต้องกลับมาถามตัวเองก่อน ประการแรก เรา
เป็นพุทธศาสนิกหรือไม่^๗ ถ้าเป็น เราจะเข้าไปใกล้พระพุทธ
เจ้าได้อย่างไร เข้าไปหาธรรมะได้อย่างไร เดินตามรอยอริยสงฆ์
ได้อย่างไร นี่เป็นข้อที่ ๑ ที่เราต้องถามตัวเอง ถามทุกวัน
เป็น อภินิหารปัจจุเวกขณะ ทำทุกวัน ถามแล้วเราจะต้องเปลี่ยน
ทัศนคติ^๘พื้นฐาน เพราะทัศนคติ^๙พื้นฐานที่ระบบมหาวิทยาลัย
ให้คุณ ที่สังคมเวลานี้ให้คุณ เขาให้คุณเพื่อให้คุณมีอัตวาท
ุปาทานมากขึ้น คุณต้องมี ‘ตัวกู’ มากขึ้น คุณจะได้มีความสำคัญ
มากขึ้น คุณจะได้น้ำหน้าตามากขึ้น คุณจะได้นิสิตตางค์มากขึ้น
เมื่อวันก่อน^{๑๐}เอง เด็กจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาหาผม บอก
“อาจารย์ครับ ที่คณะผม^{๑๑}นั้น มีผู้ช่วยศาสตราจารย์ มีรองศา
สตราจารย์ มีศาสตราจารย์ และต่อไปยังมีอภิศาสตราจารย์ แต่ไม่มี
ภิกษุ” เมืองไทยเวลานี้มีเยอะ ชนตรี ชนเอก อภิชาติ รัฐมนตรี

ผมไม่อยากจะพูดคำหยาบ เคียน^๕ใครก็เป็นรัฐมนตรีก็ได้ครับ
ถ้าคนอย่างนายสมักรเป็นได้ นายธานินทร์เป็นได้ ใครก็เป็นได้
ใคร ๆ ก็แกงไก่ใส่บรันทิ^๕ได้ครับ แต่อัน^๕นี้เป็นค่านิยมที่เขากำลัง
ยกยើย^๕ให้เรา เป็นค่านิยมที่เต็กรุ่นใหม่กำลังได้รับ กำลังเห็น
ความมีหน้ามีตา ความร่ำรวย ฉาบฉวย ฟุ้งเฟ้อ ทุก^๕สิ่ง^๕ว่าเป็น
ของดี ผมไม่ได้ยินคณะสงฆ์ประณามเลยสักครั้งเดียวว่าการกิน
แกงไก่ใส่บรันทิมันผิด ผิดทงศีลข้อที่ ๕ ผิดทงศีลข้อที่ ๑, ๒,
๓, ๔ หมคเลยก็ในเมื่อสภาพความเป็นจริงเวลาน^๕ เต็กของเราที่
อายุต่ำกว่า ๑๔ ปี ๖๐% เป็นโรคขาดอาหาร แล้วผู้นำประเทศ
มากินอยู่อย่างฟุ่มเฟือยได้อย่างไร อาหารเวลาน^๕ สัตว์เวลาน^๕ ไม่
ได้เลี้ยงเพื่อความสุทธ^๕่อไปอีกแล้ว เลี้ยงไก่กันเพื่อความโลภ ถ้า
มันมีมาก ก็เอามันไปฆ่าเป็นล้าน ๆ ตัว เสร็จแล้วเราก็ตกอยู่
ใต้อิทธิพลของบริษัทขายไก่ ขายอาหารไก่เหล่านี้ แล้วเรายัง
ต้องกินไก่กันอีกหรือ น้ำธรรมดาก็กินไม่ได้ เราต้องกินเป๊ปซี่
ซึ่งเลวที่สุดไม่ใช่ดีที่สุด เราต้องกินเบียร์ แล้วเราต้องรักคุณเท่า
ฟ้า เพราะไม่มีใครรักเราอีกแล้วใช่ไหม ผมว่าเราต้องเผชิญกับ
ความเป็นจริงครับ พุทธศาสนิกต้องเผชิญกับความเป็นจริง

- (๑) ต้องกลับมาหาความเป็นพุทธ เรามีพุทธศาสนิกชนก็
คนไม่รู้แต่ต้องเริ่มจากอัน^๕นี้ คือเข้าหาความเป็นพุทธ

ล้วงเข้าไปในจิตใต้สำนึกของเรา ทำลายอัฐวาทุปา
 ทานทุกวิถีทาง ต้องเปลี่ยนทัศนคติขั้นพื้นฐาน ไม่
 ยอมรับสิ่งซึ่งสังคมยึดเยื้อให้ หากานิยมแบบพุทธ
 คานิยม^๕ สังคมพุทธเคยน่า^๕นะ เวลาน^๕สังคมพุทธเป็น
 ตัวตาม เวลาน^๕สังคมพุทธมีระบบที่ตามสังคมนายพล
 ไม่มีผิด เริ่มแต่สืบท^๕รี สืบท^๕โท สืบท^๕เอก เดียว^๕นี้เรามี
 พระครู^๕ชั้นตรี โท เอก เขามีนายร้อย นายพัน นายพล
 พระกัมพิ^๕ชี เจ้าคุณมี ๕-๖ ^๕ชั้น และมีสมเด็จเจ้า^๕ด้วย แต่
 ละ^๕ชั้นแย่งกัน^๕เป็น จนถึงกับมีการขัดแย้งขัด^๕ขา^๕กัน ดัง
 ในวงการทหาร ถึงกับเกิดเรื่องขึ้นเมือง^๕านเฉลิมพระ
 ชนมพรรษา^๕ป^๕กลาย^๕นี้ด้วย^๕ซ้ำ^๕ ๗๗^๕เป็นระบบซึ่ง^๕บ้า^๕เลอะ
 ผมว่าเราต้องเปลี่ยน คน^๕รุ่น^๕ใหม่ต้องเปลี่ยน^๕ทัศนคติ
 มา^๕เป็น^๕พุทธ

- (๒) เมื่อเปลี่ยนทัศนคติได้ขนาดไหน จะต้องแก้ไขวิถีชีวิต
 ขนาด^๕นั้น ลอด^๕อัฐวาทุปา^๕ทานได้ขนาด^๕ไหน ต้องแก้^๕วิถี
 ชีวิตได้ขนาด^๕นั้น เพิ่มความเมตตา^๕การ^๕ร^๕ณา^๕คน^๕อื่น^๕ให้^๕ได้
 ขนาด^๕นั้น ^๕นี้จะ^๕ต้อง^๕ทำ^๕ตลอด^๕เวลา^๕ เรา^๕จะ^๕ต้อง^๕มี^๕ความ^๕สั^๕ม^๕
 พันธ์^๕กับ^๕คน^๕อื่น^๕ตลอด^๕เวลา^๕ คือ^๕ข้อ^๕ที่ ๑,๒,๓,๔,๕ ต้อง
 ไป^๕กับ^๕เบญ^๕จ^๕ร^๕ร^๕ม^๕ตลอด^๕เวลา^๕ ความ^๕สั^๕ม^๕พันธ์^๕ระ^๕ห^๕ว^๕าง

เรากับเพื่อนมนุษย์ ต้องเป็นไปอย่างนี้ตลอดเวลา
เริ่มที่ศีลหนึ่งในไตรสิกขา

- (๓) ถ้าคุณจะเป็นพุทธศาสนิกแล้ว คุณลืมจิตสิกขาไม่ได้
คุณต้องมีเวลาให้ตัวคุณเจริญสมาธิภาวนา ผมว่าพระ
ในเมืองไทยเวลานี้ ๙๐% ไม่ได้เจริญสมาธิภาวนา
เมื่อไม่เจริญสมาธิภาวนา จิตสิกขาย่อมย่อหย่อน ศีล
สิกขาก็ต้องย่อหย่อนด้วย โดยเฉพาะระบบทุนนิยมเข้า
มา ระบอบเงินทองเข้ามา ชาติ ราชูป รัชต เป็นเพียง
คำพูด เหมือนอย่างพิธีกรรมอื่น ๆ ก็สักแต่ทำกัน ตอน
ออกพรรษาพิธีปลาวรณานันสำคัญที่สุดในการทำ ความ
รู้จักโทษของตนและคนอื่น ยังระบบการปกครองของ
สงฆ์ก็เป็นระบอบที่เป็นธรรมที่สุด ท่านเรียกว่าธรรมา
ธิปไตยคือเอาความถูกต้องเป็นใหญ่ แต่เรารักษาไว้
เพียงรูปแบบ เราไปปรับรูปแบบศักดิ์คินาและอะไรต่อ
มิอะไรมาใช้ก็ไม่รู้ เราต้องกลับมาหาแก่น กลับมาหา
พื้นฐานเดิม ผมว่าถ้าเราเจริญศีลสิกขา โดยเข้าใจ
ปัญหาสังคมสมัยใหม่ตลอดเวลา เจริญจิตสิกขาโดย
เข้าใจปัญหาสังคมด้วย ไม่ใช่เจริญจิตสิกขาเพื่อหนี
สังคม แล้วจึงจะเกิดปัญญาสิกขา ให้เห็นสังคมตาม

สภาพของมัน เห็นบทบาทของเราตามสภาพ เราจะ
มีบทบาทอย่างไรในสังคม อันนี้สำคัญที่สุด หลายคน
บอกศึกษาศาสนาพุทธแล้วปล่อยอะไร ๆ ให้เป็นไป
ตามสภาพของมัน ตามเรื่องของมัน อย่างยถากรรม
คนที่พูดอย่างนี้ส่วนมากสบายแล้ว ถ้าลงคุณเป็นโรค
ขาดอาหารอยู่คุณจะพูดอย่างนี้ได้ไหม และเวลานี้
๖๐% ของคนไทยส่วนใหญ่เป็นโรคขาดอาหาร ถ้า
พุทธศาสนิกบอกว่าเรื่องอย่างนี้ปล่อยมันไป แล้วมัน
แก้ปัญหามันได้เอง ผมว่าไอ้คนอย่างนี้มันไม่มี
ปัญญาศึกษา มันบัดซบ หรือมันจะนั้นมันก็เห็นแก่ตัว
ที่สุด

คนที่กินมากกว่าคนอื่น มีสมองมากกว่าคนอื่น ต้องรับผิดชอบ
มากกว่าคนอื่น ถ้าคนส่วนใหญ่ในสังคมของเราถูกรังแกก็ไม่ต้อง
ไปกลัว ต้องมีความกล้าหาญในทางจริยธรรมมากขึ้น พื้นฐาน
ศาสนาพุทธนั้นถือว่าศีลธรรมสำคัญที่สุด ถ้าพุทธศาสนิกไม่มี
ความกล้าทางจริยธรรมก็อย่านับถือพุทธ เราต้องกล้า กล้าประ
ณามคนที่ผิด กล้าทำลายไ้ระบบที่มันเลว อย่าไปกลัวมัน อย่า
ไปกลัวคนมีอิทธิพล ปากคาบใบี่ปี ผมว่านี่สำคัญมาก ต้องสร้าง
จากอันนี้ บทบาทของพุทธศาสนิกอยู่ที่นี้เป็นจุดเริ่ม เราอาจจะ

สร้างสังคมในอุดมคติขึ้นมาไม่ได้ก็จริง แต่เราต้องเข้าใจระบบ
ของสังคมในเวลานี้

การที่คุณจะเข้าใจระบบสังคมเวลานี้ คุณจะต้องเข้าใจ ๒
ลัทธิที่ควบคุมสังคมเวลานี้อย่างตลอดเวลา ลัทธิทุนนิยม^๕นี้มีอิทธิพล
เหลือเกิน ศาสนาพุทธ ๙๐% ในเมืองไทยเวลานี้เป็นศาสนาพุทธ
แบบทุนนิยม วัดในเวลานี้ ๘๐%-๙๐% ^๖เอื้ออาทรต่อคนรวย
โดยที่คนส่วนมากไม่รู้ตัว ลัทธิทุนนิยมมีอิทธิพลมากในเวลานี้
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็เป็นมหาวิทยาลัยของระบบทุนนิยม
คนที่เรียนธรรมศาสตร์^๗ ๙๗% เป็นลูกของคนรวย หรือคนมีอัน
จะกิน ถ้าเราไม่เข้าใจความซ้อน^๘ ก็เท่ากับเรากำลังหลอกตัวเอง
คนที่ถือพุทธจะต้องเข้าใจปัญหาให้ชัด แล้วมีสติ มีปัญญาคิด
เวลานี้ระบบทุนนิยมครอบงำเราอยู่แล้ว ฝ่ายที่ต่อต้านทุนนิยม
เป็นระบบคอมมิวนิสต์ ^๙นี่อีกลัทธิหนึ่ง ซึ่งเป็นฝ่ายที่มีอิทธิพลไม่
ใช่น้อยเหมือนกัน พุทธศาสนิกในสังคมปัจจุบัน ถ้าไม่เข้าใจใน
๒ ลัทธิ^{๑๐}นี้ ก็กำลังหลอกตัวเอง หรือกำลังมีปัญหา จะต้องเข้าใจ
ทั้ง ๒ ลัทธิ^{๑๑}นี้ ไม่เข้าใจเพื่อประณามฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงอย่าง
เดียว เข้าใจเพื่อรู้ทันทั้ง ๒ ฝ่าย และเข้าใจด้วยความเป็นพุทธ
เข้าใจโดยมีความเมตตากรุณาเป็นหลัก เข้าใจเพื่ออยู่เหนือ^{๑๒}ทั้ง ๒

ลัทธิทั้ง ๒ อุดมการณ์ และยิ่งคุณเป็นพุทธมากเท่าใด ฝ่ายนี้จะ
หาว่าคุณเป็นทุนนิยม ฝ่ายโน้นหาว่าคุณเป็นคอมมิวนิสต์ นี่เป็น
ธรรมชาติของโลก ไม่ควรจะไปถือโกรธเขา นี่สำคัญที่สุดคุณ
ต้องถูกกล่าวหา ถ้าคุณเป็นคนถือพุทธ คุณไม่ถูกกล่าวหา แสดง
ว่าคุณกำลังแหะ คุณกำลังไม่ได้ทำอะไรเลย คุณกำลังกินสบาย
นอนสบายเกินไป คุณจะรู้สึกว่าคุณเป็นนายคนไหน คุณ
ลำบากใจเหลือเกิน เพราะคุณอยากอยู่บ้าน ภาวนาสบาย ๆ รัก
คุณเท่าฟ้า ซึ่งมีรักไม่ได้ คุณต้องเลือกรักธรรมะ และเกลียด
อธรรม คุณต้องเข้ากับฝ่ายที่ถูกและเกลียดฝ่ายที่ผิด พุทธศาสนิก
ต้องเริ่มจากอันนี้ครับ และอันนี้เป็นสิ่งเดียวที่เราทำได้ ศาสนา
พุทธจะต้องมีอิทธิพลต่อคนรุ่นนี้ ก็คนก็ตาม ๕ คนก็ได้ ๑๐
คนก็ได้ แต่พุทธศาสนาต้องมีอิทธิพล แล้วคนที่ได้รับอิทธิพล
จากศาสนาพุทธ จะต้องเอาอิทธิพลอันเป็นตัวธรรมะนี้ เขี่ยบ
ลงไปบนพื้นปฏิวัติในเวลานี้ ให้คุณค้านสืบทอดเจตนารมณ์ฝ่าย
พุทธจนถึงคนรุ่นต่อไป อันนี้เป็นอันเดียวกันครับ ที่พุทธศาสนิก
จะทำได้ในเวลานี้ อย่างอื่นเราทำไม่ได้ และแม้เราทำอย่างนี้
เราก็ต้องทำด้วยความกล้า ในหลายกรณี เราจะต้องเสี่ยง อันนี้

เป็นข้อคิดที่ผมอยากจะกราบเรียนฝากท่านทั้งหลายเพื่อพิจารณา
ผมขอจบคำบรรยายแต่เพียงเท่านี้ ขอขอบคุณมากครับ.

ถอดจากเทปที่ ส. ศิวรักษ์ แสดง

ณ ชุมชนพุทธศาสตร์และประเพณี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เริ่มแสดงเวลา ๑๗.๓๐ น. วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๒

จาก ศาสนปริทัศน์ ที่สมเด็จพระเทพมาจารย์ วัดสัทสน์ โปรดให้จัดพิมพ์ ใน

งานพระราชทานเพลิงศพพระธรรมเจดีย์ วัดทองนพคุณ ๙ พฤษภาคม ๒๕๒๒

และ ศาสนากับสังคมไทย (พาสโก) ๒๕๒๓

หนังสือใหม่ ๒๕๒๓

ของมูลนิธิโกมลคีมทอง

วางจำหน่ายแล้ว

๑. ทำชีวประวัติในทศนะ ส. ศิวรักษ์ ๑๖ บาท
ส. ศิวรักษ์
๒. ศาสดาแห่งการดำเนินชีวิต (พิมพ์ครั้งที่สอง) ๑๘ บาท
เลียวนาร์ด เอ. บูลเลน เขียน
พระประชา ปสนนชมโม แปล
๓. Siam in Crisis ปกอ่อน ๘๐ บาท
(พิมพ์ภาษาอังกฤษ, กระดาษปอนด์) ปกแข็ง ๑๒๐ บาท
ส. ศิวรักษ์

ที่จะออกต่อไป

๔. เสือห้อย่าเสียสัน (พิมพ์ครั้งที่สอง) ๑๖ บาท
ป๊วย อิงภากรณ์
๕. บุคคลร่วมสมัยในทศนะ ส. ศิวรักษ์
ส. ศิวรักษ์
๖. พระนบ มุฮัมมัด
กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม
๗. ปรัชญาในคาสเซต : โทริสตัวธรรม
พจนา จันทรัตนดิ แปล
๘. แค้นหนุ่มสาว (พิมพ์ครั้งที่สี่)
กฤษณมูรติ เขียน
พจนา จันทรัตนดิ แปล

หนังสือของมูลนิธิโกมลคื่นทองที่ส่งมีจำหน่ายสำหรับผู้สนใจ

๑. พุทธศาสนาในอนาคต ๘ บาท
ดิช นัท ฮันท์ เขียน
พจนา จันทรสันติ, ชาญณรงค์ เมฆินทรางกูร แปล
๒. สาธารณสุขกับพุทธธรรม ๑๒ บาท
ประเวศ วะสี เขียน
เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ
อ. เอฟ. ชูเมกเกอร์ เขียน รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ แปล
๓. ดังกาวิภุต : วันสังหารประชาชน ๖ บาท
สาวก โยฮัน เทวนันทะ
วิทยากร เชียงกูล บรรณาธิการ
๔. วาตะกานธี (กระดาศปอนด์) ๑๕ บาท
กรุณา—เรื่องอะไร กุศลาสัย รวบรวมและถ่ายทอด
๕. กรรม—นิพพาน, มหาสาวิกาสัมมัยพุทธกาล ๑๕ บาท
พอล การ์ต เขียน
เดาน์ ลีโอ ตอลสตอย เขียนคำนำ
ส. ศิวรักษ์ แปล
๖. แค่มิตรผู้แสวงหาความรัก ๑๐ บาท
รุ่งอรุณ ณ สนธิยา เขียน
๗. ความรักในชีวิตกบด ๕ บาท
สันชาติ นิรนาม เขียน
๘. กุญแจเซน (พิมพ์ครั้งที่สาม) ๑๑ บาท
ดิช นัท ฮันท์ เขียน
พจนา จันทรสันติ แปล
๙. หมอประจำบ้าน (พิมพ์ครั้งที่สอง) ๒๕ บาท
นายแพทย์ประเวศ วะสี และ สติภากริยะ เขียน

๑๐. นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ (ผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อน) ๑๕ บาท
 ส. ศิวรักษ์ (พิมพ์ครั้งที่ ๕)
๑๑. พระธรรมเจดีย์ (พระผู้ใหญ่มาก่อน) ๑๘ บาท
 ส. ศิวรักษ์
๑๒. พุทธศาสนิกกับสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน ๑๒ บาท
 ส. ศิวรักษ์
๑๓. ปฏิบัติการแห่งความรัก : ชุทสมย์แห่งความรุนแรง ๒๐ บาท
 วีระ สมบูรณ์ และ ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์ บรรณาธิการ
๑๔. สันติวิธีกับอนาคตของไทย ๒๕ บาท
 วีระ สมบูรณ์ และ ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์ บรรณาธิการ
๑๕. หมอไม่ใช่เทวดา ๑๕ บาท
 นายแพทย์สันต์ หัตถรัตน์
๑๖. พระพุทธเจ้าของฉันทัน (พุทธประวัติสำหรับเด็ก) ๑๐ บาท
 พระสันติสุข สนฺติสฺสโ

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์

๓๘๔/๕ ตรอกมาตานุสรณ์ ย่านนาวา กรุงเทพมหานคร
 นายกิตติ สิริจินดาโชค ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๒๓
 โทร. ๒๘๘-๑๓๖๐

หมายเหตุท้ายเล่ม

การที่ต้องเอาปาฐกถาที่ ๓ มาเรียงไว้ก่อน
ปาฐกถาที่ ๒ ก็เพราะหาต้นฉบับอันหลังนี้ไม่
ได้ เนื่องจากถูกเก็บไปเผาหมดสิ้นจากสำนัก
งานหลังจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มา
ค้นได้ภายหลังจากแหล่งอื่น โดยที่ต้องเร่ง
เรียงพิมพ์หนังสือให้ทันงานปาฐกถาประจำปี
จึงนำปาฐกถาที่ ๒ มาเรียงไว้ต่อปาฐกถาที่ ๓
ซึ่งได้ตีพิมพ์ไปแล้ว จึงขออภัยไว้ในที่นี้ด้วย.